

SOPRONI FÜZETEK 2016.

Szerkesztette: Zentai László

Soproni füzetek 2016.

Művészeti antológia

A Szerkesztőség tagjai:

Bősze Balázné Kenesei Irén, ifj. Bősze Balázs, Dr. Hegyi Ferenc,
Keresztény Richárd, Dr. Kovács András, Dr. Ifj. Sarkady Sándor,
Schey Andrásné, Szabó Miklós, T. Horváth József

Sólyomfalvi Judit olvasószerkesztő

Dr. Zentai László főszerkesztő

A borító **Sz. Egyed Emma** Kitelepítettek című domborművének felhasználásával, Berkics Miklós tervei alapján készült.

Felelős kiadó: **Dr. Hegyi Ferenc**

(Kulturális Egyesületek és Baráti Körök Szövetsége)

Tördelés, tipográfia és képszerkesztés: **T. Horváth József**

A kötet megjelenését támogatták: Sopron Megyei Jogú Város
Önkormányzata, Barankovics Alapítvány, Győr-Sopron-Ebenfurthi
Vasúti Társaság, FORENO Kft.

Példányszám: 400 db

ISSN 0138-9963

Nyomdai munkák: FORENO Foglalkoztatási
és Rehabilitációs Nonprofit Kft.

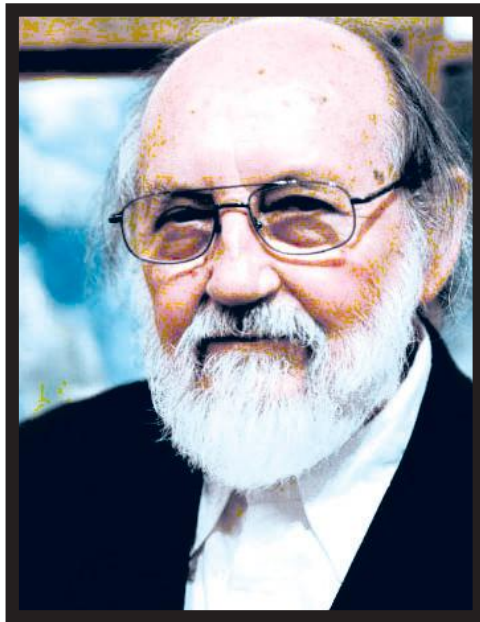
Felelős vezető: **Földes Tamás**

SOPRONI FÜZETEK
2016.

MŰVÉSZETI ANTOLÓGIA

IN MEMORIAM

GICZY JÁNOS
(1933-2016)

Giczy János: Kenyer

SASS LÁSZLÓ

GICZY JÁNOS BÚCSÚZTATÁSA

*a szobák során át ide jutsz végül
hol sose virrad és sose sötétül
csak a felhők végtelen sodra
úszik mintha madártej volna
állsz és úgy érzed nem is volt más
csak ez a fény csak ez a sodrás
amit a kétely elfödött a hitben
most dekódolja neked az isten*

*funkciójuktól megfosztva állnak
e lapnyi térben az elhagyott tárgyak
a pohár a cukorszín püderszelence
emlékeznek még érintésedre
este ha nyári záporoső ver
megtelik az ablak szeme könnyel
és túlélőid minden idegszála
égő kanócként világít a gyászra*

Ez Both Balázs soproni költő verse volt, ami egy René Magritte-festmény ihletésére született. Úgy éreztem, hogy ennek itt most helye van.

Tisztelt gyászoló család, rokonok, barátok, ismerősök, pályatársak, soproni polgárok; tisztelt gyászoló gyülekezet!

Elment Giczy János is.

Nemrég hagyott el bennünket Sarkady Sándor, két hete búcsúztunk Sz. Egyed Emmától, és most elment Giczy János is.

Tudtuk, hogy nagyon beteg, tudtuk, amit nem akartunk tudni; az ismerősök nap mint nap tették fel egymásnak ugyanazokat a kényszerű, fájdalmasan fölösleges kérdéseket, de egy hónapja, a Hetvennyolcas Galéria kiállításán Eszik Alajossal már elszótlanodva néztünk az ajtókeret fölötti képre, a Veronika-kendős Parasztmadonnára, és most, tíz napja – internet – villámgyorsan ért körbe a hír, amit nem akartunk volna hallani: elment János.

Elment Giczy János is.

Nem szeretnék én itt most hivatalos ember lenni. Illetve egészen kicsit, és egy kicsit is csak azért, mert – egy vele folytatott, lejegyzett beszélgetésből is tudjuk – a város elismeréseit számon tartotta, azok fontosak voltak számára. Sopron kultúrájáért díjas, Pro Urbe-díjas művészünk, városunk díszpolgárától búcsúzunk.

Közismert, legendás, örök „alsószoporisága” mellett kiskamaszkora óta ide, Sopronhoz tartozott. Erről számtalan hányattatás és vándorév után így vallott: „a város kulturális nimbusza fogva tartott”. Arról a kulturális nimbuszról van szó, melynek

kezdetben tisztelője, mostanra pedig nem csupán alakítója, hanem támasztóoszlopa, elválaszthatatlan alkotóeleme lett.

Az otthon, gyerekként megélt világháború után itt volt kislicista (mert a Sopron megyei evangélikusok hagyományosan ide adták a gyerekeiket), kezdetben magántanulóként, a szülőfaluból szekéren hozott háromszáz tojással kiegyenlítve a tandíjat. (Az alsószopori „hatablakos” népiskola tanítói és diáktársai az érdeklődést és a tudásvágyat sikeresen előrekódolták.) Itt igazgatta őt a jó sorsa a figyelmét és az életét terelő-irányító tanárok – Major László, Kelényi Ferenc – látókörébe. Itt határozta el, hogy festő lesz, itt látta meg és noszogatta a tehetségét Mühl Aladár, Ágoston Ernő, itt bátorította a művészpályára a Sopronba látogató Barcsay Jenő. Aztán ide sodorta vissza a történelem vihara – a főváros, Eger; a felsőoktatás hektikus, össze- és visszaszervezése és az 1956-os forradalom reményei és félelmei közepette – sikeres államvizsgálóval. Előtte persze még otthon segített az aratásban... És itt talált tehetséges pályatársakra, barátokra.

Nem szabad most az időt adatokra, kiállítások és díjak felsorolására pazarolni. Mind megtalálhatók, elolvashatók. De ha majd hazamennek, valamikor nézzék meg a pályatárs Sulyok Gabriella és Szekeres Kriszta nagyon szép két filmjét Giczy Jánosról – arról a különös, különleges személyiségről és jelenségről vagy varázslatról, ami őt e város nimbuszának részévé tette.

Sokkal inkább muszáj itt most arról a nóvumról, arról a különlegességről szólni, amit Giczy János Sopron művészeti életébe hozott.

Dávid Ferencet idézi kedvesen Giczy János egy beszélgetésben; eszerint: „A soproni festők 150 éve oda teszik le az állványukat, ahova annak idején Storno rakta.” Hát ő pedig nem. Hanem egy olyan világot teremtett, aminek nemhogy Sopronban, de az országban sem volt – nincs – előzménye, előképe, párja. A középkoriakat újraértelmező szárnyas oltárait, ezeket a „családi vagy parasztoltárokat” – vagy ahogy ő nevezte, a „profán ereklyehordozókat” – sokáig sűrű értetlenség kísérte, de neki szerencsére soha nem az ítések véleménye számított. A felmenőihöz hűen „maradt a befelé forduló, soha nem hivalkodó, öntudatos emberfajta”, és türelemmel kivárta az elfogadást, az elismerést.

Egyszerre élt itt – a városban, eleget téve a napi, robotos pedagógiai feladatoknak – és másutt, otthon, a műteremben, a „Móricz Zsigmond utcai Alsószoporon”, a szülőfaluban, amiről így vallott: „az énnekem a gyermekkori életemet jelenti, alapvető meghatározója annak, amivé váltam”.

És ebből következett minden. Nem csupán a földrajzi, hanem a lelki meghatározottság is: „nem elég lefesteni valamit, a képnek nagyobb dologról kell szólnia, mint a látvány: nagy összefüggésekről, életről, halálról, az ember dolgáról a földön” – mondta az egyik rajztanárától kapott tanácsokra emlékezve.

Fütyült arra, hogy a hatvanas évek kultúrítészei túl pesszimistának ítélték a műveit, és a dicsőséges szocialista realizmussal szemben dacosan vállalta a szürrealizmust és mindazt, ami szimpla didakszison túl van, ami a nem elmesélhető, csak megfesthető dologról szól.

A Fidelissimart képzőművész csoport honlapján ez olvasható róla: „Festői munkásságának három nagy ihletője van: gyermekkori élettere (falu, család, természeti táj, hiedelmek, munka, évszakok változása, a puritán lutheránus hitvilág stb.), a gyermekrajz és a népművészet. Ezeknek a szintéziséből, átlényegítéséből alkotta meg a maga öntörvényű, stilizált festői világát.”

Magamagáról így írt: „Nekem öregapámtól, öreganyámtól s szüleimtől közvetítődtek a régiek igazságai: hogy a világ kerek egész, mindennek megvan a maga ideje, vannak örök és mulandó dolgok. Az igazság létezik, és az Isten számon tartja cselekedeteinket. Képeimen embereket keltettem életre, valami lebegést próbáltam létrehozni, hogy érzékeltessem a világ fölött érzett kétségbeesést, bizonytalanságot, de a régebbi századokból s gyerekkoromból átderengő boldogság lehetőségeket is.”

Ide kérezkedik a művészbarát költőnek, Sulyok Vincének egy, a Giczy János festményeihez „illesztett” versének részlete:

*Azt a világot fested egyre még,
amelyik már rég nem is létezik,
azok arcát idézed fel,
akiké már rég porrá omolt
a temetőkert sírhalmaiban.
Elnézem képeiden hosszan
ezeket a nem szép arcokat,
ezeket a gyönyörű arcokat,
az élet, a sors által összegyűrteteket,
a hajsza s munka által megviseltek,
ahogy elnyűttségükben is tündökölnek.
Vajon ilyen szépek leszünk-e mi is
majd halálunkban?
(...)*

Elment Giczy János. Most ott ül a fehér falú, fenyőszagot árasztó égi templomban, anyjával, apjával, öregapjával, s az ő apjukkal, öregapjukkal: néhai parasztok, ácsok, csizmadiák, kismemes gazdák között.

Elment, de nem hagyott itt minket. Velünk van, velünk marad a képeiben, az égi és földi világ, a múlt és a jelen, az álom és a valóság között, ott van az óvó, ölelő, ringató, megtartó kezekben, a kendők, leplek, fátylak lebbenésében, vásznak, abroszok nyugalmaiban, szemfedők fájdalmában, és kenyérben és szőlőben és búzakaralásban és mindenféle virágokban. És a szentendrei skanzenbe költözött alsószopori haranglábban, amiben lehet, hogy most megkondult egy picit a harang...

(Elhangzott 2016. július 29-én a soproni evangélikus temetőben.)

GICZY JÁNOS ANGYALAI

Giczy János festészete egyedülálló a maga nemében. Egyszerre jeleníti meg a tradicionális magyar falu napjainkra eltűnő világát és az emberi élet alapkérdéseit. Mindezt sajátos, csak rá jellemző eszközökkel. Képei, még inkább szárnyas oltárai „többszólamú”, összetett mondanivalót hordozó alkotások, ahol a kép(ek), a festményeket hordozó tábla, a keret vagy a beledolgozott szőttes egyaránt a „történet” – többnyire szenvedéstörténet – alkotórészei. Kevés festőt ismerek rajta kívül, akinek a képei ilyen sokat tudnak elmondani az életről és a halálról, természetes összetartozásukról és szépségükről.

– Sopronban köztudott, hogy a ma Újkérhez tartozó Alszoporon született. A falu soha nem volt nagy, gyermekkorra idején 65 házból állt. Ma ez a szám jóval kevesebb, sok a lakatlan vagy szemmel láthatóan külföldiek kezén lévő porta. Ez a falu azonban Giczy János számára a megtartó szülőföld szimbóluma. Az itt eltöltött gyermekkor, a szüleihez, nagyszüleihez fűződő szoros kapcsolat máig meghatározó művészetében. Könyvében, az 1997-ben megjelent Invitációban írta: ...szinte magától összeállt egy motívumkincs, melyből a falunk, a föld, apám, anyám, nagyszüleim, az ő kezük nyomát őrző eszközök, mind-mind a képi beszéd részeivé szublimálhatók, olyan képi beszéd részeivé, amely talán képes kifejezni az egyéni élményeken túl egy tágabb régió gyötrelmeit és vágyakozásait.” Kik voltak ezek az ősök?

– Az első, akiről tudok, Giczy György szabómester, aki 1727 körül született Csánigon. Uraiujjfaluba került, ahol felesége lett Tóth Éva, azután innen költöztek Felső Szoporra. Öregkorában, 1799-ben kiadott osztálylevele szerint (mely családunk birtokában maradt fenn) akkor már gazdálkodott. Fia, Pál a családi hagyomány szerint ács volt, de a régi iratok itt is földcserekről, földvásárlásról szólnak. Valószínű, hogy öregkorára ő is parasztagzda lehetett. Fia, az én dédapám, Giczy János már így írta a nevét, néha még két pontot is tett az ipszilonra. 1848-ban a „Nemzeti Őrsereg” összeíró listáján 23 éves csizmadiamesterként tüntetik fel, a választásra jogosultak között nem szerepel. Választójoga úgy látszik, nemesi jognem jöhetett szóba, hisz legfőljebb „agilis” volt, anyai ágon nemes, a vagyona és a mestersége utáni jövedelmei pedig nem érték el a „cenzus” által megkövetelt mértéket. Nemzetőrként részt vett a horvátok elleni csetepatékban, s öregapám, Giczy Samu, a fia tőle hallotta a szopori meg a környékbeli nemzetőrök viselt dolgait.

A szopori meg a nemeskéri csizmadiák és mesteremberek a földet tartották a legbiztosabb megélhetési forrásnak. „A földet nem lehet elvinni a helyéről” – mondogatta az öregapám. Igaz, élete végén megtapasztalta, ha elvinni nem is, de elvenni lehet. Ő 1875-ben született, 1899-ben házasodott össze öreganyámmal, Adorján Lídiával, és 1900-ban költöztek Alsó Szoporra, az Adorján-házba. Apám, Giczy László itt született 1904-ben. Három testvére közül csak ő maradt egyedül, a másik kettőt elvitte a tüdőbaj: Lina 14 évet élt, János 27-et. Mi hárman vagyunk testvérek: húgom, Lina és az öcsém, Laci. Anyám, Kemény Gizella nemeskéri, 1911-ben született. Ottani nagyszüleim Kemény János és Giczy Rozália. Kezdetben nagyapám is csizmadia, majd gazdálkodó volt. Nemeskéren majdnem mindenki így élt. Egyik unokabátyám, Kiss Gyula, nincs 20 éve, hogy abbahagyta a cipők készítését és árusítását a soproni piacon.

A XIX–XX. században tehát vásárra járó csizmadiák voltak mindkét ágon az őseim. Termékeikkel még Bécsbe is eljártak. Csak Giczy Samu öregapám lett földművelő gazda. Tudott még ugyan cipőt-csizmát javítani, de inkább a nemeskéri rokonokhoz küldött főiskolás koromban is. Ő inkább faragni szeretett a gazdálkodás mellett, bár gyerekkoromra már 20 katasztrális hold feletti birtokkal rendelkezett, s talán 4–5 hold erdővel is. (Kezdetben, a századelőn talán nyolc holdja, ha volt). A faluban okos, tájékozott embernek, jó gazdának tartották, akinek a véleményére mindenki adott. Ő tudott a legtöbbet a régi időkről, a szokásokról, az egykori emberek viselt dolgairól. Ismerte a történelmet is. Valahogy még kerek világ volt az övé. Sokszor láttam, ha valamit, szerszámot, játékot készített, milyen szakértelemmel formálta meg, s valami egészen egyénit, eredetit hozott létre. Senki sem tanította ezekre a mesterségekre, legföljebb ellesett itt-ott valamit, kitalálta a többit. Igazi, kreatív „alkotó” volt. Sok mindent, ami a művészetben kreativitásnak neveztetik, tőle örököltem biztosan. Szívesen látta volna, ha valamiféle mesterember leszek, talán bognár vagy asztalos, de végül tudomásul vette a festőt.

Mi együtt laktunk a nagyszülőkkel; s a gyerekkorom szorosan tartozik hozzájuk, itt azért beszéltem róluk ilyen hosszan. Apámnak, anyámnak már nehezebb sors jutott. Anyám igen szorgalmas asszony volt, a munka motorja. Ha belekezdett valamibe, égett a keze alatt a munka. Ő is viaskodott a háború után a gümőkorról. Akkorra már – ha időben észrevették – gyógyítható volt. Így ő is meggyógyult. Apám legalább olyan ügyes gazda volt, mint öregapám, s faragni is tudott úgy, ahogy ő. Azután jött a tsz, gazdálkodni már nem lehetett. Biztosan sokáig bántotta, hogy tsz-tag (majdnem gazdasági cseléd), pedig kezdetben még a könyvelést is ő végezte az akkor alakult tsz-nek. Később gondolom legalább két-három lánykát állítottak erre a feladatra. Többször próbálták mindenféle tsz-funkciókkal megbízni, de ő ezeket nem vállalta. Valószínűleg jól látta, hogy a rendszernek úgymint csak bábok kellenének. Öregkorában sokszor volt beteg, de azért házat épített, gazdálkodott a tsz járulékföldön, szervezte a családot a termények betakarítására. 93 évig élt. Utolsó éveiben már alig látott valamit, de azért a világpolitika érdekelte. Mikor az amerikaiak a taszári repülőtérré telepedtek, hazamenve megkérdeztem, mit szól ehhez. Reználtan válaszolta. Egye meg a fene őket, miért nem jöttek 50 esztendővel ezelőtt?

– A könyvében idéz egy möringlevélből, azaz házassági szerződésből, amiben apai nagyanyja nagyszülei, nemes és nemzeti Adorján Zsigmond és agilis Horváth Anna házasságkötésének anyagi feltételeit rögzítették 1830. november 29-én. Ezen a vidéken tudtommal sok evangélikus kismes és agilis élt.

– A mi falunk vagy faluink: Alsó Szopor, Felső Szopor (később, talán a XX. század elejétől Alszopor, Felszopor), ahogy Nemeskér, Nemesládony, Makkoshetye, talán Simaháza is sok más faluval együtt itt, a Nyugat-Dunántúlon nemesi falvak voltak a XVI. századtól. Nálunk egy kis jobbágytelek volt, utoljára talán a Festeticsek birtokában. A kérdésben említett apai dédöregapám, Adorján Zsigmond valóban nemesember volt, ahogy a möringlevél is bizonyítja. A családunk birtokában fennmaradt iratokban gyakran olvasható az „agilis” titulus. Ez a mai beszédben ügyeset, rátermettet jelent, már nem hordozza azt a jelentését, amit régen: anyai ágon nemes. A családunkban női ágon jelen lévő nemes Skribák, Csiték, Adorjánok, Szoporiak gyakran házasodtak össze jobbágy vagy iparos lányával, fiával. Az elszegényedett kismesnek jól jött a vagyon, mert a kutyabőr pénz, föld nélkül mit sem ért. A jobbágy vagy iparoslegény a nemes családba kerüléssel egy fél lépést fölfelé lépett. Az egykori nemesség a gyerek-

Giczy János: Torony és lepel

koromban már alig említődött a faluban. Akadt talán 2–3 család, aki valamiféle távol-ságtartással érezte, hogy „úr”, de ezt már senki sem vette komolyan, mert olyan, aki nem maga túrta a földjét, talán kettő sem volt. Egy számított: ki milyen dolgos, milyen jó gazda. A Giczy család sem volt nemes. Elveszett a kutyabőr, mondták. Hogyan? Hol? Mikor? Talán a török előli meneküléskor, vagy inkább a vallásüldözéskor? Az itteni (egykor) nemes, jobbágy, netán agilis gazda, mesterember egyet büszkén vállalt: az evangélikusságát, amely valószínűleg már a XVI. század közepétől a jellemzője volt, annak ellenére, hogy az ellenreformációt követően, a XVII–XVIII. században komoly hátrányokat kellett miatta elviselni. De nem katolizáltak, akkor sem, ha ezért cserébe hivatalt vállalhattak volna. Felső Szoporon a Szilyek voltak a kivételek. Ebből a családból származott az első szombathelyi püspök, a székesegyház-építő felsőszopori Szily János. Érdekeség, hogy az édesanyja haláláig megmaradt Luther Márton hitén.

A két Szopor között fekvő késő-Árpád-kori kis templom építői között vélhetően Csem, Cseme, Csikos családok (a Csikos dűlő, már utca ma is létezik) egykori utódainak Szopori lett a neve, így az én őseim is közöttük lehettek. Ezt vélte a templom történetének kutatója, a néhai Varga Ferenc katolikus esperes, nekem másodunokatestvérem. Dédanyja neki is Szopori Anna volt. A templom sokszor szerepel a reformáció-ellenreformáció korának krónikáiban, ugyanis a katolizált Nádasdy Ferenc 1661-ben elvette az evangélikus nemes falutól, és a katolikusoknak adta. Az országgyűlés még abban az évben visszaadta, azután újra elvették. Közben felgyújtották a Bécs ellen vonuló törökök tatár segédsapatai. Úgy látszik, 1716-ig még az evangélikusok birtokában volt, legalább is időnként. 1716 óta katolikus templom. Önállósága elveszett, az újkéri pap misézik benne. A soproni országgyűlés 1681-ben artikuláris helyeket jelölt ki, ahol a lutheránusok szabadon hirdethették az igét. Sopron megyében Vadosfa és Nemeskér volt ez a két hely. Nemeskérhez 32 község tartozott. 1731-ben a nemeskéri templomot is elvették, újat kellett helyette építeni az evangélikusoknak. Ezen a vidéken jelentős kismemesi réteg maradt az evangélikus hiten, akik összefogva a jobbágyokkal és iparosokkal, felépítették a ma is álló templomot, ami nem akármilyen alkotás. 1732-ben készült el, tornyát csak II. József türelmi rendeletét követően engedték felépíteni. A templomépítés, a vallásszabadságért való kiállás jelentős identitásképző szerepet játszik az itteni evangélikusság életében. Ebben az időszakban Nemeskér fontos evangélikus központ volt, iskolájában jelentős emberek tanítottak, püspök is került ki közülük. A dédapám még ide járt iskolába, mert Szoporon akkor még nem volt iskola, csak 1867 után alapították meg. Amelyikbe én jártam 1940 és 1947 között, annak 1888 volt az alapítási ideje. Evangélikus Népiskola 1888: ez volt a bejárat fölé egy kőtablára vésve.

– *Milyen volt az a falu, amibe Giczy János beleszületett 1933. december 28-án?*

– Ha kicsi is, de falu volt Alsópor, saját iskolával, tanácsteremmel, tejszövetkezzel, tűzoltószertárral, kocsmával, kuglipályával. Vegyeskereskedés, cipész, asztalos, kovácsműhely, minden megtalálható volt, ami az élethez szükséges. Az evangélikus népiskola, ahova jártam, hatablakos volt, egy tanteremmel és a tanítói lakással. A tanító úr városi öltönyben járt, mandzsettával, nyakkendővel. Kiválóan tanított bennünket – pedig 71-en voltunk –, az alapismereteket szinte észrevétlenül sajátítottuk el. Ehhez az is hozzájárult, hogy már első osztálytól kezdve hallottuk a felsőbb osztályosokat, több éven át. Ez az állandó ismétlés elősegítette, hogy a fejekben előbb-utóbb rögzüljön a tananyag.

– *Erről vannak személyes emlékeim. A falunkban először két tanítónőre jutott az alsó tagozat. Később, a gyerekszám csökkenésével, anyukám vitte mind a négy osztályt egyszerre.*

– Az iskola tovább mélyítette a történelem iránti vonzódásomat. A tanító úrnak megvolt Az ezeréves Magyarország története és a Gracza György-féle könyv a szabadságharcról. Nemrég elment fiával, Lajcsival, aki később magyar–történelem szakos tanár lett és Szopori Nagy Lajos néven ismert író, finn fordító, sokat lapozgattuk ezeket.

Mint mondtam, a kismemes gazdák, agilis csizmadiák világa ekkorra már eltűnt, de ott maradt az a befelé forduló, soha nem hivalkodó, öntudatos emberfajta, ami gyakori volt a lutheránusok között. Ilyenek voltak az én felmenőim is. A faluban az idős Németh testvérpár számított úrnak egyedül, azon az alapon, hogy nem kellett dolgozniuk. 100 hold körüli birtokuk volt, több cselédjük, szép, tornácos kúriában laktak. Erősen tartották a nemesi hagyományokat megszólításban, életmódban. De jó gazdák, ahogy odahaza értékelték a földdel foglalkozókat, nem voltak.

– *A háborús események mennyire érintették Szoport?*

– Arról vannak emlékeim, amikor a németek Jugoszlávia felé vonultak 1941-ben. Aztán arról, hogy az erdélyi bevonuláskor a tanító úr behozta az iskolába a rádiót, és hallottuk a magyarok bevonulását Kolozsvárra. A háború lassan, de biztosan közeledett. Apámnak szerencsére nem kellett bevonulnia, mivel a trianoni szerződés értelmében a 20-as években csak zsoldos sereg lehetett az országban. Így 38 évesen sorozták és a háborús években végül is nem kellett katonáskodnia. Emlékszem az alacsonyan járó vadászgépekre. 1944 végén magyar híradósokat szállásoltak be a faluba, egész télen ott voltak. Amikor virágvasárnap elvonultak, be kellett fogni az ökrösszekeret. Szerencsére csak Zsiráig vitte őket apám, onnan ökrök és szekér nélkül, de hazajöhetett.

A front gyorsan átment rajtunk. Egy székely leventefiút talált el német gránátzilánk, ő volt az egyedüli halott. A kertben ástunk egy bunkert, abban voltunk három napig. Az oroszok nagypénteken jöttek be, még egy évig vissza-visszajártak, vitték, amit láttak. Az ukránok³ úgyszintén erőszakoskodtak, lopkodtak, hiába kért a bíró segítséget ellenük az Újkéren lévő orosz parancsnokságtól. Péter-Pálkor aztán verekedés tört ki a falubeliek és köztük, eldörrent egy lövés a falu felől, ami szerencsétlen módon az ukránok kíséretére kirendelt orosz kapitányt találta el. Elvitték a lövöldözéssel gyanúsított Orbán Sanyit és a bírót, Farkas Gyulát. Utóbbi nyolc év után került haza a Gulagról, szegény Sanyi soha. Később arról suttozott a falu, hogy más is lövöldözött. Az oroszokat ez már nem érdekelte. Volt egy „cselovek”, s ez nekik elég volt, azt lötték főbe. Az igazság őket nem érdekelte.

– *Úgy tudom, a gimnáziumot már a soproni líceumban kezdte.*

– Az olyan gazdák, mint apám, igyekeztek legalább egy gyereket taníttatni. Az evangélikusok a soproni líceumba adták a gyerekeiket, ez volt a hagyomány. Az 1945/46-os évet magántanulónként kezdtem. Két heteyi gyerekkel együtt egyik rokonunk rokona tanított bennünket, aki századosként Németországba menekült a családjával, s visszafelé a felsőszopori rokonoknál húzták meg magukat. Sokat tanultam, különösen a latin volt nehéz, de megbirkóztam vele. Amikor elkövetkezett a vizsgák ideje, szekéren indultunk el Sopronba kora reggel. Vittük a tandíjat, fejenként 300 tojást. A vizsgák jól sikerültek, ősszel elkezdhattuk a második osztályt. Augusztus végén apám hozott be a városba, unokatestvéremmel laktam együtt egy öreg házaspárnál, Holzmannéknál a Magyar utcában. Kétnyelvűek voltak, velünk magyarul beszéltek. Saj-

nos, mert így nem voltam rászorítva a németre, nem tanultam meg. Sopronban hagyomány volt a kosztos diákok fogadása. Különösen jól jött a háború utáni nyomorúságos években a „járandóság” mellé adott tábla szalonna, kolbász, házikenyér, amiben otthon szerencsére soha nem volt hiány.

– *Milyen volt az akkori Sopron?*

– A belváros romokban hevert, a vasutak mellett alig volt ép ház. A Széchenyi téren háborús sírok, az utcákon időnként oroszok kószáltak, nem volt nagy biztonság, különösen éjjel. Aztán lassan megindult az élet, hazatértek a hadifoglyok, megkezdődött a romok eltakarítása.

– *Nehéz lehetett elszakadni a családtól, a barátoktól.*

– Igen, különösen az első évben. De nem mertem panaszkodni, „férfiembernek” ez nem illett. Később megszoktam Holzmannéknál és a városban is. Szerencsére mindig akadtak olyan tanáraink, akik eligazítottak az élet dolgaiban. Úgy érezték, az a dolguk a világon, hogy segítsék a tanítványaikat, egyengessék az útjukat. Jobban figyeltek a gyerekekre, különösen a faluról származó parasztfiúkat kísérték figyelemmel. Ilyen volt későbbi barátom, támogatóm, majd tanárkollégám az óvóképzőben, Major László, azután Kelényi Ferenc, a történelemtanárunk, majd a tanítóképzőben Tolcsvai Nagy Géza rajztanár, festőművész. Az ő tanácsaik fontosak voltak nekem, eligazítottak a további iskolaválasztásomban is. Ekkor a tanítóképző gyakorló iskolájában voltam VIII. osztályos. A líceumnak már nem volt alsó tagozata, de még semmi sem változott, a gimnázium tanterv szerint tanultunk.

– *Mikor derült ki, hogy a festést, a művészetet választja hivatásul?*

– Az 1947/48-as tanévben láttam egy kiállítást a Festőteremben. Akkor határoztam el, hogy festő leszek. Ezután mindig rajzoltam, festettem, hamarosan fejet is, modell után. Minden fölös energiámat a festés foglalta le. Nyolcadikos lehettem, amikor az énektanárunk, Mühl Aladár meglátta az osztályunk falán a Petőfi-arc képet, amit fekete krétával rajzoltam dekorációnak. Egyik este elvitt a városi rajziskolába, ami a Gambinus vendéglő első emeletén volt. Ágoston Ernő tartotta a foglalkozásokat. Amit ott, tőle tanultam, például a fej, a figura rajzolását, a főiskolán is tudtam használni. Amit tanított, ma is eligazítás nekem.

– *Hogyan fogadta a család a választását?*

– Voltak fenntartásaik, de a rajzolóképességem még öregapám ellenállását is megtörte, sokszor ült modell nekem. Talán a rajztanári pálya lehetősége is megnyugtatta őket, amit a tanáraink javasoltak. Közben államosították az iskolákat. Már akkor az a hír járta, hogy megszüntetik a rajztanítást a gimnáziumban, így is lett. A következő őszön a tanítóképzőbe iratkoztam be – amit először még pedagógiai gimnáziumként indítottak – tanáraink javaslatára, és főleg az ottani rajztanár, Tolcsvai Nagy Géza hívására. Előtte májusban még majdnem elmentem a Képzőművészeti Főiskolára. Barcsay Jenő és Kádár György leutaztak Sopronba tehetséges fiatalokat keresni. Ágoston Ernő külön felhívta rám a figyelmüket. Megnézték a rajzaimat és biztattak, hogy jelentkezem. 15 éves múltam, otthon is féltettek. Így maradtam, és tanítóképzős lettem.

– *Jó döntés volt?*

– Talán igen. Tolcsvai Nagy Géza lett a rajztanárom. Amíg odajártam, második otthonom lett a rajzterem, ami egyben az ő műterme is volt. Igazából tőle hallottam először mindenről, ami kép, művészet. Itt láttam először reprodukciókat. Itt értettem meg, hogy nem elég lefesteni valamit, a képnek nagyobb dologról kell szólnia, mint

a látvány: nagy összefüggésekről, életről, halálról, az ember dolgáról a földön. Sokat köszönhetek neki. Ami az iskolai tanítóképzést illeti, később nagy hasznát vettem.

– *Hogyan került a főiskolára?*

– Felsőfokú tanulmányaim szabályosan indultak. Még érettségi előtt a Képzőművészeti Főiskola pályázatot hirdetett az oda készülő negyedikes diákoknak, amin országos első lettem. Ez akkor nagy elismerés volt, 500 forintos pályadíjjal. Érettségi után fölvételiztem a főiskola rajztanárképző főtanszakára, ahova föl is vettek. Ebben biztosan szerepe volt a pályázati elsőségemnek. Ősszel azután elmentem Pestre. A Herman Ottó úton laktunk, a Derkovits Kollégiumban. Az ország legkülönbözőbb részeiről verődtünk össze. Itt ismerkedtem meg a bukovinai Istensegítsen született, akkor a tolnai Majosról jött Lőrincz Vitussal, akivel azóta tartjuk a barátságot. Oda már a Bácskából menekültek a visszajött szerb partizánok elől. Volt közöttünk győri, több alföldi, s néhány budapesti is. A főiskolán a tanárok az akkori idők legjobb festői, szobrászai közül kerültek ki. Leginkább a nagybányai idők szellemének nagy nemzedékét képviselték: Szőnyi, Bernáth, Hincz, Barcsay, hogy csak a legismertebbeket említsem. Sokáig ők voltak a példaképeink. A hivatalos szemlélet természetesen a szocialista realizmus volt, a félhivatalos a késő nagybányai. Az egykor modernebb irányzatokhoz tartozók, mint Kmetty, Hincz, Barcsay, valószínűleg hallgattak az elveikről.

– *Hogyan folyt az oktatás?*

– Általában önállóan dolgoztunk. Délig, kora délutánig rajzoltunk, utána jöttek az „egyéb” tantárgyak. A lélektant például híres ember tanította, dr. Szatmári Lajos, aki Hódmezővásárhelyen volt gimnáziumi igazgató, nála tanított Németh László, aki oda menekült a zaklatások elől a II. világháború után. Ezt akkor nem tudtuk róla. Az elméleti órákra már nagyon fáradtan érkezünk, mégis szerettünk hozzá járni. Inkább beszélgetések voltak az órai, mint előadások, sok mindent elmondott, ami az élethez kellett. A rajztanszak vezetője Hincz Gyula volt, de bennünket a tanársegédje, Molnár József tanított. Az új feladatok idején beállította a modellt, tanácsot adott, időnként végigkorrigálta a rajzokat. Egy-egy feladaton két-három hétig, gyakran egy hónapig is dolgoztunk. Sok részletrajzot kértek, vázlatokat készítettünk. Itt már érettebben, kulturáltabban alkalmazhattam, amit Ágostontól, Tolcsvaitól tanultam. Molnár Jóskaival jól kijöttem, ma is barátságban vagyunk. Jól éreztem magam, ami kevés szabadidőm maradt, múzeumokban, kiállításokon vagy a könyvtárban töltöttem. Az volt a legfontosabb, hogy mindenki a művészettel volt elfoglalva.

– *A könyvből tudom, hogy nem tartott sokáig ez az idilli állapot...*

– A második év szeptemberében derült ki, hogy megszüntetik a főtanszakot. Bortnyik Sándor főigazgatóként közölte velünk, hogy a harmad- és negyedévesek még végezhetnek, a többiek talán átveszi a pedagógiai főiskola. Két hetet vártunk teljes bizonytalanságban. Egyik reggel eljött későbbi mesterünk, Jakuba János, és elmondta, hogy a budapesti Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskolán elsőévesként (!), földrajzrajz szakon folytathatjuk tanulmányainkat. Ha magam választhatok, inkább biológiára mentem volna. Később kiderült, jól jártunk, a biológia sokkal több időt vont volna el a rajzolástól. A tanárok örültek, hogy a sok balkezes dilettáns után igazi festőnövendékeket kaptak. Mindent megtettek, hogy dolgozhassunk. Az első év tantervében sok akvarellezés szerepelt. Gyakran kirándultunk a természetbe, tanárunk Blaskó János volt, a színész édesapja. Sokat tanultam tőle, különösen a színek használatával kapcsolatosan. Az év lassan eltelt, és ha nem is voltunk képzőművészeti főiskolások, jó tanárok segítették a fejlődésünket. A földrajznak is volt haszna, rengeteg tanulmányi kirándulásra

vittek bennünket, szinte az egész országot bebarangoltuk. Az utolsó pillanatban láthatam még a falvak érintetlen szépségét, a népi építészeti kiemelkedő példáit.

– *A vándorlás azonban nem fejeződött be.*

– 1955-től mint (állítólag) „reakciós” intézményt, megszüntették a Budapesti Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskolát. Mi Egerbe kerültünk, ahova Jakuba János is velünk jött. Szerencsére együtt maradtunk, és ez igen fontos volt a fejlődésünkben, mert hasonló színvonalúan képzett társaságban jobban lehet egymástól tanulni. Egerben addig még soha nem jártam, de sok mindent tudtam a városról, legalábbis az Egri csillagokból, amit sokszor olvastam, és természetesen a művészettörténeti emlékeiről is. A kollégiumi, DISZ és egyéb hatalmasságok gyanakodva fogadták a magunkfajta rendetlen „művésznépséget”, de a rajz tanszék örült nekünk. Egri tanszékvezetőnk Adler Miklós volt. Jó viszonyban voltam vele. Valamiért becsült engem, adott a véleményemre, sokszor megkérdezte, hogy milyenek a képei, amiket akkor festett. Nekem száraznak, iskolásnak tünnek, kínosan tudtam csak a kérdésére válaszolni. Azt mondta egyszer nekem: „Maga itt meg fog tanulni rajzolni, festeni, de a többi, az lesz a fontos és ez magán múlik.” Ezek a szavak azóta is gyakran eszembe jutnak. A festeni tanulás lényegét fogalmazta meg. 1957 kora nyarán hagyta el az országot, később a családjával kivándorolt Izraelbe. Nehezen ment el, itt hagyott mindent, amit szeretett és becsült, ami az eddigi munkája volt.

Nemrég, már nem tudom, melyik évben, láttam egy riportfilmet Izraelből. Honnan, melyik városból, nem tudom. Egy múzeumot mutattak, s az egyik terem tele volt képekkel, amik nekem igen tetszettek. A riportalany megjegyezte, hogy egy Adler Miklós nevű festő festette őket. Adler 1966-ban, a tévéműsor előtt közel 40 esztendővel meghalt. Már csak a másvilágra lehetne neki üzeni, hogy nem volt hiábavaló az élete. A másik tanárom Bíró Lajos volt, aki később az egri forradalom egyik vezetője lett. Vele, aki fiatal volt, még a többi tanárnál is jobb volt a viszonyunk. Akkor még nem gondoltuk, hogy mi is okai leszünk a sorsa fordulásának.

– *Hogyan zajlottak a forradalmi események a városban?*

– Bár szép ősz volt, és ilyenkor festeni jártunk a szőlődombokhoz, most egyre többet foglalkoztunk a főiskola, majd az ország ügyeivel. 21-én, vasárnap elhatároztuk – főleg a Pestről jötték; mi rajzosok, néhány orosz szakos és egynéhány egri évfolyamtársunk, hogy itt is indítani kellene egy afféle Petőfi-kört. A beszélgetésre Bíró Lajost is meghívtuk. Az események megállíthatatlanok lettek. A főiskola kapujára kitett esti gyűlésre való meghívást sokan látták. Véletlenül került oda, csak a főiskolások meghívásáról volt eredetileg szó. Tele lett a terem egriekkel. Így lett a beszélgetésből az egri forradalom előjátéka. Kedden este kitört Pesten a forradalom, néhány nap múlva Egerben is megalakult a forradalmi bizottság, a nemzetőrség, utóbbinak mi, a főiskolások lettünk a tagjai. Bíró Lajos a forradalmi bizottság elnöke lett, ha jól emlékszem. Kitűnő szervezőként, igen bátor, önálló emberként végezte a feladatát. Többé-kevésbé neki köszönhető, hogy nem fulladt véres zavargásokba az egri forradalom. Mi szinte mindannyian nemzetőrök lettünk. Egy darabig ketten az egriek által szétdőlt ÁVH épületét őriztük, harmadikként egy híradós katonával. Volt időnk, körülnéztünk egy kicsit. A legmegdöbbentőbb dolgokat a szétszórt iratokban találtuk, jelentéseket megfigyelés alatt tartott emberekről, sőt olyat is, amiben előre eltervezték valakinek a provokálását egy ügynökkel, hogy később letartóztathassák...

Aki nem élte végig, annak nehéz elképzelni, mit jelentett, hogy az ember az utcán elmondhatta a véleményét anélkül, hogy előzőleg körülnézett volna, ki hallja. Az

örömmámort azonban rövidesen vészterhes hírek követték a bevonuló orosz tankokról. November 4-én elkészültünk az ellenállásra, lőállásokat építettünk a főiskola ablakában. Ellentmondó híreket kaptunk az új kormány megalakulásáról, céljairól. Amikor láttuk, hogy a budapesti úthoz kivezényelt páncéltörőket visszavonják, kilátástalannak tűnt a további ellenállás. A fegyvereket egy főhadnagy visszavitette a laktanyába. Az oroszok bevonulásuk után még tájékozódtak, a forradalmi szerveket hagyták működni, az ÁVH-sokat nem engedték ki a börtönből. Néhány társunk Miskolcra ment, felvenni a kapcsolatot az ottani diákokkal és a munkásokkal. Az ÁVH-sok letartóztatták őket és átadták az oroszoknak mint partizánokat. Azok nyomban halálra ítélték őket, de a másnap reggelre ígért kivégzés elmaradt, mindannyiukat elzavarták. A magyarázata a történetnek az, hogy mi néhányan elmentünk a telefonközpontba híreket „szerezni”. (Ezt a forradalom alatt mások is csinálták, mi most felújítottuk.) Lehallgattuk a miskolci és az egri oroszok telefonbeszélgetését, hallottuk társaink nevét az orosz beszédben és az arisztovaty vagy arisztovai szavakat, amikről tudtuk, hogy letartóztatást jelent. Kértük a még meglévő forradalmi bizottság közbenjárását, ami úgy látszik, eredményes volt, mert a delikvensek ma is megvannak. Közöttük volt többek között Nagy Pál, aki később a Párizsi Magyar Műhelyt szerkesztette. A főiskolásoknak rövidesen el kellett hagyniuk a várost, november 15-én értem haza.

– *Hogyan tudták befejezni az iskolát?*

– Február 17-én kezdődött újra az oktatás. Közben tragikus napokat élt át Eger, két alkalommal is a tömegbe lőttek, halálos áldozatok voltak. Egy évfolyamtársunk öngyilkos lett, több tanárunkat, köztük Bíró Lajost is letartóztatták. Kezdődtek a kihallgatások, a számonkérések. Sokan vissza sem mertek jönni a főiskolára, bujkáltak. Jakuba János tanácsát megfogadva próbáltunk csendben tanulni és készülni az államvizgára, de nem volt könnyű. A karhatalmisták éjjel rendszeresen megjelentek a kollégiumban, később többeket kizártak vagy kitiltottak egy félévre. Mi szerencsések államvizgázhattunk. A vizsgák után összekapakoltam és hazautaztam. Otthon segítettem az aratásnál, aztán lassan állás után kellett néznem.

– *Többször előkerült Jakuba János neve. Úgy látom, mindvégig nagyon szerencsés volt a tanáraival, mestereivel. Őt is gyakran és szeretettel emlegeti.*

– Egeri főiskolás korunk meghatározó egyénisége volt. Tőle tanultam képet festeni. Úgy rendezni a látványt, hogy a szín és a forma dinamikus egységgé váljon, de megmaradjon az egyedisége, frissessége is. A saját példájával tanított festeni. Nem nagyképű önmotogató volt ez, inkább gyakorlati útmutatás, mintha azt mondta volna vele, ezt így lehet megoldani. Nagy hatással volt ránk. Tanítványait később is segítette, ahol csak lehetett. Kijárta hivataloknál, elment zsűrizni a képeiket. Érszűkület miatt később amputálni kellett az egyik lábát, de ez sem törte meg az életkedvét. Ahogy lehetett, újra tanított, festett. Sajnos nagyon korán, 65 évesen elment.

– *Mikor és hol tudott munkába állni?*

– Budapestre szerettem volna menni, de ez akkor lehetetlen volt. Maradt Sopron, ahol sok embert ismertem, ahol a város kulturális nimbusza fogva tartott. Itt sem volt állás. Végül 1957 nyarán dőlt el, hogy a fertőszentmiklósi általános iskolába kerülök. Két évet töltöttem ott. Jakuba, amikor ezt megtudta, azt kérdezte, megáll-e ott a gyorsvonat? Mondtam, persze. Akkor minden rendben van, te csak dolgozz – hangzott a felelet. Rendszeresen feljártam Pestre, minden kiállítást megnéztem. 1959-ben Major László egykori tanítóképzői tanárom, ekkor már barátom ajánlására beadtam a pályázatomat az újonnan alakuló felsőfokú óvónőképzőbe, ahol elfogadták azt. Pedig

csak földrajz–rajz szakos általános iskolai diplomám volt. Együtt tanítottam volt liceumi rajztanárommal, Merész Károllyal, majd a második évben már hárman lettünk Sz. Egyed Emmával.

– *Hogyan birkózott meg kezdőként a pedagógiai feladatokkal, és milyen hatással volt a tanítás a festésre?*

– A tanítóképzőben az embert mindenre megtanították, ami a tanításhoz kellett, azt hiszem jobban, mint a főiskolán. Ami a tanítás gyakorlatát illeti, biztosan így volt. A pedagógia című csepürágás akkor olyan volt, amivel semmit sem lehetett kezdeni. Maradt a józan ész, elmenni az óvodába, megismerni a gyerek rajzoló tevékenységét és ahhoz igazítani mindent, ami az óvónőképzést jelenti. Biztosan ráment 10–15 év, de megérte. Lassan velem írták a képzés országos programjait a szakbizottságban, valószínűleg az akkori igazgató, Nagy Miklósné ajánlására, aki becsült engem. Szívesen vállaltam az ezzel járó munkát, mert így nem kellett fölösleges ostobaságokat tanítanom.

– *Mennyire vonta el a tanítás a festéstől az energiáit? Mennyi volt a heti óraszám?*

– Tulajdonképpen nem vonta el. Nekem mindig a festés körül járt az eszem. Úgy forgattam a dolgokat, hogy kapcsolódjon ahhoz, amit csinálok. Volt egy terem az iskolában, ahol dolgozhattam. Gyakran a szünetekben is kiugrottam, tettem egy-két ecsetvonást. 1973-ban kaptam a mai műtermemet. Óravázlatokat nem írtam, itt nem volt ebből az igazgatóval összeütközés, mint Szentmiklóson. Ami az óraszámot illeti, azt ígérték, 13 lesz a kötelező. Az első években így is volt, de aztán felment 17–18-ra is, főként a továbbképzésekkel.

– *Mikor kezdett el kiállítani?*

– 1957 őszén már részt vettem a soproni őszi tárlaton, talán tíz képpel. Voltak köztük rajzok, portrék. Ekkor még a főiskolán elfogadott „nagybányai” stílusban festettem, amit a soproni közönség szívesen vett. A később, a hatvanas évek közepére körülöttem kialakult „viharoknak” többféle oka volt. Az egyik, hogy közben stílust váltottam. Ahogy már említettem, rendszeresen feljártam a pesti kiállításokra, és úgy éreztem, az én indíttatásomhoz, élményvilágomhoz közelebb állnak a hódmezővásárhelyi iskola festői. Persze nem ugyanazt csináltam, mint ők, és az évek során egyre inkább a saját utamat jártam. A másik ok, hogy a 60-as évek elején meghalt Soproni Horváth József, Mende Gusztáv, akiknek a halála után egyfajta vákuum alakult ki a soproni művészeti életben, ami óhatatlanul belső csatározásokhoz vezetett. Bevezették a zsűrizés intézményét is. A kiállításokra beadott képeket megnézte egy hivatalos szakmai zsűri, ők döntötték el a kiállíthatóságot. Ezek a döntések szakmaiak, nem politikaiak voltak. Mégis, akinek nem fogadták el a képeit, gyakran politikát emlegetett és a mindenbe beavatkozó párt sok kellemetlenséget tudott akkor okozni. 1966-ban Egyed Emmával közös kiállításunk volt. Pont október 23-án nyílt meg. Nagyon nem tetszettek a képeim. Túl pesszimistának ítélték őket, azt mondták, nem ilyen a falu, sötét színeket használok stb. Hozzá kell tenni, akkor voltak újra a tsz-szervezések, tehát a falu hangulata eléggé sötét volt. Cikk jelent meg a Kisalföldben, oda-vissza ment az írogatás, mindenki véleményt nyilvánított. Egy „beszélgetés” erejéig a pártbizottságra is behívtak. Aki ezt a beszélgetést kezdeményezte, a képekhez szemmel láthatóan nem értett. Bár látta a kiállítást, érvei nagyon hasonlítottak néhány soproni hangadó „művész”, „műértő” megnyilvánulásaihoz. A dolognak pozitív hozadéka is volt: Gábor Eszter műtörténész és a zsűri egyik tagja megüzente, mondjam meg, hol akarok Pes-

ten kiállítást rendezni. Így lett kiállításom 1969-ben a Fényes Adolf-teremben, talán ezt egy év múlva Győrbe is levitték. Írtak róla a Magyar Nemzetben is, ami jó indulást jelentett. Sopronban 15 évig nem volt ezután önálló kiállításom, csak 1981-ben, a Lábasházban, Askercz Éva rendezte. Megnyitó helyett csak egy értesítést küldtem, hogy megnyílt a kiállításom. Utána kezdett jobban menni a dolog. A 70-es évek végétől rendeztek Kaposváron dunántúli tárlatokat. Ott kaptam meg 1981-ben a Dunántúl művészetéért nagydíjat, 1977/78 körül Kismartonban a Pannónia-díjat vehettem át a Pannonia biennálén. 1977-ben önálló kiállításom volt a Burgenlandi Tartományi Múzeumban. Riportot készített velem a burgenlandi tévé, képet is vettek tőlem. A két eladott kép, annak ellenére, hogy minden szabályt betartottam, némi akadémikusodást eredményezett a megyei tanács részéről, de végül minden jóra fordult.

– *Említette, hogy megragadta a vásárhelyi festők világa, de idővel továbblépett. Hogyan ért el a mai Giczy Jánosig?*

– Az én életem, festézetem szorosan összekapcsolódott a faluval, a falu vilá-gával. A vásárhelyieknél ugyanerről van szó, csak ott inkább dekorativitásra törekvő emberek voltak. Bár én is természetelvű, gyakran inkább szürrealizmus-ízű dolgokat festettem, kissé a Chagall-i világ felé fordultam. Azt hiszem, valamennyire konstruktivista is voltam, és vagyok ma is a képek szerkezetében. Szeretem a történelmet, az irodalmat. Régen ezeknek a szóbeli változata örökítette át nemzedékeken keresztül a falu hagyományait, a megjegyzésre érdemes dolgokat. Az előbbiekből következik, hogy a motívumkincs is az otthoni, szopori dolgokból alakult ki. Nekem igényem, hogy a képnek valamiféle mondanivalója is legyen, persze nem elmesélhető dologról beszélek. Valami titok, homály, ami mégis irodalmias egy kicsit. Nem tudható, inkább sejthető.

– *Nagyon sok képén feltűnik a kendő. Festve is, meg a szárnyas oltárokon a maga valóságos, kézzel fogható formájában, több, egymással összefüggő jelentésben.*

– A kendő Jézus szenvedéseinek a jelképe, amelyen megjelenik az elgyötört arc lenyomata. Ott van a középkori oltárokon is. A szüleimnek, akik végigszenvedték azt az időszakot, amikor mindent tönkretettek, mindent felforgattak, szenvedéstörténet volt az élet. Eltűnt, szétért a tradicionális falu világa, amibe ők is, én is beleszülettem. Így talán hasonlíthatnak a jézusihoz ezek a rekvizitumok. A képeimbe, az oltárokba bedolgozott vásznak konyharuhák, a nagyanyáméi és az anyáméi voltak.

– *Máskor, úgy érzem, a kendők az egyes idősíkokat választják el vagy kötik össze egymással. Rakovszky Zsuzsa költészete mellett a képei fogalmazzák meg számomra leginkább az idő viszonylagosságát, hogy a jelen ideiglenes múlt, és ami egyszer volt, az nem múlik el, állandóan velünk marad, akkor is, ha ez nem tudatosul bennünk. Életművében meghatározó jelentőségűek a szárnyas oltárok, amikre nem láttam eddig példát a modern festészetben. Mióta és miért festi őket?*

– A 80-as évek eleje óta készítem őket, olyan céllal, hogy összefoglaljak bennük valamit. Számomra összművészeti alkotások, tárgyakká lett képek, néha profán erekl-yehordozók. Úgy érzem, többet tudok velük elmondani, mint egy képpel. A középkori templomok szárnyas oltárai is egy-egy történetet meséltek el a hitről, a vallásról. Az enyémeinkben ritkán van meg a kánon, ezek kicsit világiasabb dolgok. Én is több oldalról, nem annyira egy történeten keresztül tudom megfogalmazni bennük a mon-dandómat, inkább valahogy úgy, mint a zenében, többszólamúan. Az egyik kép kiegészíti a másikat. Gyakran a kereteket, táblákat is én csinálom az otthon talált dolgokból,

újabbban az unokaöcsém, aki egyébként a szombathelyi falumúzeumot vezeti. Faipari mérnök, s már érti az én nyelvemet.

– *Sok mindent tud elmondani egy ilyen oltár, jó példa erre a mostani, lábasházi kiállítás egyik meghatározó darabja, a Fény. Visszatérve a motívumkincsre: gyakran festi Bánfalvát, mostanában, bár nem túl gyakran, Sopront is.*

– Igen, erről kell is beszélni. Amikor idejöttem, Bánfalva olyan falu volt, ahova bármikor kimehettem. Nekem az átmenetet jelentette a város felé. Akkor biztosan érdekesebb volt, most már sok minden el van rontva. Már az első soproni őszőn sokat jártam ki, amikor még „nagybányaias” voltam. Fogtam a festőládát, kimentem a Kárpátimalomhoz, és ott festettem. Megnéztem, mikor süt oda a nap, s abban a napszakban többször, néha hetekig kijártam. Szeretem a temetőt is. Sopron kicsit nehezebb dolog. Sokáig nem festettem soproni vonatkozású képeket.

– *Hát igen. Bármilyen szép a Tűztorony, a Szent Mihály utca, túl sokan festették már le őket.*

– Ahogy Dávid Feri barátom mondta: „A soproni festők 150 éve oda teszik le az állványukat, ahova annak idején Storno rakta.” Jó kimenni a zöldbe, a természetbe, és ott festeni, de ez kevés. A táj a mondanivaló része kell hogy legyen, nem főszereplő. Ezért is van kevés „tisztá” tájképem.

– *Milyen technikákkal dolgozik? Mivel mire fest?*

– Többnyire olajtemperával. Ennek a használata összefügg a tanítással. Az olajfesték nehezen szárad, néha napokig kell várni, csak úgy lehet rá jól festeni. Az olajtempera bármikor folytatható. Ideális anyag annak, akinek közben tanítani kell az iskolában, hogy legyen miből megélnie. Horváth József is azért akvarellezett. Ő ugye egy különleges akvarelltechnikával dolgozott, amitől a képei sokszor egészen olyanok, mintha olajjal készültek volna. Én egy időben rézkarccal, linómetszettel is próbálkoztam, de rájöttem, vannak, akik ezt jobban tudják. Diákként, a főiskolán sokat akvarelleztem, még „pályadíjat,” 20 forintot is nyertem vele, amit a tanárunk ajánlott fel egy nagykovácsi kirándulásra. Ez akkor pénz volt! Aztán felhagytam vele, sokáig nem csináltam. Az újrakezdés Supka Magdolna „érdeme”. Sulyok Gabinál volt látogatásban, látta néhány akvarelletem és biztatott, hogy Egerben mindig rendeznek akvarell biennálékat, küldjek oda valamit. Azóta rendszeresen kiállítok ott.

Hogy mire festek? A vásznat nem szeretem. Legtöbbször farostlemezre vagy fatáblára szoktam festeni olajtemperával. Amíg a Van Eyk testvérek képeivel nem terjedt el az olajfestés, a szárnyas oltárok, a táblaképek és az ikonok ezzel az anyaggal készültek. Összetevői a tojás, lenolaj, damár vagy mastix és valami konzerválószer, egy-két csepp levendulaolaj, egytojásnyi víz. Én víz helyett fehérbort teszek hozzá, így hosszú ideig használható emulzió lesz.

– *Újabb képein, például a malomsoki evangélikus templom oltárképén vagy a lábasházi kiállítás több képén is megjelenik Jézus alakja, a kálvária.*

– Az utóbbi időben ilyeneket is csinállok. Eddig is ehhez a körhöz tartozott minden képem, különösen a szárnyas oltárok. Szenvedéstörténetet festettem, most jutottam el ideig. Ami az oltárképet illeti, Weltler Sándor lelkész kért fel azzal, hogy azt csinállok, amit akarok, rám bizza. (A dédanyja egyébként neki is szopori volt). Arra is nagyon oda kellett figyelni, hogy a kép illeszkedjen a környezetéhez, ahova kerül. Az oltárkép előtanulmánya itt van a kiállításon.

– *Az előre összeírt kérdések között volt egy olyan, hogy miért fest a festő?*

– Mert nem tud mást csinálni. Vagy tudna, ha nagyon kellene, de ezt csinálja a legszívesebben. Ezt tudja a legjobban csinálni.

– *Mennyiben változott meg a munkája azzal, hogy már nem tanít? Hogyan telnek a hétköznapiak? Van valami időbeosztás, amihez tartja magát?*

– Annyi volt a változás, hogy azóta egész nap festhetek. Az ember mindig kitálal magának valami témát. Az évtizedek alatt sok ötlet, rajz, vázlat gyűlt össze, amiből lehet képet csinálni, csak hozzá kell fogni. Ami a napirendet illeti, soha nem tudtam elhatározni, hogy na, most eddig festek. Az iskolában megszoktam, hogy abbahagyom, újrakezdem, ahogy van rá idő és lehetőség. Aztán ha úgy érzem, most össze tudom hozni, amit szeretnék, akkor nincs megállás. Ha nem megy, inkább hagyom az egészet. Néha hetekre, hónapokra, évekre félreteszek egy képet, míg véglegesen befejezem.

– *Van olyan a festőnél, hogy „éves termés”? Számszerűsíthető valamennyire a festői teljesítmény?*

– Teljesen változó, hogy egy évben hány és mekkora kép születik. Van, hogy kettő, van, hogy tizenkettő. Amikor nyugdíjba mentem, nagyon vágytam már arra, hogy kimehessek a szabadba és ott dolgozhassak. Szép, hosszú volt az ősz és a tavasz is, sokat festettem kint. Azóta valahogy ritkábban van rá lehetőség. Az időjárás is más, amellett valahogy jobban beleásom magamat a dolgokba. Ahogy meglátom a képet, csak azon tudok festeni.

– *Akkor ne is kérdezzem arról, hogy mit csinál a szabadidejében, van-e valami kedvtelése?*

– Hát nem nagyon van más. Már az iskolában is azt mondták, jó neked, mert te a munkaidődben is azt csinálod, amit szeretsz. Azt válaszoltam, az a baj, hogy ti nem.

– *A 80-as évek végén a Képes Céh egyik alapítója volt.*

– Igen, egy ideig működött, aztán abbamaradt. Most is többen mondják, hogy szükség lenne rá, de hát a művészek nem a szervezőképességükről híresek. A Magyar Művészeti Műhelynek vagyok még tagja.

– *Ha kiállításra készül, ahogy most is, mennyi időbe kerül a felkészülés?*

– Nem kiállításokra festek, de azért ilyenkor mindig van mit csinálni. Változtatni, igazítani, kereteztetni a dolgokat. Az sem mindegy, hol rendezik, a helyhez is igazodni kell.

Erre most az elmúlt néhány év terméséből szedjük össze a dolgokat. Kiss Melinda, a múzeum művészettörténésze a főrendező. Az öt évvel ezelőtti, az inkább volt életmű-kiállítás, de nagyon nehéz hozzá összeszedni a képeket, sokféle vannak.

– *A tárlatok amiatt is fontosak, mert azokon rangsorolják, díjazzák a képeket.*

– Nem panaszkodhatom, de felsorolást sem akarok tartani. A megyei őszi tárlatokon háromszor nyertem el Sopron város díját, utoljára tavaly. Megkaptam a milleniumi ezüstérmet. Ezek a város elismerései, emiatt jelentősek számomra. Fontos még a Tornyai-díj, amit 1990-ben kaptam Hódmezővásárhelyen a vásárhelyi őszi tárlaton, ami az egyik legrangosabb magyar kiállítás.

– *Milyen tervei vannak most?*

– A munka folyamatosan adódik. Az unokaöcsém ígérte, hogy csinál egy szárnyas oltárt, abba kell majd valami. Hogy aztán mi lesz, az nem csak tőlem függ. Sok minden kell hozzá.

(Megjelent a Várhely 2009. évi I-II. összevont számában.)

EMLÉKET ÁLLÍTANI A VIDÉKI MAGYARORSZÁGNAK

– Beszélgetés Giczzy János festőművésszel –

A mai közigazgatási térképeken hiába is keresnénk a Sopron megyei Alszipor nevét, mert az ötvenes évek hibás politikai „körzetesítésének” esett áldozatul, hogy a mai Újkér egyik kerülete legyen. Innen, ebből a szellemi kötődését és a paraszti világ színtereit megörökítő, dolgos művész-pedagógus életét alapvetően meghatározó faluból indult a nagyvilágot és a szűkebb-tágabb hazát meghódítani. Sohasem feledve, hogy az útra bocsájtó szülőföld kötelezi is gyermekét, hiszen neki, Giczzy János festőművésznek feladata, küldetése van a vidéki élet rekvizitumainak képzőművészeti felmutatásában. Képeit kitölti az elmúlás szomorúsága, a nehéz testi munkában megfáradt ősök, rokonok és falubéliek esetlegességet tükröző, furcsa mozgása, a Bibliából kölcsönzött Veronika-kendő természetes és egyúttal paraszti jelképrendszere és a magyar vidék „elpusztíthatatlanságába” vetett művészi hite. Giczzy János 1933 decemberének végén látta meg a napvilágot, középiskolai évei Sopronhoz, a főiskolai tanulmányok Budapesthez és Egerhez kötik. Rajztanári képesítésének megszerzése óta tanít. 1959-től a Soproni Óvónőképző Intézetben, a mai főiskolán. 1957 óta rendszeresen állítja ki festményeit helyi, országos és nemzetközi tárlatokon. Képeivel az utóbbi két évtizedben gyakran találkozhattunk Sopron, Csorna, Kapuvár, Győr, Marcali, Kecskemét, Krakkó, Eisenstadt (Kismarton), Kassa, Jennersdorf és Szófia kiállítótermeiben. Munkásságát hazai és külföldi elismerések sora fémjelzi. Többször kapott megyei művészeti és nivódíjat, három ízben a Művészeti Alap jutalmazta, egy alkalommal pedig „A Dunántúl Művészetéért” fődíjával ismerték el festészetét. Ausztriában Pannónia díját, Szófiában pedig a Realista Festészeti Triennále kitüntető diplomáját vehette át. Képei magyar és külföldi galériákban és múzeumokban található meg. A Civitas Fidelissima városában, Sopronban él.

– *Giczzy János noha itt él a hűség városában, igazán soha nem lett városi ember. Együtt él a városi léttel, de gondolkodásában, cselekedeteiben és művészi hitvallásában hű maradt a vidékhez, a falujához. Megbonthatatlan szálak kötik gyermekkorának világához, a paraszti élet tanulságaihoz. Mit jelentett és mit adott útravalóként a fölnevelő szülőföld szűkebb közössége a festőművésznek?*

– Alszipor egy kis falu volt, ahol az akkori körülmények között egy elég kemény és rideg világ uralkodott, egy olyan paraszti életforma, amelyben mindenkinek dolgoznia kellett. Tehát nem nagyon lehetett munka nélkül lenni, és az embert hamar hozzászoktatták ahhoz, hogy mindig valamivel foglalkozni, foglalatoskodni kell. Miután nálunk a családban mindenki elsősorban a mezei munkához értett – édesanyám is a szomszédos faluból, Nemeskétről származott –, korán megismertem a paraszti életforma nehézségeit, mindennapi küzdelmeit, szomorúságait és nagyritkán felbukkanó örömeit. Hosszú téli esteken a férfiak – más dolog nem lévén – faragtak. Magam is mindenféle faragással kezdtem, és így legelőször a szerszámokkal tanultam meg bánni. Különben is, Alsziporon nem nagyon ismertünk dologtalan, napot lopó embert. Mindenki tette a dolgát a maga belátása szerint a legjobban. Nyilvánvaló tehát, hogy azok az emberek, az a környezet, amiben éltem és amely meghatározó volt felcseperedésem időszakában, valamint azok a témák egész életemben megmaradtak. Tulajdonképpen

a mai napig is ezekből, ebből a világból akarok mindent megcsinálni. Persze nem azt jelenti, hogy közvetlenül ugyanazokat és ugyanúgy akarom megfesteni, mint mondjuk 30 évvel ezelőtt, de a mostani problémákat is azokból az elemekből szöve szeretném képpé formálni. Ezt nyújtotta nekem a szülőfalu és benne szűkebb környezetem.

– Az elemi iskola elvégzése után úgy tudom, hogy a nagyhírű, több mint négy évszázados tradícióra visszatekintő evangélikus líceumba került Sopronba, ami a háborút követő, 1945–46-os tanévben nem is volt olyan egyszerű! A gimnázium tanári karából kire emlékszik vissza szeretettel és ki vagy kik egyengették – az akkor már rendszeresen rajzoló kisdiák – kibontakozását?

– Ahogy visszaemlékszem, a háború után még néhány évig működött ezen a régi nevén a líceum. Magam abban az időben még nem jöttem föl Sopronba. Akkoriban a szüleim valahogy nem is nagyon tudtak rá sort keríteni. Otthon maradtunk, és két diáktársammal együtt elvállalt bennünket az egyik távoli rokonunk, aki a háború vihara után ott a faluban szándékozott letelepedni. Ő készítette fel engem a líceum első osztályának anyagából. Magántanulóként 1946 júniusában vizsgáztunk, és emlékszem rá, hogy a tandíjat tojással fizettük ki. Szekéren jöttünk föl vizsgázni, az egyik társam édesapja, szegény Heteyi Jóska bácsi hozott bennünket Sopronba. Még ebben az évben ősszel fölköltöztünk és kosztos-kvartélyos diákja lettem az akkori, még nyolcosztályos gimnáziumnak. Hamarosan bevezették az új iskolarendszert, így a második osztály helyett hatodikos elemisták lettünk. Gyakorlatilag nem nagyon változott semmi, mert ugyanazokat a tárgyakat tanultuk és a tanáraink is ugyanazok maradtak. Az akkori osztályfőnökömre, dr. Friedrich Károlyra emlékszem vissza hálával. Őt valahogy azért szerettem meg és így utólag is nagyon sokat köszönhetek neki, mert rengeteg olyan verset is mondott és olvasott föl nekünk, ami nem volt tananyag. Szinte az utolsó lehetőség volt ez abban az időben, hiszen később már nem nagyon volt tanácsos eltérni a Révay-féle, hivatalos tananyagtól. Nyilvánvaló persze, hogy nem minden pedagógusunk vállalta a kockázatot. Éppen a napokban találkoztam itt az intézetben Németh László lányaival, és a népőiskolai előadások szünetében elmeséltem nekik, hogy én csak 1953-ban tudtam meg, hogy a Petőfi Mezőberényben szerzője egyáltalán létezik. Ez is ennek a sötét korszaknak a jellemzője volt. Kedves történelemtanárom volt Kelényi Ferenc, akivel később együtt is tanítottam az óvónőképzőben. A történelem alapjait tőle tanultam meg. Valójában itt, az iskola rajzsakkörében kezdtem el rajzolgatni. Merész Károly vezette a szakkört, de igazából nem neki, hanem Mühl Aladár festőművésznak, énektanárunknak köszönhetek sokat, aki fölfigyelt az osztályunkban kifüggesztett – az 1848–49-es forradalom centenáriuma készített! – Petőfi-rajzomra. Másnap el is vitt a Fő téren működő rajziskolába, amelyet az azóta méltánytalanul elfeledett Ágoston Ernő vezetett. Sokan elvetették Ágoston tanár úr módszereit, de meggyőződésem szerint a rajzolás mesterségbeli fogásait itt tanultam meg. Emlékszem, hogy a koalíciós idő vége felé, egyszer Barcsay és Kádár jöttek le a főiskoláról. Ekkor már annyira jól rajzoltam, hogy el akartak vinni Pestre, a Képzőművészeti Főiskolára előkészítő Derkovits Kollégiumba. Ekkor azonban még maradtam Sopronban, ahol a tanítóképzőben Tolcsvai Nagy Géza festőművész tanárom volt rám az érettségig a legnagyobb hatással. 1953-ban érettségiztem, majd ugyanebben az évben fel is vettek a Képzőművészeti Főiskola tanári szakára.

– Tudjuk, hogy az egymást követő tanévekben előbb a képzőművészeti, majd a budapesti Pedagógiai Főiskolán is megszüntették a rajztanárképzést. 1957-ben szer-

zett diplomát Egerben, az ottani főiskolán. Ebben az időben kik segítették fejlődését, művészi karakterének kibontakozását, és kit vagy kiket vall mesterének?

– A Képzőművészeti Főiskolán Hincz Gyula tanársegédje, Molnár József volt a tanárunk, rá gondolok vissza szívesen, Ő festőként is nagy hatással volt az évfolyamra. Blaskó Jánosra, akivel ilyen rövid idő alatt nem alakulhatott ki ugyan bensőséges kapcsolat, hiszen – kényszerűségből! – hamarosan Egerbe kerültünk. Itt Bíró Lajos nevét kell megemlítenem, aki szintén tanársegédként tanított bennünket. Egerben Jakuba János volt a meghatározó egyéniségű tanár. Ő tette rám a legnagyobb hatást és a mai napig mesteremnek vallom

– 1956 októbere Egerben érte. Miként és hogyan élte át a forradalmi eseményeket a főiskolai hallgatóság?

– Ha a nagy történéseknek nem is voltunk részesei, események Egerben is voltak. Bíró Lajos tanárunk a forradalmi bizottság vezetője volt és mivel jól ismerte a hallgatóit, adott is feladatokat, megbízásokat. Tulajdonképpen mindenütt ott lehetünk volna, de valójában csak futárszolgálatot vagy őrzési feladatokat kaptunk. Épületekre, elsősorban a főiskolára vigyáztunk. Általában nem keveredtünk olyan helyzetbe, amely a megtorlások idején számon kérhető lett volna. Úgy emlékszem, többnyire fáradtak és álmosak voltunk és talán ez mentett meg bennünket egy-egy melegebb helyzettől. November 4-e után itt is volt sortűz, de arról mi már csak hallomásból értesültünk, hiszen az oroszok hazazavarták a diákságot.

– A Sopronban élő és tanító művész miként ítéli meg a főváros-vidék egymáshoz való viszonyát? Mennyire érzi hátrányosnak itt a nyugati végen a helyzetét egy rendszeresen kiállító festő?

– Nyilván aki Pesten él, bizonyos jól-rosszul körülhatárolható szempontok szerint könnyebben él! Érvényesülés szempontjából, aki állandóan szem előtt van, az gyakrabban belebotlik a másíkba és ezekben a dolgokban nyilvánvalóan ez is számít. Én mondjuk messzebbre vagyok és talán az ember nem látja át annyira azokat a dolgokat, amelyek Budapesten történnek. Sokszor persze az intrikákat meg a klikkeket sem, de hát azért azoktól vagy inkább azok nélkül még dolgozni lehet és kell is! Mondjuk a kép az olyan, hogy megvan és megmarad. Tehát csinálni kell. Meglehet, ha Pesten élnék, kevesebbet festenék, mert többet kellene szaladgálni. Sok az eszkimó és kevés a főka! Ami a fővárosi kiállításokat illeti, nekem mondjuk nem nagyon volt problémám, mert amikor össze tudtam szedni magam egy-egy pesti kiállításához, általában nem is nagyon kellett sok időt várnom. Megígérték és meg is csinálták.

– Mint legutóbb a pesti Vigadó Galériában 1988. június 30. és július 31. között.

– Igen, igen... Persze azt is el kell mondanom, hogy nekem sohasem jelentett egzisztenciális problémát az, ha nem jött létre egy kiállítás, mert nem ebből kell megélnem. 32 éve tanítok, három évtizede egy helyen, a soproni óvónőképző intézetben.

– Ha mondjuk ma délután azt mondaná valaki Önnek, hogy holnaptól nem kell tanítania, kétségbeesne vagy hiányozna az életéből?

– Nem lenne rossz, ha nem kellene tanítani, legalábbis azt hiszem, de valójában még nem próbáltam. Kétségbe semmi esetre nem esnék. Nem is hiányozna. Hogy miért? Mert legalább szakkört tudnék vállalni, meg egynéhány tanítvány is akadna biztosan, ha nagyon akarnám. Persze, heti 10–12 órás tanítás mellett is lehet festeni.

– Mikor dolgozik?

– Mindig, amikor ráérek. A nap bármely szakában. Nincs kedvenc, kiválasztott időszakom.

– *A műtermében beszélgetünk. Nézem a különálló, önálló életet élő, a szivárványmotívumot is újra felhasználó festményeket, amelyeken a megfáradt, nehézkesen mozduló parasztemberek valamin mindig munkálkodnak. Fura – talán segélykiáltó! – szomorúság ül az arcukon és a fehér vászonkendő visszatérő motívumán átsejlő, lírai komponáltságú arcvonások az emberi tisztaságot és a művész legbelsőbb együtt-érzését szimbolizálják. A falusi világ minden emlékének megidézése a kék-fehér-ezüst színharmonijában, a magyarságtudatot erősítő, nemzeti színű szivárvány hangsúlyosságában és az elmúlás sejtelmességében nem nehéz felfedezni, hogy Giczy János nem engedi ezt a parasztvilágot halálra ítélni. Sőt, szárnyasoltár-katedrálisokat épít ezekből a képekből, hogy szemérmes tiltakozásai – egy-egy gondolatsor összegzésével – így erősödhesseken föl, föl, egészen az égig, a szentek világáig! Kinek festi Giczy János a képeit és kinek a lelkiismeretére apellál, amikor – mementóival – a falu egészséges változását sürgeti?*

– A magyaroknak, Magyarországnak szeretnék festeni. Annak a magyar nemzetnek, amely megélte és megszenvedte ennek a negyven esztendőnek a „fölforgatását”. Ennek az országnak, amelynek szinte az egész karakterét el szerették volna tüntetni, mert akárhogy is nézzük, Magyarország mégis egy parasztország volt, ahol ez volt a meghatározó. Az elmúlt négy évtizedben igyekeztek ezt „kiradírozni”. A képeimen keresztül az vezet, hogy legalább emlékezzenek arra az életformára és gondolkodjanak el rajta. Persze az elméket is fölforgatták, de azt hiszem, hogy ennek a megváltoztatása már nem az én feladatom. Amit tudok, megteszek. Egy biztos! A magyar társadalomban még mindig létezik az az embertípus, amely valamikor megtöltötte a vidéki Magyarországot. A kiállításaimon olykor-olykor odajönnek hozzám az emberek és elmondják, hogy felismerték gyermekkoruk világát és meghatottan idézik föl a szülőfalujukat.

– *Hogyan születik a kép? Megtervezi előre a kompozíciót?*

– Általában előre megtervezem, felépítem, de aztán egészen más lesz, mert menet közben formálódik, változik. Persze azt nagyon nehéz lenne és talán nem is lehet megmagyarázni, hogyan születik vagy keletkezik a kép. Én magam az érzéseimre hallgatva festek. Egy olyan világ megörökítésén fáradozom, amelyben az őseimnek, rokonaimnak, a falubelieknek közülük volt és közülük lesz a természethez, hiszen a mindennapi életük odaköti őket.

– *A határainkon túl is élnek magyar nemzeti kisebbségek. Miként látja az ő helyzetüket és hogyan vélekedik a belpolitikai események alakulásáról? Kihatnak-e az események az alkotói munkájára?*

– Sokat gondolkodtam magam is a határainkon túli magyarság helyzetén, de azt gondolom, hogy az elmúlt 30–40 évben olyan behozhatatlan dolgok történtek, ami miatt nem is tudom, hogy mit lehetne csinálni. Ha csak Erdélyre nézünk, akkora méretű lakosságcserét hajtottak végre, hogy bizonyos értelemben kilátástalan az ottani magyarok helyzete. Talán az lenne jó, ha valaki komolyan odafigyelne Európa legnagyobb nemzeti kisebbségére és valahol valakik megkövetelnék, hogy legalább az emberi jogokat biztosítsák, de persze ne csak papíron, mert az eddig se sokat segített! A belpolitikai helyzetről azt gondolom, hogy majd meglátjuk fél év múlva, esetleg egy év eltelte után. Sok minden még Moszkvában dől el ma is. Ami a munkámat illeti, különösebben nem befolyásolják a belpolitika küzdelmei, mert tőlük függetlenül én még ugyanazt tudom csinálni, amit akarok a magam öntörvényei szerint.

– *Eszembe jutnak feleségének, Dalos Margitnak a minap megjelent gyönyörű vallomásában megfogalmazott gondolatai, amelyben Önt olyan „stalkernek” nevezi, aki „az idő haladtával egyre többször végzi el szemünk előtt a nagy mutatványt: egyszerre halad kifelé-befele anélkül, hogy az ellentétes mozgások kioltanák egymást”. És még azt is mondja: „Képeim már-már negyedik dimenzióként működik az idő, úgy, mint a középkori katedrálisoknál, de ez a festő belső ideje, öntörvényűbb, mint az évekkel, évszázadokkal mérhető idő”. Festményeinek alakjai örökké lesznek, mert születésük pillanatától kezdve a művész meghatározta időtlenség-idejüket, földi szentté válásuk jelvényeivel együtt viselik. A hajdanvolt boldog időből ránk köszönnek őseink. Végezetül hogyan fogalmazná meg festői arc poeticáját?*

– Ilyeneket nem nagyon szeretek megfogalmazni, de egyszerűen szólva: emlékművet vagy emléket szeretnék állítani az egykori falunak, vidéki Magyarországnak, embereknek. Szóban legalábbis ennyit lehetne elmondani, a többit meg vagy elmondják a képeim, vagy nem.

(Megjelent a Magyarok című folyóiratban a festőművész 60. születésnapjára.)

SZ. EGYED EMMA
(1935 - 2016)

TISZTELT GYÁSZOLÓ CSALÁD, BARÁTOK, PÁLYATÁRSOK, TISZTELŐK!

Megrendülten állok Szabados Lászlóné Egyed Emma hamvai előtt a Nyugat-magyarországi Egyetem rektora, a Benedek Elek Pedagógiai Kar vezetése és testülete nevében, mint egykori kolléga, személyes jó barát.

Fájdalommal teli a szívünk, könnyecseppek gördülnek az arcokon, mert örökre búcsúzni kell. Ugyanakkor már lángolnak az örömtüzek a mennyek országában – talán ez a nagy forrás is jelzi –, ahol a kitárt kapuban nemcsak Szent Péter, hanem a szeretett társ, Laci, a csodált mester, Pátzay Pál, megannyi rokon, jó barát és művésztárs várja türelmetlenül Emikét, hogy megélhesse a viszontlátás örömét. Az égi műterem is készen áll már, hisz azért szólította magához az Úr, hogy újra alkothasson.

„Ó, most adj erőt Istenem, Hogy méltón zengjen árva énekem Róla.”

Egy percre ma megpróbáltam a lelkébe látni, de nem lehet ezt a percet kibeszélni. Hogyan is tudna szívárványglóriás tündértörékeny lény szavakba félni...

Bár be van írva lelkembe a képe, s mindaz, mit elmondani kívánok róla, maga írta be, én csak olvasónak szegődöm. Igen, kedves Emike, aki veled egyszer is találkozott, érintetté vált, s örökre a szívébe zárt. Megszelídítetted, akár a kis herceg a rókát.

Mi volt a varázsod?

A kosztümjeid egyszerű eleganciája, az ezüstös hajad természetessége, a huncutkás mosolyod, a lány hangod, halk beszéded, a kiegyensúlyozottságod, a belőled sugárzó harmónia, a gyermeki tisztaságú tekinteted, a határtalan hited, a rendíthetetlenül vállalt küldetésed, a végtelen szereteted a tanítványaid iránt – akiktől még bocsánatot is tudtál kérni, ha úgy érezted, hogy nem voltál elég igazságos az értékelésükkor –, tiszteleted a közös célért küzdő kollégáid, művésztársaid iránt, mélységes szolgálatod, nagy tehetséged és tudásod, szeretettel átitatott személyiséged, egy-egy új alkotásod élménye, emberséged, őszinte gyönyörködésed egy gyermekrajzban, simogató kezed, mellyel jutalmaztál egy-egy alkotó gyermekfejet.

1960-tól éltél Sopronban, a hűség városában, melyet nagyon megszerettél, otthonra leltél benne, az utolsó lélegzetig hú maradtál hozzá, ahol nagyszerű férjet és egyben társat, segítőt találtál, kivel hosszú, boldog életet élhettél. „Ketten mindig együtt, egymást vezetve és követve, mint egy kétágú szőlő, együtt szeretve, játszva, ölelve éjjel-nappal, reggel-este, összefonódva, mindenütt együtt, mindig egy irányba...” Ez jellemzett benneteket.

Szert tehettél a család mellett alkotási, megmutakozási lehetőségekre, közéleti szerepre, s a tanítás gyönyörűségére, melyet úgy szerettél.

A soproni óvóképzéssel a kezdetektől összeforrott a neved. Az első igazgató, Szabados László – a későbbi párod – jó szemmel választott a győri gimnázium tanári karából a majdan jó baráttá vált Sarkady Sanyival együtt, meghatározó lettél a vizuális művészeti nevelés kialakításában, a hallgatók szemléletének formálásában és segítetted a később érkező kollégák szárnypróbálgatásait. Mindig számíthattak őszinte véleményedre, hasznos szakmai eszmecserékre. Rád nagyon illenek Juhász Gyula szavai:

„A tanárt nem a pápaszem, a notesz és a tekintély teszi, hanem a lélek és az értelem csodálatosan egyesült fogékonysága a tanítványok iránt.”

Fekete György művészarsad egyik versében azt vallotta, ha néhány jót tanító, bátor mozdulat tanítványai sorsába írva megmarad, s nem törést, homályt, kudarcot, feleslegest rögzít az emlékezet, már volt értelme, értük létezett.

Bizton állíthatom, te méltán érezheted, hogy nem feleslegest rögzít sem a tanítványok, sem a pályatársak emlékezte.

Tagja voltál a város valamennyi művészeti szervezetének, de emellett országos egyesületeknek is. Közel száz városi, rangos országos és nemzetközi kiállításon szerepeltek alkotásaid, utóbbiak közül kiemelkedett a Fidem tamperei, portugáliai, párizsi, amerikai kiállítása, a sok olaszországi szereplés, de kiállítottál Tel-Avivban is. Számtalan emléktáblát készítettél nemcsak Sopronban, hanem országszerte, sőt Bécsben és Burgenland több városában is. Felsorolhatatlan a díjak száma, köztük hazai és nemzetközi érembiennálékon kapott nívódíjak, a különböző kiállításokon szerepelt alkotások elismerése és a Sopron város Kultúrájáért két alkalommal is odaítélt kitüntetés.

Drága Emike! Nem akarunk és nem is tudunk felejteni! Ott leszel a Festőteremben, a Lábasházban, az Új utcai gyönyörű házban, ahol annyi csodát hoztál létre, a Tűztornyon megcsillanó napsugár aranyában, a hegyoldal nyugodt zöldjében, a templomok oltárképeinek méltóságában.

Köszönöm neked minden soproni kollégám, a soproni művészeti-kulturális élet részesei, a Dunántúl-szerte tevékenykedő több ezer óvónő nevében az önzetlen szakmai, emberi segítséget, a tanári-művészi példát, az alkotásaid gyönyörűségét, személy szerint pedig, hogy ismerhettelek, hogy a bizalmadba fogadtál, köszönöm az őszinte beszélgetéseket, a támogatásod, mellyel gazdagítottad nemcsak a tudásom, hanem az egész énem. Tanulhattam tőled tartást és alázatot, megértetted velem, hogy csak az lehet igaz, ami ma is, holnap is igaz, s a kontrollnélküliség nem visz sehová. Példát mutattál arra, hogy ha valaki a tér és idő mélyére lát, s a látottak renddé érnek benne, azt szórja szét.

Tudjuk, az élet csak egy pillanat, de ez a pillanat neked elég volt ahhoz, hogy örök értékűt teremts. Nemcsak éltél, hanem éltetted is, hisz a művészet élmény, mely felkelti az életörömet. Maradandót hoztál létre, így tudtál példaképpé válni, s meghosszabbítani földi életed azáltal, hogy bennünk élsz tovább. Amit tanítványaid, s az alkotásaid ismerők lelkébe átoltanod sikerült, az tett halhatatlanná. Olyan vagy, mint egy útjelző fa, melynek hit a lombja, irány a törzse, s biztató jelként mutatja az utat mindazoknak, akik bukdácsolva kapaszkodnak a gyökereibe.

Amikor ma hajnalban a badacsonytomaji házunkból elindultam hozzád, két nagyon személyes élmény villant fel bennem. Az egyik a vonyarcvashegyi nyaralótok, melyet kedves kuckóvá varázsoltál, s ahol úgy szeretted nyaranta megpihenni, s ahogy a Balaton-parton haladtam az állomás felé, s ránéztem a felkelő Nap ácsolta aranyhídra, az jutott eszembe, hogy most már mindég sétálhatsz rajta. A másik élmény a keresztlányodról szól. Átszellemült arccal, sugárzó tekintettel meséltél róla szinte minden alkalommal, ha együtt voltunk, s büszkén mondtad, hogy a sajátodnak is érzed, s igyekszel mindent átadni neki, amit csak tudsz. Beszámoltál a közös külföldi utazásaitokról, boldogan mutattad a Laci által készített diákat, melyek arról tanúskodtak, mi mindent láttatok, mennyi élménnyel gazdagodtatok. Ilyenkor éreztem, milyen nagyszerű anya lehettél volna. Biztos vagyok benne, hogy fentről is fogod a kezét, s küldöd majd a jeleket, melyek segítik.

„A lélek, mikor búcsúzva bontja szárnyait, visz magával a földről valamit. Eszmét, melyet világra ő hozott, virágot, melyet ő virágoztatott.” Mi pedig tudjuk, hogy „nem élt belőle több és most sem él, s mint fán se nő egyforma két levél, a nagy időn se lesz hozzá hasonló”.

„Elengedlek, most menj, s ha messze jársz is, azért üzenj, mert én itt maradok...” Apró holdkönnycseppek, kicsi igazgyöngyök, kis virágszirmok várják, hogy Neked szép álmokat hozhassanak.

Isten veled, nyugodj békében!

(Elhangzott 2016. július 11-én, Sz. Egyed Emma éremművész temetésén.)

Fotó: Hajdú László

**SZ. EGYED EMMA - MINDENKI EMMI NÉNIJE,
A VÉSŐK NAGY MESTERE**

Leírom a nevét és hallom a lány hangját, kezemen pedig érzem a finom, puha kezét.

Azt a kezét, ami oly sok csodát készített nekünk.

Nehéz ezeket a sorokat írni. Búcsúzni kéne, de nem megy. Nem tudok és nem is akarok. Éppen ezért nem is fogok, inkább felidézem az egyik legkedvesebb emlékemet, ami egy kicsit felidézi mindenkiben Emma nénit és az ő személyét.

Emma néniéket valamikor kisiskolás koromban ismertem meg. Nem emlékszem a konkrét pillanatra, valószínűleg valami kiállítás lehetett az alkalom. De nem is lényeg, mert nekem ők olyanok, mint a nagyszüleim, amióta csak emlékszem rájuk. Bármikor bizalommal fordulhattam hozzájuk, a vasárnapokat együtt töltöttük, egy család voltunk. Egy család vagyunk. Laci bácsi lenyűgöző humora és Emma néni bája örökre elkísér.

Ötödikes koromban rajzórán kaptunk egy nagy fehér tömböt. Az anyagára sem emlékszem már, csak arra, hogy sosem láttam előtte hasonlót.

A feladat szerint egy bábút kellett faragnunk belőle.

Még meg sem kaptuk a feladatot, én már szinte sírtam... Láttam magam előtt, ahogy két hét után ez a tömb ugyanúgy áll az asztalomon érintetlenül, gondolván, talán így ártok neki a legkevesebbet.

Mint minden csütörtökön, aznap is Emma néniéknél töltöttem a délutánt. Én meséltem, ők hallgattak. Feltöltöttük egymást.

Még be sem léptem az ajtón, Emma néni már „kiszúrta magának” a tömbömet.

Illedelmes volt, nem akart kutakodni, nem kérdezett semmit. Megvárta, míg befejeztem az óras beszámolómat a szokásos tanárokról és barátnőkről, és csak utána kezdte jobban szemügyre venni. De továbbra sem kérdezett.

Ha nem ismertem volna is tudtam volna. Láttam az arcán. Az ő fejében már kész a remekmű.

– Jajj Emma néni, nagy bajban vagyok... – kezdtem.

– Bajban? Miféle bajban? – nézett rám hirtelen meglepedve a tömbről.

– Képzeld Emma néni, rajzóra bábút kell faragnom. Mégis mivel kell azt csinálni? – kérdeztem elkeseredve, reménykedve, hogy elhint nekem egy ötletet.

– Bábút? Az nagyon érdekes feladat. De jó neked! – folytatta.

– Emma néni, én ezt nem tudom megcsinálni. Én ilyet nem tudok.

– Ha szeretnéd, én szívesen segítek neked.

– Köszönöm Emma néni!

És ezzel le is zárult a beszélgetés. Még maradtam pár órát, tea, süti, matek házi és anyukám jött értem. Futunk, szaladunk tovább, tömb marad, mi alszunk rá egy hetet és folytatjuk.

Eltelt a hét, újra itt a csütörtök, iskola után, menzából jövet jóllakottan battyogtam hozzájuk, lélekben felkészülve az egész délutános vésésre.

Emma néni sápadt arccal fogadott.

– Gyere be Eszterkém, ülj le...

Nagyon megijedtem.

– Emma néni, történt valami?

– Minden rendben Eszterkém, csak... elkövettem egy hibát.

– Hibát? Mi történt Emma néni?

– Hát... Csütörtökön itt hagytad a tömbödet.

– Igen, igen, emlékszem.

– Én pedig este még ránéztem, hogy mit is lehetne és... megcsináltam.

– Emma néni ez csodálatos!! Köszönöm!!!!

– Nem, nem Eszterkém, megcsináltam, de gyalázatos lett. Ezt nem adhatod oda a tanárnőnek. Be kell szereznünk egy új tömböt.

Lesápadtam. Az utolsó reményemnek, a vésők nagy mesterének, Emma néninek sem sikerült és még egy tömböt is kell szereznem. Végem van.

– Gyere, a konyhában van, megmutatom..

Életem leghosszabb egy perce volt, mire a konyhába értem.

És megláttam az asztalon.

A csodát.

Azt a csodát, amit Emma néni faragott.

Azt a csodát, amit a tanárnő kirakott példaként és azóta, lassan 14 éve ott áll.

A Király.

Ez a történet nekem az, ami a legjobban összefoglalja Emma nénit.

Azt a hófehér hajú, törekeny nénit, aki annyi mindent adott nekünk. Mind emberileg, mind konkrét tárgyokban.

Szerénység, precizitás és hihetetlen lélek. Minden művén látszik a szeretet. Hogy nem feladat volt neki, inkább öröm. Olyan természetes dolog, mint nekünk a lélegzetvétel.

A csoda.

Drága Emma néni, most Neked írok.

Köszönöm.

Köszönöm az ötösömet. Köszönöm, hogy az életem része voltál, és hogy a gyönyörű életek kis része lehettem. Köszönöm, hogy mindig volt egy bölcs, megnyugtató szavad.

Nem búcsúzok, mert a búcsú véget jelent. És tudod, ezt sokszor megbeszélünk, csak az hal meg, akit elfelejtenek. Ezt Te mondtad nekem és most én mondom Neked.

Sosem felejtelek el.

Laci bácsi szavaival élve, „EMELEM KALAPOM ELŐTTETEK!”
Emelem kalapom előttetek.

Nagyon hiányoztok, vigyázzatok egymásra tovább.

Sz. Egyed Emma: Orbán Eszter

HUSZÁR LÁSZLÓ
(1952 - 2016)

„LÁNG VAGYOK, RÉSZE A TŰZNEK”

– *Huszár László barátom halálhírére* –

Még mindig nem vagyok képes felfogni, hogy elmentél, hogy itt hagyta mindenkit, aki kedves volt Neked. Elmentél, mert bántottak, mert megbántottak, mert romba döntötték azt, amit a Te vezetéssel szépen felépítettetek. Azt a piciny szellemi katedrális, amelyet ott abban a kicsi faluban mindenki a magáénak vallott. Elmentél, hogy itt maradhass velünk, hogy itt legbelül érezhessünk, hogy bennünk maradhassanak a költeményeid, a konok tenni akarásod, a hajthatatlanságra épülő, megfellebbezhetetlen tisztesség.

Mindig csodálatlak, hogy milyen belső erővel voltál képes távortartani magad a mindenki hatalmasoktól. A szocializmusnak nevezett tákolmányban gumit sütőtél, mert nem akarta az ordas eszmék szolgálatába állni. Aztán a rendszerváltás után kiköltöztél Balfra, mert eldöntöted, hogy te ott akarsz csodát tenni, csodát mindenki javára. Nem villogtál, nem akartad a világot megváltani, csak tetted a dolgot mások javára és mások érdekében. Melegszívű ember voltál, aki csak találkozott Véled, ezt érezte meg legelőbb. Aztán a konok nyíltságodat, amit oly sokan nem vagy félreértettek. Pedig a légynek sem tudtál volna ártani! Sokan azt hitték, hogy a lázadásod van mögötte! Pedig dehogy! A tisztaszívűséged volt az, amely mindig a közösség javát szolgálta, mert nem tudott önző lenni, mert nem tudott önös érdekeket szolgálni. Sarkady tanár úr – akit Te is annyira szerettél és tiszteltél – írta egy helyütt Rólad: „Huszár az éjjel kiáltozó költők közül való. Nappal a kétkezi dolgok életét éli.”

Kutatok közös emlékeink között, nagyon messzire visznek az időben. 1970-be a Soproni Fiatalok Művészeti Kollégiumába, hiszen itt találkoztunk először. Aztán Kövesi Gyurkák Kossuth utcai kertjébe, hosszú hajnalokig tartó vitáinkba, versolvásainkba, egy Néked köszönhető legendás szerelembe, aztán 1974. december 13-ának estéjéhez érek. Ott ülünk „hatan a Lövérék aljából” mi, huszonévesek, akikre hirtelen az egész város kíváncsi lesz. A mi verseinkből készített zenés oratóriumot hallgatja a zsúfolásig megtelt művelődési ház közönsége. „Láng vagyok, része a tűznek” – hirdették városzerte a plakátok, a Te verssorodból született meg a műsor címe. Emlékszem, az előző napokban együtt ragasztottuk a plakátokat, szerte a városban.

Még mindig nem vagyok képes felfogni, hogy itt hagyta Bennünket, pedig erre Néked senki sem adott engedélyt. Vedd tudomásul, hogy én sem! Egy ilyen ember, mint amilyen Te voltál, egyszerűen nem tehet ilyet! Most hogyan forduljak Hozzád, hogyan fogjuk megvitatni verseinket, novelláinkat, könyvkritikáinkat? Persze tudom, hogy odafönn az égi kávéházban már vannak társaid, egyre többen vagytok az ottani kollégiumban. Ott rendezi színházát Kövesi Gyurka, a főnti kollégiumot igazgatja Bősze Balázs, Ízes Miska is néha odakeveredik közétek, és Sarkady Sándor szerkesztő úr az írásaitokat gyűjti az Égi Füzetekbe.

Bocsáss meg, hogy kikeltem magamból az előbb, én nem akartalak megbántani, mert legalább én ne tegyek ilyet! Tudod, csak a tehetetlenség dühe beszélt belőlem. Nyugodj békében, mert úgyis itt maradtál velünk, és ezt is vedd tudomásul, kedves Laci barátom.

HUSZÁR LÁSZLÓ

INNEN JÖTTEM

én innen jöttem a belváros szívéből
sem cigánytanya sem parasztház
az aszfalt és anyám nevelt
itt ittam rossz csehók söréből
itt voltam a senki a lekezelt
a macskakövön léptem tovább
és óvatlanul dobbant a lábam
amit akartam véghez sosem vittem
és lesődtek utánam
ennek a tájnak arcára vagyok írva
és már mint szemöles – hozzá tartozom

DIÁKKÖLTŐK,
DIÁKÍRÓK

ELLOPTA A SZARKA

Ahol lakunk, ott velünk együtt még több szarka lakik. A helybéliek egymás közt csak szarkafalvának nevezik. És ezzel mindenki egyetért. A szarkák már mindent elloptak, amit el lehetett, és talán már századok óta itt élnek. Egy legenda úgy tartja, hogy egyszer egy férfi elindult részegen, és dúsgazdagon tért haza. Állítása szerint megtalálta a szarkák fészket. Ezt sokan elhitték, de sokan nem. Én a második csoporthoz tartozom. Hisz köztudott, hogy a szarkák nem hangyák, szóval nem gyűjtik egy helyre a lopott árut.

Ez a nap is ugyanolyannak indult, mint a többi. (Vagyis akkor még azt hittem). Nyári szünet lévén vagy kilencig aludtam és lustultam, mikor végre felkeltem. Kimentem a nappaliba. Na, ez volt a nap legelső rossz döntése. Csak egy szó írhatja le, hogy mi fogadott, káosz. Meggondoltam, hogy visszafekszem-e, és békésen szundizok tovább, de mégse tettem. Mert ha már műsoros reggelem van, végignézem. Aha. Így gondoltam VOLNA, ha nem csöppenek bele én is.

– Még fel sem öltöztél? – kiáltott rám anyu. Ekkor mindenki rám nézett. Beleértve aput, a húgomat, a bátyámat és a kutyámat, Bogyót is. Na, azt nem tudom, hogy ő miért nézett rám, mert a többieket még megértem. A hirtelen kialakult csendben zúgott a fejem az előbbi ordibálás kavalkádtól.

– Mert most keltem fel? – kérdeztem vissza.

– Ne szemtelenkedjél velem, ifjú hölgy – emelte fel a mutatóujját anyu, – mert... – nem tudta befejezni a mondatot, mert hatalmas nagy üvöltés hallatszott. És igen, tőlünk.

– Te nem normális! – ordította a húgom a bátyám arcába.

– Örülnék, ha nem üvölnének, mert zeng tőlünk az utca! – ordította apu.

Amúgy nem értem. Ha azt akarják, hogy mi ne kiabáljunk, akkor ők miért kiabálnak? Sajnos ez csak olaj volt a tűzre, mert Lili és Máté még hangosabban kezdtek el ordítani, hozzájuk csatlakozott apu. Apuhoz csatlakozott anyu, én meg folyamatosan azt kiabáltam, hogy „Mi történt?” Ó, családi harmónia, de szeretem! Mivel választ nem kaptam a kérdésemre, ezért duzzogva bevonultam a szobámba. Sőt, még be is csaptam az ajtót, hátha meghallják, hogy már nem vagyok ott, de persze senkinek sem tűnt fel. Duzzogva átvettem a pizsamámat a fürdőben.

– Áááá! – sikoltottam fel. A hangom belemart a levegőbe és majdnem leesett az a fiú is, aki az ablakomban ült.

– Majdnem leestem – mondta szemrehányóan. Az ujjai még mindig el voltak fehéredve, mivel még mindig az ablakpárkányt szorongatta.

– Te jó ég! – még mindig remegtem az ijedségtől. Mert az elég abszurd, hogy a szomszéd fiú az ablakomban ül.

– Most mi van? – kérdezte.

– Mi lenne? Teljesen normális dolog, ha átsettenkedsz és beülsz az ablakomba, mintha ez olyan egyértelmű lenne! – mondtam az arcába emelkedő hangmagassággal. Szerintem a végére már kiabáltam, de nem emlékszem rá, mert csak a fülemben zakanoló szívemet hallottam. Szegény. Elégé meglepődött.

– Oké, bocsi – mondta és lehajtotta a fejét. Baksa amúgy már első osztályos korom óta a legjobb barátom, szóval régóta. Tiszta örült, de persze csak jó értelemben. Egy év van köztünk, de gyakran úgy érzem, mintha én lennék az idősebb.

– Semmi – mondtam megenyhülve.

– Akarsz látni valamit, amit még soha? – csillant fel a szeme.

– Naná! – csillant fel az én szemem is.

– Akkor gyerünk! – invitált ki... az ablakon.

– Csak elköszönök. Elmentem! – üvöltöttem el magam. Ha meghallották, ha nem, én szóltam. Ha meg bármi történne, meg tudom védeni magam és itt van Baksa is. Amúgy meg mi történne? Így kimásztam az ablakon.

A hátsó szomszédunk nemrég költözött erre a területre. Nincs kerítése. Ez a két szó összességében mindent megmagyaráz. Azt is, hogy Baksa miért tud ki-be mászkálni nálunk, és azt is, hogy miért tudtam elmenni vele. A falut keletről erdő öleli körbe. Dús tölgyerdővel indul, később pedig a fenyvesek jönnek. Maga a varázslat. Senki nem tudja, milyen titkokat rejt, de mindenki tudja, milyen sokat.

Már pár órája gyalogoltunk, de semmi. Baksa semmit nem mondott, hogy hova megyünk. A szél kellemesen borzolta a hajamat, az idő tökéletes volt, nem sülték le rólam a ruháim, és ha jött egy kicsi szél, akkor sem fáztam.

A nap ragyogóan világította be a teret. És nem utolsósorban a fák mint óvó anyák, felénk tornyosultak és árnyékot adtak. A gyomromban kellemes bizsergést éreztem. Élveztem az időt, de azért ott volt a bizonytalan találgatás, hogy vajon hova megyünk.

– Baksa – szólítottam meg az előttem gyalogló fiút, aki belemerült gondolataiba. Ezt onnan tudtam, hogy körülbelül tíz perc múlva válaszolt.

– Szóltál? – emelte rám a tekintetét.

– Hát, igen. Meghallgatnál? Kérlek, fontos lenne – amúgy nem volt annyira fontos, de csak így tudtam megállítani.

– Mondd – állt meg és szembefordult velem.

– Szóval. Hova megyünk? És miért? Most azonnal mondd meg, különben megverlek és hazamegyek.

– Jó – mondta, én pedig megrökönyödtem. Egy kis ellenállásra számítottam.

– Elmondom, mivel már úgyse tudnál hova szöknü, mert nem ismered az utat. Körülnéztem. A fenébe, hogy jól ismer! Mert tényleg nem tudtam, hogy hol vagyunk. Egy jelzéstelen csapáson. Ennyi azért feltűnt.

– Szerintem megtaláltam a szarkák fészket – suttogta bele a csendbe. Szemében elszánt tűz égett. Szerettem azt a lángot. Olyankor nekem is fellobbant a szikra a szememben, és én is izgatott lettem, akárcsak ő.

– És... és hol van? – kérdeztem én is suttogva. Közelebb hajolt, mintha csak a világ legnagyobb titkát mondaná és félne, hogy bárki meghallja.

Erre elnevettem magam. Mert azért arra én is rájöttem, hogy azért megyünk ezen az úton, mert ez visz valahova... Mentünk, amikor hirtelen neszre lettünk figyelmesek. Teljesen egyszerre fagyunk le, mintha egyek lennénk. A zaj irányába fordultunk. Nem néztem rá, de tudtam, hogy most csendben kell lennem. Egy vörös villámocska futott elő a bokrok közül.

– De édes! – tört ki belőlem. Ugyanis egy kölyökróka szökdécselt előttünk. Elkezdtek követni. Olyan aranyos volt, egyszerűen nem lehetett levenni róla a tekintetet. Egymás után rakta a kis tappancskáit, mint aki ismerkedik a járással, és észre

se vett minket. Az orra erre-arra vándorolt a földön valami szaftos szag után keresve. Olyan régóta követtük már, hogy észre se vettem, hol vagyunk. Hirtelen eltűnt a róka. Mintha csak a föld nyelte volna el.

- Baksa – ragadtam meg a vállát, mert ő még mindig csak sétált az orra után.
- Hol vagyunk? – rémültem halálra.
- Én... én nem tudom – felelte még rémültebben.

Szerintem ha valaki arra sétált volna, kettő nagyon rémült fejet vágó kamaszra bukkan. Nagyon megijedtem.

Először is: a szüleim már bizonyára keresnek, ha észrevették, hogy eltűntem, és az is biztos, hogy ha keresnek is, nem fognak megtalálni, hisz én sem tudtam, hol vagyunk.

Másodszor is: Baksa szülei is majd valamikor észre fogják venni, hogy nincs otthon a gyerekek. Riasztják majd az én szüleimet. Otthon kitör a pánikhangulat, hogy mi ketten tűntünk el. Már megint.

Harmadszor is: Nincs nálam se étel, se ital, se lámpa, se semmi igazából.

Negyedszer is: Sötétedett. És óra sem volt nálam. Szóval fogalmam sincs, hogy meddig követtük a kis rókát, de biztos, hogy sokáig.

Ahogy a mellettem ácsorgó fiúra néztem, bebizonyosodott, hogy ő is az otthoni viszonyokat mérlegeli. Baksa lerogyott egy fa tövébe és a kezébe temette az arcát.

– Sajnálom – mondta, de alig értettem, mert a kezébe beszélt, ráadásul halkán. Leguggoltam elé és elvettem a kezét az arca elől.

– Nem kell semmit se sajnálnod – mondtam halkán. A hangom elenyészett a rengetegben.

– Te csak mutatni szeretted volna valamit – folytattam –, és ne aggódj, jól éreztem magam. Most egy kicsit megijedtünk, mert nem tudjuk, hol vagyunk. De majd valahogy, valamikor kitalálunk innen – bizonytalanul mondtam mindent, hisz én sem voltam a kimondott szavakban biztos.

– Elrángattalak és most fogalmam sincs, hol vagyunk. És még éhes is vagyok és lefogadom, hogy te is – szomorúan néztem rá. Csak ekkor jöttem rá, hogy piszkosul éhes vagyok.

– Igazad van – még rémültebben nézett rám –, mármint abban, hogy éhes vagyok és nem abban, hogy elrángattál.

– Köszí, hogy ilyeneket mondasz – nézett rám hálásan. Visszanéztem rá bátorítóan. Szerintem ez a nézés nem nagyon sikerülhetett, mert furcsán nézett rám, aztán vállat vont. Igen, először magamat kéne bátorítanom, hogy aztán mást is bátoríthassak.

– Akkor keressünk valami ehetőt – pattantam fel a földről és felhúztam a kétségbeesett fiút is.

Sokáig keresgélünk, amikor egy bokorra találtunk, amin lila foltok voltak. Sze-der! Annyira örültünk neki. Egy kicsit sem érdekelt, hogy tövissel van körülvéve, mi így is szinte az egésztest lelegettük. De sajnos ez sem volt elég. Fogalmam sem volt, mikor érünk haza, de akkor is kétségbe estem, hogy bogyókkal kell kihúznunk az éjszakát. Nem is tudtam, hogy mire számítottam. Hogy majd sétálunk-sétálunk és találunk egy megterített asztalt csupa ízletes falattal? Ugyan már. Egy erdőben voltunk. És mi okos, érett kamaszok a kiút helyett inkább valamit a hasunkba kerestünk. Egyre jobban kezdtem megijedni, mert a szederbokor árnyéka minél messzebb nyújtózott.

– Baksa, keresnünk kellene egy helyet, ahol meghúzhatjuk magunkat éjszakára – mondtam.

– Oké, gyere – egy hatalmas fa tövébe húzódtunk be. Csak ültünk és ültünk, és hallgattuk az erdőt. Merthogy az élt. Hallgattuk a tücskök ciripelését, a madarak víg énekét, a fák sóhajait, egymás szuszogását, egyszóval mindent. Ott, akkor olyan parányinak tartottam magam, hogy arra szó sincs. Felnéztem az égre. Már csak egy homályos izzó paca látszott, ami még buzgón próbálja beragyogni narancssárga fényével a horizontot, de tudja, hogy az ő ideje lassan lejár. Olyan egész volt a kép. Fejünk felett narancssárga szürkület, dalolnak a madarak és úgy érzem, hogy én is a természet szlupos tagja vagyok. Ez az érzés felemelő. És én nagyon, de nagyon hálás voltam a mellettem ülő fiúnak. Egy pusztit nyomtam az arcára.

– Köszönöm, hogy kihoztál ide – mondtam olyan hálásan, amilyen hálásan csak tudtam. Nem válaszolt. Most nem tudtam leolvasni az arcáról, hogy mit érez, de most nem is nagyon foglalkoztatott. Csak ültem és gyönyörködtem az életben.

Reggel csak arra emlékeztem, hogy estefelé elnehezült a fejem és elsötétült a világ. Felkelés után azonnal egy gondolat járt a fejemben. „Haza kell jutni!” Mintha egy viszkető kiütés lett volna, nem tűnt onnan és elfelejteni se lehetett. Tudtam, hogy meg kell keresnünk a kiutat. Csak az a baj, hogy az idevezető utat se ismertem, akkor mégis hogy tudnám, merre kell visszamennem. Baksa még aludt, de nem keltettem fel. Szerettem volna egy kicsit gondolkodni, egyedül. Baksa azt mondta, hogy a szarkák fészkéhez megyünk, szóval csak keresni kell egy szarkát és követni kell. A gondolat azonnal kipattant a fejemből és fonódni kezdett tervvé.

– Baksa! Baksa, kelj! Tudom, hogy jutunk haza! – ráztam fel a fiút.

– Hagyjál! – mondta fáradtan és lerázta magáról a kezemet. Megragadtam a vállait és jó erősen megráztam.

– Most azonnal indulunk! – mondtam ellentmondást nem tűrő hangon. Hamarosan el is indultunk. Én tudtam merre, de Baksa csak követett és fogalm sem volt mit csináljak. Én, mint egy eszelős, hol a fákat, hol a földet pásztáztam a szememmel. Amikor végre megpillantottam a hazaút szimbólumát. Felettünk egy szarka repült. Már nagyon régóta követtük, sőt megint kezdett sötétedni, amikor az égen egyre sűrűbb fekete felhő jelent meg. Csak jött és jött. Amikor jobban megnéztem, elakadt a lélegzetem. Felettünk a szarkák felhője takarta el a napot, ahogy egyként vonulnak valamerre. Egyszerűen lefagytam. A lábam átvette az agyamtól az irányítást és csak vitt a szarkák után. Három hatalmas tölgyfához értünk, ahol a szarkák megálltak és sorban leszálltak a fákra. De leszállás előtt csillogó, fényes tárgyakat, dolgokat dobáltak be egy még hatalmasabb fészekbe. A lopott árut! Ha lehet, még jobban lefagytam, mint ezelőtt. Baksa elém lépett. Csak önelégült mosolyt láttam az arcán, mivel csak egy pillanatra néztem oda.

– Mondtam, hogy elhozlak ide – mondta. A hang messziről jött. Mintha kilométerekkel arrébb állt volna. Annyira belefeledkeztem a ledöbbenésbe.

– Várj, várj csak. Akkor innen tudod, merre kell hazamenni? – kérdeztem és örültem, hogy eszembe jutott. Baksa körbefordult és egy ösvényre szegezte a tekintetét.

– Igen – mondta.

Nagyon, de nagyon örültem a válaszának. Elindultunk kifelé az erdő szívéből. A hazaút csendesesen telt. Persze a fiú próbált beszélgetést kezdeményezni, de én most nem voltam rá vevő. Amúgy tényleg tudta az utat, és még az éjszaka előtt hazaértünk. Bár ne tettük volna. Bár maradtunk volna az erdő szívében. Bár...

– Hogy merészeltétek? – ordított anyukám, Baksa anyukája, apukám, Baksa apukája, a húgom, a bátyám. A szomszéd(?). Szóval boldogan fogadtak minket. Baksára néztem. Le volt hajtva a feje. Összetalálkozott a tekintetünk. Mint két barátnak, akik egy nagyon nagy közös titkot hordoznak. Mert persze egyikünk se szólt. Mikor meghallottam az ítéletet.

– Négy hét szobafogság – fröcsögte anyukám, a többiek pedig csak vadul bólogtattak.

Abban a négy hétben nagyon megváltozott a véleményem. Főként a legendával kapcsolatban. Most már az első csoporthoz tartozom.

(Az „Így írok én 2016” díjazott alkotása!)

KI MONDJA, HOGY A SULI NEM JÓ???

A nevem Eti. Igazából Eröss Etelka, de mindenki úgy hív, hogy Eti! Egy embert kivéve: a gonosz tesitanárt. Aki úgy hív: Gyennyger, és sosem tudtam miért. Pedig nem is vagyok olyan rossz tesiből.

Hétfő

– Jó reggelt Attila bácsi!

Attila bácsi a tesitanár. És semmi válasz. A tanárok valahogy sosem köszönnek. A diákoknak akkor miért kell? Az iskola meg én... egymillió fényév.

– Szia Eti!

– Szia Lili!

Lili a legjobb barátnőm, már az elsőtől kezdve.

– Hogy vagy? – fürkészt Lili.

– Az iskolában vagyunk, hogy kérdezhetsz ilyet? – kérdeztem gúnyosan.

Mindent értve válaszolt.

Ezen azonnal elneveltük magunkat, de nem sokáig. Becsenegettek. Neeee!!!
Földrajz... Senkinek nem kívánom a földrajzot, még az öngyilkosoknak se...!

Mi a földszinten vagyunk, a tanári szintjén, ezért mindig nagyon időben érkezik a tanár. A neve még leírni is félek – Horváth Bernadett.

– Eröss, kifáradnál a táblához? – kérdezte a tanárnő.

– Persze – mondtam én.

– Ez nem kérdés volt, hanem kijelentés – válaszolta.

Feltápaszkodtam és kimentem a táblához, 3 perc után pedig leültem egy ötössel. A nap lazán telt amúgy, de csak addig, ameddig el nem érkeztünk a hatodik óráig. Lilivel és Mártival. Márti a padtársam, és tök jó fej. Mentük az öltözőbe, mivel a mi osztályunkba 29-en járnak és nagy része lány, ezért a lányöltöző kissé nagyobb volt, mint a fiú. Gyorsan átöltöztem, hogy készen álljak a tesiórára, majd Lilivel és Mártival elmentem a vécére.

Mindig legalább hárman megyünk, ez szinte szokás. Becsöngetésre már a tornaterem előtt vártam a tanárt. Mikor az osztály meglátta Attila bácsit, egy kicsit elhallgattunk.

– A mai órán magasugrás – köszöntött minket a tesitanár.

Névsor szerint ment a mérés.

– Eröss gyere – mondta Attila bácsi!

Hát nem kedves?!
(Az „Így írok én 2016” díjazott alkotása!)

ÉS AKKOR MEGSZÓLALT A KETYERE...

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy Himod nevű falu, s abban élt egy Józsi bácsi nevű öregember.

De nem. Nem helyes így kezdenem, hiszen Himod még most is Himod, és Józsi bácsi is él még. És az is helytelen, hogy azt mondtam, „egy” Józsi bácsi. Mert „a” Józsi bácsi, akiről most szó lesz, olyan ember, hogy csak egy van és lehet belőle. S ha nem volna, hát ki kéne találni.

De „a” Józsi bácsi él. Szerény kis házikójának ajtajára ez van kiírva:

MOLNÁR JÓZSEF ÓRÁSMESTER

A cégér még apjától maradt rá, aki szintén édesapjától örökölte. A „mester” kifejezést sem lehet nagyképűségnek venni, mert a Molnárok tényleg mesterei voltak a szakmának. A környék minden embere hozzájuk hozta elromlott óráit. Így munka mindig volt bőven.

A mi Józsi bácsinknak nincs családja. Órái között tölti minden idejét. Egy különös hóbortja van. Mindenféle órából kakukkos órát csinál. Persze nem a mások javításra hozott óráiból, hanem a sajátjaiból. Már kész gyűjteménye van. A műhelye falán három-négy hosszú polc roskadozik az óráktól. Ha aztán egész óra van, zeng-bong, csicsereg, kuruttyol, ordít és csapkod az összes óra. Mert elfelejtettem mondani, hogy Józsi bácsi óráiban nemcsak kakukk van, hanem béka-, dobos, balettos, számár- és kocsisfigurákat farag hozzájuk, amelyek a megfelelő hangot adják, így fokozzák a hangzavart.

Két kedvence is van Józsi bácsinak: az egyikben egy harangozó van, aki valódi spárgán rángat egy csengőt, ami hangot is ad. A másikon egy parányi parasztlányka sétál, és a páratlan órákban leszed egy virágot, a párosakban pedig visszaületti.

Ezt a kettőt Józsi bácsi nagy becsben tartja, és egy külön polcon van a helyük. Az öreg órásmeister gyakran elbeszélget velük. Azt mondja, az óráknak lelkük van.

Példaképpen elmondott egy történetet:

Egyszer, amikor még fiatalabb volt, hoztak neki egy órát javítani. Egy fiatal férfi jött, és azt mondta, hogy az óra évtizedek óta nem jár, de azért próbálja meg Józsi bácsi, hátha sikerül megszerelni. Ha nem, nincs mit csinálni, kidobják szegény órát. Majd a férfi elment.

– Na, gyere te kis ketyere! – becézgette az órásmeister. – Ht nem akarsz ketyegni? Majd segítek én azon!

Lesöpört mindent az asztaláról, és nekilátott. Nézegette, vizsgálgatta, de kívülről nem látszott rajta semmi.

– Ejnye, no! Hát muszáj lesz tégedet is szétszerelni! – dörmögte.

Óvatosan, egy sebész precizitásával, leszedte az óra hátsó fedelét. Majd az asztalfiókból kivett egy szem elé csatolható nagyítót, és alaposan megnézte. Nagyon régi óraszerkezet volt benne. Józsi bácsi most még jobban szemügyre vette. Egyes részeit külön-külön kiszedte és megvizsgálta, de nem talált benne hibát.

– Józsi, Józsi – korholta magát –, hát már egy egyszerű zenélő órát sem tudsz megjavítani? Hátha a zenélő szerkezettel van a baj. Azt is megnézem.

Kivette azt is. Vizsgálgatta, de ép volt. Így hát visszatette a zenélőkét és a kiszedett darabokat.

– Hát ma már késő van, majd holnap folytatjuk! – szólta a ketyeréihez.

Eltette a nagyítóját és a szerszámait. Felállította a makacs, néma órát és visszaillesztette a hátlapot. Észre sem vette, hogy egy kemény, összegöngyölgetett, hosszabacska, elsárgult papírcsik hullott ki belőle.

Az órásmester félreállította a ketyerét és felhúzta. Hátha mégiscsak elindul – gondolta.

Hat óra volt. Józsi bácsi hátradőlt a székében. Órái lassacskán elkezdtek zenélni, kuruttyolni, csicseregni, ordítani, hadonászni. A harangozó figura rángatta a kötelet, a parányi parasztlányka visszajettette a faragott virágot a helyére.

Lassan azonban mind elhallgattak. A harangozó utolsó rántott a spárgán, majd csönd lett. Csak az egyenletes ütések lehetett hallani.

És akkor megszólalt a ketyere. Az új lakó. Először néhány halk csuklással és krákogással, bizonytalankodva. Aztán egyre felismerhetőbben felhangzott a Rákóczi-induló.

Józsi bácsi nem értette, hogy hát hogyan is szólhat most a ketyere. Körbenézett. Észrevette a papírt az asztalon. Kibontotta. Ez állt benne apró betűkkel:

Te óra! Ha még egyszer eljátszod nekem a

Rákóczi-indulót, hát összetörlek!

Még felakasztanának miattad!

Józsi bácsi szerint a ketyere megértette az üzenetet és ezért nem szólt már évtizedek óta.

Az öreg órásmester már szinte mindenkinek elmesélte a különös óra történetét. Nekem a keménypapírra írt üzenetet is megmutatta, és szentül állítja, hogy amiatt állt meg az óra.

Ezt én is így gondolom, de szerintem nem a tartalom, hanem a papír keménysége okozta a ketyere makacs hallgatását.

(Az „Így írok én 2016” díjazott alkotása!)

MÉG LÉTEZNEK CSODÁK

Nem is olyan rég, egy kisvárosban élt egy kislány, Liza. Nagyon szeretett korcsolyázni a legjobb barátnőjével, Kittivel. A téli szünetben minden nap becsöngetett hozzájuk Kitti, és elhívta egy kis csúszkálásra a Csoda-tóra. Ezen a napon is így történt, és ekkor még senki sem sejtette, hogy ez a kis kiruccanás mindkettőjük életét gyökeresen megváltoztatja.

– Csókolom, Erika néni! Liza itthon van?

– Persze Kitti, gyere be, és várd meg, amíg felöltözik! – mondta mosolyogva Liza anyukája, és fölkiáltott a kislányának.

– Gyere Liza, Kitti van itt, szeretne veled korcsolyázni menni! Van kedved? – válasz helyett sietős lépteket lehetett hallani, és amikor leért a lépcsőfordulóba, Liza csak akkor válaszolt.

–Naná!

– Hü, ilyen gyors voltál? – lelkendezett Kitti a rendesen bebugyolált, korcsolyát a kezében tartó alak láttán.

– Persze! Nos, akkor indulhatunk?

El is indultak, de előbb végig kellett hallgatniuk Erika néni szokásos kántálását arról, mennyire kell vigyázniuk a tavon.

Amikor végre odaértek, rögtön rámentek a jégre és sokáig játszottak. A szórakozásnak Liza vetett véget.

– Fázok! Menjünk haza!

– Oké, csak megyek még egy kört!

– Jó, én itt megvárlak.

Azzal Liza kiment a partra, levette a korcsolyáját és a havas tájat nézte. Milyen szép is a tél! –gondolta. Ez a sok móka, szórakozás, kacagás, és persze a karácsony. Gondolataiból egy sikítás zavarta fel. Mire felnézett, már csak Kitti keze és feje látszott ki a jeges vízből. Fölpattant és pánikszerűen rohant a barátnője irányába, de elkésett. Csak állt ott és nézett maga elé. Nem gondolt semmire, föl sem tudta fogni, amit látott. Csak egy szó visszhangzott a fejében, mintha valami démoni hang ismételné: „Elkéstem! Elkéstem!” És most nem egy óra elejéről maradt le. Ezt a kését nem lehet behozni. Egy élet forgott kockán és ő elszúrta! Vége! Mindörökre! – gondolta Liza, majd ájultan zuhant a jégre a nagy repedés mellé. Mihelyt a tóra esett, az elkezdett recsegni-ropogni. Már majdnem alatta is kettétört, mikor egy fura alak vált ki a sötétből, odasietett és kivitte Lizát a partra. Leültette a padra és tüzet gyújtott mellette. De alighogy Liza magához tért, egyszerűen szertefoszlott a levegőben.

– Hol vagyok? – kérdezte Liza, de mivel kérdésére nem kapott választ, felült és körülnézett.

Aztán egyszerre felrémlettek előtte a borzalmas események. Ennyi elég is volt neki. Örült tempóban hazarohant. Mikor eltávolodott, az idegen újra láthatóvá vált és fejszóvalva nézett a lány után.

Liza élete megváltozott. A baleset után komor, szűkszavú, szomorú gyerek lett, és sűrű, unalmas napjaiban senki sem fedezett fel rajta még csak egy halvány mosolyt sem. Nem volt többé boldog, már nem hitt a csodákban.

Az egyik nap történt, mikor a könyveit pakolta be az íróasztalfiókjába, egy kis-egér mászott ki belőle és megszólította Lizát.

– Szia – Liza nem szólt semmit, csak komoran nézett maga elé, és ezt motyogta:

– Már megint hallucinálok! Hát már sosem fog elmúlni? – erre a kisegér megforgatta a szemeit.

– Nem hallucinálsz, és nem is hallucináltál. Ez minden alkalommal én voltam, csak te nem vagy hajlandó meghallgatni!

– Jó, tegyük fel, most tényleg létezel...

– Na végre, megértted!

– Mondom, tegyük fel. Ez nem jelenti azt, hogy el is hiszem.

– És ha azt mondom, hogy ismerem Kittit, és ha beleugrasz az íróasztalfiókodbába, akkor csoda történik?

– Kitti meghalt! És nincsenek csodák! Azokban csak az ostobák hisznek!

– Ó, igazán? – kérdezte gúnyosan az egér. – És a barátnőd testét megtalálták-e már?

Liza egy darabig habozott, mert ami igaz, az igaz, Kitti testét soha nem találták meg. Egyesek szerint elnyelte az iszap, mások azt állították, az egyik csatorna sodorta el, de Liza egyikben sem hitt igazán.

– Nem! De a saját szememmel láttam meghalni! Könnyű azt mondani, hogy létezik csodák. Próbáld meg egyszer a valóságban élni, és akkor meglátod, milyen hideg és igazságtalan is ez a világ. – Liza most már üvöltött. – Kitti meghalt! Nincs többé és ezt ne próbáld kétségbe vonni.

Az egér a fejét csóválta, de azért tovább kérdezett:

– És azt tudod már, ki mentette meg az életedet?

Liza megdöbbsent. Erre a kérdésre nem számított. Ő ezt soha senkinek nem mondta el. Félt, hogy nem hisznek neki.

– Nem tudom, de ehhez aztán végképp semmi közöd!

– Ha velem jössz, ezt is megtudod.

– Rendben. Fogjuk rá, hogy hiszek neked. Merre megyünk?

– Ugorj be az asztalfiókodbába!

– Ez képtelenség!

– Liza! Ehhez hinned kell! Higgy magadban!

– Oké! – mondta Liza, becsukta a szemét és ugrott. Egy fura érzés kerítette hatalmába, és csak zuhant és zuhant, mindaddig, amíg valami szilárd talajra nem ért. Ekkor egy tisztáson találta magát. Mellette állt az egér és vigyorgott rá.

– Na, mi az? Nincsenek csodák, mi?

– Ilyen nem létezik!

– Jaj, ne csináld, nem fogom még egyszer elmagyarázni.

– Jó, ne haragudj! És most? Hol van Kitti?

– Csigavér! Előbb még bemutatkoznék: Félix vagyok és üdvözöllek itt nálunk, a tavakon túli világban, Jégfényben.

– Rendben, Félix, akkor eltudnád nekem magyarázni, mi a csuda az a jégfény és hogy került ide Kitti?

– Inkább majd én – egyszer csak egy férfi bukkant elő a fák közül. Magas volt, arcát rövid, fehér szakáll keretezte és korát meghazudtolóan szálegyenes háttal állt egy nagy tölgyfa alatt, amely úgy magasodott fölé, mint egy szelíd óriás. – Jég Pál vagyok.

Hajdan én alapítottam Jégfényt. Én is beszakadtam a tóba, mint mindenki más, aki idekerült. Aztán, amikor már azt hittem, nincs remény, megláttam egy csapóajtót a tó alján. Az volt Jégfény bejárata. Átjöttem és egy csodálatos világban találtam magam. Itt, ebben a csodákkal teli világban, ahol mindent jég borít, mégis lépten-nyomon virágok nyílnak, állatok szaladgálnak.

– Tényleg? – derült fel Liza arca. Eszébe jutott nagyapja, aki négy évvel ezelőtt télen motorbalesetet szenvedett és a tóba hajtott.

– Akkor a papám is itt van?

Ekkor Jég Pál arca elkomorult. Pontosan emlékezett arra a napra, amikor embermentési kísérlete először fulladt kudarcba. Nehezebbre esett megszólalni, de ezt a kérdést nem hagyhatta megválaszolatlanul. Ezt ő is pontosan tudta, mégsem volt szíve elmondani az igazságot. Végül olyat tett, amit eddig még sohasem.

– Hamarosan találkozhatok veled!

Liza örömmujjongásai közepette elindultak megkeresni Kittit. Az úton Liza kicsit előrement, így Jég Pál és Félix csak nem sokkal utána baktattak. Mikor Félix meggyőződött róla, hogy a lány már nem hallja őket, így szólt Pálhoz:

– Hogy mondhattad ezt neki? Te is pontosan tudod, hogy ő az egyetlen, akit nem tudunk megmenteni. Előbb-utóbb úgy is meg fogja tudni! És akkor mi lesz?

– Nem tudom! Nem tudom, mi lesz, és azt sem, hogy miért tettem ezt.

– Azért, mert túl jó szíved van és nem bírod nézni az emberek szenvedését. De abba nem gondoltál bele, hogy ha megtudja az igazat, még jobban fog szenvedni!

Liza tovább sétált előttük, de egyikük sem sejtette, hogy már tudja az igazat, és a csalóka, boldog álarc mögött hatalmas csalódás tátong. Kicsivel később Liza csatlakozott Jég Pálhoz. Úgy döntött, minél hamarabb túl lesz rajta, annál jobb.

– Ne strapáld magad, mindent tudok! – itt Pál lélegzete elakadt, de Liza folytatta.

– Amúgy meg már rég elfogadtam, szóval tökmindegy...

– Figyelj, Liza, ne haragudj! Tudod...

– Jó, jó, csak semmi magyarázkodás – vágott a szavába a lány, majd egy halvány mosollyal is megpróbálkozott. – Amúgy meg most az a legfontosabb, hogy megtaláljuk Kittit.

Hirtelen ismerős hang hallatszott a hátuk mögül:

– Vagy inkább én találjalak meg titeket?

És Kitti állt mögöttük. Hosszú ölelkezés után Félix rángatta vissza őket a valóságba:

– És nem akarnátok hazamenni?

– Dehogynem! Merre kell menni?

– Csak hunyjátok be a szemeteket és gondoljatok erősen a Csoda-tó partjára.

– Rendben. Köszönjük szépen – mondták kórusban és a következő pillanatban már a parton találták magukat.

– Szép kis kirándulás volt, mondhatom!

– Hát igen! Csak az a kár, hogy sose fogom megtudni, ki mentett meg, ugyanis én is majdnem utánad szakadtam. De hát nem lehet minden tündérmese.

Ekkor a tó fölött hatalmas fényörvény keletkezett és egy angyal szállt ki belőle, Liza nagyapja.

– Dehogynem! – kiáltott nevetve.

– Hát te, hogy kerülsz ide? Még élsz? – kérdezte Liza.

– Tudod, Liza, azt szokták mondani, olyanok vagyunk, mint az elemes játékok. Felhúznak minket, majd egyszer csak lemerülünk és olyan lesz, mintha soha nem is lettünk volna. Ez nem így van! Az emberek többsége nem is tudja, mekkorát téved, amikor ezt mondja. Örökké élünk! Léteznek csodák! Ezt soha ne feledd!

A két lány élete tündérmese lett, mert jól az eszükbe vették, hogy minden lehetséges, csak hinni kell benne.

MÁRKUS BORÓKA

A JÖVŐ KULCSA

Száll az élet madárszárnyon,
De megmarad, mint a lábnyom.
Őseinknek titkos múltja,
Bennük van a jövő kulcsa,
Amely a múltat bezárva
Tartja egy nagy kalitkába'.
A kalitkából a madár
Szépen, lassan messze száll.

A madárnak neve élet,
Mindig dalol, amíg élek!

A SALIUS-PAPOK IMÁJA JUPITERHEZ

Óh, segíts Jupiter, Róma nagy királya,
Szálljon el tehozzád a papok imája!

Itt most összegyűltünk, segítséget kérni,
Hozzád fohászkodni, neked imádkozni.

Kérünk, hogy ne érje több villám a Földet,
Ne legyen több esőfüggöny, mit te magad szősz meg!

Legyen örökké felhőtlen az égbolt,
Ne változzon az se, ami eddig szép volt!

Reméljük, hogy közös imánk el fog jutni hozzád,
Te meghallgatsz minket, és megmented Rómát!

Mumurius kovács, téged sem feledünk,
Hálás szívvel pajzsod mindig megőrizzük!

(Az „Így írok én 2016” díjazott alkotása!)

A SOPRONI SZÉCHENYI ISTVÁN GIMNÁZIUM ÍRÓI ÖNKÉPZŐKÖRÉNEK BEMUTATÁSA

Az önképzőkört 2015 tavaszán az iskola két magyar szakos tanára, Holpár Gabriella és Kóczán-Vörös Viola hozta létre annak érdekében, hogy a gimnázium írogató diákjait összegyűjtse. Minden évfolyamból van tag, a végzősök helyére mindig jelentkeznek kicsik. Heti egy alkalommal jön össze a kb. 10-12 fő, de az iskolai honlapon, illetve a közösségi hálón közben is tartják a kapcsolatot. A tanulók alkotásaikat, gondolataikat, véleményüket, pályázatokra készült műveiket folyamatosan osztják meg egymással és a tanárokkal. „Egyik kedvenc tevékenységünk, hogy egymás írásaiból keresünk nekünk tetsző képeket, jól megfogalmazott sorokat ragadunk ki, ezzel is erősítve a szerzőt. Igyekszünk mindig a pozitívumokra koncentrálni, a kritikát is úgy fogalmazzuk meg, hogy semmiképp se legyen bántó.” (Az egyik tag fogalmazott így.) A képességek fejlesztésére is törekednek, ezért írásgyakorlatok is vannak. Folyamatosan újítják faliújságjukat, időnként „megszállják” a teljes iskolát szórólapjaikkal, az ablakokra, a tükrökre ragasztják soraikat. Minden évben pályázatot hirdetnek „A SZIG legjobb írója” címmel, melyre bármely széchenyista jelentkezését várják. Minden évben meghívják egy ismert alkotót is, ezen üléseik nyilvánosak.

Összegezve: céljuk a csoporttagok kreativitásának támogatása, ösztönzése, alakítása; bemutatni önmagukat az iskola tanulóinak és tanárainak, sőt a városnak is; országos és helyi pályázatokon megmérettetni; közzé tevési lehetőségeket keresni.

„A Széchenyi István Gimnázium írói önképzőkörében a diákok olyan megértő közösségre találnak, ahol nem a verseny, hanem egymás segítése, motiválása a cél. Valaki csak azért jár a foglalkozásokra, mert egyszerűen jól érzi magát.” (Idézet egy róluk készült riportból.)

Holpár Gabriella

KESERŰ ÜVÖLTÉS

Egy hangos üvöltés törte meg a ködös est csendjét, mikor a kerek Hold már az égtetőn járt, s onnan világította be a sötét erdőt.

A sűrű fák tengere között egy apró kis kunyhóban gyér gyertya fénye gyúlt, s a párás ablakra aprócska ujjak rajzoltak két pöttyöt, hogy ki lehessen lesni az éjszakába. A kerek szemek kíváncsian figyeltek, a kislány lábujjhegyre állva várta, hogy a hang újra szóljon. De az hallgatott, mintha sosem lett volna. Elfordulva az ablaktól indult vissza kicsike szobájába, hogy aludni térjen, de hirtelen megtorpant, mikor az a borzalmas vonyítás újra feltört az erdő mélyéből.

A gyermek egy percig sem várt tovább. Az ajtóhoz sietett, beleugrott aprócska cipőjébe, s magasra nyújtózva a kilincsért, kiszaladt a szabadba. Gyorsan szedte lábait abba az irányba, amerről úgy gondolta, hogy a hang szólhatott. Apró teste szinte elveszett az óriásokként tornyosuló fák között, de ő nem félt sem a sötétől, sem a félelmetes, karmokként fölé nyúló sötét ágakon megvillanó szempároktól. Jól ismeri őket. Jól ismerte a bokorban megugró nyulak megrémült tekintetét, a fákon károgó varjak éles rikácsolását, az erdőt átszelő folyó békáinak brekegését és a mélyhangú baglyok huhogását. Nem ijedt meg akkor sem, mikor feje fölött egy cikázó denevér reppent el, de még akkor sem, mikor egy sötét bundás róka szaladt át előtte.

A kislány megtorpant. Tanácstalan szemekkel nézett körbe az egyforma tájon, nem tudta, merre menjen. Lassan sétálva haladt tovább a keskeny földes úton, amit csak a fent ragyogó Hold világított meg. Minden neszre felfigyelt, erősen fülelt, hátha ismét meghallja azt a különös hangot. Azt a hangot, ami nem hasonlít semmilyen állatéra, amit valaha hallott. Mély volt és rekedt, mégis oly erősen hasított az égbe, hogy a lány teste megremegett, mikor ágyában felriadva meghallotta. Rosszabb volt, mint egy bömbölő oroszlán, vagy mint egy kétségbeesetten sikító vad a csapdában.

Ez mi lehet? — kérdezte magától a lány, mikor teste hirtelen megdermedt. Lábai nem mozdultak, szeme sem rebtent, egy pillanatra még levegőt venni is elfelejtett. Erősen figyelt. Apró, csendes hangot hallott, ami meg-megcsuklott. Törekény nyöszörgést. A lány mégis tudta: ez az a hang! Most olyan, akár egy fájdmában nyüszítő farkas, nem is hasonlít ahhoz az eget rengető ordításhoz, amit korábban hallott. Mégis biztos volt benne, hogy ugyanaz. Apró lábaival egy vastagabb törzsű fához lépett, vékony kezecskéjét annak érdes kérgére tette. Előtte egy kerek kis rét terült el, amit körbe fák öleltek, a talajt pedig beárnyékolta fü fedte. Ismeri ezt a helyet. Már járt itt korábban, emlékszik, akkor koromfeketébe öltözött, s zuhogott az eső. Azóta nem is jött ide vissza. Most azonban újra itt van, s döbbenet áll. A Hold sápadt fényétől megvilágított rét közepén egy kőszikla, s előtte egy árny remegve térdepel. Fejét a sziklára helyezi, tekintete csak az elsötétült talajt nézi. Két kezét összekulcsolva borult a köre, s csak az látszott, ahogy széles vállai remegnek. Hangosan szipogott, mialatt az elgyötört nyüszítő hangok egyre csak erősödtek. A kislány tett egy lépést, majd meglátta a férfi arcát. Nem lépett közelebb. Csendben, meghúzva magát a fák árnyékában figyelte, ahogy apja rekedt hangon újra felkiált az éjszakában felesége sírja előtt.

Nem szólt semmit, csak csendben hallgatta, ahogy az éjszaka elnyelte azt a keserű üvöltést.

EGY GALAMB ELSŐ KARÁCSONYA

Egy fehér galamb szállt fel a havas háztetőről. Végigpásztázva a tájat a magasból, a város díszben állt. Ezernyi égő villogott a házakon az ablakokban, hatalmas fenyőfák állnak mindenütt piros és arany gömbökkel teleaggatva, színes díszsorok lógnak a telefonvezetékeken, amin délutánonként szokott megpihenni és a városlakókat figyelni. Ahogy leszállt a magasból, lába elsüllyedt a fehér hóban, s csak nagyokat lépkedve tudott haladni. A vastag, hideg lepedőben nem talált semmit, amit ehetőnek vélt, s már szállt is volna fel, mikor gyerekek vékony hangját hallotta meg.

– Végre karácsony van! – éljenzett az egyik, kipirult arcán egy széles mosollyal.

– Igen! Apa azt mondta, nem kell dolgoznia, és egész nap velünk lesz! – mondta lelkesen a másik.

A gyerekek továbbfutottak, s már nem hallotta lelkes beszédüket, és nem látta mosolygó arcukat, csillogó szemüket. Valami azonban nem hagyta nyugodni. Karácsony? Mi az? Ehető? Ezen gondolkodva a galamb újra a magasba repült. A fellegek közül letekintve emberek sokaságát látta. Megszokta már, hogy a városban mindig is sokan vannak, de most feltűnően többen lettek. Idősek és fiatalok egyaránt nagy táskákkal sétálnak az utcán, vagy hosszú sorokban állnak egy-egy boltban. Hirtelen énekszó hasított bele a levegőbe. A galamb kíváncsi szemekkel körözött a hatalmas feldíszített fenyőfa előtt álló kis csoport fölött, akik vörös és fehér kabátokban énekeltek az előttük elsétálóknak. Leszállva a fa egyik ágára, a galamb figyelmesen hallgatta a dalt:

„Kis karácsony, nagy karácsony, kisült-e már a kalácsom? Ha kisült már, ide véle, hadd egyem meg melegében...”

A galambnak tetszett a kellemes dallam. Máskor is látott már utcán éneklő embereket, de ők most mégis különböztek tőlük. Arcukon mosoly volt, szemük különös fényel csillogott, s lábaik előtt nem hevert sem kalap, sem kis pekedli, amiben apró fém-tallérok heverték volna. Mikor a galamb megunt az énekszót, továbbszállt.

Átrepülve a városban egy kétemeletes ház ablakpárkányán pihent meg, ami csakúgy, mint a többi, fényesen ki volt világítva. Benézve az ablakon egy fiatal nőt pillantott meg, aki egy színes papírlapot terített ki a padlóra. Haját egy fekete pánttal kötötte el, hogy ne zavarja, miközben az ollóval óvatosan vágni kezdte a papírt. A galamb közelebb hajolt az ablakhoz, de nem tudta kitalálni, mire készül a nő. Hirtelen letette az ollót, és háta mögé fordulva egy színes játékot tett a kivágott rész közepére, s csomagolni kezdte, hogy azt teljesen eltakarja. Össze celluluszozta, és tetejére egy piros masnit ragasztott. Elégedett mosollyal figyelte művét, míg a galamb nem értette, miért örül egy becsomagolt doboznak.

A madár nagyon elfáradt a sok repülésben, így a legközelebbi fának egy kényelmes ágát választva összehúzta magát, hogy kicsit szundikálhasson. Mikor felébredt, a nagy sárga korong már eltűnt az ég tetejéről, s helyette egy ezüstös félkör jelent meg sok apró kis kísérőjével. Megrázta magát, s szárnyait kitarva ismét a magasba reppent. A település közepére érve fekete gombszemében a város fényei csillogtak. A galamb teljesen megdöbben. Még sosem látta ezt a szürke kis várost ennyi fényben és pompában ragyogni. Mintha varázssporral szórták volna be a házakat és az utcákat. Gyönyörű! – gondolta magában, s apró szíve nagyot dobbant. Szélsébesen száguldott végig az épü-

letek között, s szemeit nem tudta levenni a meseszép világitásról. Elsuhanva egy-egy ház előtt még hallott valami kellemes dallamot, ami beopta magát füleibe, s melegség öntötte el belülről. Még sosem érzett ilyet, s izgatottan szállt fel ismét a magasba, hogy teljes egészében csodálhassa a várost.

– Hát beléd meg mi ütött, galamb? – hallott meg hirtelen maga mellől egy mély, rekedt hangot.

A tulajdonosa egy talpig fekete varjú volt. A galamb izgatottan fordult felé a levegőben, s csillogó szemekkel beszélt hozzá:

- Varjú, varjú, nézd! Milyen szép lett a város! Ez biztos valami csoda!
- Csoda? Már miért lenne az? – kérdezte szemrehányóan a varjú.
- Mert minden ember, aki máskor mindig olyan komor, most állandóan mosolyog! Énekelnek, és mind olyan boldognak látszanak! Mi ez, ha nem csoda? A város fényei elhozták a csodát!
- Nem a fények, te buta! Ez valami sokkal fontosabb dolog!
- Fontosabb? – kérdezett vissza a galamb. – Mi az? Mi hozta el a csodát?
- Az emberek úgy nevezik, a szeretet ünnepe, karácsony!

CSUKA CECÍLIA

ÜZENET

Írj, hogy adj is valamit a világnak,
ne csak elvegyél belőle a létezéseddel.

VÁGYOM ŐT

Gyakran jő és látogat,
Rideg, zord szelet hoz, máskor fényvihart.
Érzem kezemmel a lángokat,
Tápláló, de eleget nem ad.
Betelni nem tudok, nem, nem is akarok.
Úgy vágyom őt. Vágyom jobban, mint bármit ez idáig.
Mert látom szemében a kirajzolódó jövőt,
Lecsukom hát szemem, s úgy várom őt.
Őt, a messzi jövőt...
S ha eljön, érzem, érzem újra,
hogy nem vagyok egyedül.

VISSZAALAKULÁS

Mint a füledt nyári szellő, úgy jött ő.
Ő, ki melegséget hozott meg értelmet életemnek.
Ő, ki miatt Radics Gigit hallgattam.
Meg a Facebook chat színét rózsaszínre állítottam.
Miatta kezdtem színeket hordani.
A kakaós csiga szélét is megenni.
A fő emojit kacsintó-pusztit küldősre állítani.
Miatta kezdtem szeretni a fényt és gyűlölni az esőt.

DE

Eltűnt, mert elhagyott.
A nyár zord, közönyös, hideg téllé változott.
A play-listám Adele-től zengett.
A Facebook chat színét visszaállítottam.
Minden nap laza napot tartottam plusz, No makeup.
A kakaós csigát kávéval helyettesítettem.
És én már megint csak esőt akartam fény helyett.

GYŐRI ANNA

A TETŐABLAKON IS TÚL

Szeretem a csillagokat. Sokszor azokon a hosszú éjszakákon át, mikor az álom elkerül, lefekszem a padlómra, és nézem őket. Ijesztő belegondolni, milyen messze vannak tőlem. Több millió fényévyire, mégis néha úgy érzem, ezek a ragyogó pontcskák állnak a legközelebb hozzám.

SÖTÉTEDŐ VÁROS

Nézem a sötétedő várost. A fények lassan alszanak ki. Még látszik a nap sávja, még ég szívemben a remény. A nap utolsó sugara bántóan néz rám, de nem hagy még el, hanem szépen lassan halványul. Kivár egy pillanatig még, majd amikor szívemben a remény kis darabja újra kivirágzik, eltűnik, és vele a boldogság és a világosság is az életemből.

HEGEDŰS ALEXA

ESTI GONDOLAT

Hangosan zúg,
Egyre közelebb húz,
Magával ránt a mélybe,
Sötét, hideg télbe.

Muszáj kiírnom,
Én már nem bírom.
Kiáltok segítségért,
Egy kis megértésért.

Talán most sikerül,
Az ég végre kiderül.
A nyugalom megtalál,
És a vihar eláll.

KALMÁR KINCSŐ

A MUZSIKA HATALMA

Kora délután három fiatal városi ember érkezett a faluba. Azt mondták, filmet szeretnének készíteni. Hogy miről? Hát a falubéliekről, amint táncolnak.

Nagy nehezen összeszedtek egy zenekart. Aztán meggyőztek pár öregembert és asszonyt, hogy csak néhány perc erejéig mutassák meg, mit tudnak. A filmfelvevőgépet az út menti kocsmá mellett állították fel. Az egyik városi filmezett, a másik kettő papírokra írkált. A filmeznivalóból már kezdtek kifogyni, mikor az esti járatos busz feltűnt a távolban. Közelített, lassított, majd megállt a kocsmá előtt. A buszsofőr kinyitotta az ajtót. De nem ám az utasok, ő maga ugrott ki rajta! Az emberek csak nézték, hogy mégis hova megy. A férfi, arcán egy ragyogó mosollyal, odaugrott a zenekar elé, és mit sem törődve a világgal, zenét kért. Meg is kapta. Néhány pillanatig csak hallgatta, ízlelgette a muzsikát. Majd gondolt egyet, és meglendítette a lábát. A sarkát felrúgta a csillagos éjig. Le is vert onnan két-három csillagot. Kettő a sarkára szállt, melyekből pompás csilingelő sarkantyú vált. A harmadik a lábszárára hullott. Ott azonban semmi keresnivalója nem volt. A férfi fogta magát, és akkorát csapott arra a csillagra, hogy az menten szétrobbant, és akkora csattanást hallatott, hogy az ember azt hihette, mennydörgés volt.

A busz ablakaira kezek, orrok és arcok tapadtak. A kitágult pupillák merev ámulattal figyeltek. Senki még csak mukkanni sem mert. Egyszer csak a buszsofőr megállt. Meghajolt. Megköszönte a zenét. Visszaballagott a buszba, becsukta az ajtót. Beindította a járművet, és elhajtott. A három városi csak nézett utána. Az öregek mosolyogtak. „Bizony, nálunk ritkán van multság” – mondták.

KALMÁR KINCSŐ

PORBÓL ÉS PORRÁ

Elállt az eső. A nap, aranyló ostorait a földre eresztette és csak szívta-szívta az édes vizet. A homok kiszikkadt, de alul mélyen még nedves volt. Így tökéletes. A szorgos kis munkások ásót ragadtak, és csak egyre halmozták az építőanyagot. Egészen addig, mígnem egy hatalmas hegy nem kerekedett a pusztaság kellős közepén. Ekkor a munkások úthengerekbe ültek, és a hegy megmunkálásához fogtak. Döngöltek, simították az anyagot. Mire végeztek, a hegy már csak fele akkora volt, mint előtte. De ennek éppen így kellett lennie. A munkások ekkor vésőt és kalapácsot ragadtak, s elkezdték kifaragni a várfalat, a bástyákat és a tornyokat. Eközben egyesek a vizesárkot ásták, mások pedig a kaput vájták ki a várfalból. Mire a nap delelt, a kastély elkészült, és tekintélyt parancsolóan magasodott apró alattvalói fölé. Tornyai és bástyái színes zászlók lobogtak, várfalán pedig színpompás virágfüzerek illatoztak. De a kastély népe nem élvezhette munkája gyümölcsét. A harangok elütötték a tizenkettőt, az embereknek pedig haza kellett menniük, ebédelni. A pompázatos kastély pedig ott maradt egyedül. Nem őrizte, nem védte már senki. Ez tökéletes alkalom volt a forró, száraz szélnek, hogy támadjon. Kíméletlenül fújta a szilárd falakat, és megállás nélkül döngette a kaput. Hamarosan a falakról apró szemcsék kezdtek leperegni, s ahogy a

kegyetlen szél egyre erősebben támadott, a falak is egyre jobban kopni kezdtek. A zászlókat kitepte a tornyokból, a virágokat pedig kíméletlenül lesöpörte a várfal tetejéről. A kastély azonban minden megpróbáltatás ellenére állta a sarat. A szél, a dicső építmény megrendíthetetlenlenségét megtapasztalva, feladta a harcot, és csendben elvonult. A kastély ugyan kicsit viharverten, de még mindig magasztosan, és rendíthetetlenül állt a tűző napon. Azonban a délutáni órákban az egyik torony váratlanul leomlott. A kastély újdonsült ellensége mutatta meg magát: a nap. A galád szörnyeteg forró, pusztító sugarait szüntelenül szórta a védtelen építményre. A tornyok sorra a porba hulltak, a várfal több helyen leomlott, de mégis a kastély egészen kora estig hősiesen helyt állt. Akkor beborult az ég, majd eleredt az eső.

Másnap reggel a romokra egy magányos hangya tévedt. Átmászott egy kis dombocskán, mely hajdanán talán a vastag várfal lehetett. Felkapaszkodott egy enyhe emelkedőn, majd bebújt egy szűk résen át az egykori főtoronyba. Átásta magát az útjába eső törmeléken, és hamarosan a torony tetején találta magát. A tető már rég leomlott, de csodával határos módon, egy kis faldarab és az azon lévő ablakocska megmaradt. A kis hangya felmászott a párkányra, és kitekintett a harmatkristályokkal díszített világra. Majd gondolt egyet, és kimászott a nyíláson.

KALMÁR KINCSŐ

KEZDET ÉS VÉG

A hűvös tavaszi szellő egy nagy vörös szőröcsomót borzolt. A fűben hevert, az út szélén. Barna vére az aszfaltra száradt, bomló testét legyek falták. Száraz, üveges, sárga szeme lelketlenül meredt az égre.

Szél támadt. Erős, fát csavaró szél, ami elfújta a legyeket. Besötétedett, az életelen szem pedig felcsillant. Hideg, csillagos éj volt. A barna vér megvörösölt, majd felszáradt. A vékony fekete lábacskák rogyadozva felálltak, és visszavánszorogtak az út közepére. Egy sebes fénycsík szaladt vissza az úton, mire a róka felrepült a levegőbe. Vetett egy kecses bukfencet, majd finoman talpra libbent. Körbenézett, majd szép komótosan visszasétált az erdőbe. Bebújt az odújába a kölykei mellé, és elszenderedett. Kicsinyei egyre apróbbak lettek, míg nem teljesen eltűntek. A patakok vize lassan hóvá fagyott, a hó pedig visszaszállt az égbe. A fákon a levelek sárgulni, majd zöldülni kezdtek. A róka egészen apró lett. Finom vörös bundája beszürkült, arany színű szeme pedig egyre kíváncsibban meredt az egyre szűkülő világra, mely hamarosan már nem volt több egy sötét odúnál. Elfelejtette, milyen volt kint. Már nem látta a világ színeit, és nem érezte az illatait. Csak anyja bundájának melege volt neki.

Másnap láttam őt. Még mindig ott feküdt az árok szélén, s azon a forgalmas úton senki sem állt meg miatta.

AZ ABLAK

A nevem Katie Turner. Skóciában születtem, és most is ott élek. Ami velem történt eddigi életem során, az ember- és természetfeletti – ezt kell gondoljam. A gyermekkorom, a múltam a jelenemig kísért. Nem bírt elszakadni tőlem...vagy talán én nem tudtam elszakadni tőle. Néha azt gondolom, hogy talán meg sem történt, csak egy álom volt, de rá kellett jönnöm, hogy tévedtem. Elmondom hát, hogy mi történt...

– Rendben, akkor már csak itt kell aláírni ... és kész is vagyunk – tolt az orrom alá egy köteg papírt az ügyvéd úr.

Gyorsan átfutottam a szerződést, és ráfirkantottam a nevemet.

Miközben az ügyvéd még a szokásos adminisztrációkat végezte, elmerengtem magam előtt. Nem tudtam, hogy örüljek-e, vagy verjem a fejemet a falba, hogy milyen ostobaságot tettem. Megvenni az erdő közelében, távol a várostól egy düledező, romos házat, nagy, gazos kerttel, a közepén egy hatalmas tóval ...nem is tudom... A legközelebbi szomszéd is több száz méterre. Lehet, hogy nem kellett volna, de nem volt szívem otthagyni. Hónapok óta terveztem, hogy elköltözöm, addigi otthonomat már eladtam, de nem találtam meg sehol azt a helyet, ahol tudtam, hogy mindig és mindenhol jól érezném magam. Mikor már teljesen feladtam, akkor találtam rá erre a szépségre, legalábbis számomra az volt. Azonnal hívtam az egyik ingatlanközvetítő ismerősömet, hogy segítsen nekem megszerezni ezt a házat. Szerencsére minden gyorsan ment, a tulajdonos egy idős néni volt, aki már nyugdíjasok otthonában van, nem nagyon stabil az egészségi állapota. Kimondhatatlanul boldog volt, hogy megszabadult a romházától, ami húsz éve volt az övé, de nem érezte magát jól benne, valami tragédiát emlegetett, de nem nagyon figyeltem erre, boldog voltam. Az én szívem is ujjongott, mert úgy éreztem, hogy megtaláltam a számomra legtökéletesebb helyet. Talán azért is lettem ennyire szerelmes ebbe a kis házikóba, mert minden egyes kis zuga a kiskoromat juttatja eszembe... Igen, a gyerekkoromat ... ami egyáltalán nem volt felhőtlen, de emlékeihez ragaszkodtam. Amikor még nagyon kicsi voltam, alig hároméves, megtörtént életem nagy tragédiája. Egyik este ... a szüleimet meggyilkolták. Sosem fogom megtudni a teljes igazságot. Keresztanyám (aki aztán felnevelt) éveken át hordozta ezt a súlyos titkot, amit a sírba is magával vitt. Ő volt az utolsó ember, akitől megtudhattam volna a teljes történetet, de már reménytelen. Be kell érnem az új házammal és azzal a kevés kis emlékekkel, amire emlékszem, s melyek nem engednek, fogva tartanak.

– Kisasszony, ezennel ez a ház már minden egyes szegletével az öné! – mosolygott rám az ügyvéd, kezét ráztunk, én kimentem, ő pedig már a következő ügyfelére mosolygott nyájasan.

Amint kiléptem az utcára, egyszerűen nem tudtam másra gondolni, csak új otthonomra és az ezzel kapott új életre. Nem tudtam mást tenni, mint odamenni. Vonzott a hely, olyan volt, mintha megbabonázott volna.

Behajtottam a földúton, ami az én kis paradicsomomhoz vezetett. Ahogy kiszálltam az autóból, és felnéztem a régi épületre, egyből tudtam, hogy jól döntöttem. Átkeltem a gazos előkertben, és benyitottam a házba. Az ajtó recsegett-ropogott, majdnem kidőlt a helyéről. Körbenéztem a nagy, pókhálós térben, és odaléptem a lépcsőhöz, de nem mertem rálépni, nehogy leszakadjon a súlyom alatt. Beletúrtam a hajamba, és

sóhajtvá felnéztem az emeletre. Hát, enyhén szólva, nagyon rá fog férni erre a házra a felújítás, és nem kis meló lesz. De készen állok rá!

Miután alaposabban átnéztem a földszintet, visszaindultam a szállodába, ahol addig kivettem egy szobát, ameddig nem sikerül egy kicsit helyrepopoznom új kuc-kómat.

A szálloda magányos szobájában elém jöttek az emlékek. A múltból, a gyerekkor-ból, ami annyira messzinek tűnik, annyira titokzatosnak, annyira szomorúnak. Ragasz-kodtam hozzájuk, ugyanakkor elástam őket nagyon mélyre, de most feltörték...

... Esős éjszaka volt, fúj a szél, nyikorgatta a kertkaput, a kutyánk nagyon uga-tott. Apukám kiment, hogy bezárja Rexet. Kikukucsáltam emeleti szobám ablakán, emlékszem, plüssmacimat szorítottam magamhoz. Azt hiszem, ösztönösen féltem, mintha éreztem volna a rossznak a közelségét. Láttam, ahogy apukám árnyéka feltü-nik a kertben, aztán eltűnt a fák között a tó mellett. Többet nem jött vissza. Anyukám bebújt velem az ágyba, és megnyugtatott, majd elaludtam. Mire reggel felébredtem, rendőrökkel volt tele a ház, keresztmamám kisírt szemé volt, amit először megláttam. Ott ült az ágyam szélén. Az ágyamnak még anyailata ... de anya sehol nem volt. Sem-it nem értettem. Keresztanyám összepakolta a ruháimat, játékaimat, és azt mondta nekem, hogy mostantól velem, nála fogok élni. Sírtam a szüleim után, hívtam őket, de nem jöttek. Helyette egy rendőr simogatta meg a fejemet, mosolygott rám, és bizta-tott, hogy minden rendben lesz. Keresztanyámmal elköltöztünk addigi otthonomból, ami egy gyönyörű ház volt egy erdőben, nagy tóval a kert közepén... Sosem láttam többet ezt a házat.

Keresztanyám becsülettel felnevelt, iskoláztatott, írói álmaim is támogatta. A múltamról azonban hiába kérdeztem, csak annyit mondott el felnőtt koromban, hogy azon az éjjelen be akartak törni hozzánk, s a szüleimet meggyilkolták. Azt, hogy én megmenekültem, anyukámnak köszönhetem. Amikor apukám után kiment, megtá-madta őt is a betörő, valahogy sikerült neki leütnie, de mindketten odavesztek. A betö-rővel együtt. Kutyusunk ugatására a szomszéd hívta ki a rendőröket, majd a kereszta-nyámat. Sokat ugathatott Rexi, míg meghallotta a szomszéd bácsi, mert nagyon messze lakott tőlünk. Rexi is eltűnt azon az éjjelen.

Keresztanyámtól többet nem tudtam meg, hiába kérleltem. Talán jobb is, hiszen ezek fájó emlékek. Jobb őket elfelejteni. De sikerült-e?

Ezek az emlékképek ennyire élénken még nem jöttek elő, mint most a szállodá-ban, ahol magányom és boldogságom együtt tombolt bennem. Boldog voltam új házam miatt, de árva és magányos is, melyen új otthonom sem változtatott. Így aludtam el.

Másnap már korán reggel ott voltunk a munkásokkal a háznál. A vezetőnek, Mr. Marroknak ígyekeztem elmondani az elképzeléseimet a felújításról. Szerencsére nagyon megértő és türelmes volt. Az emeletre vele együtt fel mertem menni, hiszen ott is rengeteg munkára volt szükség. A régi tulajdonos azt a szintet évek óta nem lak-hatta, mindenhol pókháló, por, félhomály.

Miután nagyjából minden szobát megbeszéltünk, elérkeztünk az utolsóhoz, egy sarokszobához, ahova alig tudtunk bemenni, mert az ajtó (vagyis inkább az ajtóhoz hasonló deszka) beragadt, és csak nagy lökődének közepette sikerült bejutnunk. A szobát félhomály fedte, de egyből éreztem, hogy ez ideális hálószoba lesz nekem. Csak nagyon sötét volt, egyetlen egy ablakot láttam, de az is koszos és sötét volt. A szem-közi falon semmi nyílás, csak egy óriási szekrény közepén.

– Szép, tágas helyiség, az egyszer biztos! – jegyezte meg a főépítész. – Kár, hogy ennyire sötét. Valahol biztos van még egy ablak – kattintotta fel zseblámpáját.

Én is alaposabban körülnéztem a szobában, de csak pókhálók tömkelegével találtam szembe magam, meg azzal a nagy, elavult régi szekrénnel, amit a szemközti falhoz tolva hagytak ott. Nem mertem az ajtaját kinyitni, ki tudja, hány egértetem lehet benne! Mr. Marrok egyáltalán nem szívbjajoskodott ezzel, kitérta a szekrény ajtajait, de szerencsére csak iszonyat nagy mennyiségű por szállingózott ki, más nem.

– Ezt mindenképp ki kell dobni. Az idő ezen is meglátszik – pödörte meg ősz bajuszát a pici főépítész.

– Ez csak természetes. Viszont, ha eltoljuk, akkor lehetne oda vágni egy nagy ablakot. Ha minden igaz, pont a tóra nézne és a nagy fűzfára... – morfondíroztam magamban.

Azt mondtam, ráhagyom, hogyan tervezi meg a szobát, egy a kikötésem, hogy a szekrény helyén legyen az ablak. Lementem a földszintre, mert a többi munkással is beszélnem kellett, majd én is nekiálltam a munkának. Több kéz többet ér.

Már este fele járt az idő, a munkások hazaszállingóztak, csak a főépítész bácsi és én munkálkodtunk még. Számomra bácsi volt, nagyon kedves, nagyon alacsony és nagyon segítőkész. Egyik ismerősöm ajánlotta, s nagyon örültem neki.

Fáradtan roskadtam le az egyik műanyag székre, s miközben azon gondolkodtam, hogy egész nap takarítottam, portalanítottam, s meg sem látszik, Mr. Marrok sietett le a lépcsőn.

– Kisasszony, nagyon jó hírem van! Jöjjön csak, jöjjön! – hadonászott kipirult arccal a kisöreg. Azonnal erőre kaptam, és felszaladtam utána a lépcsőn. Tudtam, hogy valami szenzációs esemény történhetett!

A bácsi a sötét szobába ment, abba, ahol alig volt fény.

– Ugye, mondta a kisasszony, hogy a szekrény helyére szeretne egy nagy ablakot. Elkezdtem megbontani a falat, és nézze, mit találtam! – ragyogott Mr. Marrok arca.

Közelebb léptem, mert az este közeledtével még jobban sötét lett, és csak akkor vettem észre, hogy pontosan azon a helyen már volt egy ablak, csak elé falaztak, ezért nem látszott.

– Ez felettébb furcsa. De legalább nem kell ezzel bajlódnia – mosolyogtam a bácsira. – Jó is lesz a mérete, pont ekkorára gondoltam, nagyon örülök! Viszont már későre jár. Menjen nyugodtan haza, Mr. Marrok, holnap majd folytatjuk a munkát. De ez az ablak ...nagyon meglepő!

Mr. Marrok összekapolta a holmiját, majd hazaindult. Azután lett nagyon furcsa érzésem, mikor már csak én voltam egyedül a nagy házban. A délelőtti sürgés-forgást, amit a munkások és gépeik okoztak, halálos csönd váltotta fel, még a légy zümmögését is lehetett volna hallani. Kissé ijesztő volt, mégsem féltem. Még egyszer körbejártam a házban, hogy megbizonyosodjak arról, hogy minden rendben van, de valamiért azelőtt a bizonyos szoba előtt meg kellett állnom. Ösztönszerűen jött. Lassan beléptem a helyiségbe, és felkattintottam zseblámpám. A szemem hamar hozzászokott a félhomályhoz, és odaléptem az ablakhoz, ami a mai napig rejtve volt. Volt benne valami kísérteties, valami nyugtalanító, de nem tudtam megmondani, hogy mi. Csak néztem perceként át a poros üveget, amin nem lehetett kilátni, de nem is nagyon akartam. Nem tudom, miért. Az ablak viszonylag nagy volt, a kerete fából készült, de már egyáltalán nem volt jó állapotban. Az ujjamat óvatosan végighúztam rajta, majd egy pillanat alatt bosszankodva vissza is kaptam, ugyanis egy fránya szálka beleállt az ujjamba.

Egy csepp vér hullott le a padlóra, kicsiny foltot hagyva rajta. Jobbnak láttam, ha visszaindulok a szállodába, mert már nagyon fáradtnak éreztem magam.

Miközben a sötét úton vezettem a hotel felé, elkalandoztak a gondolataim. Milyen legyen a ház, hogy fognak kinézni az egyesek szobák, milyen lesz a kert ...és valamiért attól az ablaktól se tudtam elszakadni. Kinézek egy tökéletes helyet egy szép, nagy ablaknak, és közli velem az építész, hogy korábban pont ott volt egy? Véletlen lenne? Vagy az előző tulajdonos is úgy gondolkodott, mint én? Ezt már sosem fogom megtudni?

Alig értem be a szállodába, már csörgött is a mobilom. Az egyik ismerősöm, Robert hívott, hogy holnap ő is kijönne nekem segíteni. Örültem, mert Robert nagyon jó barátom, talán egy kicsivel több is, mint barát, legalábbis időnként így éreztem vele kapcsolatban. És azt is éreztem, hogy én sem mindig csak barát és munkatárs vagyok számára. Lehet, hogy az új ház egy új, szép életet adhatna nekem a sok tragédia után?

Másnap már megint korán reggel kint voltam, előbb, mint a munkások. Nagyon vonz engem ez a ház, és már így is látom benne az édes otthonot, pedig még mindig bekerülhetne a „top öt romosodó ház” közé. Érzem, hogy a múltja titkokkal teli, de ez a régi skót házaknál természetes is lehet. Azért szellemmel nem lenne jó találkozni! Miért is nem figyeltem arra, amit az eladó néni mesélt?! Beszélnem kellene vele? Ezen kicsit elgondolkoztam, végül úgy döntöttem, hogyha van a háznak titka, azt magam fejtem meg.

Hamarosan egy fekete kocsi gördült be a ház elé, és azonnal tudtam, hogy ez csakis Robert lehet. A magas, barna hajú, sármosan jóképű srác kiszállt az autóból, és már indult is a kertkapu felé.

– Oh, szervusz, Robert! – siettem ki elé.

– Szia, Katie! De jó látni téged! – mosolygott, majd adott két puszit. – Csak úgy sugárzik az arcodról a boldogság. Na, lássuk ezt a csoda-csuda házat! – mosolygott rám, én pedig lelkesen vezettem körbe kis birodalmamban.

És ekkor rájöttem, hogy én ide Roberttel szeretnék költözni. Ott, abban a romos házban, amit első pillanattól otthonomnak éreztem, rájöttem, hogy mennyire hiányzott a család. Semmi másra nem vágyom, csak arra, hogy boldog legyek egy férfi oldalán, gyerekeink legyenek, és benépesítsük ezt a házat. Rásandítottam Robertre, s azt hiszem... nem, biztosan érzem, hogy ő is szeret engem. Ahogy nézegette a helyiségeket, tapogatta a falakat, biztos, hogy ő is szeretne velem itt élni. Két éve ismerjük egymást, együtt dolgozunk egy könyvkiadónál, sokat vagyunk együtt, sokat nevetünk, jókat beszélgetünk, de barátságánál többről nem volt eddig szó. Ebben a házban egy csapásra megváltozott ez is. Biztos voltam abban, hogy Robert a nagy Ő számomra, és én is az vagyok számára. Mi van ezzel a házzal? Mi van ebben a házban? Itt minden olyan egyszerű és biztonságos. Szinte visszarepít a gyerekkori boldogságba!

Hamarosan a munkások is megérkeztek, és folytattuk a tegnap abbahagyott munkát. Először az alsó szinttel kezdtük, és azzal el is ment az egész nap. A régi tapéták és elrepedezett járólapok felszedése, a fürdő és a konyha lebontása. Robert mindenben lelkesen segített, sok jó ötletet adott. Talán jó a megérzésem?!

Nagyon elfáradtam estére, ennek ellenére megint tovább maradtam. Robertnek indulnia kellett valami halaszthatatlan író-olvasó találkozóra, de nem is bántam, mert szerettem volna egy kicsit egyedül üldögni a tó melletti padon az enyhe nyári estén.

Miután már mindenki elment, magamra kaptam a pulcsimat, és ki is ültem a tó mellé. A szél enyhén belekapott a hajamba és felnéztem a házra. Arra a részre tévedt a szemem, ahol a hálószobát akarom kialakítani. De... valamiért furcsa volt. Nem látszott... nem látszott az ablak! Összeráncoltam a homlokom. Biztos vagyok benne, hogy az udvarnak erre a pontjára kell kitekinteni. Nagyon furcsálltam, ezért felsiettem az emeletre, és beléptem a helyiségbe. Az ablak... ott volt. Abban a pillanatban szorító érzést éreztem a mellkasomban, és idegesen az ablakhoz léptem. Elfordítottam a kilincset, és mivel eddig még egyszer sem nyitottam ki, kicsit nagyobb erővel kellett magam felé rántanom a szárnyat. Küszködtem vele egy darabig, mígnem egyszer csak egy óriási lökettel felém vágódott, úgy, hogy majdnem állba vágott. Összehúztam a szemöldökömet, és kipillantottam. Abban a pillanatban egy hatalmas szellőkés csapta meg az arcomat, és a hajamat teljesen átjárta a fuvallat. Még jobban kihajoltam az ablakon, és éreztem, hogy a szívem hevesen dobog. Nem láttam semmi mást, csak ködöt, ködöt és ködöt... olyan misztikus volt, mert a kertnek nyoma se látszott, csak ködös, kísérteties homály. A kezem elkezdett remegni, elöntött a félelem, ezért visszacsuktam az ablakot. Kiléptem a helyiségből, de még egyszer visszanéztem rá. Készítetést éreztem, hogy újra kinyissam. Nem gondolkodtam sokat, visszaléptem, és újra kinéztem az ablakon. De most már láttam mindent. A kertet a tóval, a fűzfával és a sok gyommal. Egy kicsit megnyugodtam, s már csuktam volna be, amikor megpillantottam egy alakot a padon.

– Ki van ott? – kiáltottam ki, de a személy nem hallotta. Még csak föl se nézett. – Hahó, ki van ott a padon? – mondtam hangosabban, de nem válaszolt.

Kezdt furcsává válni a szituáció, így lesiettem az emeletről, és kiléptem a kertbe. Félelmet nem éreztem, vagy csak nem vettem róla tudomást, nem tudom. Gyorsan odaszaladtam a padhoz, de ... de az alaknak hűlt helye volt! Biztos csak képzelődtem, a sok munkától elfáradtam, és nem is volt ott senki!

Vettem egy mély levegőt, és visszamentem a házba, fel az emeletre, hogy becsukjam hálószobám ablakát, amit a nagy sietségben elfelejtettem. De mikor a kezemet a kilincstre helyeztem, és kinéztem az udvarra, újra elkezdett hullámszni a gyomrom. Az ember megint ott ücsörgött a padon!

– Ki maga?! Hahó, mit akar? – kiabáltam ki, de hangom akkor már remegett. Most már határozottan és nagyon féltem. De a sötét alak nem mozdult, mintha süket és néma lett volna. Nem tudtam, mit csináljak. Ha lemegyek, mire a házat megkerülve odaérek, kilencven százalék, hogy nem lesz ott. De ha itt maradok, és figyelem egy kicsit... megtudhatom, mit akar.

Nyeltem egy nagyot, rákönyököltem az ósdi ablakpárkányra, és csak figyeltem az alakot. Pár perc elteltével az előkert felől megjelent egy másik ember, és leült ő is a padra. Elkezdtek beszélgetni. Érdeklődve és izgatottan figyeltem a jelenetet, és mivel a szemem már megszokta a sötétséget, észrevettem, hogy az egyik személy egy idősen néni, a másik pedig egy szintén ugyanolyan korú bácsi.

Nem tudom, hogy mennyi ideje néztem a két kis öreget, amikor mindketten felálltak, és elindultak a bejárati ajtó felé. Hirtelen a szívemet a torkomban éreztem, gyorsan becsuktam az ablakot, majd óvatosan – az amúgy nyikorgó lépcső érdekes módon most meg sem nyekkent – lementem a földszintre. Legnagyobb meglepetésemre... nem volt ott senki! Körülnéztem, de nem láttam se a nénit, se a bácsit, de még csak az ajtó sem volt nyitva vagy valami, ami arra utalhat, hogy bejöttek. Képtelenség, hogy

olyan gyorsan fel tudtak volna menni az emeletre, hogy észre se vegyem ... itt lenn meg az előbb néztem körül. Mi folyik itt?

Megráztam a fejem. Ma negyven fok volt... egész nap dolgoztam... tuti biztos, hogy képzelődtem, vagy megütött egy kicsit a nap. Most visszamegyek a hotelba, veszek egy hideg zuhanyt, és lefekszem aludni. Holnap már minden rendben lesz, nem történik semmi szokatlan. Legalábbis remélem....

Kavargó érzésekkel aludtam el, nyugtalanul, a tragikus gyermekkori éjszakát éltem át újból. Hajnalra tudtam csak mély álomba szenderülni. Ezért is lehetett, hogy reggel nagyon későn keltem. Gyorsan magamra kaptam takarítás ruhámat, és már hajtottam is ki a városból, a házikóhoz.

Alig szálltam ki az autóból, már szaladt is elém az idős Mr. Marrok.

– Kisasszony, kisasszony, de jó, hogy jön! Rossz hírem van. Az ablakot, amit találtunk... nem lehet kinyitni – mondta sajnálkozva.

– Tessék? De hát... nekem tegnap sikerült –válaszoltam zavartan, majd felsiettem a szobába, és odaszaladtam az ablakhoz.

Akárhogy rángattam, huzigáltam a kilincset, meg sem mozdult. És az üveg olyan koszos volt, hogy ki sem lehetett látni.

– Sajnálom, de ha ide szeretne egy nyílászárót, akkor ezt ki kell vágni, és újat tenni a helyére – vakargatta a homlokát a főépítész.

– Nem is tudom... jó-jó, próbálja meg. Most egy ablakkal több vagy kevesebb... mindegy – legyintettem, de belül furcsa érzés öntött el.

Hamarosan Robert is megérkezett, és folytattuk a földszint helyrepopozását. A napom megint ezzel ment el, és nem is igen foglalkoztam a hálószobai ablakkal. Egészen addig, míg délután négy körül meg nem jelent Mr. Marrok, és aggódó arckifejezése elárulta, hogy valami nincs rendben.

– Miss Turner! Elképesztő, de nem lehet kivágni az ablakot. Mintha... mintha a házhoz lenne növe – mosolygott kínosan.

– Hogyan? Nem tudja kivágni? – töröltem le az izzadságot a homlokomról, és leültem az egyik székre.

– Tudom, hogy hihetetlenül hangzik, de igaz. Mikor megbeszéltük, hogy kiszedem, nem álltam neki egyből, mert még itt a földszinten is volt épp elég munka. De ahogy a fenti szintre értem, az volt az első, amit el akartam intézni. De nem lehet.

Robertre néztem, aki éppen akkor ért vissza a kisboltból, ami a házamtól bő húsz percre van. Elugrott vízért meg egy kis kajáért.

– Mi ez a mélabús hangulat? – nézett Robert hol rám, hol pedig Mr. Marrokra.

– Semmi, semmi. Robert, nagy gond lenne, ha egyedül hagynálak itt lenni? Van fenn egy kis elintéznivalóm – mondtam, majd már fel is siettem az emeletre.

Amint beléptem a szobába, egyből nagyon, de nagyon fura érzésem lett. Hideg volt és... és olyan misztikus. Odaléptem az ablakhoz, és végigsimítottam a kezem a párkányon. Mi olyan különleges ebben az ablakban? Mi benne olyan titokzatos, olyan sejtelmes... és egyáltalán mióta van itt? Hány éve? Több tíz... vagy talán több száz? Itt van-e egyáltalán? Már saját magamban kezdtem kételkedni. Lehet, hogy meghibbantam? Vagy a múlt emlékei kavarnak bennem a jövő kérdéseivel? Vagy álmodom? Vagy egyszerűen csak fáradt vagyok?

– Kisasszony! – szólalt meg a hátam mögött halkán a főépítész, s ezzel gondolataimból magamhoz térített. – Mennünk kell, mert az embereimnek ma még lenne egy kisebb munkájuk máshol ... ha persze megengedi.

– Persze, menjenek csak... kérem, mondja meg Robertnek is, hogy holnap majd találkozunk, nyugodtan menjen ő is haza – mosolyodtam el halványan, majd újra az ablakra néztem. Tudtam, hogy Robert nem fog megbántódni, hogy kicsi magányra vágyom.

Őszinte leszek, nagyon örültem, mikor kiürült a ház. Ugyanis hajtott a kíváncsiság. Vajon ma is itt lesznek? Itt lesz a bácsi és a néni? Tudok majd velük beszélni?

Felvettem a kardigánom, és kiültem a tó mellé. Vártam. Vártam az idős házaspárra, hogy végre megkérdezzem tőlük, hogy miért jönnek ide... és talán még mást is tudnak mesélni.

Legalább két órát ültem kinn, de reménytelenül. Az idő már nyolc óra fele járhatott, de semmi.

Hirtelen jött egy gondolat. Felsiettem az emeletre, és beléptem a hálóba. Hunyorgó szemekkel léptem oda az ablakhoz, egy határozott mozdulattal megrántottam a kilincset... és az ablak kinyílt!

Azonnal elfogott a kétely, hogy biztosan akarom-e, de kihajoltam. Megpillantottam a zöld fűvet, a tóval és a nagy fűzfával. Körbefuttattam a tekintetem az udvaron, és egyszer csak a fa alatt megpillantottam egy kisfiút, a kezében piros-fehér pöttyös labda. Elég érdekes volt, mert nem hasonlított a mai kisfiúkra. Kockás kis ing volt rajta és egy rövid kantáros nadrág. A haja gomba fazonra vágva. Pont úgy nézett ki, mint a régi filmekben szereplő kisgyerekek.

Nem szólaltam meg, csak néztem a gyereket. Annak ellenére, hogy fogalmam sem volt, hogy mit keres az én kertemben, nem zavart, mert olyan megnyugtató, kedves volt. Egyszer csak azonban a labdája belegurult a tóba, ő pedig utána hajolt, s egy váratlan pillanatban belezuhant a tóba.

Azonnal a mellkasomhoz kaptam, és kirohantam az udvarra. A gaz csapkodta, agyonszúrta a bokám, mire odaértem a tavacskához.

– Kisfiú, minden re... – akadt el a szavam. Ugyanis a vízben egy árva lélek sem volt!

Odarohantam, és leguggoltam a víz elé. Végigsimítottam a tó tükrét, de az egyáltalán nem volt zavaros, arra utalva, hogy valaki nemrég beleesett vagy kimászott volna belőle.

Megdörzsöltem a szememet, és csak néztem magam elé pár percig. Mi folyik itt? Tegnap az az idős pár, most meg ez a kisfiú. Egyszer még látom őket, utána meg... utána meg mintha elnyelte volna a föld őket. Ez félelmetes... és annyira hihetetlen. Nem tudom, hogy mi történik itt...

Még egyszer visszamentem a házba, de már nem mentem fel a hálósobába. Őszintén szólva elkezdtem félni az ablaktól, ugyanakkor izgatott is a rejtélye. Most viszont nem éreztem erőt magamban ahhoz, hogy maradjak. Inkább gyorsan felkaptam a táskámat, és már indultam is a hotel felé. Egész úton kattogott az agyam, és nem tudtam másra gondolni. Vajon ma is csak a sok munka miatt készültem ki és képzelődök? Vagy... vagy valami másról van szó?

Másnap reggel azzal a biztos érzéssel keltem fel, hogy ma megfejem az ablak titkát. Izgatottan készültem el és mentem ki a házikóhoz, ahol már nagyban folytak a munkálatok.

– Mr. Marrok! – siettem oda a kis főépítészhez, ugyanis volt egy nagyon fontos mondanivalóm számára. – Kérem, azt a szobát, amit hálósobának néztem ki, és ahonnan nem tudják kivágni az ablakot, azt most egy ideig hagyjuk. Ne nyúljunk

hozzá, inkább a többi szobára koncentráljunk. Az maradjon olyan, mint amilyen most!
– mosolyogtam rá.

– Hát, rendben, ahogy gondolja – vontam meg a vállát csodálkozva, majd láttam, hogy a tervrajzán kihúzza azt a szobát.

Ezután én is nekiálltam a munkának, és mint az elmúlt két napban, alig álltam meg. Még az ebédre szánt két szendvicset is úgy ettem meg, hogy közben a másik kezemmel szedegettem ki az egyik régi ajtókilincs csavarjait. Örültem, ugyanis minden munkás komolyan vette a dolgát, és egyáltalán nem henyéltek. Robertnek pedig örök hálám, mert nagyon hiányozna a segítsége. Na meg azért a jelenléte is... de ebbe most ne menjünk bele.

Estefelé már a legtöbben hazaszállingóztak, csak Robert és én maradtunk még. Most hiányzott volna a társasága. És félttem is egyedül, azt hiszem. Biztonságot jelentett nekem. A kerti padon ültünk, egymás mellett, és csak néztük a víz tükrét. Egyikünk se szólt egy szót se. Ahogy a vizet néztem, megint eszembe jutott a tegnapi kisfiú, és eldöntöttem, hogy most azonnal mégis el kell küldenem Robertet, ha rá akarok jönni a titokra ... Bármennyire is félek, de meg kell tennem, hogy megfejtsem a rejtélyt. Őt nem akartam ebbe belevonni, azt hiszem, félttem, hogy azt hiszi majd, hogy meghibbantam.

– Robert, köszönöm a segítséget, de ... most szeretnék egy kicsit mégis egyedül lenni. Körülnézni még jobban ... és ezt csak egyedül tudom. – mondtam enyhén utalva arra, hogy menjen el.

– Jó, akkor én megyek – állt fel, majd megölelt. – Holnap jövök! – mosolygott, majd beszállt a kocsijába, és elhajtott. Olyan jó, hogy nem kérdez, csak elfogadja a döntéseimet. És nem bántódik meg. Szeretem ezt a férfit.

Néztem, ahogy az autó kigördült a poros úton, majd mikor már nem láttam, visszamentem a házba. Amint tudatosult bennem, hogy egyedül vagyok, egyből érdekes, bizsergő érzésem támadt. Most mi lesz? Mégis milyen titok lehet? Hiszen ez a ház már évek óta lakatlan!

Halk léptekkel felmentem az emeletre – érdekes, hogy most megint nem nyikorog a lépcső –, mintha csak attól tartottam volna, hogy valaki van fenn. Beléptem a hálóba, és megbabonázva elindultam az ablak felé. Ahogy kinyitottam az ablakot, és kinéztem, végigfutott a hátamon a hideg, de éreztem, hogy ott kell maradnom. Várom kell valamire... hogy ez most nem olyan lesz, mint tegnap és tegnapelőtt. Ma valami különös fog történni... valami különös és titokzatos. Remegett a gyomrom, éreztem, hogy a hideg veríték veri a hátamat, de kívántam ezt az izgalmat. Rabul ejtett valami, az biztos! Egész életemben úgy éreztem, hogy titok tart fogva, a múlt titka és tragédiája, s szerettem volna végre elengedni és új életet kezdeni. Úgy éreztem, hogy most ehhez nagyon közel vagyok. Nem tudtam volna megmondani, hogy mit vártam, csak éreztem valamit...

Könyököltem a párkányon, és néztem a kertet, de nem történt semmi. A szél fúj, a tücskök ciripeltek, és a nagy fűzfán egy bagoly üldögélt, néha huhogott. Mint amikor az ember csendéletet fest, és az életre kel.

De nem jött senki. Se kisfiú, se idős házaspár...senki. Csalódottságomban már majdnem becsuktam az ablakot, amikor megpillantottam egy női alakot. Érdeklődve figyeltem az asszonyt, akinek, mivel nem láttam az arcát, nem tudtam megállapítani, hogy mennyi idős lehet. Lassan odasétált a padhoz, és leült. Csak akkor vettem észre, hogy nagy valószínűséggel babát vár. Halványan elmosolyodtam, de mikor a nő felné-

zett, elkerekedett a szemem, és három lépést elhátráltam az ablaktól. Egy percre pislogás nélkül meredtem magam elé, majd lassan visszaléptem az ablakhoz, még egyszer kipillantottam. A nő még mindig ott ült. És most már tisztán láttam az arcát. Nagyon is láttam. Csak nem akartam hinni a szememnek. Ugyanis...ugyanis az édesanyámat láttam kint ülni a padon!!!

Először azt hittem, hogy képzelődöm, de rá kellett jönnöm, hogy nem. Mert hamarosan... hamarosan az apám is megjelent! A szívem vadul kalapált, a gyomrom liftezett, és émelyegni kezdtem. Mi folyik itt? Hogy kerülnek ide? Hiszen húsz éve halottak!!

Abban a pillanatban világosodtam meg, hogy ez a ház a régi otthonom. Azért éreztem mindjárt az elején, hogy mágikusan vonz magához, és a titkát fel akarja tárni. Ráéreztem, hogy az ablak az én régi gyerekszobám ablaka, ahonnan láttam végleg eltűnni az apukámat azon a bizonyos éjszakán. S ez az ablak számomra, és csak számomra, mutat vissza a múltba, amit annyira szerettem volna mindig megismerni. De nemcsak az én múltamat, hanem a ház múltját is ismerteti velem. És mivel a szüleim itt éltek, ezért látom őket is ezen az ablakon!

Ez a felismerés döbbenetes volt számomra. Nem tudtam eldönteni, hogy félelem-e vagy örülök. A szám kiszáradt, a fejem elkezdett lüktetni, a tenyerem izzadt. Nem voltam benne biztos, hogy folytatni akarom a „mozizást”, mert ha mindent látok... akkor látni fogom a gyilkosságot is. Mindig tudni akartam a teljes igazságot, de most, hogy egy lépés választ el tőle, elbizonytalanodtam. Ha újra átélem, lehet, hogy így már sokkal nagyobb trauma fog érní. Mondjuk, már maga a tudat, hogy visszalátok a múltba, az is elég nagy sokk. De ha most azonnal hazamegyek, és soha többé nem nézek ki az ablakon, akkor mindig ott fog élni bennem a kételkedés, hogy jó döntöttem-e. A kíváncsiság, hogy megtudhattam volna, de nem mertem. Nem tudom, meddig vívódtam magamban, végül nem tudtam elmenni. Vettem egy nagy levegőt, és visszahajoltam a párkányra. Meg kell tudnom, soha többé nem lesz ilyen alkalom!

Jó egy órán át néztem őket. Néha bekönnyesedett a szemem, néha elfojtottam egy-egy nagy nevetést, de összességében boldog voltam. Szerintem nem sok ember mondhatja el magáról, hogy a szülei halála után még láthatja őket élve. Mert ilyen nincs. Ez tényleg természetfeletti.

A múltból a jelenbe ugráltak a gondolataim, tudtam, hogy ott vagyok, ahol vagyok, mégis elfeledkeztem az időről. Átéltam újra a kisgyerekkoromat, láttam magamat, ahogyan játszunk a szüleimmel, fürdünk a tóban, láttam a kis Katie-t a gumicsónakunkban, ahogy apukám erős karja mindig előre lök a vízen, és én kacagok-kacagok!!

És egyszer csak elérkezett az a bizonyos éjszaka. Abból azonnal rájöttem, mikor meghallottam kutyánk, Rexi hangos ugatását. A szívemet a torkomban éreztem, és az óráimra pillantottam. Este tíz óra volt, de az álomosságnak egy csöppnyi érzését sem éreztem. Remegő kezekkel kapaszkodtam az ablakkeretbe, és tágra nyílt szemekkel néztem a kertünket.

Pár pillanat múlva megpillantottam egy sötét árnyat. Összereztem, mert azonnal felismertem azt az embert, aki egyetlen éjszaka alatt tönkretette egész gyerekkoromat és eddigi életemet. Szívem szerint lerohantam volna, és leütöttem volna azt az embert, de tudtam, hogy a múltamat már nem tudom megváltoztatni. Csak várnom kellett, hozzáteszem, nem sokáig. Hamarosan megjelent apám, és elkezdtek verekedni, majd apát...leütötték.

Könnyeim végigfolytak az arcomon, és a kezemet tördeltem. Hamarosan anyut is észrevettem. Láttam, hogy odarohan apához, és próbálja keltegetni, de... de reménytelenül. Majd a betörő közeledik feléje hátulról, s már készül leütni, amikor is anyukám hirtelen hátrafordul, és egy, a földről felkapott nagy követ hajít a feje felé, de abban a pillanatban a betörő őt is leüti. Mindketten élettelenül esnek össze....

Nem bírtam tovább nézni, annyira felzaklatódtam. Dühösen, zokogva megmarkoltam az ablakszárnyakat, majd egy hirtelen, erős mozdulattal bevágtam őket. Ettől a mozdulattól és a nagy erőtől az ablaküveg kitörött, a keret kiesett a helyéről. Az üveg három darabban feküdt ott, nem törött szilánkokra.

Én csak zokogtam, zokogtam a kitört ablaküveg felett, sirattam a szüleimet, magamat, a gyerekkoromat. Meg akartam tudni múltam titkát, s ez most sikerült. A fájdalom ellenére azonban óriási megkönnyebbülést éreztem.

Nem tudom, hogy meddig voltam fenn, egyszer csak elaludtam. Ott a régi hálószobámban, a kitört üvegdarabok mellett... Arra ébredtem, hogy hajnali friss levegő jön be az ablakon, azaz az ablaknyíláson, és ömlik be a nyári világosság, a napsugarak keltegetnek. Kinyitottam a szemem. A kitört üveg mellett, de még csak meg sem karcolta a bőrömet. Felálltam, és kinéztem az ablaknyíláson. Gyönyörű nyári reggel volt. A tó fölött még kicsi hajnali pára, madarak csicseregtek, a gazos kertben sok színes apró virág nyitogatta szirmait a napfény felé, a fűzfa ágai kicsit szomorúan, de mégis biztatóan lengedeztek. Felnéztem a ragyogó kék égre és igen... két kis bárányfelhőben egy pillanatra megláttam szüleim arcát, ahogy rám mosolyognak, majd abban a pillanatban a két felhőcske szertefoszlott. Magam sem hittem, de határtalan boldogságot éreztem, olyat, amelyet talán csak akkor, amikor még kicsi gyerek voltam... Megszabadultam a múlt terhétől, amit a tragédia titka vett körül. Éreztem, tudtam, hogy most már felhőtlenül boldog tudok lenni. Olyan felhőtlenül, mint amilyen a reggeli nyári égbolt volt. És akkor... egy számomra kedves hangot hallottam meg:

– Katie, drágám! Itt voltál ezen a viharos éjszakán? Látom, kivágta a szél az ablakot. Ennyire erősen tombolt? – Robert ölelt át hátulról. – Annyira aggódtam érted, nem vetted fel a telefonodat. Iszonyú vihar lehetett itt, nem féltél? – mutatott a kiesett ablakkeretre és az üvegdarabokra. – Még jó, hogy nem sérültél meg! Jól vagy? – húzott magához, és én boldogan bújtam izmos karjaiba.

– Jól vagyok, Robert, nem félttem, semmi baj – suttogtam.

– Segítek rendet tenni – szólt, és a három üvegdarabot megfogta. Abban a pillanatban az üvegdarabok apró szilánkokra estek szét. – Hú, ez már nagyon öreg üveg volt! – szisszent fel, mert az egyik szilánk felsértette a bőrét, és egy vércsepp hullott le a padlóra, pont oda, ahol az én vércseppem nyoma volt.

Néztem a két kis vörös foltot a padlón, és hirtelen megláttam benne Robertet és magamat, ahogyan gyerekeinkkel boldogan élünk gyönyörű házunkban az erdőben, s a kertünkben egy tó és egy öreg fűzfa van.... Megértettem, hogy többé már nem kísér(t) a múlt az ablakon keresztül, élnem kell, és tudom is élni végre az életemet. Itt és most.

KOZÁRI DÓRA

VISZONY

Ő tudta, hogy teli vagyok kérdésekkel,
én pedig tudtam,
hogy megpróbálna beszélni velem erről,
de nem tudná megválaszolni a kérdéseimet.
A csenddel beszéltünk meg mindent egymás között.

KOZÁRI MARCELL

RÉGI HŐSÖK

Régi hősök feltámasztott hamvai,
Elmúlt korok megismételt tanai.
Nincs már, megszűnt minden istenség hatalma,
Ember van legfelül, s ember van alatta.
Szobrászok készítik a dávidi remeket,
Zeneszerzők elfogadják a nagy terceket.
Ámul a világ, amíg Firenze dolgozik,
Náluk da Vinci már Medicinek szobrozik.
Shakespeare is megtalálta Othello helyét,
Zsákszámra jönnek a boccaccio-i mesék.

És ti, gondolkodók, most jól figyeljetek,
Szép Itálián ülnek a tekintetek.

Új tudások kora gyorsan ível felfelé,
Janus Pannonius az imént ezt verselé.
Johannes Kepler tudja, hogy' mozog egy bolygó,
Ám Galilei még nem tett le néhány holdról.
Számos úttal van Kolumbusznak baja,
Zászlaját nézi a sok azték s maja.
Ül és olvassa Mátyás a könyveket,
Lefejezi Henrik a szép hölgyeket.
Ekkor már épül a Sixtusi-kápolna,
Tán Petrarca nélkül az élet kár volna.
És ti, gondolkodók, most jól figyeljetek,
Szép Itálián ülnek a tekintetek.

ŐRI ESZTER

MIÉRT PONT ÉN?

Egy kíváncsi tekintet. Ezzel kezdődik minden.
Abban a pillanatban, ahogy a két szempár találkozik,
eldől a jövő, ez határozza meg a sorsukat.
Egy apró mosoly. Ez ad erőt.
Megmutatja, mennyire kevés kell ahhoz,
hogy a dolgok fenekestül felforduljanak.
Egy suta mondat. Ez indít el.
Írányt mutat, kijelöli az utat, amin menniük kell.
Egy felszabadult kacaj. Ez töri meg a jeget.
Átlendít az akadályokon, bátorít.
Egy baráti ölelés. Ez hozza el a megnyugvást.
Biztosítja, hogy fontosak egymásnak.
Egy hosszú séta. Ez elmélyít.
Tartalmat ad, és bevon.
Egy szoros kézfogás. Ez vezet.
Összeköt, és soha nem enged el.
Egy apró csók. Ez kételyt ébreszt.
Összezavar és fejbe vág.
Egy keserédes könnycsepp. Ez elhozza a vihart.
Felbosszant, és zúrzavart szül.
Egy átvirrasztott éjszaka. Ez nyomaszt.
Körülvesz, és nem ad menekülést.
Egy fontos beszélgetés. Ez fáj.
Töri és zúzza a lelket.
Az utolsó ölelés. Ez mindent lezár...

ŐRI ESZTER

MIT LÁTSZ?

Függönyözött, tejuveges,
kongó, üres és üreges.
Körben a sötétség.
Kavargó gondolat-felhő,
lehúzó, bénító erő,
Feneketlen mélység.
Most fénysugár tört utat rajta,
karomnál befordult balra,
elérte a szívem.
Félénk mosoly, egy kézfogás.

Tökéletes, aljas lopás.
Nincs is rá több rímem.
Sugárzó fényes, ékes ég,
illatos, édes mézes lég.
A Boldogság szállt rám.
Gyöngéd kezek leleplezték,
lelkem ablakát felfedték.
A szeretet átjár.

ŐRI ESZTER

ÚJAT!

Egy kissé talán klisés,
de kell még egy pár lökés az egésznek,
hogy újra rátaláljak az útra.
Próbálkozom, keresem
az én saját helyem.
Mert ott, ahol most vagyok,
magamból eleget nem adhatok.
Egy folyamatos ritmus, ismétlődő téboly ez!
Vegyünk csak egy napot, mit a sors elhagyott,
és csak magától folyik.
Felkelsz és mosolyogsz – jó, talán kissé viczorogsz,
és lehet, hogy ez a mozzanat tovább tart,
mint pár pillanat,
de végül felállsz, elindulsz...
Mondom, felállsz és nekivágsz!
Nem fekszel rinyálva,
hogy a mai nap is hiába menne csak.
Hogy az idő pocsék, az utcán senki sem járkal,
sapka nélkül meg úgyis fázna,
mert az mindig otthon marad.
A kávéd biztosan kilöttyen,
minden perc a kezed közül kiröppen,
minek is keltél fel?

SZEMERITS DÓRA

AZ ABLAK

Reménykedve ülsz a hideg ablak mellett...
Hátha jön egy ember, aki megnevette.
Évek óta várod, hátha rád talál,
De valahogy az élet mindig mást ajánl...

Néha-néha elmegy egy-két kedves alak,
Az utca hangjai tompán hallatszanak.
Vannak, kik megállnak, lassan bekémelenek,
Pár percig maradnak, majd tovább lépdelnek.

Elismerem, ritka, de igenis létezik:
Olyasfajta ember, aki nem kétkedik.
Meglátja az arcod ez üveg mögé rejtve,
Áttörni a falat lesz életének terve...

Először csak nézed, sehogyan sem érted,
Miért akar pont téged?
De egy valamit tégy meg...

Ő rád nevet a koszos üvegen keresztül,
És ott legbelül, a szíved megfeszül,
Ez a jele annak, kinyílhat az ablak,
Búcsút mondhatsz most már a magány-lakatnak.

Együtt ültök most már egyazon párkányon,
Egymásra néztek, s nem kell más a világon...
Olykor-olykor eső mossa tisztára az ablakot,
Az évszakok változnak, de ottmarad az arcotok.

Nem mozdultok, vártok...
De ez már nem átok,
Ez az élet:
Az idő múlik, de sosem változik a történet...

Megmarad az ablak, s ti ültök mögötte,
Az emberek mozognak folyton körülötte.
Ahogy megy az idő, elfedi a pára,
Nincs már többé szükség a ködös kilátásra...

SZENDRŐDI ANNA

IRÓNIA

Az emberek beszélnek, de nem arról, amiről kellene.
Figyelnek, de nem arra, amire kellene.
Kedvesek, de nem azokkal, akikkel kellene.

Mindig minden csak az a „kellene”...

SZENDRŐDI ANNA

GYÉMÁNT

Nem minden gyémánt, mi ragyog.
Valamelyik csak egy koszos kavics az eső után.

VARGA REGINA

1471 UTÁN

Párnám kökemény szikla.
Agónia egyetlen társam.
Nevem többé sosem lesz tiszta.
Nálam szegényebbeket szántam.
Oh, mily rég volt már a vissza!
Nesztelen lebeg felettem a bánat.
Igában volt fejem, tartani nem tudtam számat.
Ugyanaz a szenvedés, lelkem belefáradt.
Sápadt Hold fénye álmképeket láttat.

VARGA REGINA

ÚJRA?

Ha majd visszatekintesz ide,
Vajon mosoly ül arcodon,
Vagy keserű leszel, maga
A megtestesült fájdalom?

El fogod felejteni,
Hogy milyen volt várni rám,
Fogni egymás kezét, s csak feküdni
Csillagos-csillagtalan éjszakán?

Fájni fog szíved, ha csak rám gondolsz,
S kezedet melledre szorítva sírsz,
Vagy csak sóhajtasz, s lemondóan
Még egy nevet listádra írsz?

Ha látnál újra, mosolyognál,
Futnál felém, s nyújtánád kezed,
Vagy átnéznél rajtam, hisz tudod,
Ahol voltunk, onnan folytatni nem lehet?

Az segítene, ha azt mondanám,
Nálam nem változott semmi,
Ugyanúgy iszom a kávé,
S ugyanúgy szeretnék általad szeretve lenni?

Ismersz, a remény sosem hagy el.
Nem úgy, mint te, de a múlt elfelejthető.
Ha itt lennél újra, s fognád kezem,
Újrakezdhetnénk,
hisz minden rossz valami jóval helyettesíthető.

VARGA REGINA

SASKÉNT JOBB LENNE

A vonat zakatolása a lábam alatt,
Régről itt maradt füst csiklandozza orromat,
Nézem távolodó múltamat.
El sem hiszem, hogy elmentek, itt hagytak.

Várok. Vállamat felelősség nyomja.
Menekülnék, de nem lehet.
Bezárnak az elvárások, a normák.
Egy rossz lépés,
s magamon érzem romba dőlt álmaim súlyát.

Körülnézek, reménykedem,
Hátha jár valaki ezen a helyen,
De csak a langyos szél borzolja a leégett földeket.
Repülni szeretnék,
hogymagam mögött hagyjam ezeket.

Szabadon szárnyalnék, mint a nemes sas,
Tollaimba bele-belekapna a szél,
S még ha le is zuhannék, hisz oly magas,
Az lennék, akiről a Holnap mesél.

Giczi Lajos: Koncertre várva

VERSEK

BÍBOR ISTVÁN

ÖSSZEGYŰLT HAIKUK

Jó vers: szivárvány,
derús sorsra szánt napfény
ízekre hullva.

Elhagy a tél is,
bár olvadó időmben
megbír még a jég.

Porladó szavak,
kihunytt visszhangról szárad
a tegnapi fény.

Visszanéz az ég,
villámot szegez rám
angyali felhő.

Gazdag éji csend.
Tükrére a lomha tó
Holdat álmodik.

Nem vagy más Te sem:
véletlen sodorta ág
a hiány helyén.

Megpihent a szél.
Hallod, ahogy elmerül
a sok napszilánk?

Szende víztükör -
felpillant az égre, kér
vad szelet, vihart.

Visszanéz az ég:
cifra villámmal felel
angyali felhő.

Angyali pehely,
de most, sokadmagával:
megszálló sereg.

Dermedt ujjamat
sebzik izzó gesztenyék,
nem barát a tél.

Lomha, nagy folyó,
Sodrán táncoló kavics;
Tovaszökken még?

Nagy Béla: Agárdi faluszéle

BÖRÖNDI LAJOS

HÁBORÚ JÖN

Nejlon ég feszül fölénk
Sárga napraforgó a Nap
A titkokkal teli világ
Titkokkal teli is marad

Tépkeded a margaréta szirmát
Szeret nem szeret szeret
Háború jön habos felhők kúsznak
A hegyek felett

Élünk azért miért ne élénk
Az ember sok mindent kibír
Míg radirozni nem kezd az
égi nagy radír

S el nem fonnyad a napraforgó
Elejti szirmait a nyár
A hegyek mögött ágyúznak ideér
Ideér a halál

Wéber Erzsi: Róka utca 3.

BÖRÖNDI LAJOS

KALENDÁRIUM

Január csikorog, az arcunk
pirosan ég, szél hasogatja.
Keményre fagyott havas úton
Koppan a csizma.

Feketerigó szalonnára vadászik,
el-el csöppen az eresz orra.
Kolbásszal, sonka illatával
van tele a kamra.

Március, az öreg szív is fölenged,
régi vágyak emléke ébred.
Friss szelek hozzák a forradalmat,
az égben nagy tüzek égnek.

Kidugják a fejüket a nárciszok,
nagy sárga szemmel körülnéznek
Langyos szelek dagasztják az inget,
fölrobban az élet.

Szalagok a lányok hajában,
vágyak gyújtózsínóráján május.
Nagyokat nyelnek a legénykéek a bálban,
szemük szikrázik.

Rozs pereg, búzavirág kékjét
az ég sóváran elirigyli.
Zöld a dió még, tavalyból
készül a bejgli.

Július, zölden ragyog a tó,
hűvös vize csábít.
Szívjuk magunkba a forró napot,
hogy kitarson jövő nyárig.

Augusztus, a távolban vékony fehér csík,
készülődik valami a nyárban.
Friss kenyér hajának édes íze
a szánkban.

Szeptember. Hűvösödnek az esték,
fák ujjairól drágakövek csepegnek.

Hűlő falú házaknak támasztod a hátad.
Nőnek a csöndek.

Október must ízű délutánok,
Muslinca raj issza borunkat a pohárból.
Összehúzza magát ember és állat,
maradék alma hullik a fáról.

Deres november. Álmos szelek fújnak.
Befutja feketén a délutánt az este.
Fagy lép lábadra, hideg eső kopog,
tél jön, mintha már a hó is esne.

Hazaértek a pásztorok, hold fagy
az égre, hallal teli a háló.
Összebújunk a meleg csöndben,
boldogan: megszületett a Megváltó.

BÖRÖNDI LAJOS

OLYAN JÓ ÉLNI

1956. október 26.

Véres lett a zászló az őszi rozsdás délelőttben
Fölnéztem a fölöttem forgó égre
Istenem de gyönyörű ez a világ
Kihullott kezemből a vértől piros földre

Olyan jó élni nem is fájt csak az ütés
Az elmaradhatott volna
Láttam még ahogyan lement délelőtt a Nap
Fekete lett sárga nagy foltja

BŐSZE BALÁZS

DOBERGÉS OKTÓBERBEN

Ninivében,
örök alázatban
temet Tóbit,
dacos tiltakozásban.
Piactéren elterült a
megfojtott árva –
megölte a hatalom katonája.

Mert a halottakat
el kell temetni:
– mondja az Úr –
szavának nem lehet
ellenszegülni.

Fekszik vérben,
golyóütötte sebben,
fiatal halott
háromszínű zászlóba
tekerten.
Golyót röpíthet muszka,
pribék ávós,
honi pufajkás gyilkos.
Parkok puha földjébe
hantolják az elesettet
füvek, fák közé,
szerelmespárok lábanyoma
fölé, tankágyúval
szétlőtt padok közé.

Meghírelte prófétánk, Ámosz:
„ünnepeitek gyászra fordulnak”
temetetlen, temetetlen holtak,
sírhint takarta hősök,
bennük csupaszon temetetlen,
számúzótt gyászok
– ugye, érthetetlen?
Lógó kötelek
a hajnali szélben,
moccanatlan árvák
idő-szorítás kényszerében.

A Getszemáni kertben
kivirágoznak a fügefák.
Túlélő gyávák a gyászok,
a néma figurák.
S annyi, de annyi
elfeketült évben,
ébresztő felismerés
alagútban, égben,
a pernye rágta köveket
beszántjuk.

A holtaknak immár:
értünk szól imájuk!

Sopron, 2013. június 12.

BŐSZE BALÁZS

ISMÉTLŐ ÉNEK A BÖRTÖNFALAKHOZ, AZ AKASZTÓFÁKHOZ

(1956 után)

Indulatok pokla
fájdalmak pokla,
könnyek pokla
poklok pokla,
salétrom marta falak,
vérfoltos falak,
penész fekete falak,
falak, falak, falak,
a sátán pribékjei,
a gonosz pribékjei,
a lelketlenség pribékjei,
pribékek pribékjei.

Hősiesség lelkei,
fényes égbolt lelkei,
a Teremtő drága lelkei,
az Üdvözítő testvér lelkei,
Magyarországunk lelkei,
hitünk Lélek lelkei,
lelkünk lelkei:
Amen!

Sopron, 2004. október 23.

BŐSZE BALÁZS

OKTÓBER 23. – NOVEMBER 4.

Októberi fák vonulása,
szürke égről tömb zuhan
a kokárdásra
lélekgyőzelem –
körmödet letépők,
halovány csillagaid
szaladnak az édig,
kivégző sorfala
felállt a sötét éjszakának,
závarzat csattan,
homloklebenyt bont
az ötágú csillag –
halálraitélt vagy,
halálraitélt vagy!

Sopron, 2013. június 6.

RÉGI-RÉGI CSATÁROZÁSOK

– A pozsonyi csata emlékére –

Kevély királytól
jött a parancs:
talpig vértbe
öltöztessd magad!
Az ellen ajtónk
előtt áll,
szól Magyarhon
fejedelem királya.
Pozsonynál ütközének
magyar s germán vitézek.
Pokoli játszma
a harci kalandon,
kéz sebesül, láb
fícamodik,
fej nem marad büszke nyakon.
Fut, fut a betörő,
ahogy jött
oda igyekvő.
A győzelem hosszú
békét teremtő.

Sopron, 2014. július 2.

BÜKI ATTILA

BÚCSÚ

kertünk virágaival a fű
még elstutogja nevedet kedves
de nem nyitja ki már szemedet
vérrózsás csillaga a végtelennek

gyászos szélben reszket a szívem

BETLEHEMI AKVARELL

hangol a szél a fán
mintha húrja volna
zizeg a szalmaszál
bent az istállóban

Menyhért Gáspár Boldizsár
napkeletről ballag
szívbeli ajándékuk
arany tömjén mirha

dajkálja kisedét
Mária kismama
éjjelén átragyog
Betlehem csillaga

BŰKI ATTILA

IMA MAI MAGUNKÉRT

Uram ne engedd
hogy föld és ég között
árvult levelekként lebegjünk
világi sorsunk hazányi szigetén
Engedj bennünket gyümölcsé érne
mikor eljönnek értünk
a hétköznapi országnyi sorsfordulatai

Uram ne hagyd
hogy félelemtől sodorván
lépdeljünk betonerdőink lépcsőin
és űzzenek a pusztulásba
arctalan szellemekként
Ne hagyd hogy a kék nefelejcek
kertjeinkben elszáradjanak
és bezárjanak égi udvaraink
mikor új napok eljöttét várjuk

Ments meg bennünket Uram
a digitalizált világ
lélekfojtó bűneitől
és tartsd rajtunk kezed
hogy többek legyünk árva magunknál
Add meg virágát pünkösdjeknek
tévelygéseinkre irgalmadat
Mentsd meg az utánunk érkezőket
az acsarkodástól árulástól
végzetes golgotás vércseppektől

Add meg magyarjaidnak Uram
végtelen békéd
és halld meg porból porig
hajló testünkben feltörő imánk
Add meg színed látását
és kegyelmezz kegyelmezz
kegyelmezz nekünk
mikor testünk
porrá fehérül

DRESCHER J. ATTILA

SÓHAJ

Kéne pár jó vers...,
s míg itt ülök augusztus végnapjaiban
a siófoki Fő tér árnyas zegzugában,
a térsarki cukrászda ürülő-megtelő teraszán,
arra gondolok,
hogy mily vékony is
az idill és a dráma közt meghúzható vonal
– életem érintője...

MÁR NEM VÉSEK...

Már nem vések padokba
sután lányneveket,
sem fatörzsekre szívet
/mit egy harkály irigyen
s meghatva nézeget/
már nem szólok a rosszért
de hiszek rendületlen
a jóban és a jobban
s bár több lett az időm
aggódva mérem naponta
a mindig kevesebbet

ESTI IMA

Csak pár sort adj nekem –
mi helyem kijelöli
s feledni indult nevem
a névsorba visszatölti –
szavam legyen erős
s maltere templomodnak
míg nemes szenvedélyből
új képek fellobognak
csak ennyit adj nekem
s tisztán szól énekem
hogy hassak és növeljek –
amíg megtehetem

DYLAN D. TIDES

IN MEMORIAM

Csuka Zoltán emlékére

Karcok a múltba, a szénbe fűrosztve...
Az arcra, keretre,
mindre talál szeme régre merengve,
a versbe temetve igaz parolát.
Alszik a fal, s vele százak, a képek,
a múlt Duna-népek,
tompá az óra, ma vatta, ha lépek,
a csendre cserélek
a hajnalon át.

Hallgatom őt, ahogy éneke lebben a déli telekben,
s hordja magyarnak a szerb szigetekben,
a szláv szeretetben a kéve kalászt.
Jötté, ha hallik, a föld hazavárja, a tolla a szárnya;
hívja a tűzök, a gólya, a kánya, a bán csalogánya
az új madarászt.

Giczi Lajos: Civitas fidelissima

DYLAN D. TIDES

FANTÁZIACIRKUSZ

Lekéste a naplemente csíkját,
a cirmot a felhőbodrokon,
neon festi fáradt arca pírját,
majd elhal a munkás-rongyokon.
Ellopta a túlóra a kedvet,
ég a lépés, jár a gondolat;
valami a félsötétbe csenget,
a rendezőn egy vagon tolat.
Eszébe jut kölyökkora útja,
- talpfák között futott lábnyoma -
vállában a kopott táska súlya,
s ujja közt a fanyar áfonya.
Erre szaladt régen iskolába,
átvágva a megszokott csapást,
s hazafelé erre húzta lába,
szerette a vas-szagú varázst.
Lábaival félősen kutatva
biztos feltért még az elején
próbálgatta, milyen messze jutna
egyensúlyban a sín tetején.
Úgy képzelte sátorponyva őrzi,
kötélen jár, dölyfösen lenéz,
közönségét ijedt féltés főzi,
ámult sóhajt sikkantás tetéz.
Hogyha billen, tekintetek hálnak,
ezer kéz kap ezer szem elé,
mégis új, meg új lépést akarnak,
ez a cirkusz, s ő a szerepé...
Könnyű dolga volt a képzelettel:
eldobta, ha múlt a délután,
s másnap újra széjjeltárt kezekkel
hajlongott a tapsokért sután.
Annyi koszos év telt el azóta...
Semmi játék, ébren-álmodás,
s nem tüzelte fantázia csókja...
... de még itt a régi állomás..!
...
Azt hittem, hogy megártott a lőre,
nagyra tártam bódém ablakát!
Nem minden nap lát az éjjel őre
kötéltáncot járó nagypapát!

2016. június

DYLAN D. TIDES

JACQUES

(A titokban írt ballada)

Bamba Jacques-nak semmi dolga,
földön húzza ostorát
„Fázom itten...” mondja Jasmine.
Rá se néz, csak megy tovább.

„Negyven éve... Penge-hóba,
megkötözve, meztelen,
balga bátyád megfüröszött,
s csak vihogtál esztelen...

Most te reszkess! Gyáva néember...
Itt a jussod: fagyhalál!
Elfeledlek...” szól merengve,
lépte koppan, meg nem áll.

Bamba Jacques-nak könnye cseppen
s füst porozza boeskorát
„Égek itten!” sirja Candice.
Megremeg, de megy tovább.

„Két cipócskát loptam én el
zord atyádtól - bánhatom...
Húsba izzó billogától
lett e bélyeg vállamon ...

Most te lánгоlj! Hamvaiddal
tán a rossz is messzeszáll...
Elfeledlek!” szól nevetve,
lépte dübben, meg nem áll.

Bamba Jacques-ra vérszag omlik,
s körbejárja otthonát.
„Végem itten...” sűgja Margaux.
Fintorog csak, s megy tovább.

„Két pribéked, s bűsz cseléded
vágta bőröm hátamon!
Még a korbács is sikoltott!
Hol maradt a szájalom?!
Most te szenvedj! Élj sebeddel,

míg enyészet nem talál!
Elfeledlek!” szól dühödten.
Lépte dörren, meg nem áll.

Bamba Jacques-ra csönd parancsol,
úgy köszönt egy kis szobát.
Nincs panasz, csak néma, hús test,
átkarolja, s nincs tovább.

Nem szidalmaz. Szája habzsol.
Étke bűn és rothadás.
Anton arcán és szerelmén
csonka, búzló álmodás.

Rákacsint a kis tetemre,
torz fiúra hull a nyál.
„Édes Anton!” szól remegve,
Bamba Jacques, a vén sakál.

„Nem feledlek - bújja gyengén -
míg a szívem meg nem áll!”

2016. május

Györfly Gabriella: A tűz márciusa

DYLAN D. TIDES

JÁTÉK

Néhány kupac hamudomb maradt, s még
fél üveg Jack, s te az asztalon.

Leltárt vonni jött a részeg emlék:
mennyi múlt a sok szakadt lapon...

Eleinte nem mertél remélni,
néha villant egy-egy ász csupán,
blöff és mázli hagyott visszatérni,
s nőtt a vágy a zseton-hegy után.

Éjfélkor már szétcsúsztak a képek...

Talán volt egy perced fényesen...

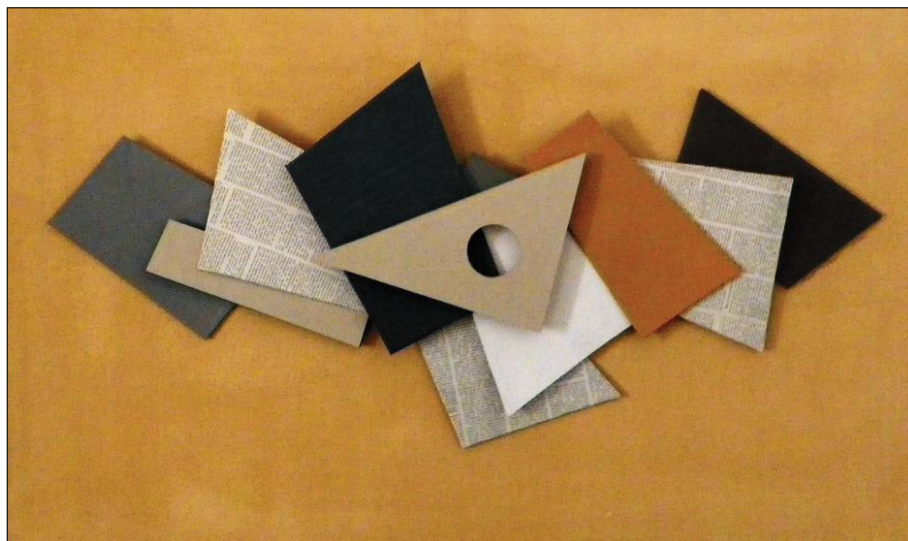
Széthordták a pénzed, lapod, téged,
elfeküdtél nevetségesen...

Gondold át, a szivarfüstbe nézve:

Hogyan lettél hulló Góliát?

Még egy slukk, majd végy új paklit kézbe,
s ha készen állsz, tépd a főliát!

2016. május

Erich Pummer: Cím nélkül

HORVÁTH ÁBEL

EGYSZER VALAKINEK ELSŐ VOLTAM

Egyszer valakinek első voltam,
első mindenek között.
Ezt szépen eltékoztam,
már utolsó helyen ülök,

vissza nincs.

Hiába múlik perc vagy hónap,
néha elfagy a fájdalom,
vagy épp csordultig dagad,
soha többé nem adod nekem magad.

HANGOK ÉS SZÍVEK

(Prokofjev - Lieutenant Kijé Suite - Romance)

A tenger mélyéről látni-e a csillagot?
Látni-e azt, ki régen itt hagyott?
Ha csorbul a merülés, látni-e még,
Milyen íze a holdnak, s miképp vajúdik az ég,

A felhők fölül látni-e a kertben a tiszta ruhákat?
Hallani a kéréseket, áldásokat, a hangos imákat?
Ha a röptetés csak emelkedni tud,
Fönn a szomorú mennyekben nyitnak-e kaput?

De a Földön most csak Téged hallani,
Egyedül az összezúgó abroncsok között.
S ha a hangom végre társára talált,
Szívem egy másik szívbe költözött.

HEINRICH HEINE

NEM HARAGSZOM

Nem haragszom, s ha a szívben lőn alkony,
A szerelem elvész! Nem haragszom.
Amint Te ragyogsz gyémánt pompában,
Fénysugár nincs szíved éjszakájában.
Régóta tudom.

Nem haragszom, s ha a szívben lőn alkony,
Én láttalak álmomban,
Láttam mély estet szíved helyén,
Láttam kígyót, mely szívedbe harap,
Én láttam, Szerelmem, mily nyomorúságos vagy!

(Fordította: Horváth Ábel)

PAUL ÉLUARD

EGY NAGY KANÁLLAL A HÓBÓL

Egy nagy kanállal a hóból
Fagyott lábbal összegyűjtünk
És elég kemény szavakkal
Szembesülünk a téllel
Minden fa légi helyén
Minden kő súlya földnek
Minden patak élő vad víz
Nekünk most nincs tüzünk

(Fordította: Horváth Ábel)

TŰZIJÁTÉK

Álmodom ébren,
nézem az égen
szerte lehulló
fényjeleket,

dörren a távol,
füstöl a tájon,
robban a fellőtt
bombasereg.

Fényköre nyílik,
íveket indít,
százezer apró
csillaga száll,

csillan, elillan,
térben e girland,
földre leomlik,
csendre talál.

Éjben a kékes
fényesen ékes,
Holdig igyekszik,
s tág ugarát

szikra ekével
szántja keményen, -
zöldül a fényfű
Hold udvarán.

Bársonyos arccal,
vérvörös ajkkal,
lángol az égen
rózsacsokor,

szíveken ejtett,
mélybe rekesztett
érzelem éled,
s futva oson.

Messze világló
fényözön árad,
mélybe lehulló
fényzuhatag,

vén Duna tükrét
meglesi büszkén,
s rálehel alvó
csillagokat.

Gáspárdy Tibor: Bánfalva

KARSAY JOLÁN

KATICABOGÁR

November délután
párkányomon meghalt
egy katicabogár.

Őszi fénynek, színes
leveleknek hittél?
(mint néha én?)

Boldogan repültél,
napos ablakomban
pihenő kikötőt reméltél.
Jaj, kis csodabogaram,
ez nem a te időd!
Felszállni már nem volt erőd.

Piros pettyeidre
szélrészvét terített
rozsdabarna, csipkés
tölgyfa levél szemfedőt. –

Semmi kis bogárkám,
érted könnyezek? Vagy
gyerekujjaimról röppent a
„...szállj el, szállj el...”
mesekaticákért?
S a velük örökre eltűnt
tavaszért, nyarakért? –

Szeretnék, ahogy te,
fényes hittel tele
hullani le Isten
kítárt tenyerébe.

KERÉK IMRE

TRIPTICHON BATSÁNYI JÁNOS EMLÉKÉNEK

1.

Batsányi János ébresztése
Jó Batsányi János, igaz magyar Látó,
rab nemzetek sorsát világgá kiáltó
első hírnökei közt az Újulásnak,
karjaidba fűzvén hív Gabrielládat:
együtt míveltétek szépliteratúránk,
felfogva merészen, bármi csapás hull ránk.
S te vigyázó szemmel, Párizsra mutatva,
tartottál népednek fáklyát a magasba.
S mennyi dicső küzdés, mennyi derék tetted:
szép hununk javára bizton cselekedted! –
Nem vezette noha hír, pályadíj tollad,
sem hatalmasoknak szekerét nem toltad,
alázhattak dohos kazamata-létre,
de meg nem törhettek, igazadtól félve,
tudtad: mit miért téssz, tudtad: jön évszázad,
melynek sorából is Szellemed kiárad.

2.

BATSÁNYI JÁNOS ARCKÉPE

(H. Füger festménye, 1808.)

Lásd ezt a gránitból kifaragott
arcot, könyörtelen tekintetével:
mint ellenállásra felhívó fényjel –
kiold belőled minden salakot.
A verseitől rettegett a zsarnok,
s ennyi elég volt, hogy értük lecsukják. –
S jó néhány spicli, délettáns akarnok
hajbókolva várta érdeme jussát.

Ferdén nézték literátor-vezérek,
nehogy vállukról juthasson magasra,
holott elvük: „Tiszteld a tehetséget!”

Tehetségnek persze magukat tartva,
s egyiknek sem maradt üres a marka-
(Volt okádásig: „Hej, te rongyos élet!”)

3.

EPITÁFIUM

(Baumberg Gabriella és Batsányi János emlékére)

Nem űz titeket többé vad kopóhad,
Tapolca földje adott nyughelyet. –
Örök dicsőség szent csontjaitoknak:
a Haza emlékezik s nem feled.

KÉT MÁRAI-ETŰD

Őszi kesergés

Őszül, hűvösödik. Szerelmeid mind
elhamvadtak lassan. Magad maradtál,
csak kutyád kísérget. Süllyed a Nap már.
A fák aranyuk homlokodra hintik.
Barlangban húzódik a test, a lélek,
mindent átjár a köd szivárgó nyirka.
Csillagjegyekben a sorsod megírva
és közelít a fehér végítélet.

Költészet

Költészet nem csak az, mit versbe írtak,
valami rögzítetlenebb, mi él
a nők mosolyában, mozdulatában,
kutyák, madarak hú tekintetében,
éji lámpák villódzó gyöngysorában,
téli űrből üzenő csillagfényben...
Igen, ez mind-mind szintiszta poézis.
Olykor igazibb, akár az írottak,
a pompázók, remekül rímelők.

KERÉK IMRE

HOMMÁGE Á JESZENYIN

Pécsi Gabriella emlékére

Zord szél suhogtat lányos-lenge nyírfát,
hintál az ág ezüst gyöngycseppeket.
Szántók elboronált sebe beforrt már,
álmos magok fölött kék csönd lebeg.
Pincék között köd loppán támolyogva,
görbe karón varjú sír: kár, koár! –
Rézfillérekkel a fák most adóznak
az évgyűrűért, mit hozott a nyár.

EGY HIÚ SZÉPSÉGHEZ

Órahosszat görnyedsz a tükröd mellett,
tested alig leplezi lenge túll.
Oly ártatlannak látszol, mint a gyermek,
ki önnön szépségében elmerül.

De a tej, mit szoptál, márvány lett benned,
még emlőd bimbaján is gög feszül. –
Társaid majd egyenként elfelednek,
s mint holdkráter, üres leszel belül.

És míg orcádat ellepik a ráncok,
duzzogsz a világ ellen, szitkot-átkot
szórva Vénuszra, ki cserben hagyott.

S akkor... majd akkor! Ki ölelne téged,
becézne agát-szemű kedvesének? –
Hulla leszel, kék jegeccé-fagyott.

KISS DÁVID

MASSZÁDA

Mikor alászállsz a mélyföldre,
hallani véled lent
az első szavak csendjét,
megfürdesz benne,
és vörösre csípi a szemed.

Iszappal burkolod be a tested,
hogy hasonló légy ahhoz,
akit sárból gyúrt világra az Isten.

A nap és a szél megaszalnak,
hárfázni kezdesz, lassan
re-pe-dé-sek je-len-nek meg
bő-rö-dön, ve-rej-té-ked-ből
só-kris-tá-lyok vál-nak ki, de
te újjászületni készülsz
és pengeted tovább a húrokat.

A megszokott pont alól nézve
minden síkság hegy magas.
Fent aztán rájössz, hogy Masszáda
tengerszinten fekszik,
és csak oda értél vissza végül,
ahonnan elindultál.

Tündöklő palotát vártál,
romok közt állsz:
készen, hogy megmászhasz
igazi csúcsokat.

KISS DÁVID

SEREGÉLYEK

Permetszagú ruháin
több volt a lyuk, mint az anyag,

zokniját is évi tízszer
stoppolta meg a mama,

régi smasszer-zubbonyán nyarakat
unatkoztunk végig a fűben,

rendszeresen
lepisiltük a snidlinget
és jelzéseket küldtünk
az univerzumnak
egy indiánkürttel,
amibe sok-sok éve
fészket rakott a fecske –

szóval
bizonyítékot találtunk rá,
hogyan van élet
a szőlőn kívül is.

Közben
a padlásra bevette magát
a rohadt nyest és a kurva seregélyek
megdézsmálták a cseresznyét,

háború dúlt,

de öregapám sosem
hagyta, hogy összeomoljon
a rendszer: akáosz
szőlőindaként
fonta körbe
a saját magának
kijelölt börtönkörletet,

mert a szőlő felett
ő örködött,

reggelente szemlét tartott
és kiáltott, hogy

heh
és a szomszédból
visszaszólt a Kelemen, hogy
heh

több szóra
nem is volt szükség,
mert ebben minden
benne volt,
amit az életről
tudni érdemes:

heh.

Aztán a mama kiáltott,
mert az öreg megint kirodta
a virágokat,
és a gazzal együtt kihúzkodta
az epret,
idén sem lesz már belőle semmi,
ahogy eddig sem volt soha,
hiába
próbálkozott és ez fáj neki,
ahogy valószínűleg mindig is
fáj, ezért kiáltott.

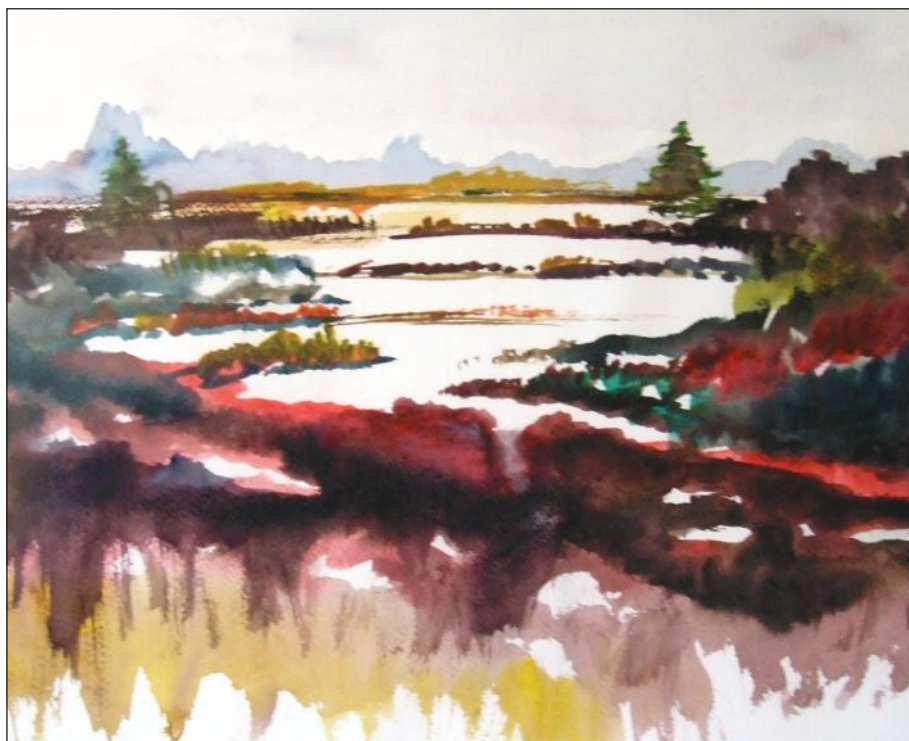
A konyhó mellett
hajdanán egy egész
hordó állt,
nekem így mondták legalábbis,
mert én már csak
egy törött darabra
emlékszem,
de kezdetektől fogva
tudni véltem, hogy
mint a mesében, egy madárka,
talán pont egy seregély,
minden évben rászáll
és lecsíppent belőle egy kicsit,
ezért cikkcakkos a széle
és ezért ér már csak bokáig.

Azóta is így mérem
az örökkévalóságot, sokszor
álmodom a permetszagról,
hogy szívesen körbevesz újra,
mint régen, egy másik világban,

mikormég fickóvoltam
és nem szégyen,

csakhogy mostanában mintha
már gyakrabban csippentene
az a madár és én
félek, hogy ezúttal
túl korán
jön a szüret és más viszi a puttonyt
helyettem: a szőlőt
kivágják,
és nem jönnek többet a seregélyek,
és akkor
az űr mély
útján egy
kétütemű
motor
örökre

leáll.

Völgyi János: Olvadás

KOVÁCS GYÖRGY

TANKÁK

lilicsapat száll
eső pereg a nádban
fárad az idő
fűzbarkát borzol a szél
tőzegtó jege olvad

•

még ágon ülve
utolsó levelei
búcsút intenek
ma avarba hullnak majd
az öreg nyárfa alá

•

levél integet
levetkezett ágak közt
virágos gyászban
búcsúztatja a nyarat
múlóban ez az év is

•

patakba merül
megbújik gondtalanul
a békalencse
már nincsen kit rejteni
mindenki aludni tért

•

avar illata
hullott levél illat
öregség illat
rebbenő holdillat
sötétség vándorillat

•

bús téli regét
kárál a varjú sereg
fényes jég roppan
kődbe merült rét mélyén
fácánkakas kukorít

•

zöldellő réten
őszi viharok elől
déli szél siet
szénabálát gyűjt télire
a hidegségi templom

•

még alig színes
fonnyadt levelek hullnak
kiszáradt tóba
nyárfa maradék lombja
táncot jár a kék égnek

•

Salgói fecskék
(Krisztinának)
fecskék körtánca
szenteli a medencét
égi apácák
kristállyal terítenek
telnek az üres kupák

Helyes Jenő: Szt. György-hegyi panoráma

LENGYEL FERENC

HOLT FÁTYOL

Holt fátyol
Vetül reám,
Búcsúéneked
Visszhangzik
Öreg várak,
Szél borzolta
Fák között.
Elmúló rigmusokban
Telepszik lassan
A tájra a fájdalom.
Mintha egekben
Látna téged
Lelkem, suttogó
Halk szavak
Között, elmúló
Csend orgiájában
A létnek, hol
Éltünkben nem
Láthatjuk egymást,
Mégis áthatol
létünk fátyolködén
A lélek.

MÁCSADI ORSOLYA

MERENGŐ

Miért ködösebb ez az éjjel
Más örökül kapott napnál?
Éled-e újra a lélek,
Ha fénye a füst mögé elszáll?
Hallom-e újra a hangod?
Hallom-e régi mesédet?
Hűskövű talpán a háznak
Koppan-e újra a lépted?

2014. december

Pócsa Irma: La Guitarra Juan Gries

NAGY IMRE

AKI ÉTELT, ITALT ADOTT...

Aki ételt, italt adott,
kiért kezéd összefonod,
telt tányérod, ha kiapad
érte töröd az ujjadat.

Aki kimért egy darabot
a naptól és lángot adott.
Majd összegyűrt száz felleget,
hogy uralja a vizeket.

Aki benned érik majd meg,
ha a térded már nem tart meg.
Bizonyosságért reszket agyunk,
pedig csupán álmok vagyunk.

Aki minden atyák atyja,
de fiát is neked adja.
Te követ vetsz a tömegbe,
ő könnyet önt a sebekre.

Aki lelked rögét tartja,
ítélj csak és enged marka.
Hiába a csend megreked,
már nem hallod ítéleted.

Aki ha ver, kétszer szeret,
kínok hídján is átvezet,
Hol a lélek vámot ad le,
erős karok omlanak le.

Aki száll a sóhajokban,
tűzre szánt zord mondatokban.
Szántja földjét hős síroknak,
vágja élet az átkoknak.

Aki bölcsen csak mosolyog,
aki bölcs az rámosolyog.
Fojtsd a szélbe egy halk szavát,
és kintől reng a némaság.

Aki szóból nevel csodát,
mely a hitből fonja csokrát,
ki hagyja, hogy éld az álmot
annak neve legyen áldott.

Völgyi János: Ómagyar Mária-siralom

RAKOVSZKY ZSUZSA

PARÁZS

A téli égből foszforfény pereg.
A tér sötét szívében fekszem ébren.
Hulló hamu, hunyorgó tűzszemek,
vérző szemek a kályha tűzterében.

Széltépte láng: az öntudat remeg,
hogy a sötét nemlétbe visszatérjen.
Az ablakon túl nagy, sötét hegyek
áznak a zöldes, holdontúli fényben.

Hamvába holt parázs. Szél fúj. Az álom
Átfúj a még folyékony énhatáron
A partra, hol még egy vagyok veled.

Tükörmélyből hallom lélegzeted
Mintha parázshoz, hozzád ér a bőröm.
Vagyok. A lét tűzében perzselődöm.

ŐSZ

Egyetlen gerbera arany szeme –
egy kert jelképe az emlékezetben.
Barackszín hold: augusztus szelleme
kísért a két ecetfaág között. Benn

most szálltak épp láda-sírjukba le
a nyári holmik. Két molylepke rebben
szekrény-éjből. Szeptember gesztenye-
emberkéi formálódnak kezедben.

Villanyfény, füst. Ez már az ősz. De még
a kezdet halhatatlan ősze – most még az év
pörgő csiga az istenek kezében.

Még én is halhatatlan szemmel látom a két
spalletta közt a holdat, az éjfél köldökét
duzzadni a jövővel, halállal terhes égen.

RAKOVSZKY ZSUZSA

CSILLAG

Egy csillag ég csukott szemem mögött,
az öntudat sötét peremvidékén,
mikor még minden mást befed a köd –
ez volt a kezdet, ez maradt a végén.

Állócsillag futó évek fölött.
Tühegynyi lyuk a tények szövedékén.
A folyton változó képek mögött
a puszta Én – Isten-szilánk? Lidércfény?

Csalkép, amely hagymázás föltevések
lápjába csal? Órláng, elolthatatlan?
Egymásra néző tükrök tükrözése?

Képzelt világ csilláma holt agyagban?
A ködbe, hol már nincs idő se, tér se,
a Szürke Révbe, csillag, elkísérsz-e?

RÁCS

Anyám emlékére

Rács árnyéka hideg gyepen. Lila
alkony falába ékelt konyhaablak.
Ott vagy mögötte karnyújtásnyira.
Látom lobogni árnyát nagy hajadnak.

Rádió szól recsegve: „Ott túl a
rácson...” Leülsz, teát töltesz magadnak.
„... egy más világ van.” Az idő nyila
s a vágyé más-más irányba mutatnak.

Nem érlek el. Olyan közel vagy pedig!
Hirtelen ébredés után az álom,
tűnőfélben. Gyorsan sötétedik –

milyen hosszú utat kell még bejárnom,
amíg – „ott túl a rácson”, melyet hívnak halálnak –
örökre elveszítlek? Örökre megtalállak?

RUJAVECNÉ FERENCZI KATALIN

ANYÁM ÖLELI APÁM KOPORSÓJÁT ...

Fiúkat akartam szülni neked
De lányokkal áldott meg az Ég
A sok terhesség engem is megviselt
Férfimunkára egyedül maradtál
Csináltad. Az asztalon mindig volt kenyér
Tükör-lelkeden hány törés maradt
Örökre gyógyíthatlan hirtelen szavamtól
Durvára dolgozott kezeid sem
Borogattam simogatással
Jaj szüless meg újra öregnek
kezdjünk előlről mindent mindent

Szabó Katalin: Cím nélkül

SÓGOR BÉLA

FELZOKOG AZ EMLÉK

Peregnek a dolgos napok,
s közben tán észre se vesszük,
csak mikor a leltárt elemezzük:
az évek sokasodnak, és mind több
a hiány. Megint átballagott egy
kedves ismerős, a semmi hegyén
trónoló, sóttan-szótlan végtelenbe.
Velőtrázón, akár folyón a jég
rianása, felzokog az emlék: most
húsz éve, az augusztus éppen csak
ajtót nyitott reánk: elment anyánk,
tán a fájdalom nélküli életet kereste,
s ránk hagyta a testi-lelki görcsöket;
birkóztunk vitézül sötétbe borult
napjainkkal, polcokon gyűlő,
nyelvet öltő, gonosz gondjainkkal,
s beteljesületlen vágyainkkal.
Aztán a szeptember lengette meg
melírozott túllfátyolát, és alattomos,
orv támadással szélesre szaggatta
a hegedni kezdő sebet: hívogató,
széles futószőnyeget terített
apánk elé: anyánkat ezen kövesse.
Kuporgok most a fejrémő dátumok
malomkövei alatt porrá őrölt
bánatommal, s befelé könnyezem.

SÓGOR BÉLA

ÚJRA ITTHON

Mosolyra fakadt a nap,
elém kúsztak a városszéli
bokrok, a fák meghajoltak;
dagad a mell, szárnyal
a lélek, a kószálások kedves
emlékeket idéznek. Fut elém
a pajkos gyalogút, friss
hajtással nyelvet ölt rám
a vadgesztenye, megismer,
messziről integet az óriás
mamutfenyő, s egy sárga csőrű
kis rigónak régvolt ifjúságom
szerelmes andalgásairól mesél.
Mámoros emlék, te a szívbe
sokszor visszaköltöző,
a tavasszal elegyet keverve
hajtsd a vért, tartsd vissza még
az ajzott idegek dzsungelében
a tűzben égő ifjúságot.

Tóth Hartner Vilma: Kiegyezés

SÓGOR BÉLA

NYELVET ÖLTÖTT

Hamiskásan nyelvet öltött
rám a Nap, mint amikor a kis
óvódások csúfolódót játszanak.
Kender haját hullámosra fonta,
s hagyta hogy alákapjon a
gyenge szél. Közelebb hajolt
és fürkészte: a vállamra szállt
kis madár mi mindenről mesél.
Lassan bandukoltam, s jólesett,
ahogy a fény kísér. Néztem,
amint a vedlő fákról aláhullik
a sok színes levél, süpped, akár
a perzsaszőnyeg, már bokáig ér.
Hamiskásan nyelvet öltött
rám a Nap, féltékenyen a kósza
gondolat szövetébe harap, hogy
a gondolatot, s a madarat is
elhessentse, a gomolygó felhők
egy foszlányt letép, s vad
lengetéssel ráteríti égő szememre.

(2016. szeptember 5.)

*(A közelmúltban elhunyt, Sopronból
elszármazott szerző utolsó írása.)*

Szurokné Strassner Klára: Liliom

SURBÁN ZOLTÁN

A KEDVESRŐL

A Kedves szeme
Szemének szelíd fénye
puha tollú madárként
röppen ide-oda.
Sugarába beleférne nap,
hold és minden árnyék
és álmainnak otthona.
A Kedves haja

Zuhogó árja hajának
kékes, barna olajként
ömlik alá,
melyben a föld
mély titkai élnek –
s halkán átöleli
az egész világot,
édes arcát,
mint álmat az éjek.

A Kedves szája
Mint hasadt cseresznye?
Vagy buggyant levű meggy?
Piros narancsgerezd?
Nem. Mindez banális.
Szája mindennél szebb,
égőbb s kegyetlenebb,
s róla még a láng is
tüzet szedegethet.

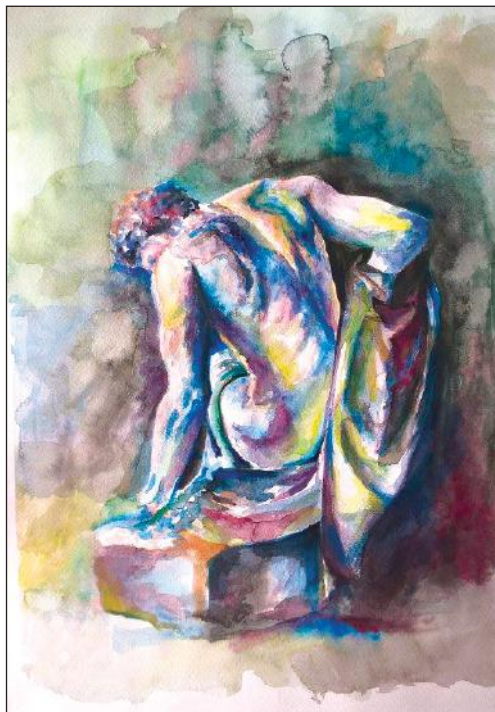
A KEDVES SZÁJA

Mint hasadt cseresznye?
Vagy buggyant levű meggy?
Piros narancsgerezd?
Nem. Mindez banális.
Szája mindennél szebb,
égőbb s kegyetlenebb,
s róla még a láng is
tüzet szedegethet.

SURBÁN ZOLTÁN

ÉN MÉGIS MONDOM

Sokan mondják: jól van így,
ki elégedetlen, az lazít,
s ki mondja: másképp volna jó,
halál reá, mert áruló.
Én mégis, mégis mondom,
mert szű rág itt orvul a gondon,
sok a máz, kevés a tevés,
nagy a hang és a hírverés.
Sok a bámész, híg a szó,
dús haszonért sok a talpnyaló,
szép és bábos a kirakat,
de selejt ül a pult alatt.
Ne hidd hát, hogy jól van így,
s ki elégedetlen, az lazít –
jövönk a mindig jobb felé
törő elégedetlené.

Vörös Renáta: Erő

TASCHNER FRIGYES

KÖNYÖRGÉS

Istenem!

Ha elveszed, fogd majd meg a kezét,
irgalmadban bizakodva lépjen eléd.

Ne nézd a vétkeiket,
megbotló lépteit,
csak tiszta életét!

Hogy

dolgozott, hogy nevelt, szeretett
értünk fohászkodott,
értünk serénykedett.

Uram!

Ember volt, hű, szelíd,
ha vétkezett,
töröld el vétkeiket!

MIÉRT?

Kelő hajnalt bíboráért,
gyémántcseppes harmatáért,

fényes nappalt aranyáért,
tücsökzenés muzsikáért,

napnyugtát a sugaráért,
fellobogó égboltjáért,

holdas éjfélt ezüstjéért,
éjkék színű nyugalmaért
szeretem.

VÖLGYI JÁNOS

ADVENT IDEJÉN

Végtelen mezőkre vágyom,
ahol barna füvek
és a télre készülő
fák vesznek körül,
ahol az állatok
szelídnek látnak,
ahol tiszták a fények,
s valódiak a remények,
ahol összeér
a föld az éggel...
s a szívem a csendnek,
a várakozó csendnek
örül.

ÜZENET ANYÁMTÓL

Néha azt várom,
hogy egyszer csak előjössz
valahonnan a messzeségből,
ülsz egyedül a konyhán,
a tévében a hírekre kapsolsz,
öledben a tarka kandúr,
mint megbecsült háziúr,
elégedetten dorombol.
S mielőtt elmész otthonról,
üzenetedet az újság
szélén hagyod:
„a temetőben vagyok”.

VÖLGYI JÁNOS

NYÁRI EMLÉK

Mikor fehér ruhában álltál
a téren,
a fecskék egy szívet rajzoltak
az égen.
Mikor a szemed felém
villant,
minden vélt bátorságom
elillant.
Mikor mosolyra nyílt
a szád
a kertben egymást ölelték
a rózsák.
Mikor hajad meglebbent
a szélben,
szelíd bárányok gyülekeztek
a réten.
Mikor félve jöttél
hozzám,
tarka lepkék kísértek
az utcán.
Mikor szívemet meghódította
a hangod,
hirtelen megszólaltak
a harangok.

WINKLER ANDRÁS

HA MÁR ZENE SINCSEN

Csak azt írom le
ami zenél bennem.
Ha nem hallom már,
tudom, el kell mennem.

Úgy teremtett minket
az Úristen,
meghalunk
hogy ha már zene sincsen

KÉRÉS

Versem vigyél
Jóanyámhoz,
szárnyalj, zenélj
gondolat,
versben, tudom
vizontlátom
akit a sors megtagad.

TOLLSIRATÓ

Elajándékoztam
a tollamat,
megbántam már,
tudom,
sirat.

Most számlát ró,
meg levelet,
s míg keresi
a kezemet
nem írhat többé
verseket.

WINKLER ANDRÁS

SZABADVERS

Rabláncát összetörve
győz a tiszta gondolat,
és harsogja a világnak,
emberek, a vers szabad!

Aznap nem sikerült
semmi,
se rím, se ritmus,
se zene.
Szabadverset írtam.
Egye meg a fene.

ÖRÖKBEOFAGADOTT SOROK

Megszületett a vers,
de nem tudni,
ki volt az apja.

Kétségbeesve
kutattam fejemben,
s reméltem lopva,
talán én vagyok.

Szívem határozott.
Ezentúl éljen
majd velem.
Felnevelem.

WINKLER ANDRÁS

HAZAFIÚSÁG

Majd ha egyszer
rímet űzöl
kalapodra
zászlót tűzöl
és a hazát
énekeled
de a rímet
meg nem leled
akkor tárcsázz
majd föl
engem
én a rímet
kölcson
zengem.

(A szerzőnek, A versek megeszik a költőt című kötetéből.)

Jakabné Tóth Márta: Tavaszi tánc

ZENTAI LÁSZLÓ

ÖREG SZÍVEMBEN

Majd ha egyszer rád találok
abban a másik ismeretlenségben,
majd akkor és ott
megkereslek Téged.

Csak Téged „Ó én vétkem”,
minden bűnöm az üdvösségben,
hajthatatlanságomban,
megőrzés-árendába adott
szemérmességemben.

Csak ott és azon túl,
ahol már nem túr
a szerencsemalac sem,
mert a márványhidegben
várakozó teremben

nincs egy meleg sóhajtás sem,
csak emlékbe vésett árnyad,
csak jégorgonák zenéje
kísért, hogy én is kísérjelek
öreg szívemben fiatalon.

CSEHOV JOGÁN

Ne félj most egyedül maradni,
hisz annyi a hetyke komédiás.

Ne félj most befelé fordulni,
hisz kívülről lefojtható a láz.

S ne félj a tűrés misztériumától,
hisz benne a hit kékje világol...

ZENTAI LÁSZLÓ

VALAMI VILÁGRASZÓLÓ...

Mélyen bennem honol,
legeslegbelül úgy zakatol,
ahogy a mélytengeri csendben
nyugtatom magamat.

Nincsenek bennem életek,
csak sok, tűszúrásnyi halál,
amire egyszer sem találok
ott lenni a mélyben sem feloldozást.

Századunk világraszóló
csodákat kerget,
pedig senki sem tudja
elgörgetni azokat a hegyeket.

Sokan próbálták és sokszor,
de mindig az lett a vége,
hogy a szegénnyel étette meg
„piszkát” a módosabb réteg.

Csak hallgass! Megdorgáltak
már annyiszor, ahányszor
csak lehetett, hiába ontottad
magadból a pirrogó szavakat.

Elvettek tőled mindent,
mindent, amit lehetett.
Világraszólók már nincsenek.
Csak hamis emberek,
csak hamis emberek...

2016. húsvétvasárnap

ZSIRAI LÁSZLÓ

FOLYAMAT

Széchenyi szellemét őrzi Nagycenk.
Virágzik a hála koszorúja –
Megfontoltan kísért itt egy nagy, szent
gondolat, hogy bárki megtanulja:

miről ciripeltek hírnök-tücskök,
mit rejtett a meghúzódo árnyék,
mit jeleztek lengedező füstök,
mit tervezett jobbra érett szándék?

Ág-karokkal lombozódo sátor
enyhet adhat kínzó viharokban.
Teremtésben boldogul, ki bátor
sors-reménnyel él a holnapokban.

Míg az idő teljesedni látszik,
emberesedni pedig az ember,
győzelemben bizakodva játszik,
s rosszat tenni önmagától nem mer,

hisz hűséggel szolgál minden álmot,
mit kiötlött szépítő eszével –
Nem rombolgat, hanem Isten-áldott
munkát végez építő kezével.

Hársfasorban poroszkáló múltak
örömökről álmodtak előre –
s napsugarak mosolyogva hullnak
friss-zöld fűvön ébredő jövőre.

KÜLÖNBSÉG

Uram, ezek tanfolyamra vágynak,
hogy a végén kitöltess velük egy tesztet
arról, hogy a boldogságból miként
tudnának könnyedén kiharapni
a többiekénél sokkal nagyobb gerezdet.

Mi pedig – szíved szavára hallgatók –
szeretettel cipeljük tovább a keresztet.

ZSIRAI LÁSZLÓ

JAKAB JÓSÁGA

A Nap meleg mosolya kihült.
A jókedvet lavina rontja.
A viharban néhány fa kidült.
Már-már a cserepeket bontva,

élesen kántál a szél, rideg,
kopár sziklákhöz tapaszt jeget.
Az emberben feszülő ideg
fájó félelmet fakaszt, remeg.

E környéken minden kimerült,
vacogó szívet fűt a remény –
sok-sok bajt túlélni sikerült,
miért zárna kriptába a tél?

Ónsúlyos sötétben tömörül
a magány megbénító gondja,
de lám, a menedékház körül
Jakab a védőhálót fonja.

(Szerkesztőségünk tisztelettel köszönti a 60 éves Zsirai Lászlót.)

Pócsa Irma: Csend és Kuglóf

PRÓZA

FÜVESKÖNYV

17. Nem magyarok voltak

2010. május 15-én ünnepségsorozattal gondoltunk a kitelepített német anyanyelvű magyarokra. Volt emlékülés, történészkonferencia, hangverseny, emlékmű-avatás hosszú díszbeszédekkel, elegáns fogadás és TV-riport.

Azt mondja egy idős hölgy a mikrofont tartó riporternek: nagyon rosszul tették a magyarok, amikor a találékony, szorgalmas, országot is gyarapító német ajkúakat elűzték, kitelepítették.

Értem én a hölgy mondanivalóját, mégis rosszul fogalmaz, mert a magyarok nem űzték el a magyarországi németeket. Őket az idegenszívűek, a bolsevikok űzték el, akik nem magyarok. Bolsevikok, mindenkitől mindent elvevők. Nem építők, rombolók. „Sehonnai bitang emberek.”

A magyarok nem űztek el, nem telepítettek ki senkit.

54. Gyalog kellene jönni. Körmenettel!

(Isten adta, Isten elvette...)

Rábapordányban volt egy artézi kút. Évtizedekig csobogott a huszadik században, majd öntözte a huszonegyediket is. Íze kellemes volt, bár a víznek nincsen íze – mondják. Kissé langyos volt, apósom ágya mellett mindig állt egy fűzzel bevont demizsonban. Éjszaka, ha szomj kínozza vagy kicsit égett a pokol, csak úgy, pőrén, meghúzta az ötliteres alkalmaságát.

A tehenes gazdák fejés után vitték biciklire akasztva, színiültig töltve friss tejjel a bádogedényeket. A szürkületben lassan tekerték a pedált a tejleadó felé. Visszafelé üresen jöttek, az artézi kútnál kiöblítették a kannákat, úgy indultak lakóházaikba. Menet tej, jövet artézi víz. Ez volt a mindennapos menetrend.

Igen mélyről jön a víz – mondták a helybeliek. Dűledező betonoszlop és csőkorlát vette körül a lépcsős medencét, ahová egy acélcsőből folyt állandóan az artézi víz, majd a rácsos lefolyóban eltűnt a föld alatt.

Valakik összefogtak, hogy méltóbb környéket adnak a kútnak, a korlátot szétverték, a kopott zománctábla: „csecsemőtáplálásra alkalmas víz” felirattal együtt eltűnt, valamit fúrtak rajta, s többet nem jött belőle az istenadta áldott folyadék.

Megártott a kútnak a modernizálás – mondogatták. Azóta sem adott egy csepp vizet sem.

Isten felé forduló kegyes kézzel kellene a hasonló kútforrásokhoz nyúlni, és viszonyulni. Ahogyan az imához ragaszkodunk, térden állva. Legalább úgy, ahogy a Szentkút forrásokhoz zárandokol a hívő. Zárandokol és imádkozik!

106. A hajósok, s a vándorló Egyház

A tenger ösvényén járnak!

„Az embert csaknem angyalnak alkottad, megkoronáztad dicsőséggel és fönséggel, hatalmába adtad kezéd műveit.

– Uram, mi Urunk, mily csodálatos a te neved az egész világon.” (Zsolt 8, 4-9)

107. A lakoma, a lakodalom asztala, mint a mennyei mulatozás földi jelképe

Mondja az Úr: megterítem, s elétek terítem!

108. A fényből jön

Igaz – a járda tele van bokatoró egyenetlenséggel, ragacos kutyapiszokkal, csokipapírral és mással. Figyelni kell, hogy hová lépünk.

Ám mégis – az ember természeténél fogva felfelé néz.

Mert valamerre arra lakik az Isten. És minden jó felülről jön!

109. Üzenet

Nem az ember rendezi el a sorsát. A Sors rendez el bennünket.

A Sors a legnagyobb színházi rendező.

110. Szegény művész panasza

A szépség a tenyerünkben bujkál. Muzsikával, képek színeivel, verssorokkal, drámai feszültséggel s a vallomás prózájával.

Ennek a szépségnek, az isteni ige szárnyra kapását gátolja az, aki nem támogatja az isteni ígét. Sehonnai ember, aki az isteni akaratnak ellenszegül.

Szállj muzsika, szállj vers a magasba, őrző lángod kíséren, mint a vakból látóvá vált koldus, kit a Teremtő ruház fel gondoskodása illatos liliomaival. Deogratias (Istennek legyen hála!)! Sursumcorda (Emeljük fel szívünket!)!

111. Micsoda különbség!

Van, ami fontos, de nem lényeges. Micsoda különbség!

112. Szempontok

A csoportos ima jelentősége a csoportépítő hatásában található. Az egyéni ima a személyes élet szempontjából!

113. Mi mitől?!

Olvasom a 2013-as tokaji író tábor jelmondatát Kornis Gyulától: „A nemzet fennmaradása a kultúra függvénye.” Így igaz!

114. Páros erő

A nagyasszonyok mind megérik a férfiakban a tehetséget és erőt. Egyszerűen sokszorozzák a sajátjukkal. Nagyon helyesen!

115. A dicséretéről

A dicséret benne él az egyetemes költészetben. Az alkotó akár hívő, akár hitetlen, a világhoz fordulásában, lelki mozgatóival fordul akarva és akaratlan a legfőbb Alkotóhoz. Szóljon a vers a szerelemről, csatazajról vagy a fekete áfonya illatáról.

A költő szereti, ha megdicsérik. Szereti, ha verse belopja magát az együtt érző olvasó szívébe. Szereti és inspirálja, ha olvassák, ha gondolataiból érzi: hatnak!

A dicséret tehát a legfontosabb erő a költészetben. A dicséret – mondjuk – mozgatója a poézis fellegekkel dacoló tornyainak!

116. Hát nem furcsa?

Mint író vagy akár költő, szeretnék ott lenni minden olvasóm terített asztalán, a tiszta kockás abroszon, s de jó lenne, ha székelem lennék közöttük. Csak ne akarjanak kisajátítani, sem elsajátítani. Ott szeretnék lenni velük, de nem közöttük, hanem kívülük!

117. Utólagos jogszolgáltatás

Indiában kivégzik az egyéni vagy csoportosan elkövetett szexuális erőszaktevőket. Halálbüntetéssel próbálnak féket szabni az egyre sűrűbb bűncselekményeknek.

Talán nem halva született ötlet: el nem évülővé tenni a szörnyű cselekményt, s indulhat a kései nyomozás a szovjet hadsereg hasonszőrű, egykori katonái ellen. Akik magyar lányokat és anyákat tömegével erőszakoltak meg egyénileg és csoportosan!

118. A hiány felfedezése

A rizling szemléletet nevel. Magába zárta az ég üzenetét, a Fiú kedvtelve tekintett rá, s bennünket, követőit is megkínált vele.

Aranylott a rizling, mint a háromkirályok aranya. Hordozott üzenetét töltik pohárba, és az okos ember ért belőle. Szíve kinyílik, arca kipirul, s észreveszi a világ olyan dolgait, amik mellett más, rizlinget nélkülöző pillanataiban elslisszol, amiket észre sem vesz.

119. Martin Luther King mondja:

„...az ember már megtanult úgy úszni a vízben, mint a hal, úgy repülni a levegőben, mint a madár, de még mit sem tud arról, hogy mi a testvériség és a szeretet.”

120. A falak tövében mezei virág emlékezet

Csókakő váránál harcolt a törökök ellen a világutazó: Brindisi Szent Lőrinc!

121. Belülről – kívülről

A tudatalatti világomban kifejlődött történéseket átszabják, megtörik életem élménydús eseményei. Hasonlít az egész egy szakkönyvre, vagy „Az eltűnt idő nyomában” prousti Salamon királyi gondolatvezetésére, gondolatvilágára!

122. Lélek és szárnybontás

Nem hiszek a reinkarnációban. Mégis: a szellem halhatatlan. És mint ilyen, kárba nem vész, másban is bonthat lelket, szárnyat!

123. Határon túl

Magasabb lelkiállapot az, amikor túllépünk személyes önmagunkon. Vagyis: a vers írása, olvasása közben megszűnik a párbeszéd önmagunkkal. Túllép az egész, s átszeli a transzcendencia határait!

124. Égi ajándék

A költő-író a szabadságát nem a világgal szemben harcolta ki. Égi ajándék, mert Istennek vannak szabadjai és vannak rabjai. Így kerek a világ – írja Végh Alpár Sándor.

125. Van-e magyar butaság?

Nemzeti butaság nem létezik. Egyetemes emberi butaság van!

126. Ajtónyitás

A próféták – egykoriak és maiak – nem jövőmondók. Hangadók ők, Istennek hangjai, akik felismerik azt az időt, ami Istentől származik. Ezzel irányt mutatnak: mi a helyes és mi nem. Melyik az út, amin haladnunk kell!

127. Párbeszéd a négyéves Pannával

– Ne szeress annyira! Úgyis te leszel a férjem.

Kérdezem nagyanyjáról, a feleségemről:

– és mi lesz Mamival?

Mire ő:

– elfér majd ő is!

128. Aszkézisben

Szemlélődöm, mint a remeték. Mindenben Isten keze nyomát látom. Csak az imáim rövidebbek!

129. Az én koromban...

Az én koromban és nyavalyáimmal sokkal többet imádkozom, mint a fiatalabb és egészségesebb. Az Istennel való beszélgetés – esetemben – telis-tele van kérelemmel az irgalomért, a fájdalmak, nehézségek elkerüléséért. Én imádkozom, köszöneteket mondok, ígéreteket teszek, valamelyest próbálok jobb lenni, eleget tenni a krisztusi intelmeknek. Így elég üzletiesnek tűnhet a dolog. A félelem megalkuvásának.

Ám nagy vigasz, hogy aki így tesz, így érez, így cselekszik, ezért imádkozik, az hisz abban, hogy akihez fordul, az segít. Különben miért tenné?

Hisz, s a hite meggyógyítja. Így kell lennie! Hite kíséri, reménye, szeretete éled, illatos akácfa virágzás az élet tavaszán.

130. A távolban meglátod

Vedd fel a keresztedet, feszülj fel rá, s a fa magaslatából látod majd a feltámadást!

131. Egy bölcs keleti mondás

Olvastam valahol: „A világot nem a gonosz fogja elpusztítani, hanem azok, akik végignézték a gonoszságokat, de nem tettek ellenük semmit.”

132. Álmaimban a Ság-hegyen

Mi vagyunk a vulkánok dédunokái. Az elhalt vulkánok talaján jól terem a szőlő, belőle bor fakad, a bort megisszuk, s feltör belőlünk a vulkán. Dédapáink tüze!

133. Végh Alpár Sándornál olvasom:

„A jó könyv kert. Kapuját kitárja előttünk a szerző, de utána magunkra hagy. Ránk bizza, merre sétálunk, és mit szakítunk a fákról.”

134. Valahol olvastam:

„Miért gondolja bárki, hogy kifoghatunk a biológián? Meg kell tanulni mértéket tartani!”

135. A szőlő és a bor

„A szőlő mindig az emelkedett élet attribútuma.” – írja Ambrus Lajos.
– A bor pedig az Istentől áldott munkánk gyümölcse!

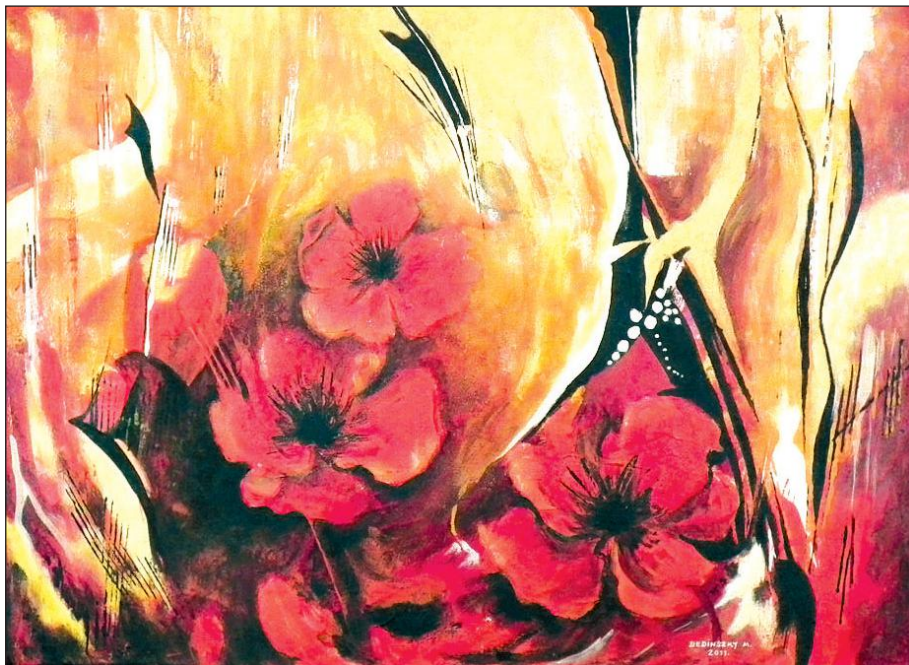
136. Mélyvíz

Lelki élet nélkül nem létezik költészet!

137. Az elnevezés telitalálat

Az egykori Szovjetunió legmagasabb hegycsúcsa a Pamír-hegységben a Kommunizmus csúcs (7495 m).

De miért? Mert ez az a csúcs, amit soha nem értek el!

Dedinszky Márta: Pipacsok

Szerkesztőségünk tisztelettel köszönti a 70 éves festőművészt.

A KALAUZ

Találkára mentem. Sem sofőrrel, sem autóval, de magammal sem bírtam.

Vonattal küzdöttem le a távot. Pénzem? A másodosztályra vettem jegyet... így lettem a társadalom másodosztályú tagja.

A vonat korán indult. A korán induló postavonat a hajnali órában döccent ki Szombathely állomásáról. Egy zsúfolt kocsiban találtam az állóhelyet, mert szorongó társaim kapaszkodtak az ülőkbe. Az álmos, fejekből kinéző, a döccenő világot semmibe vevő, törődött arcok az ország másodosztályú polgárai és utasai. Tekintetek nyíltak, mikor a kalauz inogva érkezett.

– Menetjegyeket! Új felszálló?

– Igen – válaszoltam, és emeltem karom. Volt, aki mosolygott. Volt, ki száját húzta, és volt, aki nem mutatta véleményét sem, mert mégiscsak egyazon alom másodosztályú egyedei vagyunk, ama kutya hetedik kölykei.

Éreztem... a döccenő világot semmibe vevő törődött arcok rám, belém, végül átnéztek rajtam.

Tiszta ruhájában, fényesre vikszolt cipőjében megállt mellettem a kalauz. Hivatása teljes biztonságában és hivatala nélkülözhetetlen állandójaként, amely biztosította számára és családjá számára az állandó betevőt, a jegyem kérte... lekezelőn.

– Veszprémbe?

– Igen – válaszoltam. Majd megkérdeztem:

– Hogy van? Hogy van a családja?

Már majdnem elmosolyodott, de ezt nem engedhette meg magának a másodosztályon utazó kalauz. Még egyszer rám nézett, és tovább ment. Mentében megbotlott, pedig semmi botlató nem volt a lábügyében. Kisiklatta egy nem várt másodosztályú utas emberi közeledése...

DÉLIBÁB

A park nem nagy, akkora, mint egy nagyobb szendvics. Darabka zöld a házak közé feszítve. Mégis... Szeretem hangos csendjét, kiváltképpen szeretem figyelni az embereket.

Egy öreg pár üldögél az öreg padon. Idetartoznak, akár a szökőkút delfinje.

Valami van bennük. Furcsán hatnak az éden gyermekzsvajos zsongásában. Látom bennük a szellemi egy húron pendülést, ami nélkül nincs tartós kapcsolat, csak... alku. Az alku üzlet, egyenlő a hazudozással, színleléssel, ámitással. Látom bennük a boldog, békés életet, a megnyugvást a fiatalkor végén, amikor a szemnek már semmi nem állja útját abban, hogy a véget ne lássa. Kiigazítják a távlatokat, összerakosgatják a múlt képeit, amelyeket csak a hajlott kor tud előkaparni az elme mélyéről.

Örülni, örülni, örülni, folyamatosan a rég elkallódottak hitt daraboknak!

Elképzelt élet.

Csak a fejüket emelik fel, nem szólnak. Mint vén cinkosok, ritkán összenéznek, tekintetükből kiragyog a megértés, szemükkel beszélgetnek.

Kétségem visz barátomhoz, tömbnyire lakik a parktól.

– Keresek valakit... helyesebben... valakiket. Egy idős párt. Mindig a parkban ücsörögnek a szökőkút melletti padon. Rég nem láttam őket. A segítségüket szeretném megköszönni.

– Ismertem a vén bolondokat. Elköltöztek, egy hete sincs. Válnak.

– Tessék?

– Válnak – és nevetett.

Leforrázva álltam.

– Az öreg összeszűrte a levelet a szomszédasszonnyal. Muris nem? Ezen röhög az egész környék. Nem is hallottad?

A parkban az öregek padján ülve sem találtam nyugodalmat.

Aggódva néztem az ég kékjét. Bolond vagyok? „Bolond lukból bolond szél fúj?”

Már megint bedőltem valami délibábnak.

KARÁCSONY

A hó nagy pelyhekben hullongott alá az égből, először a járdákat borította, majd az utakat öltöztette fehérbe. Késő volt.

– Milyen szép! – néztem a behavazott utcát.

Csak az első tejes vagy kenyeres autóig szép, amíg fel nem gyűrük a fehér szőnyeget. Elcsúfítják hótaposó kerekeikkel.

Holnap szenteste. Nem díszítek karácsonyfát. Eldöntöttem! Minek vagy kinek? Magamnak nem. A gyerekeket nem akarom idehozni. Ne lássák pusztuló valómat. Kicsi a lakás, nem ehhez vannak szokva... Unatkoznak. A játékokra hamar ráunnának. Olsó kifogásokat kerestem a magam mentésére. Többre nem futotta.

Sokáig hallgattam a hópelyheket, amint a szélről úzva ablakon kopogtatva suttogták: karácsony. Éppen úgy, mint boldog gyermekéveimben. Akkor sem bírtam aludni. Elteltem az egész évi várakozással. A várakozásban volt öröm, izgalom, a Kiskarácsony és a Mennyből az angyal közös éneklése. Akkor kínzásnak tartottam... mert ki tud énekelni, mikor ott áll a legyönyörűbb ünnepi díszében: a csillagszórók, akár a csillagok tündökölnek, illatuk keveredik a fenyő gyantás szagával, amit hangsúlyoznak a picurka gyertyák pislákoló fényei.

A fa alatt pedig a sok-sok minden. Az angyalok elhozzák a szeretet ünnepét. Felkavart gondolatok, hőséssel érkezett látogatók. Lehet, hogy haza kellene mennem a szüleimhez. Hívtak.

Mégis díszítek fát, és a szentestét követő napon elhozom a gyerekeket, hiszen az a nap a mienk. Félcsaládi öröm, gondoltam húzva a szám.

Másnap délelőtt megvettem a fát, felcipeltem az ötödik emeletre, mert az a k... lift nem működik, már megint. Csúnyán nem beszélünk, hiszen ma születik Jézus, a megváltó. Engem igazán megválthatott volna egy működő lifttel. A fa díszítését szívesen átruháztam volna valakire. Reszortom nemrég még a gyerekek sétáltatása és távol tartása volt a készülődéstől.

Huh, majd elfelejtettem! Mi legyen a vacsora? Hal lesz, szenteste ez bevett szokás. Bár az senkit sem érdekelt, a gyerekek eszik-e vagy sem. A magam részéről szívesen lecseréltem volna egy tányér töltött káposztára, együtt érző szimpátiám kifejezésére a gyerekek iránt. Ennek hangot adva tudomásomra hozták, hogy a bevett szokáson nem szokás változtatni. Még egy ideig kötöttem az ebet... azaz a káposztát az asz-

talhoz... mondván új család új szokásokkal, de minden kísérletemet meghiúsította a matriarcha, az anyósom. Szóval a vacsoránál tartottunk: töltött káposzta lesz, igazi „apukaféle”. Hamar lefutottam a boltba. Gyors vásárlás, siettem haza. A káposzta jóra sikeredett, elképzeltem, milyen étvággal eszik majd véreim az apukaféle káposztát. Négy órára végeztem mindennel: az étel kész, a fa ünneplőben, ajándékok becsomagolva a helyükön a fa alatt.

Valami hiányzik! Sokáig jövök-megyek a lakásban. Nem találok a helyem... ez az első karácsonyom egyedül. Nem hittem, hogy ilyen rossz is tud lenni. Lehet, mégsem volt jó ötlet maradni, mennem kellett volna...

Aztán a kisördög belébújít a karácsonyi hangulatomba, gondoltam egyet és elutaztam. Ez lesz ám csak a meglepetés! Nem igazán hiszek a meglepetés erejében. Vagy mégis?

Mindjárt hat óra. Mindjárt gyűjtják a gyertyákat. Lépéseimet szaporáztam, de a falu házai nehezen akartak kiállni az útszélre. Végre! Már látom a házunkat! Melegség árad szét a testemben, annak dacára, hogy fogaim vacognak, úgy járnak, de úgy, akár a mozdony kereke.

Már a csengőn van az ujjam. Ez lesz ám a meglepetés!

Végre: nyílik az ajtó, megjelenik volt feleségem. Meglepődött...

– Mit akarsz?

– Semmit, csak gondoltam, jobb a gyerekeknek ha... tudod karácsony van.

– Nem jöhetsz be! Holnap! Tiétek az egész nap.

Azok az illatok... mint régen. Hallottam a záródó ajtó mögül:

– Anya, ki volt az?

– Senki, csak a szokásos karácsonyi vonós kettes.

Meglepődtem. Már bántam, hogy kijöttem... csak a gyerekek, velük szerettem volna a karácsony árnyékának dőlni.

Aztán hazafelé vettem az irányt. A fogaim vacogtak, majd megvett a karácsony hidege.

KOPOTT GONDOLAT

Elém jön lány orgonailatával és omló földszagával az emlékezés, amint belépek a hajdani kapun a sírkertbe. Odamegyek szeretteimhez, leülök kopott síremléükre. Szívemben vannak. Eszembe jutnak kedves mesék, történetek, gyerekes csínytevéseim. Körülnézek. A templom, nem is tudom, olyan furcsa, valahogy kisebb lett. Valamikor szinte összenőtt az éggel. Szép, régi emlék.

A nap sugarai megtörnek, szomorúságba temetkeznek a frissen hantolt sírokon. Az égen a felhők, akár az elveszett bárányok, keresik a nyáját...

Ülök a kopott emlékeimen. A múlt összeér a jelennel, a jelen a jövővel és a jövő a múlttal. Tökéletes körforgás. Közhelyek, de nekem nagyon valóságosak. Olyanok, mint a pont a mondat végén. Mindent lezárnak, akár a sírhantot az omlós föld illata.

Ülök a kopott emlékeimen. A csenden túl a szőlővesszők most szülik első leveleiket, és boldogan hajolnak a nap felé, áldást kérve a bolyhos újszülöttekre. Segítségül hívják a madarakat, akik a jóságos napot dicsérik.

– Hagyjatok, nem vagyok már fiatal, és különben is, még sosem láttatok, csak a melegemet érzitek! Mindig akkor jöttök, amikor segítségre szorultok, amikor valamit nagyon szeretnétek, csak akkor jelentkeztetek – szólt a Nap.

– Nem – susogták a vak szőlővesszők erőtlenül, mert érezték a Nap igazát, melegét.

– Érveitek semmivé foszlanak az értelem sugarában, elpárolognak, mint vízcsepp a déli napsütésben. Értenetek kellene a tökéletes körforgást. – Tettetett sértődöttséggel, mert haragudni képtelen, a Fertő tó fölé hajolt a nap.

Ülök kopott emlékeimen, s az emlékezés virágszájai fájdalmas csokorban hervadva, lágy orgonaillatukkal átölelnek.

Schörg Helga: Hommage a Picasso

A MIKROBUSZ ZÜNNYÖGÉSE KÖZBEN

(Részlet egy hosszabb elbeszélésből.)

Az élményre való képesség, az élményre való képesség, szinte dúdolta legbelül, a hangszálai barlangjában. A beszélgetésfoszlányokat egy sebességváltás felpörgő hangja nyomta el, aztán a visszaszelidülő zünnnyögésben legbelül ő is zünnnyögött tovább, kezét a rezgő torkára tette, és azt gondolta, hogy így remeghet a föld, ha alatta egy barlangban muzsikálnak. Fúvószenekar kürttel, tubával, trombitával, harsonával.

Az ünnepi hetek megnyitóján szólt a fúvószenekar, tubával, kürttel, trombitával várták a különvonatot, a civilbe öltözött detektívek a zenekar mögé álltak, tele volt a pályaudvar, s az emberek majdnem könnyeztek, mint amikor a Himnuszt muzsikálják. Az ádámcsutkák mozogtak föl-le, s rezegtek belül a torkok. A zenekar és a vonatvárás nagy dolog, még akkor is, ha körbe-körbe detektívek állnak, az IBUSZ hálózatába vonták be a várost, s úgy jöhettek az emberek, mintha csak Szegedre, Pécsre, Debrecenbe mentek volna, befutott a dízel, az emberek kihajoltak az ablakon, s várták, hogy a zeneszóban feltáruljon előttük a város. '59-ben nem volt zeneszó, se zászló, se kivilágítás, az éjszakában a másik pályaudvarra futott be a vonat, de ő akkor nem tudta még, hogy ez a másik, kopogtak a léptei a kihalt éjszakában, a magas sarkú antilopszandálban futni sem tudott volna, ha úgy alakul. Komolyan számolt ilyesmivel, egyre csak forgatta a fejét hátra, akkor még nem tudta, hogy itt mindenki lajstromozva, iktatva, leltározva van, másnap őt is beírták az örsön a könyvbe, s a beutazási engedélyét is lebélyegezték.

Az emberek azt hiszik, hogy beérkeznek a pályaudvarra és feltárul előttük a város, pedig a városok rejtőzködők, külvárosokkal, mellékutakkal, álépületekkel, hamis tornyokkal álcázzák magukat, s a gyanútlan egykettőre megtevesztik.

Ő résen volt. Látta végig az éjszakában, hogy ez nem az igazi; réginek álcázott új itt szinte minden: neoregi villák, tornyok, templomok. Az utca kiöblösödésében éjfél mutatott a század eleji óra, de aztán látta, hogy ez akár dél is lehet, mert a mutatók nem mozdulnak. Ezekről a villákról, tornyokról, erről az óráról nem írt dr. Cseperke András, ezeknek a képét sose látta, ez itt mind csak álcája az igazinak, külső labirintusok meg éjszaka, a vonaton nem akarták elhinni, hogy Budapestről jön; ezen a vonalon? – néztek rá hitetlenkedve az ablakon beáramló erdőszagú éjszakában. Betéve tudta a várost, a kapualjakat, polgárházakat, templomokat, tereket, szobrokat, stílusrétegeket. Dr. Cseperke András egyszer kikölcsonőzte a Szabó Ervin Könyvtárból, s azóta egyre csak hosszabbítja-hosszabbítja, el is hozhatta volna magával, de hát úgyis minden a fejében van. A labirintusokról, elágazásokról, álcázásokról, vasútállomásról, a hegyszagú éjszakáról úgysem tesz még csak említést sem dr. Cseperke András, meghagyja magánügynek, esetlegességnek, annak már mindenki maga járjon utána: nyomozzon, nézzen, szagoljon, képzelegjen; ha elkerülhetetlen, féljen is, egy kis félelem sosem árthat; rávillan az éjszakára, mint a magnéziumfény, és a képek élesek, élesek évtizedeken át is. A megállt órán túl egy igazi klasszicista épület, szép arányokkal, a feketén csillogó ablakok fölött nagybetűs kiírás: KÁDFÜRDŐ, és az egymásba nyíló utcákba, a hegyi erdőszag mellé bekúszott a frissen süölt kádak hipó- és savillata. Jaj, a belégzéssel vigyázni kell, alattomos, gyorsan ható mérég, jobb átfutni a fekete éjszakán, az út kellős közepén kopogni a magas antilopszandálban, egyforma távol a

kihalt kapuktól, kőkerítésektől. Az Intézmény társtalanul magasodott ki az alacsony sziluettekől: emeletek, neobarokk dudorodások, csend és feketeség végig. És igen, minden kapudíszon, ablakpárkányon, élesen elnyúló fekete árnyékon ott ült és lélegzett megnevezhetetlenül, aminek csak később talált nevet: báró Klebelsberg Kunó, az Isteni Megváltó Leányai, a felső emeleti klauzúra, a szürkék, és tudni lehetett, hogy itt belül még fehérre maratott, fűjt üveg lámpabúrák vannak, és a hidegedő csendből az is kiérezhető volt, hogy egy buzgó gondnok majd ezeket az üvegharangokat az udvaron kupacba hordatja, és egy vasrúddal összetöri. Az új intézmény nevét még nem írták ki, a házzámtáblát is éppen csak sejteni lehetett, s a csengő megnyomása után a szorongása megduplázódott. Körben az idegen éjszaka, orra előtt az idegen ház, még jó, hogy lehet magyarul beszélni, ami annyit tesz, hogy magyarul lehet félni: mindenre adódott már magyarul elmondott példa: egy nő a kihalt éjszakában, gumicipőben lopóznak utána, valakit beengednek az idegen házba, ahonnan soha többé nem jön majd elő.

Hogyhogy ilyen későn érkezett? – mondta barátságatlanul égre meredő hajjal és összeragadt szemmel az ember, akibe még most sem tudja belegondolni a későbbi Gyuszi bácsit. Valahogyan egy kisablakon kinéző kolostorkapusnak és egy intézményportásnak a keveréke volt, de akkor szinte senkiről sem lehetett eldönteni, hogy melyik a hiteles formája, óróla is sok mindent hihettek és hittek is. „A budapesti vonat már hat órája befutott” – mondta az ember mogorván. „De én a másik vonalon jöttem” – mondta bizonytalanul, mert nem tudta, mi a neve az egyik vonalnak, és mi a másiknak. Már a vonaton érezte, amikor az útnak sohasem akart vége lenni, s a kalauz is, meg az utasok is furcsállkodva egy bizonyos speciális vasútvonalról magyaráztak, már akkor érezte, hogy valamiben melléfogott, valamire nem ügyelt eléggé, nem mondta időben senki, hogy csakis a rövidebb úton menjen, a fölösleges kerülőktől gyanússá válik, úgy néznek rá, mint az emberi mértékegységek elherdálójára: pazarolja az órákat, kilométereket. Mit gondol ez, mire futja az élet hosszából, a szigorúan kiszabott nappalokból és éjjelekből, ez mindig ki fog potyogni a mértékegységekből — olvasta az emberek szemében nemezszer. Ő lett az idők és távolságok méricskélőinek örökös gyanúsítottja, és jött is mindig a büntetés, a kegyetlen szorongás, az éjszakában is állt az elő-Gyuszi bácsi kisablaka előtt: bebocsátást kért az időn kívüliségből az időben érkezők, az időben elalvók, a jó vonaton utazók közé, és ráadásul a hosszabb út csak gyötrelmeket hozott: kánikulában kitágult füstöket, napon kozmált széngázt, szétolvadt koromszemcséket; a hűvösödő éjszakában mindez kihülve jött vele, vitte a ruháján, haján, kezén.

A Tót Jucit kérdezte csak, hogy merre mennek a vonatok és mikor indulnak; Juci kiismerte magát az összes menetrendben, és ismerte az utazási szabályokat, szokásokat, az egyik állomásfőnökségből költöztek a másik állomásfőnökségbe, és ha olykor-olykor náluk volt, látta Juci apját a főnöki vasutasruhában, és ha elhúzott az épület előtt egy gyorsvonat, Juciék lakása is rezgett, mint egy indulni akaró szerelvény. A kis állomáson csak a személyvonatok álltak meg, a gyorsvonatoknak itt csak tisztelegtek, és olykor az emeleti ablakokból kihajolva néztek utánuk, ahogy robognak a Balaton vagy délebbi vidékek felé. Juci kiismerte magát a számok, betűk, jelek között, s rövid bogarászás után mondta, hogy két út lehetséges, egy rövidebb és egy hosszabb, a rövidebb Győrön át megy, a hosszabb érinti Veszprémet és Szombathelyt, Szombathelyen várakozni is kell, és átszállni. És ahogy a gyorsvonatok elrobogtak az állomásfőnöki lakás ablaka alatt a széles dunai töltesen, s a kátrányos Dunaszagba belevegyültek az illó füstfoszlányok, nyilvánvaló volt, hogy a hosszú úton kell menni, sokat menni, sokat

látni, akkor még ő is úgy képzelte, hogy a befutó vonatok előtt kitérülnek a városok, mint egy Canaletto- vagy egy Guardi-látképen; a lehető legszebben és legpontosabban. Eszébe se jutott, hogy más rendezőelvek is lehetségesek, mint az áttekinthetőség és szépség. Úgy szállt föl a vonatra, mint a későbbi ünnepi hetek IBUSZ-utasai: festői látképek és fűvöszenék előérzetével.

A matra maratott, fűjt üveglámpa alatt a lepedőt, paplant, párnát megfordította, mert látta, hogy ebben az ágyban már aludt valaki; már aznap is folytak a felvételi vizsgák, s az éjjel közepén igazán nem lehetett szólni. Éjszakai szólásképtelenségek: amikor az ember önként, felelőtlenül begyalogol az éjjel közepébe, s aztán csak evic-kél, kapkod a feketeségben, mint a zavaros folyóvízben.

Sose merete senkitől megkérdezni az elmúlt évtizedekben: lehetséges-e, hogy a gyerekek némelyike mezítláb volt, vagy csak ő látja a meztelen, védtelen kis gyereklábakat a rálépésnek, beverésnek kitett ujjacskákkal. Szinte hihetetlen, hogy egy csoport gyerek ilyen csendben és figyelemmel várja a belépőt, az egymás után belépő idegenek sorát: Eszterlánc-eszterlánc, énekelte a kis ismeretlenekkel, kifordultak-befordultak. Közben egyre a mezítlábakat nézte, nehogy rájuk lépjen: a gyerekek a dal másik variációját tudták, de engedelmesen énekeltek vele. Lehetséges ez? Az asztal mögött többen ültek, négyen-öten, de csak a közepén lévő nagy kerek fejre emlékszik, s a belőle áradó jóindulatú figyelemre, Gumi bácsi: egy év múlva éjszaka lopóznak be a szobájába, s a szerteszét hagyott vizsgatételek hátulját sorra megjelölik.

Kertészet, kukoricaföld, patak fahidakkal, csukott kapujú családi házak, külterületi pályaudvar, alagsori élelmiszerbolt, neo stílusú cifra villák elvadult kertekkel, ezek, amiket könyv nélkül kell tudni, mert a könyvek ezekről nem tudósítanak. Ki kell tanulni a külső köröket, amelyek labirintusában csak lassan juthat beljebb az ember, nézi a város fölött magasodó tornyot, s mint egy spulniról, gombolygatja le óvatosan a körbe-körbe tekeredő szálakat. Ez az, amit mindig előlről lehet kezdeni, mert a város minden éjszaka visszagombolygatja önmagát: feketén, bolyhosan, szöszmősen, aztán hagyja, hogy szürkén, fehéren, fényesen, köd-színűre tapogatva letekerjék.

Kifakult a város, mert kánikula volt. Gondolta. És azt is gondolta, hogy a járatlansága, tapasztalatlansága minden lépésében ott volt, az antilopszandálja magas sarkában, a kánikulától, éhségtől bizonytalan tartásában, a minduntalan elvétett irányban, már megint úgy tűnt, hogy a tornyot elvétette, mintha kifelé menne abból, amibe igyekszik. Dr. Cseperke András terei, szobrai, templomai, házai valahol legbelül vannak, meg kell találni a fonalak irányát, gubancokat kell szétszálazni, de erre a nyárközepi hosszú nap is rövidnek tűnt, rövidre nyeste a vonatindulás; még hátravolt a másik vonal pályaudvarának megkeresése, a vonal neve megint kiment a fejéből.

Megint zűnnyögött magában, azt zűnnyögte, hogy Nakonxipánban hull a hó, a torkán tapintotta a zűnnyögés ritmusát, a négyesbe kapcsolt mikrobusz puhán ment, halkán muzsikált. Nem tudja már soha kideríteni, hogy a Bleibendné kifőzdéjéhez mióta társult Nakonxipán. Az biztos, hogy amikor a kánikulai délutánban megállt a földszintes ház előtt, Nakonxipán még nem jutott eszébe. Ahhoz az kellett, hogy a megállás emlékké váljon, hogy sok év múlva emlékezzen rá, hogy a forradalom után két és fél évvel olyan üzlethelyiséget látott, amelyeket csak a háború előtt láthatott egész kisgyerekként: szögletes barna asztalok mellett tonettszékek, az asztalokon tálcán vizeskancsó és poharak, a kőpadlón még az ebéd utáni felmosás nyoma, a nagy barna külső ajtó és az ablakos belső ajtó kitérve, a külső ajtó kifelé, a belső ajtó befelé. De attól, hogy az ajtóhoz három nagy kőlépcső vezet, a helyiség az utcától mégis erősen

különválik, szinte elhatárolódik, a kihűlt ebédszag is csak a lépcsőig terjedt, és attól a szótól, hogy kihűlt, szinte hűvöset hoztak a rég elfogyasztott ételek összevegyült illatai. KIFŐZDE, állt az ajtó fölött, ilyet még kisgyerekkorában sem látott, kifőzdekről, régen-régen működő kifőzdekről csak hallott, és ez a szó mindig tünődésre készítette: miért kifőzde? Miért nem csak főzde vagy főződe, amikor a mosoda sem kimosoda vagy kimosda, pedig a ruhákat kimossák, s kifőzni is inkább csak a ruhaneműt szokták, a fehér holmikát; esetleg kifőtt tészta, bár náluk ezt is csak főtt tésztaként emlegették. Olyat, hogy kifőtt krumpli, kifőtt lencse, nem szokás mondani. Vagy azért kifőzde, mert a megfőtt ételt elviszik, kiviszik az ajtón át?

Nakonxipában hull a hó, Nakonxipánban hull a hó, belepi a rezgő torkát, szétolvadnak a pelyhek, olvadnak le a rezgést tapogató tenyere alatt a nyeldeklőjébe, a másik tenyerét meg mindig arrébb rakja a hideg ablakon.

Bleibendné kifőzdejét '59-ben bámulta, mint egy műsorról rég levett film motívumát, mint a moziablakban véletlenül kint felejtett képet, és később, sok éven, évtizeden át ez lett az egyik vezérmotívuma a beláthatatlan ideig tartó prolongálásnak: járt a kifőzdebe, mint a moziba, egy rántott velő, egy töltött paprika, egy pirított máj ára volt a beugró.

Miklós Horváth István: Bécsi utca

KÖRFORGÁS

Még egyszer megfésültem a haját, ahogy kislány koromban szoktam, és a párnát a feje alá simítottam. Alig bírtam felemelni élettelennek tűnő testét, amint feljebb húztam a kórházi ágyon. Betakartam a fehér takaróval és megpuszilgattam.

Álmodj szépeket, Anyus! Integess! Szia!

Elindultam a 18-as kórteremből. Az ajtóban megálltam, és néztem, hogyan integet. Kettőt intett a kezével. Aztán lehanyatlott a csont-bőr, véraláfutásos kéz. Szemét a mennyezetre emelte. Éreztem, hogy megszűnt számára a külvilág. Csak álltam az ajtóban, és elkezdtem sírni. Kettesével rohantam le a lépcsőn a második emeletről. Arcomba vágott a fagyos novemberi szél és a havas eső. Most ocsúdtam fel, hogy az udvaron vagyok. Kijózanodva a kórházi áporodott levegő után, mélyen szívtam be a friss levegőt. Kinyitottam a kocsiját, bekapcsoltam a rádiót. Hülyültek a Danubius rádióban. Ráborultam a kormányra és zokogtam. Feleszméltem, indítottam és indultam haza. Alig kell figyelmem az útra, automatikusan teszek minden mozdulatot ezen a szakaszon szeptember közepe óta.

Szinte üres a 170 négyzetméteres ház. Csak apukám szobájából szűrődik ki a fény, tévézik. Szeptember 20-án infarktussal került a kórházba, 24-én vitte utána a rohammentő anyukámat. Három hét után másfél hétig otthon ápoltam őket.

Október 14-én vittem volna mindkettőjüket Sopronba, a szívszanatóriumba. Előtte este fürdettem anyukámat, a kezem között érte a negyedik infarktus. Egy hét múlva tüdőembólia. Már alig él. Apukám három hét szanatórium után velünk van. November 29-én viszem Pestre: szívkátérezés, műtéti előjegyzés.

Fiam, Balázska szobája sötét. Kedden éjjel fél háromkor vittem be a kórházba, vakbél. Azóta bent fekszik a sebészetben, megpróbálják eljegendni, hogy ne kelljen műteni. Tegnap este egy órán át ültem kórházi ágyán és nyugtatgattam. Könnyes volt a szemünk, mikor elváltunk. De hiányzik ez a tizenhét éves nagyjú!

Halálfáradtan estem a kádba, lebegtem a vízben, relaxáltam. Olyan jó volt a meleg fürdőköpenybe bújva a dolgozósarkomba vonulni. Fáradtan esem le az íróasztal elé. Tegnap este a kórházból jövet szólt a telefon: írjam meg a holnap napomat. Ma volt ez a nap. Ilyen környezeti, mindennapi háttérrel hogyan írjam le a katartikus élményt, amiben ma fűrdtem. Ez nehéz ügy lesz, Edit!

Muszáj rágyújtanom. És közben emlékezem, pörögnek életem mai filmkockái. Egyetlen nap, melyben évtizedek tanítási gyakorlata csapódott le. Éveken át jártam ki tanítani a határon túli magyarokat Lendvára, Érsekújvárra, Deákiba, Komáromba, Dunaszerdahelyre. Nyáron Fertődön, egy nemzetközi konferencián mutattam be a regionális irodalom és művelődéstörténet tanításához készített taneszközcsomagot, amikor találkoztam Dugovics Violkával, aki így biztatott: „Gyere ki hozzánk, Szlovákiába!”

Aztán fél éjszaka beszélgettünk a modultankönyvekről és A múzsák tánca taneszközcsomagról. Szeptemberben aztán újra találkoztunk, akkor Győrben. Éppen most hallotta, hogy a KOMA-nak köszönhetően húsz iskola 2500 gyereke tanul szeptembertől a taneszközcsomag moduljaiból. Szeretnék megnézni a gyakorlatban. Vállaljak egy bemutató órát! Két-három kocsival átjönnének a kollégákkal.

Persze hogy vállalom, Viola. Gyertek, megbeszelem az igazgatómmal.

És egy hete megjött a fax: Viola agyvérzést kapott, de a programot megszervezte, negyven tanár jön Szlovákiából.

Hova fér el ennyi ember? – nézett rám az igazgatóhelyettes, amikor mondtam neki, hogy hányan érkeznének hozzánk.

Tedd az órát a matekterembe! Próbáld ki, hogyan fértek be!

A matekterem? Eltűnődtem. Nem baj, tanítok én a zongora mellett is, a lyukas ajtajú tanteremben is! Írásvetítő sem kell, semmi sem kell, elég, ha mi vagyunk, a gyerekekkel.

Elraktuk a székeket háromszor négy, kétszer ötös csoportokba. Ez a kedvenc elrendezésem. De zavart keltettem vele évekkkel ezelőtt, mert felborítottam az iskola rendjét. Hát még, amikor kukoricát fosztottunk és úgy tanítottam a helyi mondákat, a meséket. Le akartak szoktatni erről is. Azt mondták, alkalmazkodjak a köz igényeihez. Mert hát a székeket más órára tényleg vissza kellett raknunk. Szépen, úgy, ahogyan szokás az iskolában. Néha maradtak a padok is és a székek is, egymásnak háttal ülő gyerekekkel. Így jól lehet kommunikációt tanítani, ha látják egymás hátát.

Most szeptemberben elhatároztam, hogy félévtől akkor is ilyen teremrendezésben tanítok. Majd a gyerekekkel vagy egymagam rakom el a székeket. Hát akkor mégsem félévtől, hanem november 18-ától kezdődik.

Kedden a gyerekeim nagy izgalomban voltak. Szeretik megmutatni, mit tudnak. Kaptak néhány előre kiadott feladatot is.

Késő délután értem haza. Irány a konditerem. Másfél óra kemény edzés. Felüdültem. Aztán bementem a kórházba. Utána haza, s éjjel 1-ig írtam az óravázlatokat. Reggel fél 8-kor keltem, nem volt első két órám. Negyedóráig álltam a zuhany alatt: hideg víz, meleg víz. Utána egy kávé. Eszembe jutott, hogy a Körös-körül Rába vize hullámszik, és az Üzen a múlt című könyveimből húsz darabot kértek a szlovák kollégák, és én nem hoztam el tegnap Győrből. Beszoltam a megyei pedagógiai intézetbe, Nellihez hozza, kimegyek elé a vonathoz. Gyorsan vásároltam. Beadtam az ételhordókat az étterembe, ma apukám viszi haza az ebédet. A gondnokiban megkértem Mariant, hogy legyen szíves, fénymásolja a Módszertani Közleményekben megjelent dolgozatot a taneszközcsoomagról. Kimentem Nelli elé a vonathoz, aki hozta a könyveket. Mire visszaértem az iskolába, már jöttek a kollégák személyautóval.

Az 5. d-ben várt rám egy óra. Aranyos gyerekek ők, de a tanulásban gyengék. Nehézkésen tanulnak. Iszonyatos türelem kell hozzájuk, és szeretet, végtelen mennyiségben. A szövegszerkesztés állomásait gyakoroltuk; vázlatot írtunk együtt, mert felemgint nem készítette el a házi feladatát. Aztán fogalmazásokat hasonlítottunk össze. Egy táj két arca. A hangulati különbségeket a felolvasással is érzékeltetni kellett. Aztán kiegészítettük a fogalmazásokat, ha jókedvű vagyok, ha szomorú vagyok érzések alapján. Csodálatos dolgokat fedeztünk fel: a hangulatunk mennyire befolyásolja látás- és írásmódunkat, mennyire más lesz a szókincsünk, mennyire más mondatok születnek!

Micsoda szemléletváltás kellene az élet élni tudásához! Hogy az élet köznapi dolgaiban vegyük észre annak apró örömeit, és tudjunk örülni a hópelyhek parányi kristálycsodáinak. Ez tényleg fontos nevelési kérdés lenne az iskolában. Milyen nehéz rászoktatni a kis ötödikeseket, amikor értékelik társuk versmondását vagy feleletét, hogy ne így kezdjék: Nem tanultad meg rendesen!

Csak néznek rám, amikor leállítom őket és kezdem.

Megdicsérlek, Zsolti, mert jól akartad megtanulni ezt a verset! Javasolom, hogy jobban ügyelj a hangsúlyozásra és a kapcsolattartásra is!

Nem a gyerekekkel van baj, hanem velünk, felnőttekkel. Ők csak utánoznak minket, a nagyokat. Mi is csak kritizálunk, más szemében a szálkát is észrevesszük, a magunkéban a gerendát sem. Ezért lenne alapvető önismeretet, életvitelt tanítanunk. A közérzetünk, a mindennapi életünk minősége lenne más. De hát a napi húsdarálóban élve, amikor a tévé ontja a kemény támadásokat, a mocskot, nehéz helyzetben van az iskola. Első mindig önmagunk átalakítása legyen! Én is a magam kárán tanultam meg mindent az életben, az életről. Mindenre megtanított az iskola: jambus, anapestus és egy halom ismeret, dobozokba zárva. Csak éppen a dobozok nem akartak egymásba nyílni, mert éppen az életben való boldoguláshoz nem segített hozzá az iskola. A szabadságnak nagy ára van, és én keményen fizettem.

Kiegészítéssel feladattal zártuk az órát. A szövegszerkesztés hiányos fejelettervét egészítettük ki. Csengettek.

Lementem a könyvtárba, ahol a vendégek gyülekeztek. Meglepődtem: régi ismerős arcok fogadtak Szencről, Érsekújvárról, Dunaszerdahelyről, Nagymegyerről, Komáromból, Nyitráról, Rozsnyóról.

Csengettek az ötödik órára, arra, amelyikre oly várakozással készültünk valamennyien.

A 6. a. Szeretem ezt az okos, időnként forradalmárlelkű osztályt. Aranyos gyerekek és igazi egyéniségek. Egy tekintetváltásból megértjük egymást. Az örökös kérdés, a kíváncsiság, a tudni akarás jellemző rájuk. Mintha Örkény sorait visszhangozná szüntelenül ez az osztály. Az iskolának az a feladata, hogy a kérdézet természetes és leküzdhetetlen szokássá tegye.

Köszönés, köszöntés, a vendégek bemutatása. Ennyiben tértünk el a mindennapoktól. Az elején volt egy műrészlet, a korábbi előadásaimban említettek akartam a gyakorlatban is megmutatni. Ugyanis a hét első magyarórán mindig beszámol valaki, a heti tévéprogramokból ajánl az osztálynak. Műsorismertetés, így szoktuk meg. Tulajdonképpen azért teszem évtizedek óta, hogy kialakítsak egy szokást a tanítványaimnál, hogy ne legyenek mindenevő tévénezők, hanem tudatosan válogassanak a műsorok közül. Rita mondja az ajánlatait, a gyerekek visszakérdeznak: Mikor kezdődik a Ki marad a végén? Hány órákor lesz Az iskola utca? Melyik adón megy a Hej, hej, helyes beszéd?

És írják a füzetbe, hogy mit érdemes megnézni.

Csend lesz. Arra a kérdésre keressük a választ, hogy milyen ember volt Arany János. Magasra lendülnek a kezek. A gyermek Arany zseni: már hároméves korában olvas, első az osztályban, 14 évesen segédtanító, 18 évesen francia–latin–német költészetet olvas, jól énekel, jól gitározik, festőnek, szobrásznak, muzsikusnak készül.

Megállunk egy pillanatra, itt valamit tisztáznunk kell. Képességei irányával még nincs tisztában, de egy már biztos: a művészetek a meghatározóak az életében. Marci majd kiesik a padból, úgy mondja. Tanítványai szerint különleges varázsa volt a szemének. Jóságot, gyöngédséget kifejező szeme volt. Szemét valami fátyolféle takarta. Ha kedves dolgot mondott, akkor villant fel egy pillanatra a belső tűz zsarátnoka s fényel vonta be arcát. Befelé nézett, mint azok szoktak, akiknek gazdag belső világuk van.

Marci szavai után mély csend lett a teremben. Éreztük, hogy valami nagyon fontosat mondott ez a különcnek tartott 170 centiméteres fiú. Eltűnődünk Marci szavain, aki egy Arany-tanítvány vallomását idézte. A belső tűz zsarátnokáról, a befelé néző, gazdag belső világú Aranyról, a művészről és az irodalom keletkezéséről gondolkodtunk hangosan néhány percig. Izgalmas kérdésre kerestük a választ: hogyan kapcsoló-

dik szülőföldünkhöz e költőgénusz. Ki hitte volna, hogy a gyerekek kedvenc, nyelvtörő szójátéka, mely Győr iparát idézi, Arany János gyűjtése? S már nyitottuk is ki a táblát és a modultankönyvet, és a helyes ejtési ritmusgyakorlatra téve olvastuk: Gyere Gyuri Győrbe, győri gyufagyárba, gyufát gyújtogatni.

Főhangsúly, mellékhangsúly, rövid szünet, hosszú szünet, jelölve a könyvben és a táblára felírt szövegen. Gyorsasági és hangerőváltási gyakorlatok egy mondókán, amit szintén Arany gyűjtött. Meguntam gyönyörű Győrnek gyöngy várában laktomat, mert a Duna, Rába, Rábca rákja rágja lábamat.

Istenem! Akkor romlott el a szemem, amikor mikrofilmen a győri olvasóteremben olvastam az 1847–48-as újságokat. Micsoda munka volt, és micsoda körülmények. Akkor váltam. Alig volt pénzem. Soha nem tanítottam pénzért, de most muszáj volt óradíjat kérnem. Délután 3-tól 7-ig magántanítványaim voltak. Amit kerestem, abból vettem enni, és abból fedeztem az én szombatjaimat. Ezek a szombatok abból álltak, hogy mínusz 20 fokban mentem Győrbe, s egész nap ültem az olvasóteremben. Kutattam. Életem legkeservesebb, ám mégis legszebb időszaka. Megváltoztattam az életem. Gondom rengeteg volt és nem volt pénzem, hogy kiváltsam a szemüvegemet, mert nekem nem kellett a sima barna keret, én egy aranykeretes gyönyörű szemüvegre vágytam, ami fehér gyöngyökön lóg. Magassy tanár úr Százszorszép anyanyelv című tankönyvét, munkafüzetét lektoráltam. Boldogan vettem meg a szemüveget, amire több mint egy hónapot vártam.

Mikrofilmen néztem át az első győri magyar újság, a Hazánk kereskedelmi és szépirodalmi lap 1848-ban megjelent számait. A január 13-i szám egy részletet közölt a Toldi estéjéből. A szerda, péntek délutánokat, a szombati napokat a könyvtár kutatótermében töltöttem. Olvastam a korabeli újságokat. Kovács Pál főszerkesztő által megjelentetett nagy versek, A XIX. század költői, a Magyar vagyok, az Egy gondolat bánt engemet című költemények a megsárgult újságok lapjairól néztek rám, és az 1848. február 17-i számban az első oldalon ott volt az Eldorádó című költemény. Emlékszem, lekéstem minden buszt, a 22.40-es vonattal jöttem haza, úgy faltam az újságokat. Majdnem lefagyott a lábam, mire begyalogoltam a mínusz 25 fokban az állomásra. Vese-medence-gyulladás kaptam. Aztán jöttek a falak. Az újság nem fénymásolható. Tankönyvet írok, ahhoz kellene. Nem lehet! Kutatási megbízásom nem volt. Mindenkit megmozgattam. Soha nem felejttem el, amikor két hét múlva jött egy telefon a megyei önkormányzattól. Azonnal menjek be a főtanácsos úrhoz. Helyből 1,20-at ugrottam, amikor átadta a Hazánk fénymásolt lapjait.

A nagyobbik fiam ült melletted az olvasóteremben, és mesélte, nagyon elkeseredtél, hogy nem tudtad a Hazánk című lap egyes oldalait fénymásoltatni. Tessék. Ekkora puszit még nem kapott a főtanácsos úr a hivatali szobában, mint tőlem. Így kerültek a korabeli újságok lapjai a könyvembe. Mindennek története van.

Nagy kalandnak ígérkezett az Eldorádó című vers elemzése. A cím kohéziós ereje, a bőség mesebeli országát, valamire eszményien, szinte paradicsomian alkalmas helyet ígéri.

Valóban paradicsomi állapotok uralkodnak ebben az országban? Kik a lakói? Mivel foglalkoznak? Hogyan élnek? Ezekre az izgalmas kérdésekre kerestük a választ. Válaszoltak a gyerekek. A bőség országában boldogok lehetnének a lakók, de! Hát igen, a szájhősök elherdálták mindent, légvárat építettek, a nép árnyékon a legyet csapja, bort ihatik s még fizetnek is érte, hogy igyon. Mikor megkértem a gyerekeket,

hogy mondják el véleményüket, szívesen élnének-e ebben az országban, egy tanuló sem akadt, aki odaköltözött volna.

Arany, a szavak mestere az irónia, a gúny eszközével bátor dolgokat mondott ki. Milyen nagy szükségünk lenne újabb Aranyokra! A szavaknak mestereire, akik gondolkodni tanítanának bennünket.

Eszembe jut az én Mesterem. Mintha villanyárammal ütöttek volna az előadásain, olyan elevenen hasít belém most is minden mondata. Előadásai, kérdései nagy hatást tettek rám. Elindítottak bennem valamit. A belső alkotó energiák felszabadultak. Zaklatott külső és belső világban éltem. A lélek kiutat, életet keresett. És akkor kezdtem el írni életem naplóját. A mindennapokban csak üvölteni, ordítani tudtam volna és írás közben csak én uralkodhattam. Én, csakis én. Mit is uraltam én? A szépséget? A káoszt? Ma már tudom, hogy akkor valamiféle irodalom is született: napló, szociográfia, regény, esszék sorozata, jajkiáltások sorozata az élet poklából, amit oly nehéz volt elviselnem. Ebben segített nekem az írás. Több ezer oldalt írtam ki magamból, szanaszéjjel vannak. Felelőtlenség, össze kellene szednem! Tudom!

Arany Jánosról, a nyelv művészeről Bettina tartott kiselőadást.

Következett a csoportok beszámolója. Micsoda jellemzést írt Anna és Zsófi arról az embertípusról, akiről Arany így beszélt: Ha per, úgymond, hadd legyen per. Meg is szólaltatták ezt az embert. Istvánék szótáraztak, a rég elfelejtett szavak alapján szócikket írtak (porta, juss, kend, tallér, prókátor). Közben Gergő rajza is elkészült. Foglalkozni kellene ezzel a fiúval. Még a kézmozdulatoknak is üzenete van a rajzán. Nyitott tenyér, ökölbe szorított kéz: ki hogyan figyeli a madarakat.

Marciék csoportja imádja a kommunikációs játékokat. Bemutatták, hogyan akarta Péter és Pál elintézni az igazságszolgáltatást. Lilláék értelmezték a példa szó jelentését. Lilla, aki egyébként ügyvéd szeretne lenni, Ha én ügyvéd lennék címmel írta le gondolatait. Sok felnőtt tanulhatna abból, amit ez a 6. osztályos kislány írt. S még hogy semmirevaló ez a mai fiatalság!

Elmélkedtünk Arany ironikus sorain: milyen szép dolog, hogy már ma nem történik ilyen lárma. Valóban nem pörölnek ma semmiségen az emberek? Vagy mégis? Felemelően igaz és szép gondolattal jöttek a gyerekek. Ahelyett, hogy gyönyörködtek volna a madárdalban, pereskedtek a szomszédok. Pedig milyen szép dolgokról énekelte a fülemile. A harmóniáról. Lilla sorai meghatározóak voltak. Arany János a kicsinyesség, a hiábavaló, haszontalan dolgok ellen emelt szót. A nemzet tanítója arra tanított, hogy tanulj meg gyönyörködni, tanuljuk élvezni az életet, az élet apró örömeit, ne legyünk hirtelen haragúak, bosszúállóak. S ahhoz, hogy ilyenek legyünk, meg kell változni a magyar jellemnek, hogy okosan tudjon élni.

Engemet is az én Mesterem tanított meg mindenre. Ekkor kezdtem el másképp gondolkodni a világról és az irodalomról. Szinte úgy érzem, öntudatlanul tettem addig a dolgom, a tudatosságot tőle tanultam. Új életet adott nekem. Új életet teremtettem. Ezen az új életúton jöttem rá, csak a tudatos alkotómunka és a tudatos lelkezés harmóniájával és vállalásával őrizhető meg világunkban emberarcunk, női lényünk varázsa. Mai értékvesztett világunkban önmagam addig elnyomott és elfojtott igazi értékei akkor erősödtek meg bennem, amikor átéltem a szabadság és megfelelés, a száguldás és megdermedés, a jégvilág és a napfény minden oldalát.

Valami csodálatos volt ez az óra! Hogyan készítetted elő? – kérdezi az egyik vendégtanár.

Sehogy. Előtte Aranyról olvastunk, gyűjtöttünk, beszélgettünk, s közben gondolkodtunk. Mint máskor.

Aranyosak a tanítványaid – fordul hozzám egy kolléganő a bemutatóóra után. – Amikor mondtam kisdíákjaidnak, hogy nagyon ügyesek voltak, egy hosszú hajjú, csőrös kislány rám csodálkozott, és megrázta magát.

Köszönjük, de nem volt ebben semmi extra, máskor is így szoktuk, sőt!
Elmosolyodtam. Van ezeknek a gyerekeknek önbizalmuk!

Az órát követően rövid ismertetőt tartottam A múzsák tánca taneszközcsoomagról. Kétföröndnyi kézirat volt az asztalon, amely az általam vezetett soproni, csornai, kapuvári pedagógiai műhelyben készült. Ennek külön regénybe illő története van. Egy kálvária, mely megírásra vár. Lehet, hogy ez a kincs az íróasztalfióknak készült? Lobbizni kellett volna megtanulnom! Hja, igen, ezt egy kisvárosi magyartanár honnan is tudhatná?

Az ebéd húsleves, rántott hús, krumpli, uborka, üdítő, kávé.

Az igazgatóm tétován ácsorog.

Editke, nem tudok átmenni, mert sportverseny lesz. Nekem az is fontos, ott a helyem!

Megértem. Hogyne érteném meg, ő az igazgató és testnevelő tanár. Aztán mégis leül egy pohár borra, és beszélgetni kezd a szlovák kollégákkal. Láthatóan jól érzi magát. Hiszen neki is jó kapcsolatai vannak a határon túliakkal, énekkarral, sportkörrel jár át Szlovákiába. És családi gyökerei is kötik.

Ebéd közben nagy beszélgetések indultak. Terítéken a szlovák és a magyar közoktatás és az EU. Felidézük az elmúlt évtizedeket. Szó esik a kisebbségi irodalom minden gondjáról, írókról, költőkről, a hűség és a kaland hőseiről. Újabb találkozások tervei szövődnek. Gyors telefonszám- és címcseré. Lassan mindenki hazaindul. Én is mennék, várnak a betegek. Bekapcsolom a telefont.

Minden rendben – mondja Apukám –, Anyukád, Balázs is jól van. Maradj még, ha akarsz, kapcsolódj ki egy kicsit, a betegek jól vannak, nagyon is jól.

Nagyot sóhajtok: mit jelent a jól van?

Visszaülök. Még beszélgettünk: az igazgatóm meg én. Már régen kellett volna. Jól megvoltunk mi. Hosszú évek együttes munkái, tüskéi kerülnek felszínre. Gyarló emberek vagyunk, csak nehéz bevallanunk. Milyen jó lenne, ha nem legyőzni, hanem megérteni akarnánk a másikat. Későn érő típusok vagyunk?

Másként is el lehetett volna sok mindent intézni. Meg aztán országosan sincs itt rendezve sok dolog. Kié a szaktanácsadó? Az iskoláé? A megyéé?

Ötven felé most döbbsentem rá – vallja meg az igazgatóm –, hogy rosszul neveltek. Mindenkinek feleljek meg!

Nekem talán van néhány év előnyöm, én erre negyvenhárom évesen jöttem rá. Vállalás van és nem mindenkinek megfelelés!

Szakad a hó, csúsznak a kocsik kerekei. Téli gumira most nem kerül, a pénz szénre, kórházra kell. Becsöngetek. A kisfiam, Balázs nyit ajtót. Sírva ölelem magamhoz. De jó, hogy itthon vagy!

Apukám izgatottan kérdez:

Hogy sikerült? Milyenek voltak a gyerekek?

És mesélni kezdek. Kibontom az ajándékot, amit a kollégáktól kaptam. Egy gyönyörű könyv és két csodálatos toll. Egy képeslap, mellette boríték. Felnyitom a borítékot. Tarka virágok, pipacs, margaréta, katicabogár a lapon.

Hangosan olvasom a szöveget: Kedves Editke! Akinek a szíve tele van szeretettel, mindig van valami ajándékoznivalója. (Szent Ágoston)

Köszönjük, hogy mindenkor az átélt, őszinte pedagógiai tapasztalataiddal ajándékoztál meg minket, hallgatóidat a továbbképzések során. Szeretettel és tisztelettel gondolunk Rád! További sikeres munkát, jó egészséget kívánunk.

Apukám sír, megpuszil, megsimogat. Nem tud szólni. Nem is kell ide a beszéd. Kifújom magam, megiszom két pohár vizet pezsgőtablettával.

Kivasalok három hálóinget, beleteszem a táskába, és indulok a kórházba Anyukámhoz. Felhívom Évikét, bölcs barátnőmet:

Évike, a mai napomat kellene megírnom. Éjjel megírom, le tudod gépelni?

Mikorra kell, Editkém? Holnapra? Most éppen máson dolgozom, de hozd, ha elkészültél. Puszi!

Hajnalodik. Fázom a fürdőköpenyben, melegítőbe bújok. Rágyújtok. Nézem az elegáns tokban a sötét bársonyon lapuló tollakat. Az egyik ceruza, a másik toll. Kecses, finom a formájuk. Különleges a színük, bordós, barnás. Ezzel kellett volna megírnom a mai napot. Helyette a kapuvári Pátzay Pál iskola kék-fehér tollával írom. A Varga Jóska igazgatótól kaptam, amikor a műhelyben elkészült A múzsák tánca taneszközcsomag második része, egy újabb bőrönd kézirat. Leteszem a tollat. Elfáradtam. Besüt a holdvilág. Zsong a fejem. Egy régi kedvenc dalomat hallom:

A szavak furcsa teremtmények, ezt jól tudja minden gyerek, kicsúsznak a szájukon és fegyelmetlenek. Hiába bízunk rájuk nagyon fontos üzenetet, elrejtik az igazságot, és mást jelentenek. Félve kimondott félszavakból van, aki ért, és aki nem, de elmondani nagyon nehéz, mit nem ért meg senki sem. Szinte dúdolom a refrént. Csak nézz rám, egy szót sem szólj, én így is megértelek. Ha van valami, ami nem hazudik, az leginkább a szemed.

Aztán képek jönnek, kórházi képek az intenzívrről. Monitor, EKG, vérnyomás, pulzus, oxigénszázalék. Lila köpenyben Anyus.

Nem tudja, mit beszél – súgja a nővér.

Adjatok még egy kis tejet! Ügyvéd vagy tanítónő akartam lenni. Írd meg nekik, Editke! Írd meg!

Nem beszél félre, csak én értem, mit beszél.

KERT, PERDITA, NAPTÁR

Ismét túlhaladta az idő a tavalyi naptárt, amely épp július kezdő hetét mutatva, ott lapul néhány könyv alatt íróasztalom sarkán. Egy-egy híres festmény kicsinyített fotójával díszítették minden egyes oldalát — talán a napok vigasztalan múlását feledtetni? — és pont ez a rész látszik ki belőle.

Csak néhány hétig kívántam kézközel tartani, míg egyes rájegyzett események visszakeresése miatt szükség lehet rá, aztán ott ragadt, ahová tettem. Asztalom felé menve, előtte állva, mindig megakadt a szemem a vastag kötetek alól kilógó kis képen, amely egy szép nőt ábrázolt. Lassan-lassan része lett világomnak, ehhez képest elég soká támadt fel bennem a kíváncsiság: kit nézegethettek vajon, nap, mint nap?

Kihúszom helyéről, kézbe veszem. John Hoppner: Mary Robinson portréja — olvasom. Merész negligzsé, fürkész tekintet, pompás frizura, távoli századokat idéző kalap és ruha. Asszony a múltból. Ki lehetett? Arisztokrata vagy polgári származék? Azt, hogy itt járt a földön, csak ez a kép bizonyítja? A festő szeszélye, aki rátalált?

Látom, a hét, melyhez portréját párosították, a bejegyzések alapján szokatlanul sűrű volt számomra: szerkesztőségi ülés, sajtótájékoztató, szereplés a helyi tévében, fűnyírás, vendégek. Csoda, hogy akkor nem sokat törődtem vele, ki néz velem szembe napokig? Átfordítom a műanyag kapocssoron az oldalt, azaz haladok a múlt időben előre, és a következő lapszélről Mona Lisa mosolyog rám. Őt legalább ismerem. Ismerem? A képet igen, azt volt szerencsém eredetiben is megcsodálni, de arról fogalmam sincs, kit ábrázol. Személyéről annyi találgatás született, mint Shakespeare kilétéről! Mindegy, maradjunk Robinson kisasszonynál, vagy asszonynál? Némi kutakodás a számítógépen, s kiderül – igaz csak angol nyelven – igazi híresség volt a saját korában! Színésznő, költő, drámaíró, novellista, és vérbeli celeb, a későbbi IV. György hivatalos szeretője. A festmény emlékezetes szerepében, a Téli rege hősnőjeként, Perditaéént, örökítette meg, 1782-ben. Kortársai egyébként így becézték, de nevezték az angol Saphonak is. A női emancipáció harcosa, a francia forradalom rajongója.

Az ismeretek birtokában újra szemügyre veszem. Többé nem pusztán illusztráció ez a virágzó, huszonnégy éves nő, akiről már tudom, a következő évben rejtélyes betegség támadja meg, melyből nem gyógyul ki 1800-ban bekövetkező haláláig. Csodáljam, irigyeljem csillogó életéért, vagy sajnáljam sorsa alakulásáért? Még most is élne, ha nem kapja el az a fránya kór?

Még összevetem a festmény melletti, és a neki megfelelő 2016-os hét történéseit egymással (kalandregényt aligha írhatnék a köztük eltelt esztendő eseményeiből), aztán visszateszem helyére a régi naptárt, ügyelve rá, hogy az egykori Perdita képe kilátszódjék a könyvek alól. Fürkész tekintetétől követve indulok utamra.

Menet közben igyekszem visszaemlékezni a Téli rege cselekményére, de felsülök vele. Arra emlékszem csupán, Shakespeare-nek ebben a darabjában szerepelt a cseh tenger. Most akkor szomorkodjak a lassan szerzett ismeretek gyors eltűnésén? Nem csak az időm illan el egyre gyorsuló tempóban, de a tudásom is? Nehéz megemésztetni. Ezen a ponton kénytelen vagyok beismerni magamnak, a tavalyi naptárt sem pusztán praktikus okokból hagytam íróasztalomon. Egyszerűen nem akartam elengedni még azt az évet... Túl hamar értünk a végére!

Fura — gondolom, felszállva a buszra —, amiért mindig augusztusban érzek késztetést a naptár forgatására. Talán, mert még tart a nyár, de már felsejlik a közelgő komor december? Néhány megálló után, a jármű ajtajában egy gyermekkori játszótárs alakja tűnik fel. Ritkán találkozunk, megőrülünk egymásnak. Amint mellém ül, rögtön a régi dolgainkra tereli a szót. Nehéz lenne kapásból más témát találnunk, hiszen évtizedekig távol éltünk egymástól. — A kertetek — mondja — az csodás volt. Mekkoraakat játszottunk ott! Aztán az a félig elkészült ház benne...

Leszállásáig csöppnyit nosztalgiazunk, de alig érint meg, amiről beszélünk, oly messze van már tőlem életemnek az a szakasza. Olyan, mintha közös olvasmány élményt elevenítenénk fel. Aztán mégis, otthon, már jócskán sötétedés után, felrémlik agyamban néhány futó kép az egykori kertről. Gyümölcstől roskadozó szilvafák, bodzabokrok, a fűben hanyatt fekvé nézett felhők, Móra Ferenc csodás könyve a Csili-Csala csodái, amint olvasom a kiterített pléden ülve, és a történetben szereplő Darázs hadnagy ott zümmög a térdem körül. Az volt ám tökéletes boldogság — átsugárzik az évtizedeken! Talán emiatt hagyom az emlékeket előtüremkedni...

Akkoriban a Bécsi utcában, egy hosszú udvaros ház végében laktunk, ahol a fűszek felett húzódó padlásokhoz vivő falépcsőn tovább haladva, mondhatni a második emeleten, jutottunk ki a kertbe. Tulajdonképpen ez volt az egyetlen, ami nem változott az évek során — állapítom meg magamnak — mert minden más igen. Mint mikor Tróját feltárták, s legalább nyolc, az idők folyamán egymásra épült várost találtak, úgy járok én is, oly sokféle kert igyekszik a felszínre emlékezetem mélyéről. Az, amelyikben apró emberként a feljárati ajtóhoz közeli diófa sima törzsén igyekszem felmászni, a későbbi változat, ahol fejleős meccseket játszom a szomszéd házban lakó Czetin fiúkkal, majd utána sietősen fűvet sarlózunk a nyulaiknak, aztán a nyári délutánokon a leterített pokrócon ülve vívott sakk — és kártyacsaták a házbéli Lakatos és Kámi bácsikkal, feleségeik kibicelése közben, no, meg incselkedés a környéken élő lányokkal.

A hatalmas kertet szüleim felesbe bérelték a változó tulajdonosoktól, de — természetesen — megengedték a házbelieknek, hogy szabadidejüket ott töltsék. A gyerekek meg minden engedély nélkül jöttek, főleg, mert a szomszéd házakhoz tartozó kerteket csak itt-ott választotta el kerítés egymástól. Az utca felől ugyan volt ilyen, ráadásul téglából épített, ott meg a kapu hiányzott, mert a háború utáni nagy fémgyűjtési igyekezetben (gyűjtsd a vasat és a fémeket, ezzel is a békét véded!), meg a magántulajdonra fittyet hányó közhangulatban valakik leszerelték, és eladták ócskavasként. Eleinte ez kevésbé okozott gondot, mivel szerte a környéken gyümölcstől roskadoztak a fák, ezért legfeljebb néhány szemet vittek el a termésből, csak, mikor a silány, de drága ételkészítés hatására, sárgarépát, borsót, burgonyát veteményeztünk... nos, akkor a betakarítás okozta számunkra a legkevesebb munkát.

A kapu, kerítés hiánya megmutatkozott másban is. Mégpedig a játszótársam által emlegetett félkész ház esetében, amely tulajdonképpen hatalmas, félbehagyott villa volt, az első emeletig megépítve. Mióta eszemet tudom, ott terpeszkedett a fák gyűrűjében, csak folyton változott. Először eltűnt a mellette felhalmozott homok, majd ablakaiból, ajtóiból a keret, és innen-onnan a könnyebben megmozgatható téglák.

Hiába, úgy látszik, a rendszerváltások nálunk párosulnak a tulajdon (hol a magán, hol a társadalmi) széthordásával — gondolom némi malíciával. Tény, amit nem védünk meg, arra nagy valószínűséggel keresztet vethetünk. Amíg vethetünk... — téved elmém újabb mellékösvényre a magamnak odavetett két szóval, amivel Európa közepén az iszlám váratlan megjelenésére célzok. Az ötvenes években, gyerekkoromban ki fél-

tette volna vallása gyakorlását ettől? Ám, mikor a Perdita képét hordozó naptáram még aktuális volt, tehát tavaly, hirtelen valós veszélyként jelent ez meg. Távoli vidékekről érkezett, a határokra fittyet hányó muzulmán tömegek, hordák lepték el országutjainkat, pályaudvarainkat. Senki nem tudhatta, tényleg tovább mennek, mehetnek, vagy maradnak a nyakunkon? Az ország egyes részein lakó gazdák pedig, megtapasztalták veteményeseik védtelenségét, akár, mint mi egykor, az ötvenes években. Abban az időben tulajdonunk mellett a szabad vallásgyakorlásunk szintén veszélyben volt. Igaz, akkor nem a beözönlési készülődő mohamedán tömegek távlati hatásától, hanem közvetlen módon, a Rákosiék által meghirdetett „klerikális reakció elleni harc” miatt. Jut eszembe, ezzel társadalmunk egy vékony rétege épp úgy egyetértett, mint most a migránsok beözönlésével!

Ám mi aligha törődtünk a nagypolitikával, mikor kertünkbe játszva Tatyí haverral időnként felmáztunk a mellettünk magasodó romvilla széles homlokzati falának tetejére, és onnan gyönyörködtünk a csodás panorámába, Sopron templomtornyaiába. A bennük lakó harangok zúgása kísérte életünket, a hangjukról felismertük, melyik templomban kongatják őket. Nem volt kunszt megtanulni, hiszen harangoztak misére, litániára temetésre. Hívták a soproniakat, s azok mentek, mentünk. A házunkkal szemközti Szt. János templom a május délutáni, Szűz Máriát dicsőítő litániákon is zsúfolásig megtelt. Csendes ellenállásként a szovjet minta, diktátum ellen? Nemcsak. Amikor a szomszéd házban lakó Friedl bácsi csillogóan feketére suvickolt csizmákban öles léptekkel nekiindult vasárnap reggel a Szentlélek templom felé, tudtuk, a plébániára megy, mert ott tisztsége van — és tiszteltük érte. Az egyház, a templom szerves része volt az életünknek. Nem úgy, mint most?

Megvonom a vállam. Részben a naptár, a tavalyi asztali naptár indította el bennem ezt a gondolatsort, illő, hogy figyelemmel legyek a tegnapi és a ma közti különbségre, az állandó változásra, óvakodjak egy-egy tetszőlegesen kimetszett időszak idealizálásától, a folyamatokból való kiemelésétől. A villa tetejéről megcsodált templomok — ha gyermekkoromnál kicsit távolabb röppenünk vissza a múltba — az áhitat mellett, durva vallási, felekezeti harcok színterei voltak! Isten nevében feszültek egymásnak az akkori soproniak. Mondhatnám, egymás kezéből csavarták ki a keresztet. Ez szelídült az ifjúkoromban ismert békés együttéléssé, bár az evangélikus templomba katolikusnak bemenni még akkor sem volt ildomos. Ma ezen már csak nevetünk; azon már kevésbé, mikor a multikulturalizmus nevében egyes kereszténynek mondott országokban leszedik az iskolák faláról a keresztet, sőt felhagynak a Karácsony nyilvános ünneplésével! Félve tesszük fel magunknak a kérdést: ez a változás iránya, e felé mennénk?

Egyébként a sors kegyes volt városunkhoz, félhold sosem került egyik tornyunkra sem, mert hajdanán megúsztuk a Bécs felé haladó muzulmán seregek beözönlését. Nyomuk azért sokféle maradt, nővérem unokájának vezetékneve talán ezért: Török. Egyébként született soproni, bár Berlinben él. (Ott egy törökkel több, vagy kevesebb, már nem számít.) Szerencséjére bármikor hazalátogathat.

Néhány évtizede ez sem lett volna természetes. Bár a lakosság mindig mozgott, vándorolt, dűnnyögöm. Maradva csak a szűkebb rokonságnál, magam szintén született soproni vagyok, de apám, anyám úgy költözött ide. Igaz, nagyon régen, 1925, illetve 1926-ban. Atyai felmenőim Szanyban éltek, több nemzedéken át bíróként vezették a jeles települést. Nővérem nemesi kutyabőrrel is tud, magam azt sosem láttam, miként nagyszüleimet sem. Nagyapám kétszer megjárta Amerikát az előző századfordulón, majd később sikeresen eljutott az olaszokhoz, és Doberdón mulatta az időt. Ez utóbbi-

ról sokat mesélt anyámnak, így ért el ennek a híre hozzám. Apám szófukar volt elődei és saját múltja tekintetében, gyermekkorából — melynek jó részér még a Monarchiában töltötte — csak egy momentumot említett: hazafelé gyalogolva, falujuk határában megállt mellette az Esterházy herceg hintájával, beültette, és bevitte a községbe. Ezt csupán a miatt idéztem ide, mert egy másik Esterházy kissé fontosabb szerepet játszott a szélesebb család történetében, nevezetesen Fényes Miklós, aki Haydn mellett sógorom egyik ősét is felfogadta, csak nem zenélni hívta a hollandust, hanem utat építeni.

Tehát vándorolt régebben is a nép, csak leginkább ugyanazon a kultúrkörön belül. Avagy épp menekült a háború, katasztrófa sújtotta területekről: a lengyelek a magyarokhoz, s fordítva, a szerbek Szentendrére, a horvátok Sopron környékére; de ijedtükben soha nem rohantak tömegesen Pakisztánig, Irakig.

Az igazi nagy népmozgás életemben, amit végignéztem, az 1956-os volt. A Bécsi utcán, ahol laktunk, november negyedikén az orosz támadás miatt tömegesen gyalogoltak az emberek a nyitott határ, Ausztria felé, s jutottak el onnan szerte a világba. Azon az őszön eltűnt osztálytársaim, ismerőseim jó része. Sokan épp erre, befogadásukra hivatkozva táratnák velünk szélesre a kapukat a Szíriából, Afganisztánból, Pakisztánból, Irakból, Afrikából érkező százezrek, potenciális milliók előtt. Ám magyarjainkat kikerkezésükkor táborokban gyűjtötték össze, nem követelöztek, nyomultak át erőszakosan további határokon, hanem a befogadó országok ütemezték, irányították mozgásukat. Képzett, használható munkaerőként, beilleszkedni akaró, és arra képes emberként, gyorsan hasznos tagjai lettek új hazájuknak. Míg ellenben...

Kár lenne folytatnom, mert így egyre messzebb kerülök kerttől, Perditától, aki újra „felém néz”, amint felkattintom a villanyt. Az ő idejében is jócskán kavargott a világ — vizsgálgatom kedvtelve csinos pofiját. Az amerikai gyarmatok elszakadtak Nagy-Britanniától, a francia forradalom hullámai életében csaptak magasra, és csendesültek el. Még megélte Napóleon feltűnését a történelem színpadán, de tündöklését nem, hiszen 1800 decemberében meghalt. Számára az a szópár, hogy francia császár, csak annyi hitelességgel bírt volna, mint a cseh tenger. Ami születésünk előtt történik, az történelem, ami holtunk után, az a számunkra örökre ismeretlen jövő.

Még szerencse — telepedek le íróasztalom mögé. Milyen nehéz lenne a lelke Zrínyi Miklósnak, a szigetvári hősnak, ha látná, nem az ő tetteiről, életéről fut végtelen hosszú sorozat a magyar televízióban, hanem várának ostromlójáról, országunk megtámadójáról, Szulejmán szultánról, aki szintén Szigetvár alatt lelta halálát. Évfordulója van, akárcsak a mohácsi csatának, s a mi októberi forradalmunknak. Ez utóbbit gyermekként megélve, egyetlen „harci tettem” az volt a dicsőséges napok idején, hogy apám szarvasagancs-nyelű törét kabátom övébe dugva, fel s alá sétáltam házunk előtt a járdán. Ki szólt szüleimnek, nem tudom, de elég hamar véget vetettek fegyveres erőfitogtatásomnak. Magyarán berángattak, és leteremtettek. Pontosan emlékszem felháborodásomra. Mert egyfelől ugyan roppant marconának, félelmetesnek hittem magam a nagy tőrrel oldalamon, másrészt, azért tudatában voltam gyermekségemnek, s ebből eredően számítottam a felnőttek elnézésére. Mitől félnek a szüleim, ki vehet engem komolyan, mikor játszom a fegyveres felkelőt? — gondoltam mérgesen. Később, megismerve Mansfeld Péter történetét, áldottam az eszüket. Hiába, ők már megélték többféle diktatúrát, tudták, bármiből bűn, bárkiből bűnbak lehet. Ezt hívják másképp történelmi tapasztalatnak.

Sopronban az 1956-os események egyébként békésen zajlottak, hála megfontolt polgárainak — méltóan el a közelgő hatvanéves évfordulón. Így én — szerencsére — eddig békében éltem. Viszont a világháborúban szétlőtt, lebombázott épületek üszkös romjai meghatározó díszletei voltak életem indulásának, s ezek a gyakorlatozó határőrök naponta felcsattanó géppisztolysorozataival együtt, óvatossá tettek, emiatt sosem vettem természetesnek ezt az állapotot. Kétkedésem később igazolódott a közelmúlt történetét taglaló írásokból, filmekből: kiderült, tudunkon kívül, hányszor járt közel a világ az atomháború kitöréséhez!

Az ember ezek szerint kevesebbet tud saját koráról, mint aki később él? — nézek tünődve magam elé. Kétségtelen, bizonyos magasságból az alattunk fekvő táj, az utak iránya jobban áttekinthető. Száz esztendő távlatából tájékozottabbnak érezzük magunkat elődeinknél, hiszen már ismerjük elgondolásaik, cselekedeteik következményeit. Tudunk a titkos tárgyalásokról, paktumokról, tisztánlátásunkat nem akadályozzák a leplezésükre kitalált napi hazugságok. Lám mennyi új vonását ismerhettük meg az utóbbi időben az I. világháború történetének is — például ami a Monarchia Románia általi hátbatámadásának körülményeiről kiderült. Aztán legyintek lelkendezésemre. Túl szép ez így! Nem feledkezhetünk meg a történészek rendelkezésére álló források hiányosságáról, ellentmondásosságáról, véletlen melléfogásaikról, avagy munkáságuk gyakorta ideológiai, gazdasági, nemzeti szempontoktól való befolyásoltságától. Mellesleg, amennyit ad a távlati szemlélet az igazság feltárásához, annyit veszítünk vele a valódi élet cizelláltságának megragadásánál.

Tulajdonképpen már néhány évtized múltán alig van fogalmunk róla, miként éltek ténylegesen elődeink. Szépen megkomponált kiállításokon megismerhetjük tárgyaikat, tudhatunk a korabeli divatról, eszmékről, főbb eseményekről, de a mindennapjaik valódi hangulatáról, a kor milliárdnyi egyéni szólamból összeálló szimfóniájáról csak találgatunk. Aki nem élt ötvenhatban, annak számára elképzelhetetlen az a mámoros boldogság, felszabadultság, bizalom a nemzet jövőjében, amit a forradalom kitörésekor mindannyian éreztünk. Szó szerint volt valami a levegőben! Utólag ez visszaadhatatlan. A kortársak fogynak, ezáltal a félmúltból végképp történelem lesz — maradnak felidézéséhez a későbbi nemzedékek számára a szokásos eszközök: tanulmányok, relikviák, visszaemlékezések.

A visszaemlékezésekkel viszont nagyon vigyázni kell, még akkor is, ha kivételesen a tanúk memóriájával nincs baj. Az orosz támadás napja, november negyediké, az én emlékezetemben napsütötte; ragyogó napsütésben köszönt el tőlem reggel Tatyi barátom, mielőtt szüleiivel Ausztriába távozott. Az erdészeti főiskola diákjainak egyik akkori vezetője ellenben zimankós, esős reggelről tud. Eszerint válaszoltunk a korszakot kutató történész barátunk egyszerű kérdésére: milyen idő volt Sopronban a nevezetes napon? Aztán tisztáztuk egymással, az a néhány kilométeres távolság, amely fennállt tartózkodási helyeink között lehet a ludas a kialakult ellentmondásban, hiszen egyikünk sem tévedhetett, mindkettőnkbe beleégett — más-más okból — annak a napnak az emléke.

Ennek a Károly-magaslati kilátó lábánál folytatott beszélgetésnek úgyszintén lassan egy éve — vágok szememmel Perditám felé, aki ülőhelyemről fejfelé lefelé lát-szik. Tótágast, miként bennem áll most a világ, mert eszembe jut: egykori „'56-os fegyverem”, a tör, számtalan költözést átvészelve, mintha még ott lapulna valamelyik fiók alján... s ki tudja, kihez kerül majd egyszer? Vagy repül egyenest rozsdásodó pengéjével a szemétdombra, mikor én már nem nézegethetem a naptárt? A tárgyaink

— közhely — túlélnek bennünk. Negyven éve halott apám sétatotja ott áll az előszobámba, Mary Robinson portréja, melyben egykor sokat gyönyörködhetett, még mindig ott lóg valamelyik ódon falon. Egykori kertünk meg... nos, az már csak bennem él. A helyén rég lakópark épült. Remek kilátással a városra — miként lakásait hirdették egykor az ingatlanosok.

Csak bennem élne gyermekkorom vadona? Jókora lódítás, hiszen eszembe se jutott volna a buszon való beszélgetés nélkül; azaz egykori játszótársam (mások mellett) szintén őriz róla magában valamilyen képet. Ellenben én képtelen vagyok felidézni a lombok alatt, a fákon, avagy a félkész épület falai közötti bármilyen közös játékunkat. Tündéri nagymamamájának felügyelete alatt műanyag katonákkal vívott ütközeteinket, pingpongmelegzéseinket annál inkább.

Hiába, szelektív az emberi emlékezet, akárcsak a társadalmi, a történelem. Mennyi háborút, hány csatát vívtak ősünk, hányszor építették újra az országot, amiben éltek, és ebből mire emlékezünk? Maradva a hadtörténetnél, Thuküdidész jóvoltából a peloponnészoszi háború minden apró csetepatéja, például a püloszi események leírása, szinte az esti tévéhíradók részletességével örökítődött meg. (Gyanítom, néha épp oly igaz módra csak, mint amit napjainkban a képernyőn láthatunk.) Más, tán jelentősebb összecsapásokról fogalmunk sincs. Vagy igyekeznek elfelejtetni velünk, mint a pozsonyi csatát, ahol Árpád legyőzte a németeket. Ki beszél manapság Martell Károlynak 732. október 10-én Poitiers-nél az arab Abdul Rahman al Ghafiqi andalúziai emír feletti diadaláról, amivel megakadályozta a muszlimok térnyerését a későbbi Franciaországban? Pedig a történelmi források szerint, közvetlenül épp a tours-i Szt. Márton kolostor, az akkori Nyugat-Európa legjelentősebb spirituális központjának védelmében kelt hadra, tehát Szt. Márton emlékévében, igazán felmerülhetne a neve. Már, ha az európai kereszténység megmentőjeként nem ünnepeljük is, mint évszázadokon keresztül tették.

Minek ünnepelnénk — hunyorgok a tótágast álló Perdita felé — mikor Poitiersben 2012-ben mecset épült, mintegy a csata sokadik évfordulójára? Amikor ez ellen voltak, akik tüntettek, katolikus papok jelentek meg, és álltak ki az építkező muszlimok mellett. Talán arra gondoltak, e gesztusukért száz helyett csak kilencven keresztényt ölnek meg aznap a Közel-Keleten? Feje tetején áll ez a világ is, az biztos! Miként biztosak lehetünk benne, hogy másként alakul Európa történelme, ha a mohamedánoknak huzamosan sikerül megvetni a lábukat Franciaországban. Az iszlám közvetlen hatására kétséges, nem reked-e meg kontinensünkön a kereszténység terjedése, diadalra jutása az akkor még fél-barbár, alig megtérített törzseknél, akik aligha fogták volna fel a különbséget Allah vagy Jézus dicsőítése között. Lett volna-e reneszánsz, felvilágosodás? Ha igen, ez utóbbi aligha gall földről indul. Voltaire helyett más küzd a katolikus egyház ellen, meg sem születik a Candide, melyben azt ajánlja figyelmünkbe: hagyjuk a bolond világot, vonuljunk ki belőle „műveljük kertjeinket”!

Tudom — és kényszeresen újra kezembe veszem Mary Robinson képmását —, a komoly történészek arra intenek, a történelemben nincs ha! Haha — nevetgélek Perdita csábos dekoltázsát szemlélve — mert eszembe jut kortársának, Napóleonnak bonmotja: „a történelem egy csokor hazugság, amiben többen megegyeztek.” Ami megegyezés kérdése, azt viszont felül lehet vizsgálni. A kortársak és az utókor, egész a XX. század utolsó harmadáig hangoztatott véleményével szemben, ma sokan úgy értékelik, Martell Károly győzelmének Európa jövője szempontjából nem volt akkora jelentősége. Amennyiben Abdul Rahman nyert volna, akkor zsákmányával szépen hazamegy az

Ibériai-félszigetre, mert csupán portyázó sereget vezetett, nem hódítót — írják. Még szerencse — mosolygok a delnőre —, hogy ez az álláspont szigorúan tudományos, és kialakításához köze sincs bármely divatos ideológiának, világpolitikai játszmának. Fentebb magam is arról elmélkedtem, távolabbról szemlélve jobban látszanak az összefüggések, akkor mit akarok? — dobom le magam elé a régi naptárt.

Most ott fekszik közvetlen az idej naptár lábánál, melynek szélén szintén képek vannak, ínycsiklandó tál ételeké — idén ilyet sikerült szereznem. A jelenlegi héthez tökös sertéssültet passzítottak — alatta a recept, miként készítsük. Semmi művészet. Azaz, dehogynem! Korunk művészete, hiszen mennyivel nagyobb esemény ma egy szakácsverseny, mint egy kiállítás, könyvbemutató. Közérthető, és fogyasztható, amit kínál.

Nagyot nyelek. Egyrészt, mert a látványtól megjött az étvágyam, másrészt elment a kedvem a múlt és a jelen sanda szándékainak, manipulációinak vizslatásától. Perdita vagy tökös sertéssült, legalább ez az ellentét saját konstrukció, nem más erőltette rám. Bár készíttetés érzek e szembeállításban rejlő lehetőségek némi morgolódás erejéig való kiaknázására, mégis inkább az foglalkoztat, ami közös bennük. Naptáramat sem Robinson kisasszony frivol portréja, se a tökös sertéssült nem díszíthetné egy muszlim többségű társadalomban!

Nézem a színes képeket. Pontosan erről van szó — gondolom. Egyszerűen szeretnék a megszokott módon öltözni, enni, szórakozni, templomba járni, véleményt nyilvánítani, úgy, ahogy nekünk tetszik. Mivel rengeteg munkával megteremtettük magunknak minderre a lehetőséget és jogot. Azaz idecsöppent, más kultúrájú idegenek tömegei nélkül, békében akarunk élni.

Természetesen tudom, a megszokott rend, az állandóság, illúzió. Mi minden változott itt az általam megélt évtizedek alatt — de alapvetően béke volt! Most pedig — csak a vak nem látja — háború folyik ellenünk, európaiak ellen! Száz éve a túlfűtött hazafiasság nevében ugrasztották egymásnak az európai nemzeteket, ma a keresztényi könyörületességre, a humanizmusra apellálva várják el a kontinens lakóitól, hogy millió szám fogadjanak be szervezeten ide vezényelt idegeneket, és adják fel civilizációjukat! A történelmi tankönyvek sablonjain túlmutató kutatások, és a közelmúlt történéseinek elemzése alapján, a hazugságok mindent beborító színes fátylai alól szépen kirajzolódik, mindkét esetben ugyanazok a pénzügyi körök s szellemi segédcapataik álltak/állnak az események hátterében, és irányítják a folyamatokat!

Bizony — emelem fel Mary Robinson portréját az asztalról — Voltaire-nek töretlenül igaz van: ez a világ nem a lehető világok legjobbika, noha nagyjából akkor fogalmazta ezt meg, mikor a kezemben tartott kép modellje született. Ez a gyönyörű, tehetséges asszony nyilván olvasta a Candide-ot, no, meg sok olyan könyvet még, miről nekünk ma fogalmunk sincs. Miként neki arról, hogy szép új világunk az ő korában gyökeredzik. Hiába, be vagyunk zárva életünk keretei közé. Azt szakaszoljuk ilyen naptárakkal, mint a kezemben levő, abban reménykedve, ezzel birtokba vesszük az időt, melynek könyörtelen, egyirányú haladását, csak a képzeletünk fordíthatja vissza ifjúságunk napsugaras kertjébe.

Sopron, 2016.

VENDÉGEK A MENYEGZŐN

Abban az időben nehéz volt gyalogolni. Hét ágra süttött a nap, sehol egy felhő. Mindannyian izzadtak. Harmadnapja voltak már úton, órák óta szótlanul. András kiköpte szájából a port. – Mindjárt odaérünk – mondta. – Az a hely híres hűvös forrásairól, a fügefák alatti árnyas terekről. Natanael összerezzen a fügefa szóra, Péter nagyot nyelt. Átvillant agyán: kellett neki eljönni a Genezáret-tó hűsítő hullámai mellől? Andrásra pislantott némi indulattal, az örök lelkesedőre, aki miatt itt égeti magát a napon. Ráragasztott új neve, a Szikla, leginkább a lábára vonatkozhat, oly nehezen lép velük.

Jézus megtorpant, a többiek is megálltak. Végignézett csapzott kis csapatán: Fülöpön, Jánoson, a hátuk mögött érkező Simon Péteren, Andráson és Natanaelen. Bár csípte az izzadt testére tapadó por, szája kiszáradt, rájuk mosolygott. Mit ígérjen? Vért, verítéket, könnyeket, amiben majd részük lesz? Most nem! Csupán néhány napja kiválasztottak, még simogató szóra, vigaszra van szükségük. – Kis időt kell kibírnotok, aztán részetek lesz sok földi jóban – szólt a torkába került homokszemcséktől rekedten.

A lakodalmas házban óriási üdvivalgással fogadták őket. Odatódultak hozzájuk anyja és rokonai, jött a házigazda, a násznagy. Az üdvözlések után a szolgálk elvezették őket oda, ahol lemoshatták az út porát, rendbe szedhették magukat. Ezt követően illendően üdvözölték az ifjú párt. Ajándékot anyja már adott nevükben. A leveles faágakból eszkábált tetejű árnyas udvaron Mária mellett foglalt helyet a lócán, és megsimította kezét. Belenézett a nagy fekete szemekbe, látta az aggódást – még mindig gondoskodni akar felnőtt gyermekéről, akinek se családja, se kenyérkeresete – és a félnék büszkeséget, amiért fiának követői vannak, akik elkísérték ide és letelepedtek köréje az asztalhoz!

A rokonság ugyancsak a Jézussal érkezett férfiakat vizslatta. Bortól csillogó tekintetükből kiolvasható volt, nem értik, mit láthatnak az ács fiában, amiért vele tartanak? Unokatestvére, Jób a bor hatása alatt meg is kérdezte padszomszédjától, Andrástól: tán együtt dolgoztok József utódjával valami építkezésen? Mária szelíden közbeszólt. – Tudhatnád, nem folytatja apja mesterségét. – Követjük, mert megmutatja, mi a teendő! – válaszolta András méltósággal, miután lenyelte a szájában lévő falatot. Jób látványosan körbenézve a társaságon, harsányan felnevetett. – Kövessétek, és földönfutók lesztek, mint ő – göcögte. – Egyidős vagyok vele, nekem már kellően berendezett nagy házam, szőlőskertem, állataim, finomságokkal teli kamrá, feleségem, négy gyermekem van, segédekkel dolgozom, sátraim veszik egész Galileában! Mit tud ő felmutatni? Legfeljebb az ujját, miként most – bökött a szőlni készülő Jézus felé. – Bizony, mondom neked, atyámfia Jób – jött szavaira a válasz –, semmit sem érsz mindezzel, ha javaiddal nem segítesz mások nyomorán, becsapod vevőid, és szíved megátalkodott marad, amikor mennyei Atyám magához szólít!

– Elég legyen, ne békétlenkedjete, mulatni jöttünk ide! – csapott az asztalra az idősebb rokon, Timeus. – Hagyd rá ki fia-borja – bökte oldalba a válaszolni akaró, felhevült Jóbot szomszédja, Zakariás. – Tudod, hogy gyerekkora óta habókos – súgta fülébe. – De rágalmaz! – hördült az fel. – Mennyivel kértél többet a hét elején a hozzád betérő Boáztól a sátorért, mint amennyit ért? – nézett rá átható tekintettel Jézus. Jób-

ban benn rekedt a szó. Direkt jól jött neki Timeus újabb dörgedelmes figyelmeztetése a békés szórakozásra. Fülöp és János sokatmondóan egymásra néztek.

A szolgák újabb megrakott tálakat, korsó borokat hoztak ki. A jó falatok, a friss ital lecsendesítették a társaságot. Aztán később Zakariás mélyen meghúzva serlegét, dalra fakadt. Mária csendben dúdolta vele az ismerős dallamot, Péter ugyancsak. Jézus megnedvesítette száját néhány korttyal. Rátámaszkodott az asztalra, nézte éneklő társait, rokonait. Felengedett benne a feszültség és átjárta a pillanat varázsa: újra anyja mellett ül, földijeit körében, mint régebben oly sokszor. Enyhe szellő fúj, az ételtől-italtól kellemesen bágyadt, a távolabbi asztaloknál ülő kipirult nők néha feléje mosolyognak. Szép az élet! Gyalulni a fát, gyerekeket nevelni, szomszédolni, néha nagyokat mulatni? Maradni Názáretben, hagyni a vándorlás fáradalmait, a végtelen vitákat másra? Megérezte magán Natanael tekintetét. Nagyot sóhajtott. Nincs visszafelé azon az úton, amire rendeltetett, amelyen épp megkezdte a menetelést.

Natanael vizet ivott, míg a többiek mulatoztak. Próbálta megérteni, ki ez a férfi itt vele szemben, aki miatt minden teendőjét félbehagyva útra kelt, aki első látásra igaz izraelitának nevezte őt, és tudott arról, amit csak az Egek Ura ismerhet, akihez – kertje fügefája alá húzódva mások tekintete elől – térden állva fohászzkodott sorsa jobbra fordulásáért.

Fülöp jött hozzá a názáreti hírével, és amikor a hallottaktól felcsigázva, vele együtt hozzá sietett, Jézus pontosan megmondta, hol tartózkodott Fülöp érkezése előtt. Akkor ő, a józanságáról híres, azt kiabálta meglepetésében: „Mester, te vagy az Isten Fia, te vagy Izrael királya!” Egy király, aki gyalogolva izzad a napon és néhány közrendűtől körülvéve falusi lakodalomba indul? Akivel gúnyolódni mernek a rokonai? Akinek még illő ajándéokra sem telik? És mégis... Ahogy néz, beszél, megmozdul valami az emberben! Hinni akarja, hogy ő a várt Messiás, gondjaik megoldója, aki belelát a szívekbe, mint itt Jóbéba, elkülöníti a jót és rosszat, kiszabadítja rabságából Izraelt!

Natanael tekintete mellett más is megzavarta Jézus röpke nyugalma. Feszültséget érzett a levegőben. A szolgák mintha tanácstalanul ténferegnek? Mi gondja vele? Végre csak vendég. Kinyújtóztatta a hosszú úttól meggyötört lábait. Kicsinység odébb van még, amikor ki kell állnia mindenek elé, vállalni, amiért e világra született. A nótázás alább hagyott, látta, Péter felé sandít. Széles váll, munkában megerősödött kezek, szemében bizonytalanság. Tényleg ő lenne a szikla, mint mondta neki, akire építkezni akar? Oly kevés ember közül kellett kiválasztania... Elhessentette a kételyt, a holnap gondjával nem gyötri magát. Ma József fia, akit emiatt hívtak meg ide. Talán helyesebb lett volna egyedül érkeznie, hiszen még nem jött el az ő ideje. Hiúságból hozta magával leendő tanítványait? Anyja kedvéért? Lássák a rokonai... Vagy előrelátásból, szándékai megerősítésére? Ne engedjen a mindennapos élet csábításának... amelynek eddig sem? Hiszen emiatt lógott ki mindig az őt felnevelő kis közösségből. Ahogy nőtt, egyre kevésbé viszonzták a szeretetét. Félték, mi tagadás, utálták a faluban, különösképp tartották – az utóbbit joggal. Keserűen elmosolyodott. Ostobaság most ezeken rágódnia. Inkább nótáznia, táncolnia kellene, darabig még övéi között rejtőzködve élvezni az akol melegét, ami idevonzotta. Együgyű, egyszerű földi lételet élni.

Felvetette fejét. Látta, Zakariás üres serlegét mutogatja az egyik szolgának. – Elfogyott a boruk a háziaknak – súgta feléje Mária, és tekintete oly furcsán csillogott. Anyai szeretet, csodálat volt benne, és mint egykor gyermekkorában, felszólítás: produkálja korához képest meglepő ismereteit a vendégek előtt. Indulatba jött, de ez hangján alig érződött: – Mit akarsz tőlem, asszony? Még nem jött el az én óráim! – Mária lesü-

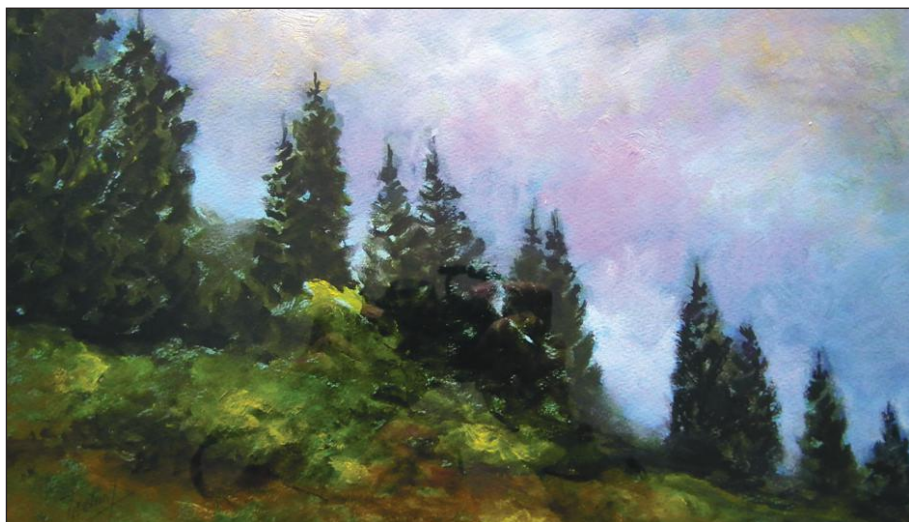
tötte szemét. – Nagy szégyen egy lakodalmas háznál, ha a lagzi közben kifogy a bor, és ők mindig olyan jók voltak a családunkhoz... Bocsáss meg, együgyű nőnek...

Jób serlegével ütve az asztalt, követelte, hogy töltsék teli azt, még az öreg Timeus is zúgolódott. Péter, János, akik jól hallották Máriával folytatott párbeszédét, csalódottan bámulták a férfit, akit követtek, bár fogalmuk sem volt, tulajdonképpen mit várnának tőle? Jézus előtt képek kergetőztek, amint a pusztában böjtöl, tömegek előtt beszél, betegeket gyógyít, bevonul a hozsannázó emberek között Jeruzsálembe, és újra meg újra a kereszt és a Golgota! Sorsa kis, fűjásnyi időt sem enged többé számára? Legyen, aminek meg kell történnie! Megsimította anyja kezét. – Hited bennem megindít! Segíték rajtuk!

Mária fennhangon a szolgálkért kiáltott. – Tegyetek meg mindent, amit csak mond! – mutatott fiára, amikor azok közül vagy hárman köréje sereglettek. Oly zavartak voltak a körülmények miatt, hogy ellenkezés nélkül telihordtak Jézus szavára hat nagy kőkorsót vízzel. Aztán parancsára merítettek belőle mérőpohárral, és odavitték a násznagynak. Látták annak meglepetését, örömét, s kérésére odahívták a vőlegényt. Hallgatták, amint kérdőre vonja, hol rejtegette eddig ezt a jó bort? Titokban ekkor maguk is megkóstolták...

Hamarosan az asztalokon mindenütt újra teli boroskancsók álltak. A vendégek elégedetten morogtak, egymásnak töltögettek. Néhányan azért felfigyeltek a Jézus körül csoportosuló szolgálkra. Vajon mit néznek rajta? – Borrá változtatta a vizet – sutogta, majd kiáltotta feléjük Péter. – Miket beszél ez? – hördült fel Jób. – Kevesebbet igyál! – intette a tanítványt Zakariás. Az öreg Timeus csak némán a fejét csóválta, próbált rájönni, nem hamisítvány-e, amit eléje tettek. Az álmélkodó szolgálk között az egyik fennhangon arról ábrándozott, milyen remek lenne közösen kocsmát nyitni Jeruzsálemben ezzel az emberrel! – Uram, kezedbe ajánlom lelkem – sóhajtott a Jézus. Felállt, odahagyva őket bement a házba. Mária nézte amint távolodik, torka elszorult, ábrándjai darabokra törtek, megsejtette, mi vár fiára.

Sopron, 2016. február

Taschner Frigyes: Hegyoldal

TÜCSÖK ÉS KIFLIHOLD

Egy júliusi nyárestén sétálnak a budafoki hegyen. Tücskök ciripelnek, fölöttük kiflihold.

Amiről beszélgetnek, az nem fontos. Semmi sem fontos, mert ahogyan egymással vannak, az sem különleges. Egyszerű séta, anya és fia a kiflihold alatt, miközben tücskök ciripelnek. A parányi bohémek csak a dolgukat végzik: szerelem és a kis haza himnusza parányi odúk előtt. A hold sem jókedvében határozta el, hogy most kifli alakú legyen: ennyi fényt kap a Naptól, nem többet. Túlfelén tartogatja a fölösleget, inséges időkre.

Egészen biztosan valamelyik hétvégén lehetett, mert máskor alig találkozott anya és kisebbik fia, jobbára csak későn este. Szótlan puszi után anyja az asztal széléről evett valamit, ami a tegnapiából vagy a papírban maradt neki délről. Gyorsan evett, szükségből, kedélytelenül.

Nem kérdezett semmit, csak körülnézett a konyhában, ahol laktak. A porosz-szürke szobaajtó túloldaláról hallatszik a nagyapja hangja:

„Nem lesz ennek jó vége. Minek ennyit dolgozni? Az a két kölyök nem érdemi meg! Maradtak volna az apjukkal! Sejsze! Az embernek elmegy az étvágya.”

Tejes cikóriakávészelet kenyérral az öreg kedvenc vacsorája, szabályos kis kenyérkockákat potyogtatva bele, s csak ő tudja, milyen állapotban kell azt kikánalazni.

– Csókolom Apuka! – szól be az ajtón az anya, s már csukná is be, de nem tudja, mert az öreg tekintete marasztalja, hívja. Megy hát a „nagy szobába”, leül a rugók szagatta díványra, mely testi kapcsolatra a fekhely keserves nyögéssel válaszol. Kezét ölébe ejteti s várja, amíg apja megeszi a vacsoráját.

– Ne légy bolond Ilus! – szól az öreg az utolsó falatnál nagyot nyelve. – Hát a Pistáé is az a két gyerek, nem? Ott hagyta a lakást, idejöttél a nyakunkra! Ja-ja-ja! Megkérdeztél és elfogadtam, hogy nincs más. De ne légy bolond, mert mindenkinek ártasz vele! Tartásdíjat fizetnie kell, ha a fene fenét eszik, akkor is! Ne hagyj magad!

Nagymama a Jancsi bohóc szemét festi tintaceruzával. Sokadik megrendelése ez már az utcából, horgolt díszpárna elé teszik a vetett ágyra. Nagy keletje van, mert pénzt alig kér érte. Mókás kancsal szeme kerekedik a babának, ölelésre tárt rongykeze távolról is simogat, örök mosolya ágyba hívja a szeretőket. Az öregasszonyt nem zavarja, hogy alig hall a beszélgetésből valamit, megszokta már, hogy a világ dolgai rajta kívül történnek. Befogadja, ami fontos, ha muszáj, megérti: kézmozdulatból, lebiggyedő, bezáruló, félig nyitott, vagy fölfelé ívelően remegő ajakból, az eleven, olykor fáradt tekintetből, a kérőből, elutasítóból. A hangok csak zavarják. Morgások, sikolyok, kacajok ütemesen egyszerű hangsora. A magyar nyelv már csak ilyen: sok indulatos hangba kevert monotonia. Sosem tudta megszokni. Anyanyelvében a szavaknak van elejük és végük, láncként kapcsolódnak egymáshoz. Iskolában tanult nyelve is ilyen: mindkettő valahogyan rendes. A magyar nem rendes, de nem is rendetlen. Sosem gondolkozott el rajta, hogy is van ez, de valahol a fülében, ahol hangok már alig vannak, inkább csak zajok, mégis szétválik a kétféle beszéd. A szlovén–osztrák a magyartól. Inkább érzi Ilus arcát, mint látja a szemüvege fölötti homályon át.

– Apuka kérem, legalább maga ne bántson! Mit csináljak, mondja! Pistával már évek óta sehogyan se voltunk! A gyerekeknek csak az jutott akkor is, amit én kerestem. Ő felvágottat evett, mi krumplit krumplival és tésztát tésztával. Ő mulatókba járt a rokonaival, mi meg jó, ha néha moziba. Aztán már semmi se volt jó neki. Se a minisztériumi állás, se a badacsonyi főpincemesterség, semmi se. Mostanában hetente egyszer, ha láttuk, akkor is részegen, agyonfáradtan, s még azt mondta, értünk teszi! Hát a saját hülyesége miatt tette, higgye el apuka. Csoda, ha ebből már nem kértem? Aztán meg hova mentem volna? Sokkal erősebb, mint én, nem tudtam volna elzavarni, nem értek én ahhoz! Dolgozom, amennyit bírok, még azon felül is, de nem tudok bánni egy ilyen emberrel, egy ilyenné vált emberrel! Bocsájtson meg apuka! Nem tehetek róla, hogy annak idején beleszerettem.

Elhallgat, mint aki kifogyott az érvekből, holott tudja, az öreg mindent ért.

Milyen jól is éltünk az első években, jaj de jól! Milyen gyönyörű házat béreltünk! Volt pénzünk, még nyaralni is voltunk a Balatonnál. Elkísértem beszerző útjaira Pistát, bejártam vele az egész országot, ahol csak megterem a szőlő. Valami akkor roppanhatott meg bennem, amikor a kis Pisti meghalt, de túléltek, és együtt éltük túl. Ma már nem ugyanaz az ember. Ha nincsen itt, akkor is fojtogat. Az emlékekkel, az együtt töltött szép napokkal és a tönkrement karrierjével, mindennel, egyszerűen azzal, hogy van.

– Szídjon csak, megérdemlem. Próbálok úgy csinálni, hogy a legkevesebb gondot okozzam, más nem telik tőlem, de úgyis tetszik tudni, hogy mindent megteszek! Megmosnám a lábát, jó?

– Ha nincs más dolgod... – morrant az öreg.

– Olyanok a körmeim ezen a semmirevaló lábon, mint a Henié, de ő festi. Az enyém meg csak pirosodik, kékül magától. Na ja! Már pertuban vagyok a kaszással.

Az öreg rácsap a térdére, s messzire kerül a lányától, a szülői háztól, vissza, nagyon régi, csak benne élő időkhöz.

– Nem tudom megszokni, hogy nekem már semmi más nincsen! Mi volt ez a nyolcvanöt év? Az biztos, hogy nem az enyém volt. Egy része mégiscsak, ne hazudjak magamnak na! Az orfeumok, a barátok, a kurvák, Kati formás, kerek fenéke, amibe jó volt kapaszkodni, ha már nem bírta tovább s ágyéka megfeszült. Övé az olasz fogságban válogatott tengerparti kavics is mind. Övé a kocsmá a Péter-Pál utca sarkán, övé a négy pár ló, s a bécsi gyors is.

Mosolyba fíntorodó arcáról senki se tudja leolvasni a győztes meglegedettségét, aki kifogott a kaszáson, mert mégiscsak maradt valami, amit nem vehet el tőle! Annyi, amennyi. A számadás nem érdekli, mindig szerette a tiszta dolgokat. Csak az lett távoli és érthetetlen, hogy mindez valóságos: volt...

Lábát a kellemes meleg vízbe ejti, egy kis víz kifröccsen, nézi lánya lehajtott fejét, fáradt hajában a korpát. Ő pedig milyen illatos volt, amikor orrukát összedörzsölték, hogy „nosza pisze vesszünk össze”, az a simuló lágy kis test! Az is az övé volt, az is, az is, bizony... Mint Kati szép nagy mellei, ha egymásba fordultak.

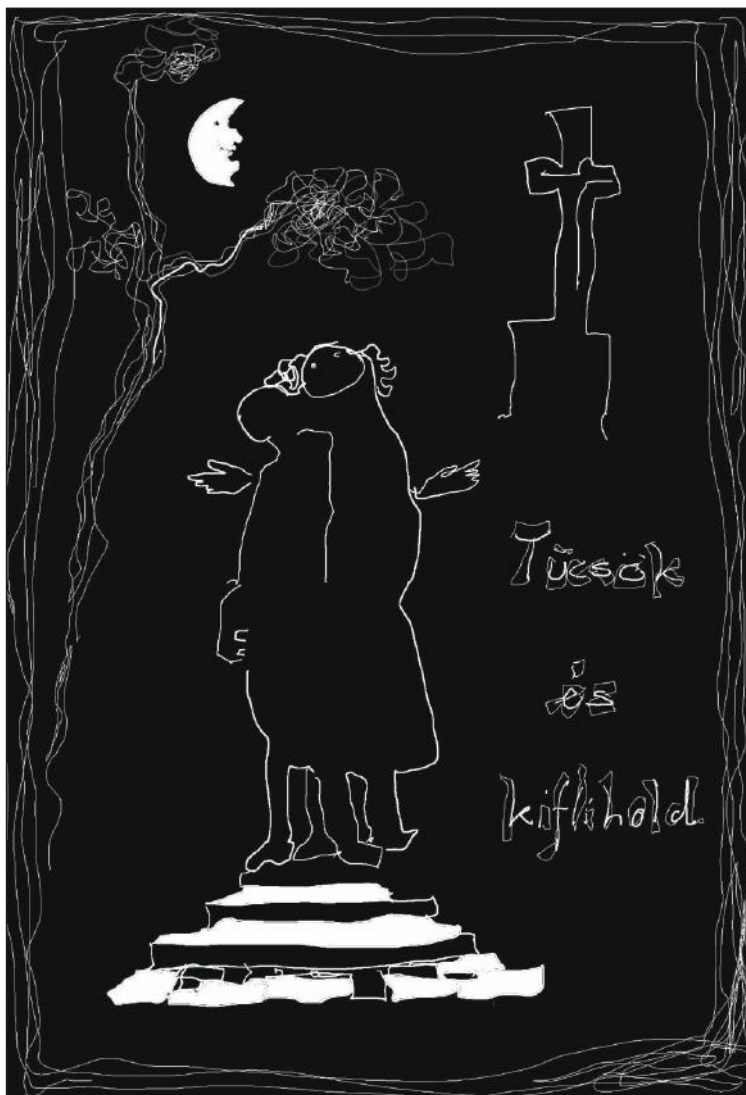
Anyá és fia céltalanul sétálnak, mert szép az este. Amit el kell mondani, az a csöndesedésben átbillen a szavakon.

Lépteik szabálytalan ritmusban koppannak, ahogyan közel kerülnek, vagy kicsit távolodnak egymástól a kockaköveken. Vadgesztenyefák ágai közül utcai lámpák fénye dereng. Titkos kertek sövényei fölé holdfényborzoló lombok kerülnek. Csupasz,

testetlen árnyak jelzik az egyre keskenyedő utat. A hegytetőn feszület áll hatásvadász megvilágításban, három út szögletében. Megállnak előtte, s mondanak egy miatyánkot meg egy üdvözlégyet, ahogyan illik a megszentelt helyen.

A hegyről lefelé már könnyű, inkább visszafogni kell a léptet, mint erőltetni, szinte repülve teszik meg az utat a templomig, ahol az út térré szélesedik.

A Magdolna utca macskaköveit lecsapódó pára fényezi, s a kis házak koszorúzza nyiladék a lebontott mozi sarkánál egy törmelékhalomnál belezuhan a nagyváros forgatagába.

Kovács György: *Tücsök és kiflihold*

Z AKTÁK

Önvallatásaim jegyzőkönyvének darabjai a következő írások.

„Z” úr személyiségének meghatározásához elég legyen annyi, hogy az „X- Y- Z”-nek a vége. Fecsegő alkat, de azért néha önmaga, leginkább mégis csaló, mert mások bőrébe bújik, csak hogy fecseghessen.

Z ÚR ÉS A DARAZSAK

Z úrhoz ájtott a szomszédja, hogy nem tud bemenni a házába, mert éppen az ajtókeret aljában nyílik a darazsak fészke. Talán ha ki tudná irtani ezt a kéretlen migráns tömeget – mert hát végül is ezt a házat ő építtette, de mégsem tud beléje menni, mert egy jól szervezett rovar banda ezt megakadályozza. Z úr szomszédja egy ultraliberális egyén, foglalkozását tekintve pszichológus, hát el tudjuk képzelni a lelki gyötrelmet, mely a darazsak genocídiumához vezérelte. No de az önérdék által fölemelkedvén mégis csak némi józan megfontolás felé irányult a döntés.

Az igazsághoz tartozik, hogy Z úr nagyon beijedt, amikor a kérés következményeit fölmérte, de emlékezetében fölmerült kedvenc darusának, J úrnak a megoldása, mikor is egy csavarlazító sprét tartalmazó flakonra gyűjtött rá, s ennek a darazsak bizony nem tudtak ellenállni. Z úr pedig úgy gondolta, elég lesz nekik a rovarirtó spré anyaga, mert a mérég máskor úgy működött, hogy cél-spré-potty.

Kihúzta hát magát, mint akinek mi sem könnyebb, mint ennek a dolognak a végére járni, acélos szemmel szomszédjára vetett egy még acélosabb pillantást, s elindult a tetthelyre, a rovarölő sprés flakonjával együtt.

Mikor fölmérte a helyzetet, hogy itt tömegével jönnek-mennek a darazsak, ők pedig teljesen védtelenek, elbizonytalanodott.

– Szerintem meg kéne várni a telet, akkor behúzódnak, s le lehet zárni a nyílást!

A szomszéd nem volt elragadtatva az ötlettől, mert így a közlekedés biztonsága kétségessé vált, a tél pedig túl távolinak tűnt.

– Na jó, próbáljuk meg! – mondta Z úr, de közben úgy zakatolt benne a félsz, hogy kihallatszott.

Minden rossz előérzete ellenére a nyíláshoz irányította a flakon csőrét, és adott nekik rendesen!

A darazsak némi hatásszünet után kikóvályogtak az odúból, s támadásukat a gyilkos anyag szagának forrása felé irányították! Z úr bár tudta, hogy a darazsak szaglása igen jó, mégsem dobta el a flakont... Az első harapás meglepte, a többi pedig pánikot váltott ki belőle: rohant végig a telken, kezében a flakonnal, utána a darazsakkal. Nem tudni, hogyan érte el saját ajtaját, nyitotta-csapta be azt anélkül, hogy akár csak egy is követni tudta volna. Rejtély na... mindenesetre óriási mázlija volt.

A szomszéd az autójában talált menedéket, s kis idő múltán a mérég hatni kezdett. Több száz

darázshulla feküdt a nyílás környékén. Z úr úgy volt ezzel, hogy nyakának égő duzzanatai ellentételezik ezt a pusztítást.

Eszébe jutott egy cseh film, ahol a főhős azon medítal, hogy „mely szép lenne az élet, ha ez a sok darázs nem lenne”, de ő ezt teljesen átvitt értelemben nyilatkozta ki, mert a háttérben felesége és lánya szapulták őt védhetetlen beszédjükkel. Itt nem volt háttér (hála annak a Jó Atyaúrístennek!), csak darázs, mint elemi ellenség, de ez a helyzet már megoldódott.

Z úr tapogatta nyakán s feje búbján a fájó-viszkető dudorokat, mit a darázsok alakítottak rajta, de alapjában véve egyetértett velük: a gyilkost meg kell ölni. Na jó! Nem gondolta ő ezt komolyan, csak igazságérzete berzenkedett a genocídium láttán. Különbön nagyon hatásos képeket lehetett volna készíteni Z úr száguldásáról, meg a darázsrajról körülötte, de a dokumentumfotósok sosincsnek ilyenkor a történés közepében. És még háttér sem volt...

Z ÚR ÉS A CSIGÁK

Z úr megmerítkezett a turbolya- s csalánillatú levegőben, majd elindult azon az úton, ahol ritkán szokták zavarni. Odaintett egy üdvözlésszerűt a méhésznek, s megállapította, milyen kevés kell ahhoz, hogy boldog legyen az ember: egy szorgos méhkolónia az ő méhészével, s egy nyelvlógató kutya, virágozni kész akácokban, semmi több.

Ezen egyszerű boldogság közepette ütött be a tragédia: talpa alatt csigagyerek roppant, akár ha egy ház tetőszerkezete omlott volna össze. Apró kis sipításszerű hang hallatszott, de nem olyasmi, mint amit valaki vagy valami kiad magából, inkább a bicikli szelepéből kiáramló levegő okozta sziszegéshez volt hasonlatos. Mint amikor egy sóhajnak vége szakad. Igen, úgy valahogy.

A csigákkal már csak ez a helyzet, mert eső után (az utóbbi időben igen sokat esett) jönnek-mennek a fű között, s elég, ha az ember fölemeli a fejét, már megtörténik, aminek nem kellett volna megtörténnie.

– Na kis csiga, neked se kellett volna annyit rohangálni! – jegyezte meg szomorúan Z úr, mert az oktan halál elszomorította.

A csigákkal valahogyan mindig bensőséges viszonyt ápolt, ki tudja miért? Talán ostoba reményük a védekezésre, mikor visszahúzódnak a házukba, vagy tapogatóval kombinált szemük érzékenysége, talán a párjuk kiválasztása, s demokratikus döntésük miatt: ki a fiú, s ki a lány? Ők ezt egészen komolyan gondolják s teszik, a választás következményeivel együtt. Náluk ez természetes. Nálunk, embereknél ez másként van. Állandó szexuális vágyunk kielégíthetetlen, s irányulhat bármi felé. A másik nem irányába is többek között, hol a nők melle egészen más funkciót teljesít, mint amire kitaláltak: a csecsemő táplálására. Bizony ám, inkább elasztikus játékszer, érzékeny területekkel, melyeknek a pázás során van jelentőségük. Csigáéknál ilyen nincsen, bár lehet, hogy csúszo talpuk recézettsége erotikus tartalommal telített... ki tudja. Azután meg ott van az is, hogy valamilyen módon eldöntik (megdumálják?) ki, melyik nemet képviseli éppen akkor, és az egyik apró kis nyilacsát lő a másikba, s íme, beindul a szaporodás mechanizmusa. Fontos dolgok ezek, de fontosabb és érthetlenebb ennél a fölösleges áldozat, mely a világnak mindig része volt. Mintha Isten belekalkulálta volna az élet folytatásába ezt az igen szomorú történetet.

Z úr talált egyszer egy holt denevért a szűnyoghálós ajtó részében. Talán egy rovar után suhant, mikor valaki ki s becsukta az ajtót. Micsoda méltatlan vége egy parányi

életnek – vagy kettőnek?! No és ott vannak az autóutakon kiviasalt sünök és fecskék, verebek, macskák. Kutyák már ritkábban, mert oly sokba kerül egyet fölnevelni, hogy jobban vigyáznak rájuk, mint régebben. A macska pedig fogyóeszköz... persze nem, de a valóság mégis az, hogy kevésbé figyelünk oda rájuk. Egyelőre korlátozás nélkül szaporodnak, pedig nem volna szabad hagyni. Így hát a szelekciót elvégzik az autók.

És akkor látja az ember a „harmadik világ” gyermekeit, akik ott éheznek, szomjaznak, betegeskednek a gazdag népek ispotályaiban. Megszülettek, mert a nemi gyönyörön kívül szüleiknek más jó nem jutott az életből. Ők elhullottak régebbi időkben, mint a fecskefiókák hideg esős időben, akiket szüleik kidobtak a fészekből, nem lévén táplálásukra elég repülő rovar.

Most megmaradnak ők, jövőtlenségre, szenvedésre, reménytelen vándorlásra. Nekik semmit sem jelent az, hogy „haza, múlt, nemzet, család, holnap”. Csak az jelenthet valamit, hogy „ma”, de még az sem biztos, mert nincsen senki, aki a legyet elhesentse a szemük sarkából... nekik nincs hozzá erejük. Így eshet meg az, hogy szelektált egyedeik millió szám lepik el a mi földjeinket, nem ám a művelés szándékával, hanem az élet megmaradt lehetőségével. Náluk már nincs, s talán nem is volt jelentősége annak, hogy a javakat más termelte meg, talán nem is adja szívesen: hát elveszik. Olyan ez, mint amikor a gepárd leüti a gnút, és a sakálok eszik meg. Az élet nem válogatós, a folytatás lehetősége dönt mindenről.

Z úr régebben azt gondolta, hogy az EMBER mindenütt egy és ugyanaz abban a pillanatban, amikor öntudatra tér: önmagáért való érték.

A víz félnapi járóföld, az ételnek való most száll le az égből mint ajándék (vajon jut belőle neki is?). Ki beszélhet ilyenkor értékről? „Ott a víz, szomjas vagyok, az nekem kell!” „Éhes vagyok, az a zsák élelem az enyém!” Ha kétségbe vonod, megölsz! – és meg is öli.

A víz persze elszennyeződik a vértől, a gabona szétszóródik harc közben, így hát kétszer annyian pusztulnak el.

Na, szépen vagyunk! Gondolta át a sorskérdéseket Z úr, majd lenézett az agyon-taposott csigagyerekre, sóhajtott egy mélyet, s magába mélyedve véletlenül rálépett a másikkra.

Z ÚR ÉS A TEJESEMBER

Z úr munkakedvét úgy vágta ketté a tejesember, mint japán penge a selymet.

A tejesember kétszer csönget, mint a postás, mert nem hiszi el, hogy már fél órája azt lesi, füleli, mikor szólal meg a dudája, hogy ő azután mehessen a dolgára. Mintha szólni akarna valakihez, aki elmegy mellette, s az elillanó pillanatban a benne rekedt mondattól tátva marad a szája.

A magafajta ember ilyenkor már messze jár, a fennsíkon túl, az Óperenciáról nem is szólva.

Hát nem! Csönget, és kétszer, hogy ne feledje Z úr: az ő öregedő testének fenntartása fontosabb, mint amivel áltatja magát, hogy van még dolga ezen a világon.

Helyi lakosokkal cseverészik, folyik a fehér lé a PET-palackba, fizet s megy, no nem a dolgára, hanem egy gyors cigarettára: hátha összeforr a selyem. De nem válik egygé, marad a kettősség: a párhuzamos síkok egyhangúsága töretlen.

Semmi kétség, a teret elszívták előlünk, bekebelezték, s küldik a papírt, hogy valaki valakinek valaminek tartozik. No vajon kinek is tartozik? Hosszú lenne felsorolni. Akik azzá tették, aki – szíjjal és jó szóval –, nekik biztosan. Akiktől pénzt kért kölcsön – bár megadta –, azoknak is. Adótartozása nincsen, s ez fölemelő érzés, bár pénzét önként nem adta volna.

Elszakadt a nejlonzacskó, a félig nyitott kertajtónál billegő palackokat próbálja menteni a kutyák örömétől, hogy hóna alatt átbújva föl ne taszítsák, ha már egyszer sikerült talpra állítani azokat.

A tejesember unokája azt hiszi, rá haragszik, pedig csak a kutyákra morgott.

Egy-egy simogatás, farkcsóválás, s a boldogság rendeződik. Értik ők egymást: mármint ő és a kutyák.

Z úr próbálja megfogalmazni magának indulatait, bízik a szavak azon természetében, hogy akkor is sokasodnak, amikor az ember nem várja. Nem akarja, szaporítani sem kell, jönnek maguktól. A maga részéről a csendet mégis jobban szereti, a fölös beszédet ha lehet, kerüli – mert a szó szállékony, légnemű, tetetlen.

Mit tegyünk, ha akaratunk ellenére mégis csupa ilyesből áll az élet: elillanó gondolatokból, röpké hangulatokból, meg abból, hogy ide tenném, oda tenném, túl nehéz, de egyedül nem megy...

Mindenkivel megesett már, hogy valami nem akart a helyére kerülni az életében, így történhetett, hogy Z úr olyan helyre került, ahová sosem vágyott: vendéglátós lett! A maga módján igyekezett ennek az állapotnak megfelelni, s a „szolgálat” ösztöne is örökösen munkált benne. Genetika, meg neveltetés, és sok minden más, ami rárakódik az ember lelkére hatvan év alatt, de ennek ellenére a „pörkölt-kisfröccs-anyád” filozófia valahogyan nem tudott gyökeret verni a bensőjében. Egyszerű oka lehet ennek a környezet, melyben felnőtt: Pest belvárosa, a zalai falu szeretettel párnázott keménysége, az újpesti vasasok elemi humora és az, ami soha meg nem kerülhető benső késztetés valamire, csuda tudja mire, ami nem is lehet más, mint lelki deformitás, korszerűtlen viszonyulás a globális világhoz.

„Globális világ...” A glóbusz, mármint a Föld, akkora, amekkora. A világról nem tudjuk, mekkora. Se nem nagy, se nem kicsi, csak van. Ilyen egyszerű. Most akkor mihez igazodjon? A nagyhoz, a kicsihez, az akkorához, vagy a semmivel sem mérhetőhöz? Z úr az utóbbit választotta, mert abba még ő, a szegény deformált lelkű is belefér. A helyzet adta lehetőségeket mérlegelve úgy döntött, hogy igazodási pontjához ez a gyakorlati megközelítés a leg-meg-fele-lőbb!

Amióta ez a lehetetlen élethelyzet rabul ejtette, azon kínozza magát, hogy nem erre született. Meglehet, mégis erre a feladatra volt kiszemelve, mert Z úr tudomásul vette a vendégeket, általában a helyzetét, mint az időjárást.

Már többször megállapította, hogy a bányamérnök házáat, ahol ez a rendszer működött, rendesen megépítették.

A kommunista utókor ezt úgy közvetítette: „volt miből lopniok!” Naná, hogy volt miből, hiszen a fennsík alatti szenet máig se tudták mind kibontani. Működött attól kisvasút, öntöde, acélgyár, s egy egész város. A bányászkolónia kiskertjeinek rózsatövevei még ma is ki-kihajtanak, áll még a bányakaszinó is, graffitiktól, ürüléktől szennyezten. Bedeszkázott ablakai mögül szénporos bányászarcokat, lámpáik fénypásmáit idézi a bomlott tetőn át bevilanó napfény.

A bányatiszti ház új tulajdonosának volt annyi pénze, hogy a korosodó édesanyjával összekerült idegent (Z urat) is megélhetéshez juttassa, és vendégházzá terebélyesítse a pufajkásoktól lelakott épületet.

A bányát bezárták, a bányászokat elküldték máshová, majd rokkantosították, SZENES!-LAPÁTRA!-TETTÉK! Nekik már csak a „bunkócska” maradt lelki támaszul, hiszen mindenüket elvették: hitüket, munkájukat, az egész életüket. Még a nóta se maradt, hogy „föl-föl te éhes proletár”, mert milliárdosok éltetik így kommunista istenüket a vörös szentélyben, búcsúcédulájukat részvényre váltva.

Z úr a magára hagyott proletárra gondolt, aki száradék fával karcolja az utat, hogy otthon az asszony ebédet főzhessen, aki néha mintha meg akarna állni, de megy tovább, mert nem tud megállni a pálinkától s a sörtől, amit magába töltött. Már régen nem gondolkodik, csak egyszerű dolgokkal foglalkozik.

Ki nem szarja le a csillagokat! Annyi van belőlük, mint a nyű!

A tejesember autója pedig már máshol dudál...

Szikszai Dóra: Fotó

HÁROM BAGATELL

Hova tűnt?

Balázs úrnak már három lánya volt...

Amikor az első született, akkor még elnézte a sorsnak ezt a hogy is mondjam csak, „melléfogását”. (Tévedés volt, na, van ilyen!)

Amikor a második leány megérkezett, akkor fogta a pecabotját, s naphosszat a filatori gát mellett lógatott a koszos Dunába, ki tudja miért, de halért semmiképp se, mert utálta a halat, s a víznek is inkább gázolaj szaga volt a közeli hajógyártól, mint a megtisztulásé: tudomísén megmerítkezés céljából, hogy bűneink odavesszenek, meg ilyen fölösleges kitételek végett, hát nem sokra mentek Balázs úrral az angyalok, annyi biztos.

Harmadik leánya születésének a sokját sosem tudta feldolgozni... Nem azzal volt a baj, hogy a gyermek nem fiú lett. Hagyjuk ezt! Mert ha szabad kérdeznem, ezért ki fog felelni? Semmibe vevése a nemek kiegyenlítődének, hát ez szörnyű, hogy még az Isten se gondol erre!

Balázs úr fölcuccolt egyheti hideg élelemmel, pecabotokkal, meg mindennel, és egy szép októberi hajnalon elautózott családjá köréből, hogy összeszedje gondolatait, maradék férfúságát, s mindent, ami az élethez kell. Céltalanul tekergett a bágyadt Duna-part mentén, szél se lebbent, csak az autó elefántfülén beáramló levegő jelezte, hogy halad.

Valahol Dömös környékén elege lett az autózásból, s lehajtott a part menti füzesbe, hol több ilyen magányos autó vesztegelt, hasonló gondoktól gyötört alakok által elfoglalt kisebb területeken. Szemmel láthatóan nem vágytak társaságra, és elvárták, hogy kellő távolságra helyezkedjen el az új jövevény, s lehetőleg ne mutatkozzon be – erre elegendő volt egy megsemmisítő tekintet oldalvást, azonnal tudták, hányadán állnak egymással.

Ezek után Balázs úr is békésen lógatott, több boton is, hogy netalán öröm érné, s fogna valamit, amivel jogcíme lenne haza térni, hogy „na ezt süssétek meg a leányom keresztelőjére!” – de a Duna csak kutymorgott magában a kimosott partoldal alatt, és fogalma sem volt a Balázs úrban dülő lelki viharról.

Tőle a harmadik vagy a negyedik vízparti nyiladéknál valaki igen nekiveselkedett, szemmel láthatóan valami hallal birkózott, eltelve a többiek irigységgel vegyes aggodalmával, s a kárörvedő reménnyel, hogy „még ezt sem tudta kikapni a kis gelenyó!” Na de kikapta, rendesen szakolta, mi több, megmérte, szép darab süllő volt, egy-másfél kiló tájékán.

Balázs úrnak ez már sok volt, mi több, elviselhetetlen. Botjait elhagyva átsietett a szerencsés pecáshoz, s megalkudott vele a süllőre.

Tisztában volt azzal, hogy nincsen más esélye a visszatérésre. Nem is akarta ezt olyan nagyon, hiszen a család melegségének igénye igen távol állt tőle, de valahol legbelül azt érezte, hogy enélkül hamarosan meghal. Nem gondolt a statisztikákkal, hogy mennyivel hamarabb hálnak meg a magányos férfiak, de Isten tudja miért, méltányolta ezt a szempontot. A férfiúi önrendelkezés igénye azonban mindent fölülírt benne, így került ide.

Felesége különben gyönyörű asszony volt, amúgy mindenestül, ki sem lehetett nézni belőle a három gyereket. Az emberek gyakran elkövetik azt a hibát, hogy egy probléma megoldására újabb problémát kreálnak, s míg az egyikkel vesződnek, abban reménykednek, hogy a másik megoldódik magától. Ezt a taktikát követte Balázs úr is, amikor egy hasonlóan szép leánnyal szerelmi szálai szövődtek. Láss csodát, éppen akkor lepte meg őt az Isten egy negyedik gyerekkel, egy fiúval, de nem ám az újdónatú gyönyörűségtől, hanem a még mindig szép régítől!

Új kapcsolatából, mit titkolni talán csak gyerekei előtt tudott – azt is csak temetéséig –, szintén leánya született: szép és okos, mint a többi.

Na de ne szaladjunk ennyire előre, most még csak három leány van, meg a süllő, ki is kisebb erőfeszítéssel került a keresztelői menübe, mint mondjuk ha napokon át leste volna a vizet Balázs úr.

Ennek persze semmi jelentősége, mert a lehangolt ábrázat s a mégiscsak jelentős trófea ellentéte emelte a keresztelő fényét.

Távollétei nem voltak szokatlanok, inkább csak az volt meglepő, hogy hallal tért vissza a pecázásból, erre még nem volt példa. Mindenki tudta, hogy ennek az időtöltésnek célja csupán egy valami lehet: ne legyen otthon, illetve sehol se legyen. Fontos szeglete ez a férfiember lelkének. Amikor a nő azt kérdi, „mire gondolsz?“, és azt a választ kapja, hogy „semmire“, az úgy is van! A férfiember lételeme ez a semmi, amit reményei szerint ő tud egyedül tartalommal megtölteni. Tehát ha csak úgy néz ki a fejéből, akkor valóban csak úgy néz ki a fejéből és kész. Teljesen egyszerű dolog, nem kell a semmibe révedő tekintetbe bármit is belegondolni. Higgyék el, semmi sincs benne! Én csak tudom...

A keresztelő a jókora süllő támogatása mellett baj nélkül lezajlott. A kicsi lány alfeléből zajosan távozott a sátán a kereszt jelére, elfojtott mosolyok „ó a kis drága“ kíséretében. A rokonság ette-itta, amit talált. Balázs úr pedig fogta a botjait, s „Lógatok egyet“ bejelentéssel távozott.

Gyönyörű felesége csak nézett utána. Nem ez volt az első eset, és maga sem tudta, hogy a csudába szülhetett ennek az embernek harmadszor. Tudta persze, hogy nem neki szült, hanem mellé, háta mögé, amúgy zárójelenen. A gyerek az jön, néha több, néha kevesebb, mindig amennyi kell. Az asszonyok ezzel tisztában vannak. Ők nem kifelé néznek a fejükből, hanem befelé, ahová férfitekintet sosem hatolhat. A férfiak nem is kérdezik soha „mire gondolsz?“, mert pontosan tudják, hogy mire...

Nem hiába született...

Éberné a vaskorlátnak könyökölt harmadik emeleti lakásuk előtt a körfolyosó korlátján. Csöndben lesett, akad-e valaki, akinek életbölcösségeit továbbadhatná. Ez volt a fő tevékenysége: filozofált, s ha valamire jutott – semmibe vesző vizenyős tekintete által a lényegét megérintvén –, vagy bőfögött, vagy nyelt egyet, s bevonult (ehhez nagyon értett) kutyái által kellően szanaszét szedett lakásába. Nagy mosoly uralkodott el lelkén, mit férje megérkezéig gyakorolt, hogy a nyomorult szégyellje magát, amiért nem szégyelli a szanaszét szedett lakást szemétdombnak érzékelni, holott valóban az. Férjének halvány gondolatában sem rémlett, hogy csak az ő kedvére ilyen a világ, s nem a lustaság, nemtörődomség, semmire valóság, kelesztett tunyaság bemutatója mindez a gyönyörűség.

Éberné esti mese helyett a szomszéd lányoknak, s az egész folyosónak, mi több, a ház megremező falai között élő népeknek nyilatkozta ki:

„Mert a férfitől mindent el kell venni! Mindent!!! Csak a szemét kell meghagyni, azt is csak azért, hogy sírni tudjon!”

Ez a mondása amolyan „ceterum censeo” volt, naponta többször is kinyilatkoztatta. Leginkább olyankor tette ezt, amikor a konyhában tornyosulni kezdett a mosatlan edény, vagy a szennyesládát nem lehetett már becsukni, szóval amikor valamit odébb kellett volna tenni. Egyáltalán: mozdulni kellett volna. A mozgás Éberné számára teljesen fölösleges tevékenységnek tűnt, ezért nem is élt vele. Inkább csak nappalijának kedvenc fotelja s a folyosó vaskorlátja közötti távolságon fagydogált végig, ha szűkségét érezte magvas gondolatainak kinyilvánítását. A takarítást, mosogatást férjére hagyta, aki a fölé tornyosuló mérhetetlen gonoszságnak engedve elvégezte azt is.

Éberné amúgy egy velejéig önző dög volt mindenki véleménye szerint, és senki sem értette a férjét, aki könyvelői mivoltában a mintaférj mintáját mintázta. Sosem túlórázott, mindig mindent megcsinált otthon: bevásárolt, kutyát sétáltatott, elvégezte a házi munkát. Feje sovány vállai között, tekintete Istennél, s mindezt miért?

Éber úr a számoknak s a számokból élt. A tényezőkat, poharakat s az evőeszköz darabjait gondosan megszámlálta, amikor helyükre tette őket. Koszos tányérral a kezében mélézgatva próbálta kiszámolni, mekkora esélye van annak, hogy a vaskorlát esetleg megbillenne felesége súlya alatt... Belátta, hogy matematikailag igen kevés. Ha meg besegít egy kis fűrész-faragással, hátralévő éveit börtönben fogja tölteni. Az ábránd megmaradt volna ábrándnak, ha nem pillantott volna fel az égre, a fölöttük lévő folyosóra, ahol látszottak a vaskorlát rögzítőelemei.

Egy csavar, rozsdásan, elvékonyodva, mintegy fölkinálva a megoldást Éber úrnak.

Nézte, nézte a csavart, aztán az ő korlátjukat, majd megint a csavart... És minden bátorsága elpárolgott, hogy valami módon meggyengíthetné a szerkezetet. Technikai érzéke a nullával volt egyenlő, ezért még ötlete sem volt, mi több, elfogta a gyöngeség, ha az asszonyra gondolt. A néembernek megesett néha a szíve nyomorult férjén, s megengedte, hogy már régen nem férfias látogatóját az ő tágas kapujához engedje. Olyankor puhán ráterült, kibontva maradék nőiességét, apró kis sikkantásokkal jelezve valamiféle kielégülést. Jól belegondolva ez is a szegény férfi kizsákmányolásának egy formája volt, hiszen összekeveredett nedveiből nem fejlődött utód.

Ezért aztán Éber úr csak nézte a csavart és ábrándozott, de szabadulása a láthatáron túlra süllyedt volna, ha nem égett volna be tudatába az a csavar, hogy az egyszer elfogy, s a korlát kibillen...

Az eszébe sem jutott, hogy ki lesz akkor a korlátnál.

Szóra sem érdemes...

Andriska a ház üdvöskéje volt, amolyan aranyifjú, abban az egyáltalán nem aranyos világban. Így, becézve emlegették, ki tudja miért. Egy első emeleti lakás volt az övé, nem is kicsi, legtöbbször ilyen méret mellé már társbérletet kaptak, de ő nem. Két szoba összkomfort család nélkül! Volt, hogy a nyitott ablakon keresztül látni lehetett

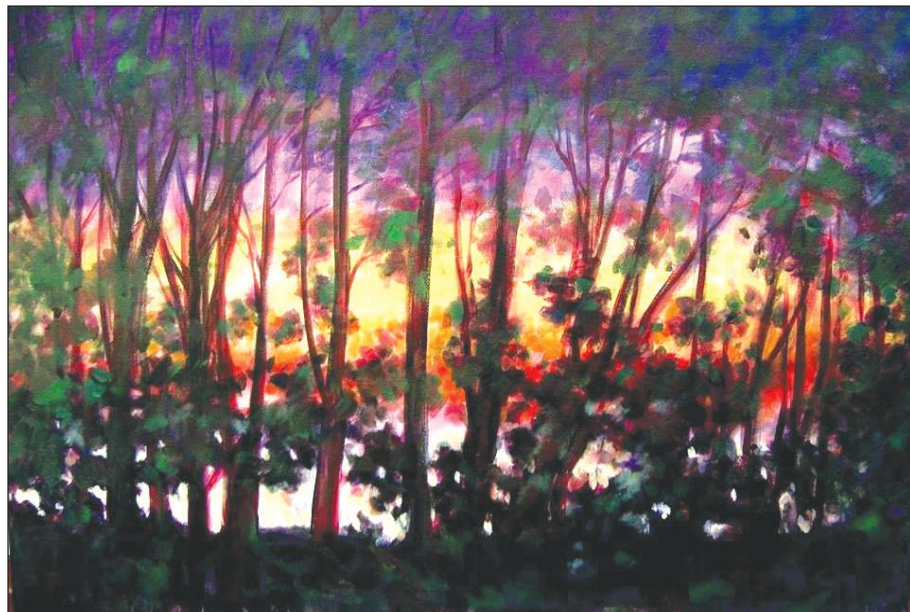
a bárszekrényét, amiben egy koponya világított félelmetesen, rejtelmesen. Hát ez az Andriska bizony már betöltötte a negyvenet is, nem volt mai gyerek. Senki sem firtatta, miből telik neki először egy nagy 350-es IZS motorra, azután egy Skoda dzsipre, majd egy Opel Kadettre. A ház előtt csak az ő fejlődésben lévő járművei álltak abban az időben, no meg a Steinbach számára a kordéval, aki a kenyeret hordta ki több utcával odébbra. Ennek a szárnak időnként meghosszabbodott a nemi szerve, mint mostanában a betonpumpa, s ha már majdnem a földet érintette, egyfajta közönnyel engedte ki vizeletét az útpadka mellett gyűlő kenyérmorzására. Hát így voltak ők itt együtt, a luxus és a kendőzetlenül kitárulkozó élet. Aki már látott ilyen állapotban szamarat, annak ez a leírás erősen gyöngített.

Különböen pedig igen jó modorú, szép szál férfi volt ez az Andriska, a gyerekekhez is mindig volt egy kedves szava.

Néhányszor látni lehetett, amint egy nőszemély feloson a cselédlépcsőn hozzá, de ritkán ugyanaz, s annyira tapintatosan történt mindez, hogy senkinek sem lehetett kifogása a látogatók ellen. Ilyenkor hosszú sóhajok és nyögések szűrődtek ki a résznyire nyitott ablakon, s kis ügyeskedéssel a részletek is feltáruhlhattak némely leskelődő kamaszok előtt. Volt mit kitárgyalni ezek után a földszinti lépcsőforduló alatti zugban, ahol a ház apró s nagyocska népe össze szokott gyűlni egy kis titkolózásra.

Andriska még '56 után is a házban lakott, de egyszer csak eltűnt. Nem jöttek érte, nem vitték el, egyszerűen eltűnt az Opeljével együtt. Lakásába új lakók jöttek, egy fiatal pár leány ikreivel.

Habos fehér ruhájukban vonultak vasárnap délelőtt a misére és a cukrászdába. Kedvesek voltak, bár nem igazán közlékenyek, mintha a lakás korábbi lakójának titkozatossága rájuk hagyományozódott volna.

Török Bernadett: Ablakból

OTTHON, ÉDES OTTHON

Halk morrantást hallott a közelében. Mint mikor valaki mélyen megszívja az orrát, vagy mikor egy állat álmából riadtan magához tér. Oldalt nézett, s látta, hogy a kirojtosodott függönytől kissé takarva egy ember arca emelkedik fel lassan a szomszédos asztal nedves üveglapjáról. Üresen bamba tekintetét olyan gyűlölettel hordozta körbe, mint akit súlyos megaláztatás ért álmában, s most keresi a tettest, hogy elkap hassa. Nem sokkal lehetett idősebb nála, kivörösödött arca, tüskés, vöröses haja ismerősnek tűnt, mégsem tudta hova tenni. Elfordult, mint aki nem látott semmit, szeme egy pillanatra találkozott Tahókinézetével. A rabszolgám, intett Tahókinézet a pult mögött, s megnyalta a szája szélét.

Nem szerette gyorsan inni a sört, hamar felpuffadt tőle. Most mégis sietett, mert érezte, hogy ez az asztalnál ébredező alak belé fog kötni: oldalvást látta, ahogy föl-alá ingó arcát egyenesen rászegezi, és már emelkedik is fel ültéből. De alig egy-két korty fogyott még csak az üvegből, nem akarta itthagyni. Meg hát amúgy is, miért menekül az, akihez még hozzá sem érték? Azért, mert oka van rá.

A gyűlölködő arc egyre közelebb ért, figyelte oldalról, lassan alakot öltött, mokány, szinte egy tömbből faragott testté állt össze, s olyan lassan közeledett, mintha egy szekrényt toltak volna feléje. Utolsó mozdulatával lehuppant az asztalához, a vele szemközti székre, és úgy dobta rá két karját az asztalra, hogy el kellett kapnia a sörét, nehogy felboruljon.

- Szervusz – mondta. Hangja élőbbnek tetszett, mint a kinézete.
- Szervusz.
- Mi újság a Bundesligában?
- A Bundesligában? Semmi.
- Dehogynincs. Újság mindig van.
- Vezet a Bayern.
- Na, látod. Ez is újság. És te?
- Mit én?
- Te melyikben játszol?
- Én?
- Te hát. A Bayernben vagy a Dortmundban?
- Egyikben sem.
- Egyikben sem? Akkor a Leverkusenenben.
- Sajnos abban sem.
- Te szívatsz engem. Itt mindenki úgy tudja, hogy a Bundesligában vagy. Ott vagy, vagy nem ott vagy?
- Baromság. Sosem játszottam Németországban.
- Ajjaj. Szóval a honi bajnokságban.
- Ahogy vesszük.
- Csak nem azt akarod mondani, hogy nem az első osztályban?
- Nem abban.
- Második?
- Abban sem.
- Hát melyikben? Hiszen azt beszélnek, hogy nagy futballsztár lettél.

– Nem jöttek össze a dolgaim.

– Hallod, Főnök? Nem jöttek össze a dolgai! – hátrafordult, és alázatos képpel Tahókinézetre nézett. Tahókinézet arca meg sem rezsent, és továbbra is mereven bámulta őket.

– Fizetsz nekem egy sört? – fordult vissza a vörösfejű. Mindene, szája, szeme olyan mélyen ült az arcában, hogy alig találta őket. Kezdett neki derengeni valami.

– Fizethetek.

– Akkor egy sopronit.

– Egy sopronit kérnék – szólt oda a pulthoz.

Tahókinézet megnyitott egy üveget, lerakta maga elé a pultra és föléje könyökölt.

A fiú várta, hogy Vörösfej majd feláll és érte megy, de az meg sem moccan, csak várakozón lesett rá. Elöntötte valami belülről, de érezte, még nem csap át a gáton, még a medrében marad. Felállt, elvette a sört, lerakta Vörösfej elé.

– Poharat is kérek.

– Poharat?

– Azt hát. Miből igyam? Üvegből?

– Poharat is kérünk.

Lerakta azt is eléje. – Kitöltsem?

– Esetleg.

– Fuck your mother.

– Azt hiszed, nem tudom, mit mondtál?

– Azt hiszem.

– Azt hiszed, bazmeg, hogy mi itt nem nézünk filmeket? Bruce Willis, Seagal, meg a többiek?

– Biztos néztek.

– Akkor meg? Különbö te mindig is hülyének néztél engem. Nem esett le még most sem, ki vagyok, mi?

– De leesett.

– Na, ki vagyok? Igaz, hogy belőlem nem lett akkora futballsztar, én csak a helyi csapatban játszom, de azért talán emlékszel rám.

– Persze, hogy emlékszem. Fölöttem jártál pár évvel.

– Egész pontosan hárommal.

– Hárommal.

– És néha fociztunk egymás ellen.

– Emlékszem.

– Egész ügyesen mozogtál. Már akkor is. Te voltál a sztár a pisiscsapatban.

– Nem volt nehéz.

– Engem kicselezni sem volt nehéz, mi? Kötényeket osztogatni. Mert én, hogy is mondjam, már akkor is nehézkes voltam. Te meg olyan incifinci. Bújtál át a lábak között, mint az egér.

– Hát azt talán nem.

– De igen. És senki sem mert fölrugni, mert azt mondta az a húgyagyú Kuti, hogy ne merjen téged bántani senki, mert te vagy a jövő Raulja.

– Miért éppen Raulja?

– Mit tudom én. Talán mert az is ilyen nyápic volt, mint te.

– Raul nem volt nyápic. És én sem.

– Az voltál, ha mondom, motherfucker. Na, ehhez mit szólsz?

– Én nem szoktam sértegetni azt, aki fizet nekem.

– Én sem. De most kijött a számon.

– Hát szívd vissza, légy szíves.

– Baszod, még neked áll följebb.

Beleivott a sörébe, fölvette a földről a táskáját és fölállt. – Csá. Jól elbeszélgetünk.

– Csá, csá! Most hova mész, motherfucker?

– Haza.

– Nem iszod meg velem a sörödet?

– Nem. Meghagyom neked.

Vörösfej elkapta a karját, és visszarántotta. – Azt hiszed, ilyen olcsón megúszod?

– Mit?

– A régi dolgokat. Amikről az imént beszéltem.

– A kötényeket?

– Például.

– Nem szívatás volt. Így jött össze.

– Hát persze. Így jött össze.

– Pontosan. Ez az egésznek a lényege.

Kirántotta karját Vörösfej szorításából, és pár lépéssel az utcán volt. Tahókinézetre rá se nézett.

Még mindig kihalt volt a Fő utca. Addig kellene hazaérnem, gondolta, míg ilyen. Míg nem találkozik senkivel, meg a szülei sem alszanak. El is indult, de azt vette észre, hogy egyre lassabban megy. Nem ilyen visszatérésre gondolt. Ismert játékosként szállhatott volna le a buszról. Még inkább ki a kocsijából. De sikerült elszúrnia. Valahogy nem jött össze. És tudta, hogy már nem is fog. Elszalasztott egy esélyt. És nem lesz több, ebben teljesen biztos volt.

Úgy nyitotta az utcaajtót, mint egy idegen, aki csöngetett, de nem válaszoltak neki. Az udvaron nem volt mozgás, az istállóban nem égett a villany. Talán nem is tartanak már állatot, gondolta, mikor ő elment, már akkor is csak egyetlen tehenük volt. Beleuntak, ahogy más másba ún bele. A nyugdíjban bíztak, hogy majd elég lesz nekik, hiszen nem kell eltartaniuk senkit. Igényszintjük sosem terjedt túl a napi betevő megszerzésénél.

Félrehúzta a szúnyoghálóként szolgáló kartonruhát, és belépett a konyhába. Ugyanaz a viaszosvászonnal borított asztal és két hokedli képe tárult elé, ami emberemlékezet óta mindig – anyja még a viaszosvásznat sem volt képes kicserélni, pedig a négy sarkánál rég lekopott róla a mintázat. Az asztalon füles vizespohár, azt használta az egész család, s ami mindig olyan átláthatatlanul mocskos volt, hogy csoda, hogy nem kaptak el valami fertőzést. Egy nejlonzacskóba csomagolt kenyérvég, sőtartó, egy felbontatlan levél az E-ONZ-tól. A sarokban álló hűtő szinte teljesen üres, egy félbetört kalács meg egy pohár túró állt a felső polcon. Sosem tudta kitalálni, mit esznek a szülei, s mit evett ő, míg itthon volt. Ebédre még csak-csak készített az anyja valamit, de hogy mi volt a reggeli meg a vacsora, semmi emléke nem volt róla.

A szobában is a megszokott kép fogadta: anyja a fotelban, apja a megvetetlen ágyon aludt, és versenyt horkoltak valami tehetségkutató műsoron. Hatvanévesek sem voltak még, de így öntudatlan állapotban, kítátott, fogatlan szájjal, csaknem teljesen

kopaszon úgy néztek ki, mint akik a ravatalozó előszobájában ágyaztak meg maguknak. Inkább gyűlöletet, mintsem szánalmat érzett irántuk egy pillanatra, mert bár nem sok fogalma volt még a felnőtt világról, annyit azért tudott, hogy nem az élet tette ezt velük, hanem saját igénytelenségük. Ő volt az egyetlen gyerekük, akire még annyit sem költöttek, mint toprongyos ruházatukra, és a házuk is olyan állapotban volt, hogy egy nagyobb vihar bármikor összedönthette volna. Hiányzott belőlük a legparányibb ambíció, igazából sosem akartak elérni semmit, sosem akartak előrébb jutni, gyarapodni. Apja afféle mindenes munkákat vállalt gazdag embereknél, pedig asztalos volt, éppenséggel kereshetett volna jobban is, anyja meg főliázott, de persze nem a sajátjukban. Mint akik el sem tudják képzelni, hogy lehetne nekik is valamijük. Elég volt nekik a majdnem semmi is.

Várta, mikor moccannak meg, mikor veszik észre, hogy ott van, de semmi sem történt. A tévé bömbölt, de horkolásuk a visító zenét s a nézők tapsát is túlharsogta. Megkereste anyja ölében a távirányítót, lejjebb vette a hangot, hátha arra felébrednek, de nem ébredtek fel. Ha persze megtelefonáltam volna, gondolta, hogy jövök, akkor vártak volna. Ő a hibás, amiért csak úgy beállított, ráadásul késő este. Hiszen azt sem tudták egyáltalán, hol van, mit csinál. Talán már le is mondtak róla, legalábbis arról, hogy valaha is viszontlátják. Legutóbb úgy ment el itthonról, hogy rájuk vágta az ajtót és azt mondta, ne is várják többé. Azóta egy év telt el, és lehet, hogy tényleg nem várták többé.

Visszament a konyhába, leült a hokedlire és megette az üres kenyérvéget. Közben arra gondolt, talán egy késő esti vonatot még elérhet. Igaz, legalább két kilométerre van az állomás a falutól, de futva az neki tíz perc sincs. Ha meg nem megy már vonat, megalszik a váróban – nem lenne újdonság, csinálta épp elégszer. Az az elképzelés, amiért hazajött, már abban a percben elúszott, hogy leszállt a buszról. Keres itthon valami ideiglenes munkát, aztán, mikor összeszedi magát, visszamegy a városba és megpróbálja ott folytatni, ahol abbahagyta. De hogy ez így legyen, ahhoz vissza kell költöznie a szüleihez. Húszévesen együtt élni velük. Amikor tizenhat évesen sem tudott. Ezt nem gondolta át alaposan. De hát mit tudott ő eddig az életében alaposan átgondolni? Semmit.

Kirakta az ötezeresét az asztalra, a vizespohár alá, volt még annyija ezen felül, hogy talán a jegyét megveheti belőle. De aztán meg arra gondolt, hogy milyen nevetéses: ötezer forint! Mire mennének ötezer forinttal? Semmire. Neki meg éppenséggel jól jönne. Fogta a bankjegyet és visszagyúrte a zsebébe – egy koldus ne jótékonykodjon.

A kocsmá elé érve bepillantott a még mindig tárva hagyott ajtón: most többen voltak, de annyira azért még mindig nem, hogy ne szúrja ki magának Vörösfejét, amint magányosan bambul a söre fölött a sarokasztalnál. Talán valamelyik Bayern-meccszet pörgeti le magában, gondolta, s Robben épp egy hatalmas kötényt ad neki. Most valahogy kedve lett volna odamenni hozzá s oldalba öklözni, hogy ne búsulj, pajtás, történeknél ennél szarabb dolgok is az életben. De egészen biztos volt benne, hogy félreérténé a gesztust. Hogy azt hinné, szívatja megint, s talán még be is találna mosni neki egyet. Pedig ha tudná, hogy irigyli! Hogy üldögezné bambán ő ott azon a széken!

Hogy örülne, ha ő kapná Robbentól azt a kötényt!

A HÁROM SÜNDISZNÓ

Három jó barátka akadtam, ha rövid időre is, abban az esztendőben. De az is lehet, hogy ezt csak én gondoltam barátságnak. Közülük komolyan csak az egyikük, a legkisebb oszthatta a véleményem. A másik kettő kifejelett sündisznó volt, szülei lehettek a kicsinek. S ők húzódoztak tőlem. Ha megérintettem a tüskéjüket, már össze is gömbölyödtek. A kicsi viszont, ha össze is vonta magát, hamar megenyhült, hol erre, hol arra lépegetett, úgy szuszorászott felém.

Később meg-megengedte, hogy megsimogassam a tüskéit. Azt nem szerette csak, ha az orrához nyúltam. Felhorkant mindjárt.

Igazat adtam neki, mert az orromra én is kényes voltam. Ne nyúlkáljon ahhoz senki, hogy a puhaságáról megállapítsa, hogy hazudós vagyok-e. A feltételezés is felháborított, mert annyi sütnivalóm már volt, hogy arról azt nem lehet megtudni, azonkívül, nem vagyok én olyan, hogy hazudjak. Lódítani szoktam, csak néha, s az mindjárt más. S ezt sem azért teszem, hogy más megtudja, valamit el akarok titkolni, hiszen nem azért tagadom le. Hanem mert nem tartozik rá. Nem kell ahhoz sok ész, hogy ezt valaki megértse. Akkor pedig az ujjával semmi keresnivalója az orrom körül.

A három sündisznócskát mindig este, besötétedés után vettem észre mozogni az udvaron. Nappal hol lehetek, nem tudom, apám szerint elmentek aludni.

De hova mentek? Eleinte tívé tettem minden zugot, hogy rájuk bukkanjak, sose leltem rájuk. Ők meg tartották magukat a szokásukhoz, mindig este kerültek elő. S csak ha a konyha előtti lépcsőre kivettem a lámpát, lehetett észrevenni, hogy ni, ott lépegetnek a kerítés mellett vagy a téglarakás körül.

Ilyenkor aztán óvatosan belepakoltam őket egy kosárba, s próbáltam nekik legyet fogni, hernyót az eperfáról, vizet is tettem elébük, hátha szomjasak. Ám hiába igyekeztem a kedvükben járni, nem nyúltak azok se vízhez, se hernyóhoz. A légy is csapkodhatott a szárnyával, akár el is röppülhetett, ha tudott, nem elég nagyot ütöttem rá.

Így aztán hagytam őket, hadd menjenek, fogjanak ők bogarat, lárvét, ha nekik úgy jobb, nem fogadják el tőlem a segítséget. Haragudtam rájuk.

Nem sokáig persze, mert másnap este megint megjelentek. Mégiscsak kedvelnek ők engem, gondoltam, amit így tudnak kimutatni. Vonultak keresztül az udvaron. Legszívesebben én is velük tartottam volna. Micsoda kalandokban lehet részük, irigykedtem. Bujkálnak a bokrok, gazok között. Összetalálkoznak macskával, békával, gyík iszkolhat el közeledtükre. A kutyát viszont – észrevettem – igyekeztek elkerülni. Nem azért, mert félték volna tőle, csak hagyja őket békén! Különben – gondolhatták önéretesen – mind a négy toppancsuk megbánja, csak sokat ugráljon körülöttük!

Ha meghallottam, hogy valahol a nyári jászolnál ugat rettenetesen, fogtam egy botot, s feléje hajítottam, tágítson onnan. Tudtam, hogy szegény sündisznókat akarja bántani. Pedig azok biztosan nem ártottak neki. Akkor meg tágítson a közelükből, a védelmem alatt állnak, ha nem tudná. A zsákból nem azért menekítettem ki mind a hármut, hogy ő ijesztgesse őket, sőt még annál is rosszabbat tegyen, mert kitelne tőle, olyan dühödten ugatott néha.

Nemhogy barátságos lenne hozzájuk, hiszen milyen bajban voltak! Azt hiszi, a kalapos ember viccből tette őket a zsákba, s hátalta volna haza? Mást akart ő, nem vic-

ceskedni! Megnyúzni mind a hármukat, s ebédet készíteni a húsból. Anyám megmondta, amikor megkérdeztem tőle, nem csinált belőle titkot.

– Másért minek vitte volna haza? – nézett rám.

A dülő széli földjén kapálgatott a kalapos ember, aminek végében egy kisebb fajta csutkarakás került az útjába. Szétlökte a kapanyéllal, hogy beledúrja a mezsgye barázdájába, hadd egye ott az idő. Akkor vette észre, hogy a törmelékben három sündisznó lapul.

– Gyertek csak, barátocskáim! – piszkálta őket elő. – Gyertek csak!

Vette a zsákját, amiben vizet hozott magának egy üvegben, meg kis elemózsziát ebédre, amit már elköltött délben. Úgyhogy az üres üvegen kívül csak a szalonnáspapír hányódott benne, a zsineggel bekötötte a zsák száját, nehogy ki találjanak szökni.

– Így ni! – szólt megelégedetten, s a belőlük készült holnapi ebédre gondolt.

Egyetlen disznót sem tudott tartani abban az esztendőben, magyarázta anyám. Hozzáteve, hogy nem volt ő mindig ilyen szegény. A mostani világ tette ilyenné. Minden terményét el kellett adnia, hogy az adót kifizesse. Fűvel, kenyérhéjjal pedig nem lehet jószágot hizlalni. Olyan marad tőle, mint az agár.

Hogyne örvendett volna, amikor arra gondolt, három disznót levág holnap, ha azok sündisznók lesznek is. Visítani se tudnak, hogy meghallja valamelyik rosszakaró szomszéd, s feljelentse feketevágásért a tanácsházán, rendőrökkel vitesse el. Igaz, hogy hurkára, kolbászra nem telik belőlük, de egy kiadós pörköltre igen. Megérte, hogy szétlökte a csutkahalmot.

Mikor tünődésében idáig jutott, észrevette, hogy a szomszéd faluhatár felől borongóssá kezd válni az ég: felhők gyülekeznek a magasban. Hadd gyülekezzenek, hagyta rá. Messze vannak még. Egy vagy két kapálatlan kukoricasor volt hátra, azon meg végigmegy egy-kettőre, mondta magában, ide már nem kell kijönni holnap.

Láttam az egyik fáról, aminek a tetejét másztam meg éppen, hogy egyre sietősebbre fogja a dolgát, de azt is, hogy a felhők is megiramodtak a kanálisárok felett. Tudtam előre, hogy ebből szaladás lesz, a kalapos ember kapkodhatja a lábát, ha nem akar bőrig ázni. Vagy jól elveretni magát jéggel, mert a kék-fekete fellegek között szürke színűek is tornyosultak, azokból pedig jég szokott esni. S attól még a kalap se védené meg, gumókat verne a fején.

Észre kellett vennie, hogy már villámlik a közelben. A szél is megjött, hordta a port. Erre hátára kapta a zsákot, s nekilódult kezében a kapával. Majdnem kiabáltam is neki, hogy gyorsabban fusson, az esőfelhők már a feje fölött járnak! Az égdörgecsben azonban úgyse hallotta volna meg. S nem tudott máshová menekülni, mint a mi házukhoz, ahol be tudott húzódni a gádor alá. Ott már nem érte a fergeteg idő, zuhoghatott.

Az eső eleje paskolta csak meg, de az is elég volt, hogy sok száraz ne maradjon a ruhájában. Olyan zuhé söpört végig a kerten, kazlak közt, hogy megállt a víz az udvaron. Először abban szaladtam egyet, majd odaálltam a gádor alá én is: kíváncsi voltam, kiféle-miféle ember szökkent be hozzánk a határból.

S jól tettem, hogy odaálltam, mert hamarosan arra neszeltem fel, hogy a fal mellé letett zsákban mozog valami. Csak nem nyulat fogott? Annyira tud szaladni ez az ember, hogy utol tudja érni? – pislogtam rá. Azt láttam, hogy az eső elől igencsak menekítette az ingét, de hogy nyulat kapjon a markába, nem néztem ki belőle. Ha csak meg nem áll neki. Az meg bolond lenne! Különben is, ha nyúl lenne a zsákban, az rug-

dalózna, hányná-vetné magát. Közben mintha valami lihegést hallottam volna. Meg is kérdeztem a kalapos embert, mi lehet az, amit hallok?

– Ha te azt tudnád! – húzta fel a szemöldökét.

– Madár – akartam mondani. De az nem ilyen hangon szokott levegőt venni, azután meg az csapkodna a szárnyával. Más lehet benne, gondolkodtam. De micsoda?

A kalapos ember nem mutatkozott közlékenynek. Az eget lesegette, mikor megy el a vihar a fejünk fölül. Mára bekapált az idő, ahogy mondta, nem szikkad meg a föld holnaputánra sem, hogy a félbe maradt munkát befejezze.

Ellépegetett a fészker elől, hogy onnan is körülmélje a magasságot, a felhők nem fordulnak-e vissza. Indulhat-e hazafelé?

S amíg ő hol erre, hol arra forgatta a fejét, odaugrottam a zsákhöz, nem tudtam megállni, hogy bele ne kukkintsak. S mi más, mint három sündisznó pislogott rám. Az a három, amelyeket a csutkahalomban talált a kalapos ember. Nagyon kétségbeesettek láttam őket. Nem sok időm volt gondolkodni, hogy kitaláljam, mit kell tennem, ha azt akarom, hogy a sündisznókat a zsákból kimenekítsem. Merthogy az nem nekik való hely, azzal tisztában voltam. S azzal is, hogy a kalapos ember vagy be akarja valahova zárni őket, vagy ki tudja, mit akar? Hogy fel akarja falni, eszembe nem jutott volna.

Arra nem várhattam, hogy anyámtól majd megtudakolom, gyorsan kellett cselekednem. A zsákkal be is suttyantam szempillantás alatt az istállóba, hogy ott kifordítsam a megszeppent állatokat. Utána a zsákot visszatettem, ahol volt, s vártam, hogy az ember, cuppogtatva a sarat, visszaérjen a gádor alá. A sündisznók már jó helyen voltak.

Csak a zsákba mit rakjak, hogy olyan súlya legyen, mint volt? Ha a hátára kapja a kalapos ember, nehogy gyanút fogjon.

A segítség a kiskonyhából jött: anyám lépegetett a tűzrevalós kosárral az udvaron. Engem keresett, vigyek neki gyújtósnak száraz gallyat a kazaltól. S amíg én eloldalogtam hátra, ő leállt beszélgetni a kalapos emberrel, akit akkor vett észre, amikor a konyhaajtón kilépett.

– Jani bácsi meg itt van? – szólt oda neki meglepetéssel a hangjában.

Anyám felajánlotta, hogy keres valami kabátot: vegye magára, nehogy megfázzon. Majd visszahozza, ha megint erre jár. Indultak mindketten a kiskonyha felé. Én meg miután megpakoltam gallyakkal a kosarat, két fél téglát tettem a tetejére – a kerítés mellett leltem –, s már ott is termettem a gádor alatt.

Körbekémleltem, nem látja-e valaki, miben mesterkedem, majd a két fél téglát – suttty! – bele a zsákba!

Sajnáltam a kalapos embert, főleg azután, hogy anyám azt is elújságolta később, hogy még börtönbe is becsukták, ráfogták, hogy szabotál. Én meg megcsúfoltam szégyen: sündisznók helyett két tégladarabot cipelt haza, odalett a holnapi ebéd.

Azon gondolkozhat, ha már így járt, mit kezdjen a két fél téglával? A járdát bővítsé ki velük, hogy hosszabb legyen, vagy támasztéknak a kapuhoz tegye? Majd kitalálja. Nekem viszont itt maradtak a sündisznócskák. Megmentettem az életüket. Szeretgethetem őket, főleg a kicsit, bár egy idő után nyoma veszett mind a háromnak.

Ki tudja, hol járnak azóta.

LEVÉL A VÁROS SZÉLÉRŐL

regény (részlet)

1949. május

A trágyadomb körül csodálatosan szép volt és mozgalmas a májusi délután.

Az égő taréjú kendermagos kakas háromszor körülsarkantyúzta a szorgalmasan kapirgáló kis búbos tyúkot. Aztán kiegyenesedett, büszkén, kettőt csattogón lebbentett a szárnyával és diadalmasan kukorékkolt. Ezt megismételte többször egymásután. Közben a nyaka mindig meggörbült kicsit az erőlködéstől, de a hangja pirosan lobogott, mint valami véres öröm.

A tyúkok szinte lázasan kaparásztak, néha gondosan fölcsíptek egy-egy emésztetlen zabszemet, egy-egy fehéren tekerő kukacot, vagy ügyesen elkaptak valami meggondolatlanul közelükben sütkérező legyet.

A trágyadomb sarkában, mintha vidáman tort ültek volna, csillogó, kékeszölden fénylő nagy dongók zümmögtek.

Egy galacsinhajtó bogár ügyesen és szorgalmasan, a megszokott munka egykedvűségével hengergette maga előtt hatalmas labdáját. A kakas észrevette, kicsit oldalt hajtotta a fejét és úgy nézett rá kissé ijedten, kissé csodálkozva, de azért fölényesen is, persze, és lenézően.

Még el is mosolyodott, bölcsen és titokzatosan, mint az olyan emberek, akik nagyképűek és nem értenek valamit.

A levegő nehéz volt, és az alig lebbenő szellőben a gyengén gőzölgő trágya szaga összekeveredett az orgona illatával. Erős, buján átható keverék volt ez, de egyáltalán nem kellemetlen.

– Jó itthoni szag – gondolta a férfi, aki kikönyökölt a Város szélén lévő kis szálloda ablakán. Arca sovány, napégette és keményvonású. Elnyűtt, agyonfoltozott katonazubbonyán zöld paroli a zászlósi rendfokozat.

A kilátás szűk határu volt. Egy darabka kék ég, a lebukni készülő nap agaraival, a templom tornyának a kúpja a kereszttel, a szomszédos parasztház udvarán a trágyadomb, és mellette kerítésként egy bérház golyóverte, piszkos tűzfala.

– Valóban május van – gondolta a katonazubbonyos férfi, és a trágyadomb tövén buzgólkodó galacsinhajtot nézte.

– Ganajtúró bogár – gondolta. – Galacsinhajtó. Scarabaeus sacer. Az egyiptomiak szent állatkája. Hogy is hívták csak? Megvan. Heperer. A földből keletkezett bogár. Heperer. A lét és a keletkezés jelképe. Ptah isten szent szimbóluma.

– Heperer, heperer – többször elismételte gondolatban ezt a szót, mintha szólítgatta volna az apró bogarat, amely kitartóan és szakadatlanul görgette maga előtt a ganajgombócot. – A gombóc jelenti a napot, ahogy az isten gördíti keletről nyugatra.

Hangosan elnevette magát.

Fájdalmasan és gúnyosan rezgett a nevetése.

Főlegyenesedett, elfordult az ablaktól és tétován, görnyedt háttal és lecsüngő karokkal mozdulatlanul állt egy pillanatig.

Kenyérzsákja üresen és zsirosan ott feküdt az ágy piszkos terítőjén. Mellette a katonasapkája. A sapkarózsán a három szín már egészen lekopott.

Kezével végigsimított a halántékán. Néhány fáradt lépést tett előre, aztán leült a rozoga szállodai asztal mellé.

– Heperer – mondta maga elé. – Ilyen az élet. Trágyadomb, vörös kakastaréj, szorgalmas tyúkocok, undorító kukacok, szemtelen legyek és végül egy fél marék szar, a szent állatka legfőbb gondja.

Az asztalon már ki volt készítve a papír. Leült és írni kezdett.

„Drága Ágnesom!

Két napja már, hogy itt ülök a városszéli kis fogadóban és készülök a Veled való találkozásra. És most, két nap múltán is, ahelyett, hogy rohannék Hozzád, hogy magamhoz ölelhesselek végre, megcsókolhassam a kezedet, bíboros szádat, simogathassam lágy, illatos hajad selymét, csak ülök itt a városszéli kis szálloda szobájában és nem bírom rászánni magamat, hogy elinduljak Feléd, be a Városba, az ismert, régen nem látott utcákon keresztül.

Különös, soha nem érzett bizonytalanság ül a lelkemen. Valami furcsa kábulat ez, vagy átkozatos erő, ami megbénít, és nem tudok mozdulni Feléd. Mintha titokzatos szellemek vennének körül, hogy megakadályozzanak a Hozzád való rohanásban.

Már az első lépésemet, mikor leszálltam a vonatról, bizonytalanná, ingadozóvá tették. Mert rögtön hozzám jöttek. Jöttek az állomás új épületéből, a vasutasok újfajta sapkájából, az állomásfőnök idegen arcából, a nők divatos, hosszú szoknyájából, a taxik másfajta színeiből.

– Jó helyre jöttem-e vajon? – kérdeztem magamban döbbenet. – Nem szálltam-e le néhány állomással előbb? Nem. Semmi kétség, jó helyen szálltam ki: az állomás-épület homlokzatán nagy, fekete betűkkel a bizonyosság – Város.

Tehát jó helyen vagyok. Ez az állomás volt utazásom célja. Igen. Megérkeztem.

Megérkeztem és mégsem volt bennem semmi különös öröm, könnyes megindultság. Inkább egy kis szorongásféle, haloványan, mint mikor az ember ismeretlen helyre jut vagy idegen földre lép. Az öreg hordár se volt sehol, aki mindig el szokta venni a csomagomat és kérdés nélkül megindult a szálloda felé.

– Meg tetszett érkező szerencsésen? – Ennyi volt mindig csak a tudakozódása.

És én erre így szoktam válaszolni:

– Hogy vannak itthon, Szabados bácsi?

És ebben a két kérdésben benne volt minden. Régi ismeretségünk, hogy örülünk egymásnak, hogy jól érezzük magunkat a Városban, nincs semmi baj, nem lehet panaszkodni, csak hát az idő múlik. Két kérdés, egyik se türelmetlen, kíváncsiskodó vagy éppenséggel tolakodó. Két közhelyes kérdés, hangos indulat nélkül való, szerény és talán egy kicsit fölösleges is. Feleletet nem is várt egyikünk sem. Hiszen láttam az öregem, hogy valahogy csak mendegél a sora, a napi decik is kijutnak a harmadosztályú söntés pultjáról, és a bajusza valamivel fehérebb és az arca ráncai is egyre, bár feltűnés nélkül, ahogy az idő rendje követeli, sűrűsödnek. És ő is tudta, egészen bizonyosan, ahogy leléptem a vonatról, hogy szerencsésen megérkeztem, sőt cinkosan el is mosolyodott, mert tudta azt is, hogy virágot fog vinni Hozzád, mint mindig, a velem való első találkozása óta.

Most azonban nem volt ott az öreg Szabados bácsi sem, a piros sapkás öreg hor-dár, és így nem kérdezte senki tőlem, a megszokott, együgyű kérdéssel, hogy szeren-csésen megérkeztem-e.

Aztán a szállodában is idegen arc fogadott. Mikor pedig óvatosan a régi tulajdo-nos felől érdeklődtem, így hangzott a felvilágosítás:

– Már nem ő a tulajdonos. Most én vezetem a szállodát.

És elutasította a kérésemet is, nem kaptam meg a kerti szobát, amelyik a Folyóra néz.

– Kérem, én bizonyos rendszer szerint csinállok mindent – mondta az új vezető ridegen. – A szobaszámok sorrendje szerint az ön által kért szoba még nincs soron. Az ön után érkező harmadik vendég fogja megkapni.

Így aztán csalódottan és fáradtan ültem le a kiutalt szobában. És akkor, hirtelen, szembeötlött a két kép. A másik, a Folyóra néző szoba két képe: Aubrey Beardsley két rajza „Salome temetése” és a „Tűnékeny pillanat”. Valami könyvből téphették ki a két lapot, aztán kartonra ragasztva rajszöggel függesztették fel őket az asztal fölé. Sokszor néztem ezeket a képeket. De igazán nem láttam őket soha. Csak úgy, mint a villanykapcsolót, az asztalfiókot, a szék támláját, az ajtó kilincset s a többi közönséges, ott lévő dolgot, amik hozzá tartoztak a kis szállodai szobához. És csodálatos, most látom őket. Mintha elevenen élnének, túlnöve a könyvlapok kirojtosodott szélein, leszállva a kartonlapokról, amelyekhez odapréselték őket.

A kínai hatalmas, fehér koponyája rávilágít a halott Salome karcsú, fehér tes-tére és fekete álarca mögül két vágott szeme belemélyed, szinte csókkal, a szüzi test díszes, virágos, illatos hajába. Így tartja karjában a Nőt, a Jordánon túli leányt, a leg-tüzesebb vérű szeretőt, akinek sohasem adatott meg a párra találás. Csalódott, szép, szomorúan élettelen fejét a nagyfejű kínai feketeruhás vállára ejti. Milyen büszkén, kihívóan ragyogott valaha ez a fő! Most becsukott szemei hogy égtek, nevettek, meg-babonáztak, gyűjtottak és megaláztak! Mennyi indulat volt abban a két fekete parázs-ban! Ajkainak egykori rubinja most két fekete vonal. Milyen halovány a fekete szín a pirosához képest! És a híres test, a büszke kis mellek, a ringó csípő, fűrge lábak s az egész, kívánatos test elbűvölő ritmikája most egy idétlen, szakállas ördög karja-iba merevedett. Így tartja a nagy fejű, álarcos kínai és a rütpofájú, faun Mephisto a hideg leánytestet a virágdíszekkel ékített fekete szarkofág fölött. A nagyszerű leány halott. Most már elérhetik férfikarok. A rüt, tarfejű, papucsos kínai is érintheti testét. És Mephisto ölelheti a hideg combokat. Salome halott. De még így, halotti kiszolgál-tatottságában is mintha volna benne elhúzódás a két férfitől: jobb karja lenyúlik, arca, mintha a kar mágnesétől billent volna oldalt, és teste is, finom vonalaiban, szinte haj-lik karja varázsához. Keze ernyedten csüng, mintha éppen most csúszott volna ki ujjai közül Keresztelő János levágott fejének véres hajcsomója. Talán ehhez a furcsa, üve-ges szemű, elveszített szent fejhez húzódik halálában az érintetlen fehér test? Hogy amit Makhérusz várában az ünnepi tánc ígérete el nem ért és amit sértett szív hiúsága vett, most jóvátegye ez a márványhideg, indulat nélkül való leánytest?

De Keresztelő János feje nincs itt, meleg vére megalvadt, kihült.

Salome! Itt van az én fejem, nem, a szívem, Salome! Nézd, csepeg a vére, piros, meleg, markold meg, tépd ki a helyéből, vond magadhoz, ernyedj karoddal, talán meg-mozdul benned is a vér, hiszen, csakúgy lángol az enyém!

De miért Salome? Miért nem Gioconda? Vagy ha már Salome, miért nem Salome tánca? Most, tavasszal, a hazatérés öröme! És a másik is: Tünékeny pillanat. Miért ez a kínai lányka homokórával?

Mulan jut eszembe, Lin Yutang Momentin Peking c. regényének művelt, finom lelkű nőalakja. A rajzon minden finom. A homokszemecskék finoman peregnek alá. És Mulan, mert ő ez a lány, finoman, mintegy óvatosságra intve fölemeli a bal kezét, ujjait kecsesen tartva. Szemét lehunyja, és arca, a rózsákkal teli fejdísz alatt, diszkrét, alig észrevehető mosollyal a festett ajkak körül, olyan, mintha valamit tudna, amiben cinkos velem. Bal kezének mutatóujját is azért emeli fel. Igen, minden bizonynyal.

De vajon mi az, amit most nekem ez a kép mondani akar? Miért jött elő ez a kép öt fekete év mélyéről, mikor annyi minden, ami méltóbb és illendőbb volna a fölem-lékezésre, holtan és mozdulatlanul rejtve marad?

Mulan lábujjhegyen, kötözetlen lábán papuccsal, finoman előredőlve, mintha repülne, fölszállt valahonnan, a szerintem illendőbb, méltóbb és fontosabb dolgok, emlékek, tudások temetőjéből, és finom kis csipkegallérja fölött, hunyt pillákkal, bizalmasan felém mosolyog.

Meimei, kedves, tudom, hogy a mosolyod bátorítani akar, taoista atyád és a régi írású csontok büszkesége van finom kezéd kecses érintésében. De ládd, Meimei, hátha valóban meghalt a szűz Salome és fejét tényleg valami idegen, álarcos férfi vállára hajtja? És fehér combjait égető, hideg bőrét élveteg arcú ördög simogatja?

Salome! Emeld föl díszes, hajkoronás fejedet a kopasz kínai válláról, lábaidat szabadítsd ki a kecskepofájú ördög karjaiból, és táncolj nekem! Úgy, mint anyád szeretőjének a várában, azon a véres, szomorú végű éjjelen!

Látod, Meimei, Salome nem felel. A kép mozdulatlan. És tanú nincs. Talán csak a Holt-tenger, mélyen a vár alatt, látta a fejedelmi lány kétezer év előtti pompás, szerelmi vallomást jelentő táncát. S ha látta, azóta rég elfeledte.

Nem, kedves Mulan, nyugtalan vagyok Salome miatt, bár mosolyod enyhít, vigasztal. De ládd, én ismerem azt a vihart, amit az a táncos és véres éjszaka kavart föl Salome szívében. Az első, a nagy, az igazi és végzetes szerelem bűvös, elsodró és félelmetes viharát. Te is érezted ezt, mikor Lifut, húgod férjét, te, a férjes, okos asszony, mindent feláldozni készen, kimentetted a Halál torkából. Vagy talán éppen ezért mosolyogsz olyan titokzatosan, hogy figyelmeztess a múló időnek arra a hatékony erejére, ami a viharokat lecsillapítja, sebeket begyógyítja, vad indulatú folyók áradását medrükbe visszahívja?

Talán igazad van, kedves Mulan, és lehet, hogy ez az én tétovaságom is az idő kezének érintése már.

Látod, édes Ágnesom, így társalogtam érkezésem első estéjén régi szobám felremlő képeivel. És most, levélírás közben is, amikor pedig csak egyedül Veled akarok beszélgetni, szelíden és őszintén, hogy valamiképpen utat találjunk egymáshoz az elmúlt öt esztendő rettenetes szakadékan keresztül.

Mert hiszen öt éve már, hogy utoljára kísértél ki a vonathoz. Könnyes volt a szemed és a szíved, tudom, tele volt szeretettel és aggódással.

– Drágám, vigyázzon nagyon magára, mert nekem nincs senkim, aki szeressen – ezt mondtad naiv bájossággal, őszinte szívvel, nem gondolva szülőanyádra, a szigorúan gondoskodó kedves asszonyra, sem apádra, a jóságos öregúrra, hanem csak rám, nagyon természetesen. És örültem ennek és éreztem, hogy igazad van. Senki úgy nem szeret Téged, mint én szeretlek. Akkor sem és most sem.

– Vigyázzon magára – súgtad még egyszer utoljára, miután búcsúzóul megcsó-
koltuk egymást és valószínűen akkor sírtad az első, igazi asszonykönyveket.

A vonat elindult a dermedt síneken, és könnyeid odafagytak a szívem köré.

Rémülten éreztem, hogy vége van az illúzióknak. És hideg és fagyasztó az élet
valósága. A Város szélén a kökénybokrok dideregve, tüskésen, időtlenül meredeztek
ki a hóból. Pedig – emlékszel? – milyen édes illatú, nevető virágokat nyíltak valami-
kor!

Engem véres, hideg kezével rángatott magával a háború. És Téged is körülölelt
eddig észre sem vett vagy komolyan föl nem mért ezer árnya. Kis tanítványaid közül
egyre többen lettek apátlan árvák. Rokonaid, ismerőseid sóhajtása mind kitartóbban
és fájdalmasabban hangzott. Megláttad már az idegen szemek könnyeit is és az idegen
szívek zokogása is eljutott Hozzád. Egyre több és több barátod járt gyászban, a fia-
tal hadiözvegyek néma szomorúságával, a bánat alatt egy egészen parányi, alig vagy
egyáltalán nem is tudott büszkeséggel. Lehet, hogy rejtetten, magadnak sem bevallot-
tan, irigyelted is kicsit őket, ezt az ő méltóságos és biztos asszonyi bánatukat. Igen,
egészen biztos, féltél tőle, hogy a Te gyászod nem lesz ilyen nyugodt és elismert. Akad-
nak majd olyanok, akik összesúgnak a hátad mögött: – Úgyse vette volna el! – Igen,
bizonyosan gondoltál erre is és féltél is kicsit tőle. És sírnod sem volt szabad, őszin-
tén elpanaszolni a fájdalmadat, mert legjobb barátod is részvétlenül néztek Rád:
– Hiszen csak a vőlegényed! – Akad még férfi! – Miért nem házasodtatok meg már?
– és így tovább.

Igy múlt az idő. Lapok a frontról, tábori kórházakból, majd újra a frontról. Aztán
a „fölszabadulás”, a háború végének az öröme, még számomra is, pedig hadifogságba
kerültem.

Öt éve, hogy utoljára láttalak. És azóta minden megváltozott. Vagy helyeseb-
ben: ez alatt minden állandóan változott. Hatalmak dőltek össze, országok lettek
rommá, milliók pusztultak el, elnyomottak felszabadultak, mások előtt csak felvillant
a szabadság illúziója, győzöből legyőzött lett, barátból ellenség. Romok felépültek,
könyvek fölszáradtak, az özvegyek gyászsideje lejárt és a gondos ősök által megépített
családi sírboltok is belenyugodtak lassanként a messze vagy ismeretlen helyen elpuszt-
ult elrendelt lakóik elvesztésébe...

Igen, tudom, biztosan érzem. Te is megváltoztál. Mert öt év nagy idő. És az elmúlt
öt év élményei fölérnek más tíz esztendő formáló erejével. És az emlékek, a szerelem-
nek ezek a legfőbb védangyalai elfáradnak, elvénuülnek és tehetetlenek lesznek, ha fel-
bukkan a reménytelenség, a kétség vagy a bizalmatlanság.

Kedves, félek rágondolni, hogy az elmúlt öt év alatt hányszor fogott el Téged a
reménytelenség. Hiszen magam is kilátástalannak tartottam, hogy valaha is meglás-
salak még ebben az életben. Volt idő, amikor még kívántam is, hogy feledj el, találj
valakit, aki csak megközelítően is szeressen, mint én szerettelek. Ha túléltem a vihart
– gondoltam, – én majd csak kibírom valahogy. De Neked boldognak kell lenned, Te
nem maradhatsz egyedül, kell hogy valaki szeressen, vigyázzon Rád, becézzen, ha én
elpusztulnék valami buta golyó vagy akna ütésétől.

Első sebesülésemkor is Te voltál az első gondolatom. Egy kis szilánk befürödött
a gyűrűsujjamba. A gyűrű, amit Te húztál az ujjamra, kicsit megkarcolódott. És tudod,
háborúban az ember kissé babonás. Mikor lehúztam a véres gyűrűt, és észrevettem rajt
a karcolást, arra gondoltam, hogy valami megcsorbította a kettőnk viszonyát, valami
veszély fenyegeti azt a szent és drága kapcsolatot, aminek jelképe ez a kis aranyék-

szer. Nem volt ez egy határozott, megfontoltan végiggondolt gondolat, inkább csak afféle villanó árnyék, mit a száz kilométerrel rohanó autó vet az útszélien pihenő vándor arcára. Később azonban mégis eszembe jutott, újra és erősebben, mikor hónapok múlva végképp elvesztettem összetartozásunknak ezt a kis szimbólumát.

– Valami jel – mondta egyik öreg katonatársam, amikor elmondtam neki a gyűrűvel történt esetet. Pedig nem hitt ő sem az okkult tudományokban.

– Valami jel – mondtam én is magamban, mikor az újonnan vett gyűrűtől is meg kellett válnom fogságba esésemtől.

– Valami jel – gondolom azóta is, valahányszor a gyűrűtlen ujjamra nézek, melyen még mindig látszik a bennmaradt kis szilánk piros dudora.

– Igen, valami jel volt – bizonygattam magamban, mikor hadifogságom hosszú ideje alatt hiába vártam választ lapjaimra. Megtaláltad, gondoltam, aki szeressen helyettem. Sokszor még örömet is adott ez a gondolat, mikor a malária lázában égve közelebb éreztem magamat a sírhoz, mintsem reméltem volna a valamikori hazajutást. Milyen jó, gondoltam ilyenkor, legalább nem ér veszteség a halállal, nem lesz szomorú az arcod és nem lesz könnyes a szemed miattam. Bánat nélküli, boldog szívvel nem is fogod megtudni leveleim elmaradásának az okát.

Tudom, Kedves, a halál közelsége megszelídíti az ember indulatait. Még a szerelem önzését is, az önszeretetnek és a hiúságnak ezt a soha nem egyezkedő sárkányát is.

És ha ragaszkodtam mégis az élethez, hidd el, nem magam miatt tettem. Érted. Érted tanultam meg imádkozni Baál istenhez Ady imáját:

„Nézz rám Baál... itt van a párom:...

Bús asszony-ember, de lelke Nap üszke,
Szomorú szemű, de nagyszomjú, büszke...

Én harcolnék. Megharcolnám a harcot,
Tudok alázva élni, lélek-áron,

De nézz reá: királynő az én párom,
Selyemvánkost áztathat csak a könnye,
Selyemzászlót lengethet csak a gályánk.”

Mert akárhogy is intettek a jelek, aggódtam. Érted. Hátha nem fog szeretni az a másik? És ha szeret is, csak úgy, közönséges, halandó módon! Szürkén és hétköznapian, változó szenvedéllyel, vagy szigorú, kimért egyformasággal? Hátha nem látja meg Benned a Tündért? Hátha nem érzi a Te hatalmat és épp ezért tehetetlen és földönjáró lesz Melletted? Törpe marad és Neked is törpének kell lenned miatta! Pedig Te nem lehetsz az! Nem lehetsz közönséges asszony! Nem tudsz majd azzá válni és meg fogod unni a törpe társadat, utálni fogod és undorodni fogsz tőle. És szenvedni fogsz, és boldogtalan lesz az életed.

Ágnes, emlékszel, úgy-e, szerelmünk születésére? Mikor – mint Chateaubriand Martys-jában Veleda, a szép szóke, druida nő – egyszer csak elém toppantál egy csillagos téli estén és azt mondtad: „Tudod-e, hogy én tündér vagyok?” És megmutattad a csillagos égen tündérlakod világos ablakát is, délnyugat felé, egy fényes, névtelen kis csillagot.

És akkor a mesebeli legkisebbik királyfi voltam, és aranyszörű tártoslovam, erős hitem, önbizalmam, idealizmusom előtt nem volt akadály. Tudtam, hogy tündér vagy, és óh, messze a Te csillagfényes tündérlakod! Tudtam, hogy csak azért jöttél le a földre, hogy nekem megmutatkozzál. De hát van-e lehetetlen a legkisebbik királyfi előtt? Sze-

relmem átlépte az űrt, észre se vettem a rengeteg bolygót, napot, kezemben a szíved kulcsa, az a csodálatos varázsvessző, hipp-hopp, azután kipp-kopp, megkopogtattam a gyémántablakot – és Te vártál és valóban tündér voltál, szebb, sugárabb, tündérebb, mint ahogy ott lenni, a földön megmutattad Magadat.

Csakhowy nekem vissza kellett ténnem a földre. Mert a csillagablakú tündérlakban halandó ember nem lakozhatik. Vissza kellett hát ténnem a földre, hogy Számodra itt építsek tündérpalotát, ahova lejössz majd hozzám és az emberi szokások és szertartások rendje szerint a feleségem lész.

Senki, soha nem fogja tudni Rólad, hogy tündér vagy, rajtam kívül, és senki, soha azt, hogy én a legkisebbik királyfi vagyok, nem tudja, Rajtad kívül.

Ám közbejött a háború.

A palota építését, pedig már majdnem készen volt, félbe kellett szakítanom és magamra öltetni a katonaruhát.”

Már egészen besötétedett, alig látta a betűket, és a szemében szúró fájdalmat érzett az erőltetéstől.

Letette a tollat, megdörzsölte a szemeit, hunyorgott egy kicsit, aztán zubbonya zsebéből kis alumíniumdobozt vett elő, a fogságban készült cigarettatárcáját, maga elé tette, a félbehagyott írás fölé, és a szenvedélyes dohányosok furcsa és ünnepélyes mozdulataival, amik szinte jelképesen egyszerűek és finomak, mint a papok áldozati előkészületei, balkezebe vette a cigarettapapír-csomót, élével szája elé tartotta, aztán ráfújt egyszer, kétszer, háromszor. A vékony kis lapok halkán, alig zizzelve lebegtek és lágyan széthajoltak. Akkor jobb kezének hüvelyk- és mutatóujjával letépett közülük egyet s a többit visszahelyezte a doboz felhajtott fedelének támasztva. A letépett lapot aztán átvette bal kezébe, hüvelyk-, mutató- és nagyujja közt vályúsán meghajlítva a doboz fölé tartotta, maga is meghajlott kissé és jobb kezével dohányt tett bele, azt mindkét kezének mutatóujjával elegyengette, majd két oldalról két nagyujját a papír alá helyezte, hüvelyk- és mutatóujjával előre-hátra göngyölgette, egyszer, kétszer, háromszor, négyszer, hengeresre sodorta. Aztán szájához emelte és nyelve hegyén végighúzta a papír felső szegélyét s utána jobb mutatóujjával kisimította. Ekkor, egy pillanatra, mozdulatlan maradt.

*(Részlet a 100 esztendővel ezelőtti született szerző
2016-ban megjelent regényéből.)*

SUTA LEGENDA

Minden falunak megvan a maga bolondja.

És minden falunak megvan a maga amerikása.

Rád kis falu, Szilvás Ferkó meg nem volt se amerikás, se bolond, csak egy messzire kódorgott szegény félnótás. Hogy pontosan hol járt, honnan tántorgott haza, nem tudta azt senki. Beszélték, hogy idegenlégiós volt Afrikában, és hogy ott bomlott meg egy kicsit, merthogy egyszer nyakig ásták a homokba, és benne hagyták, ki tudja meddig. Hogy igaz volt-e, vagy csak Rejtő Jenő rádi hívei erjesztették bele a falu tudatába, nem tudom. Szilvás Ferkó meg nem beszélt róla senkinek. Erről se, másról se. Énekelgetett magában és nagyokat köszönt boldog-boldogtalannak.

Húszéves volt, amikor elment, és jó harminc év múlva jelent meg újra a faluban, soványan, cserzett arccal, a kelleténél két számmal nagyobb kockás öltönyében. Addigra meghalt az anyja, és megroggyant a lakatlan kis ház is. Odaköltözött mégis, hová máshová mehetett volna. A szomszédok, régi ismerősök eleinte kérdezgették, hol járt és miért jött haza. Kitért előlük is meg a kíváncsiságuk elől is. Csak nézett törtüveg szemével bocsánatkérően, aztán köszönt és furcsa, himbálózó járásával ment tovább. Jóóó napokat kívánok! Este, délben, reggel: Jóóó napokat kívánok! Soha nem mondott semmit a köszönésen túl, és soha nem köszönt másképp.

Sokat dolgozott, de ennek valahogy sosem volt igazi látszatja. Ásta a földjét, javítgatta a házát. Egyik évben kukoricát vetett, következő tavasszal napraforgótábla ölelte-fonta körül a házát, jótékonyan ellensúlyozva a repedező vályog hullafoltjait. Volt, hogy mákot termesztett, volt, hogy krumplit, de mindig rossz lóra tett. A kukoricát kiaszalta a perzselő nyár, a napraforgót megkeserítette az állandó eső, a mákot elverte a jég, a krumplit bevették a bogarak meg-megújuló rohamai. A toldozott-foldozott házacskának hol az egyik közfalát bontotta ki, hol a tetejét cserepezte, mégis egyre bizonytalanabban állt a lábán. Gombát szedett az erdőben, kapott érte kenyeret, ezt-azt. Nagy munkák idején kapálni, ásni hívták, segély is jutott olykor, így megélt valahogy. Éppen csak hogy. Az ócska, kockás öltönyön kívül senki nem látott rajta más ruhát.

Az emberek újra megszokták, hogy ott téblábol a faluban. Már kora reggel matat a ház körül, vagy rója az utcát az erdőből jövet, fületlen kosarával a hóna alatt, néha meg kötéllel összefogott, száraz ágcsomót cipelve.

Egyszer, senki nem tudta, honnan, két nyúl jelent meg Ferkó ablakában, a rozsdás drótháló mögött. A nyulak ott ültek naphosszat, a hálózhoz nyomták folyton mocorgó orrukat, nézegették az utcán jövő-menő embereket és közben füvet majszoltak. Az egyik fehér volt, a másik fekete. Később időről-időre eltűnt a fehér, aztán megjelent néhány tarka kisnyúllal. Aztán eltűntek a kisnyulak, és megint csak a fekete-fehér pár rágódott, nem lankadó kíváncsisággal szemlélve a rádi főtca lassan folydogáló életét.

Ahogy hűvösödött az idő, Ferkó egyre többször cipelt ágaktegeket a hátán. A nyulak is bevonultak az ablakból, talán a kályha mellé.

December 6-án reggel elindult a szakadozott, fületlen kosárral, és betért minden olyan udvarba, ahol kisgyerek lakott. Senki sem gondolta volna, hogy egyáltalán tudomást vesz a falubeli gyerekekről, nemhogy pontosan számon tartja őket. A kosárból kivett egy-egy kis szelet csokit és vagy a gyerek, vagy a döbbenettől elakadt szavú

anya kezébe nyomta. Nem fogadta el a házba invitálást, jóóó napokat kívánt, aztán továbbcszogott.

Az újév meghozta az igazi telet, napokon át szakadt a hó. Egyre hízott a vastag kabát a házakon, az utat sem győzték már takarítani. Hullott, csak hullott, apró, végtelen függönyként, a házak egyre zsugorodtak a teher alatt. Ferkó háza meg is billent kicsit: mint a bánatos ló, balra lógatta kucsmás fejét. És csak szakadt, szakadt egyre, mintha az isteni alkut akarnák kijátszani az égiek: hóözönt zúdítva a földre, ha már vizet nem lehet.

Ami várható volt, az új év negyedik reggelére bekövetkezett: összedőlt Ferkó háza. A későn pirkadó reggelben egy fatuskón ült előtte, és nézte a beszakadt tetőt, a térdre rogyott falakat. A ház hátsó része teljesen összeomlott, de az első ablak alatt alvó Ferkónak csodával határos módon a haja szála sem görbült. A már csak lassan szitáló hóesésben ült, csak ült, nézte napvilágra kerülő életének rekvizitumait: a szüette asztalt a billegő lábú székekkel, amelyeken makulátlan párnaként már többcentis hó fedte a foszlott huzatot. A rozsdásodó tűzhelyen a kihült lábasokat. Az ágyat a szalmazsákkal elkerülte a hó, mert fölötte bizonytalanul bár, de még állt a tető. A vályogfal darabjai alól kilátszott egy fekete nyúláb – sötét felkiáltójel a fehér havon. Ferkó ült és halkan énekelt valamit. Hogy mit, azt nem értette senki.

A hivatal a kultúrház egyik szobájába költöztette.

– Valahol laknia kell – mondta a jegyző a kultúrosnak, aki feldúltan arról érdeklődött, hogy akkor mégis hova tegye a néprajzi gyűjteményt. Ami egy kissé fellengzős elnevezés volt a néhány köcsögre, kópicra meg rokkára.

– Hiszen megfér köztük. Tavaszig kitalálunk valamit, de addig se fagyhat meg.

Berakták hát a terembe az asztalt a székekkel meg az ágyat, még egy matrac is került a cipelésben széthullott szalmazsák helyére. Ferkó beköltözött a mázas köcsögök, komatálak, első világháborús emléklapok közé. Körbenézett, aztán leült az ágy szélére és egykedvűen dudorászott.

Január végére kiadta a tél minden hidegét, a február szinte tavasziasan telt. Egy csöpörgő eresű napon aztán a segélyt hozó postás nem találta otthon Ferkót. Nem látta azt senki, van már egy hete – adták össze tapasztalataikat a falubeliek. Többet sem látta ott senki. Egy ideig még emlegették, kirítottak a romok meg a vetetlen kert a főtca házai közül. Hiányzott a szemnek az épen maradt ablak mögül a nyulak motozása. Aztán eltakarították a romokat, nehogy játszó gyerekekre boruljanak a még álló falak. A szomszéd bevetette a kertet búzával. Nem kellett soká várni, került másik csodabogar a faluba, igaz, az se volt amerikai.

Évek teltek el, amíg újra láttam. A Kálvin téri aluljáróból jött fölfelé, a kockás öltönyben, jellegzetes, himbálózó lépteivel. – Ferkó! – szaladtam utána. Egy pillanatra hátránézett: Jóóó napokat kívánok! – kántálta, aztán továbbment; valószínűtlen idegen a sodródó tömeg közepén.

ABORTUSZ MEG EGY ÜVEG KONYAK

– Második olvasatban és negyven évvel később. –

A történet

Majdnem belepusztultam a gondolatba, hogy ezt a történetet egy másik megvilágításban is meg kellene írnom. Majdnem, de mégsem, merthogy akkor már nem tudtam volna idevetni. Tehát lássuk mindkettőt! Az elsőt már részben ismerheti az olvasó. Pusztán emlékeztetőül írom le újra, mivel a történet első változata az, amelyik a szívnemnek, és – bízom benne – az olvasónak is kedvesebb.

A végzetes és jóvátehetetlen tettek, a benne élés könyörtelensége és az átélés mélységes izgalmai még ma is elevenen élnek emlékezetemben. Kitörölhetetlen nyomot hagytak az életemben és újra meg újra szembesítenek akkori önmagammal. Tudom persze, hogy több évtized távolába visszatekintve az események már régen egymásra rakódtak, de az emlékezet szigorú rendszerében – szabálytalan időközönként – mégis kirajzolódnak. Talán ez a büntetés, talán ez a feloldozás. Nem tudhatom, s talán nem is akarom tudni...

E két nap eseményei újra és újra partra vetődnek, mint a tenger hordaléka, melyet azonos formában sohasem hoz elénk a hullámverés. Az eltelt évtizedekben számtalanszor végiggondoltam akkori cselekedeteimet és azok ösztöntörvényeit megpróbáltam megérteni, de magyarázatot mégsem találtam arra, miként válhattam Judit mellett a kozmikussá tágult társtalanság áldozatává. Akkoriban részese lettem egy különös férfiélménynek, egy iszonytatóan tragikomikus helyzetnek, amely még ma sem hagy nyugodni. Emlékeimben gyakran tehetetlenül nézem, hogy miként peregnék előttem az események, és akkori cinkos cselekedeteim miként ejtenek rabul még ma is. Néha néma filmkockák villannak előttem, s az egészből csak annyit vagyok képes megérteni: bár el nem ítéltető módon, de vétkes vagyok, aki még ma is képtelen feloldozást találni.

Aznap, március idusán, szabadnapos voltam a tavaszi gyakorlaton. Ráérhettem volna nyolc-kilenc körül kikászálódni az ágyból, de a teljes bizonyossággal tudott, Judit megmásíthatatlan döntéséből fakadó szorongásaim már hajnalban fölriasztottak. Tétován bámultam a plafont, amely azon a reggelen még ijesztőbbnek és fehérebbnek tűnt. Megmagyarázhatatlan meghátrálásomra gondoltam, tehetetlenségemre, amely dühöt váltott ki belőlem, mert nem találtam elfogadható érveket Judit elkeseredett és csökönyös hajthatatlanságára. Újra felelevenedtek bennem a vendéglői vacsora közbeni viaskodásunk mondatai.

– Kedvesem, gondold meg még egyszer...

– Már meggondoltam! – vágott félszeg kérélelésembe. – Te is tudod, hogy ilyen körülmények között nem vállalhatunk gyereket!

– De miért nem? – kérdeztem halk, nyüzszítő indulattal, mintha tőle vártam volna a megértés kegyelmét, azt a picike kapaszkodót, amely megfellebbezhetetlenül a miénk. S csak a miénk, no meg a nyolchetes magzaté. Feltörő, kétségbeesett ellenkezésem felbosszanthatta, mert hatalmas, gesztenyebarna szeméből mély megvetés sugárzott. Ma is hallom azt a porig alázó, gúnyos hangot, ahogy visszakérdezett:

– Abba a nyomorult albérletedbe? Oda, abba a manzárd sutfniba, ahol csak vizsgaidőszakban laksz? Ott, ahol van egy ágy, egy szekrény, egy íróasztal, meg egy mosdó. Nem is beszélve a házsártos vénasszony, a veterán Zsuzsa mama társaságáról!

Ugyan, mivel is érvelhettem volna kérdéseivel szemben? Mit is mondhattam volna? Közhelyeket pénzről, nem létező egzisztenciáról? Meg hogy mások is? Majd csak lesz valahogy? Vagy egyszerűen csak annyit, igazad van, mert annak a gyermeknek nem szabad megszületnie egy 12 négyzetméteres, rohadt albérletbe, hacsak nem tartjuk majd a kicsit a szekrényben! Utóbbi még magamnak sem mertem volna kimondani, de mintha a gondolataimból olvasott volna, mert azonnal diadalittas fel-szabadultsággal vágta hozzám:

– Gondoltál egyszer is arra, milyen siralmas anyagi helyzetben vagyunk? A gyerekek létfeltételeit sem tudjuk biztosítani! Mindketten tanulunk. Melyikünk fogja abba-hagyni?

Letaglózott ez a nyers és félelmetesen anyagias indulat. Hosszúra nyúlt hallgatásom elbújt az étterem ventilátorainak zúgásában, pedig azonnal mondanom kellett volna valamit, valami fontosat, amivel meggyőzhettem volna, de legalább felkiálthat-tam volna valahogy így:

– Egy emberke életéről döntünk, egy magzat sorsáról, akinek a szerelmünkért kellene megszületnie, s ha már ilyen helyzetbe kerültünk, akkor legalább próbáljunk vele, igen övele, ezzel a picike lényel szembenézni. Vele, aki már végérvényesen közöttünk van, s aki már örökre hozzánk tartozik! A körülmények mérlegelésében ott rejtőzik a változtatás lehetősége is...

Erről kellett volna beszélnem, de gyökeret vert az ostoba némaságom. Lebénított Judit ridegsége, de azért titkon reménykedtem, és szinte gyerekes naivitással bíztam szerelmünk feloldozó hatalmában. Együttélésünk őszinteségére gondoltam, és elsősorban arra, amit érzelmi kapcsolatunk tisztasága jelentett számunkra. Legalábbis én akkor így gondoltam, vagy egyszerűen csak hittem a városban legendává nemesedett szerelmünkben. Anyaságának ösztönös létezésében bíztam, pedig tudnom, vagy legalább sejtenem kellett volna, hogy ez az érzés ki sem alakulhatott benne, hiszen alig múlt tizennégy éves, amikor elvesztette az anyját. Utoljára a Kerepesi úti temető ravatalozójában látta, mielőtt rászégezték a koporsó fedelét. Egyszer Judit őszintén elmesélte, mennyire megvető közönnyel nézte az arcát, amelyre rengeteg ránchárzdat szántott a ledér életmód könyörtelen rombolása.

S akkor este, abban a gyér világítású, kisvárosi vendéglőben, mintha ugyanezzel a megvető tekintettel ültem volna szemben. Lenézésében mégsem éreztem gögöt és szárnalmas megvetést. Odavetett kemény mondataiban volt valami elkeseredett védekezés, valami alig titkolt félelem. Olyan érzés, mint amikor az ember retteg a saját lelkiismeretétől, amellyel önmagának – bárhogyan is dönt – el kell számolnia valamikor, valahol és valakinek. Nemcsak a mának szólt, hanem a holnap, a holnapután napnak, a jövőnek, a hátralévő életünknek. S bennem mégis mi tartotta a reményt? Miért kapaszkodtam Juditba, szerelmünk összeomló katedrálisába, amely már az első igazi megrázkódtatást sem bírja ki? Még ma sem tudom megmagyarázni magamnak, de egyszerűen hittem a jövőnkben. Biztosítéknak éreztem azt a másfél esztendő, amely már mögöttünk volt, és rengeteget kibírtunk a megpróbáltatásokból. Gyerekes ellenkezéssel igyekeztünk megtartani magunkat magunknak, s a biztosnak vélt, előttünk álló évtizedeknek. Özvegy apám és az őt felnevelő nagynénik tüzzel-vassal irtották a kapcsolatunkat. Nem egyszerűen elleneztek, hanem a legrafináltabb csapdákat is

képesek voltak felállítani csupán azért, hogy eltántorítsanak bennünket egymástól. Ma már úgy gondolom, az érzelmeinknél is erősebb volt az ellenállásunk, az a bizonyos kemény dac, az a csak azért is! Titokban eljegyeztük egymást. Valahogy beletörődtek, s mi büszkén viseltük bal kezünkön a gyűrűt, amely úgymond védetté tett bennünket, pedig a felszín alatt meghúzódó tények később őket igazolták. Együttélésünk alatt egyre világosabbá vált előttem, hogy a valóságot mindketten valamilyen formában meghamisítjuk. A gyakorlati élethez másként közelítettünk. Judit, akit diákkorában a nagynénjei valósággal elzártak a külvilágtól, fellegvárakat épített szerény lehetőségeim szilárdnak vélt talajára. Ösztöndíjas diák voltam, aki a nagyvárosban tudott magának időnként pénzt csinálni. Újságkihordással, vagonkirakással, meg mindenfélével, ami éppen akadt. Egyik adósságból a másikba keveredtünk, s Judit még a legjózanabb pillanataiban sem fogadta el a pénzzel kapcsolatos javaslataimat. Ő folyton csak bizonyítani akart az édesanyja nővéreinek, megmutatni, képes a saját lábán megállni. Emlékszem, hogy első karácsonyesténken, amikor kettesben caplattunk a sűrű pelyhekben hulló hóesésben, mekkora vitába keveredtünk az ajándékozást illetően. Majdnem szakítottunk, mert egyszerűen nem akarta tudomásul venni, mennyire kilóg a lábunk a takaró alól. Aztán az aznapra rendelt utolsó szál cigarettát közösen szívtuk el...

De most még abban a kiskocsmában voltunk, ahol egy nyolchetes kicsi élőlény sorsáról kellett döntenünk. Zárás előtt néhány perccel a ventilátorokat is kikapcsolták. Most szakadt ránk igazán az a csönd, amelyet csak a tengerek mélyén érezhet az ember. Egyedül maradtunk az éttermi részben, mert a szomszéd asztalnál étkező házaspár is elhagyta a vendéglőt. Iszonyú némaságból Judit riasztott fel, mert – egyik pillanatról a másikra – kitört belőle az a visszafojtott, őszinte vallomás, amelynek még a lehetőségére sem számítottam:

– Különbén is, alkalmatlannak érzem magam az anyaságra!

Összereztemem, mert láttam, hogy minden ujjával a terítőbe kapaszkodik. „Úris-ten! Hát ennyire magamra maradtam?” – gondoltam, s szerettem volna felüvölni, mint azon a festményen, amely a legriasztóbb sikolyt tárja a látogató elé. De nem tettem. Minek? Kinek? Gépiesen fizettem, és elindultunk hazafelé. A feketebetűs nemzeti ünnepünk előestéjén hűvös tavasz eleji szél lopózkodott a ballonkabátunk alá. Szótlanul mentünk egymás mellett, éreztük, eltávolodtunk egymástól. Fejemben Apollinaire örökérvényű sorai motoztak: „Irgalom tévedéseinkért, irgalom bűneinkért.”

A kovácsoltvas kapuból már láttuk, hogy Zsuzsa mama még ébren lehet, mert a lenti szobában égett a villany. Nesztelen léptekkel haladtunk el az ajtaja előtt, nehogy beszédbe kelljen vele elegyednünk. Amúgy köztudottan bőbeszédű öregasszony volt. Nagyhangú, pörlekedő. Sértődött magányos emberként élt, mert a pártja nem nagyon méltányolta „hőstetteit”. Tizenkilences kommunista volt ő és a néhai férje is, de nem igazán értékelték nekik. Amióta az ura meghalt, végérvényesen haragban volt a világgal. Többnyire az utcára sem ment ki, és a boltba is egy-egy környékbeli kissrác, vagy ha otthon voltam, akkor én szaladtam le neki élelmiszerért.

Ahogy fölértünk a szobánkba, Judit azonnal levetkőzött és bebújt az ágyba. Szótlanul odaültem az ágy szélére és a beletörődés szomorúságával néztem könnyektől csillogó szemeit. Még sötétebb barnán csillogtak, szinte szúrta. Simogatni kezdtem a kezét, de nem nagy meggyőződéssel. Együttérzés helyett a magam tehetetlenségével voltam elfoglalva. Irtóztam magamtól, s kétségbeesésemben képtelen voltam eldönteni, melyikünk a nagyobb áldozat. A „megtartani akarom” örületében égtem, miközben Judit már a másnap realitásban vergődött. Ő is érezte, hogy kettős verembe esett,

mert ha az egyikből kimászik, beleesik a másikba. Egyikünket mindenképpen elveszíti, de akár mindkettőnket is. Aztán azzal próbáltam magamat áltatni, hogy majdan, későbbi életünk során, lesz bátorságunk önmagunktól számon kérni ezt a döntést. Judit megérezhette, mert azonnal odagömbölyödött hozzám. Vad indulattal csokolózni kezdtünk. Könnyecseppjeinek kesernyés, sós ízét éreztem a számban és valami megmagyarázhatatlanul kemény, görcsös ölelést a karjaiban. Hirtelen mozdulattal eltasztottam magamtól:

– Ne haragudj – motyogtam –, de most nem akarom. Nem és nem, érted? Fel tudod fogni? – üvöltöttem, legalább akkora hangerővel, ahogy az öregasszony szokott füstölni. Nem igazi meggyőződésből, inkább csak daczból tiltakoztam. Fölálltam és az ajtószögletre akasztott ballonkabátom zsebéből cigarettát vettem elő. Amikor megfordultam, Judit már öltözött. Meglepődve kérdeztem:

– Mit csinálsz?

– Hazamegyek – vetette oda félvállról.

– A nagynénjeid örülni fognak... Éjjel tizenegykor különösen! – válasza sem méltatott. Már a kertkapu előtt közönyösen mondta:

– Reggel kilenckor várlak a kórház előtt.

– Ott leszek – válaszoltam. Hallottam szapora lépteit, ahogy ment lefelé az üres utcán.

És feltartóztathatatlanság megérkezett március idusa. Bámultam a plafont, elszív-tam egy cigarettát, aztán kinyitottam a manzárd egyetlen, kertre néző ablakát. Hűvös széllel tódult be az ablak előtti fenyőfák illata. Megborzongtam. Begyújtottam az olajkályhába, s amíg a dézsában a víz melegegett, megpróbáltam megborotválkozni. Kegyetlenül összevagdostam a képemet. Mosdás után vettem észre, hogy elszíneződött a lavórban a meleg víz. Magamra kaptam egy gyűrött, de tiszta inget, felvettem ruháimat és elindultam lefelé a városba.

A tejjívóban egy velem nagyjából hasonló korú férfi, látható ügytelenséggel ösztökélte csemetéit a szorgosabb reggelizésre. A gyerekekből áradt a gondtalan, játékos majszolás gyönyörűsége. Az apával találkozott tekintetünk és elmosolyodtunk. Aztán néhány pillanat múlva félretolva reggelimet, kirohantam a helyiségből. Különösebb cél nélkül bolyongtam a belváros irányába. Olsó vigasznak tűnt, hogy egyre több ember haladt el mellettem és mindnyájan sietnek valahova. Betértem a várkerületi ABC-be és vettem egy hétdecis konyakot. A megbeszélt időre pontosan érkeztem a kórház elé. Földbe gyökereztem a lábam, mintha csak most éreztem volna meg, hol is vagyok. Miért is jöttem ide közreműködni valamiben, amit én nagyon nem akartam. De rettenetesen nagyon-nagyon nem akartam! Mit keresek én itt, miért is hozott ide a lábam? Jöttem segídeknél egy gyilkos cselekedethez? Majd ő bemegy és kikaparják belőle azt rohadt kis élőlényt, aztán hazamegyünk és kész! Ennyi, csak ennyi az egész.

Kilenc után néhány perccel reménykedni kezdtem. Bizakodni az előző éjszaka gyötrelmes rezdüléseiben, vagy csak egyszerűen abban, hogy mégsem jön el, talán meggondolta magát, talán jobb lesz nekünk, mind a hármunknak. Negyed tízkor megérkezett. Kialvatlan szomorú szemei, azok a hatalmas gesztenyebarnák, könnyörtelenül elárulták, mennyire nehéz neki is. Fölkísértem a lépcsőn a második emeleti bejárathoz. Adtam neki pénzt a „köretre”, de búcsúzkodásra már nem maradt időnk, mert egy idősebb nővér erőlyesen rám szólt:

– Maga mit keres itt? Menjen szépen haza!

Még láttam, ahogy Judit eltűnik a lengőajtó mögött, aztán émelegni kezdett a gyomrom. Mindig is utáltam a kórházak szagát, pedig már megszokhattam volna, hiszen édesanyánk utolsó éveiben többit volt kórházban, mint odahaza. Kettesével szedtem lefelé a lépcsőket, mint aki az irháját próbálja menteni valami számára ismeretlen veszélytől. „Csak el innen, csak minél messzebbre!” – gondoltam. Ahogy kiléptem a kórház kapuján, megnyugodtam. Mintha felszabadultan elrúgtam volna magamtól az összes felelősséget. Szinte nyerítettek szapora lépteim.

Napközben végigjártam néhány vendéglőt és éttermet, mindenütt a mellettem lévő székre akasztottam a szatyrot, amiben a konyak lapult és várta visszavonhatatlan végzetét. Egyszer sem sikerült elhagynom. Valahogy nagyon közel kerültünk egymáshoz. Olyan érzésem volt, hogy órá számíthatok igazán, ő aztán kitart mellettem, ő biztosan nem fog engem cserbenhagyni, ő nem fog rám gúnyosan mosolyogni, mert ő aztán komolyan szeret, őszintén és tántoríthatatlanul ragaszkodik hozzám. Mindenütt régi és alkalmi ismerősök társaságát kerestem. Estére elfogytak, estére senki sem maradt, csak ez az átkozott konyak a táskámban. Ez rohadtabb érzés volt, mint a társtalanság. Hat óra körül értem haza. Haza a leválasztott manzárd sutfniba. Nem voltam részeg, de mintha az egész napos együgyű lödörgésből úgy léptem volna ki, hogy helyére engedjem az alattomosan elhatalmasodó bambulást. Ahogy elhaladtam Zsuzsa mama szobája előtt, hallottam televíziója bömbölését. Villanygyújtás nélkül botorkáltam fel az emeletre. Begyűjtöttem az olajkályhába, hadd duruzsoljon egy kicsit. A konyaknak úgyszincs hangja, pedig milyen jó lenne most vele beszélgetni, de hát övele nem lehet. Ő azonban szóra tudja bírni az embert, meg tudja oldani a nyelvét annak, aki megissza őt. Szóval kinyitottam az üveget és töltöttem a vizespohárba, de csak kortyolgattam belőle, mintha ösztönösen megéreztem volna, hogy még nincs vége, még történni fog valami. Valami, ami egyszerre lesz szép és kegyetlen, részegítő és kijózanító. Aztán úgy zuhantam az ágyra, mint egy magatehetetlen krumpliszszák. Talán egy órácskát alhattam, amikor iszonyatos hőség riasztott föl. A kályha öntvényfedele izzott és – mint egy hatalmas bika – bőgött az egész szerkezet. Gyorsan kisebb fokozatra állítottam, kinyitottam az ablakot és csurig töltöttem a vizespoharat. – „Bőr alá!” – súgta bennem valaki. Nem tiltakoztam. Lassan az olajkályha is elcsendesedett. Álltam az ablak előtt és bámultam ki az éjszakába, s ez a sötétség úgy ölelt át, mint nagyvadat a csapda mély verme. Ujjaim között szorongattam a poharat, amikor csöngettek. Az éles, ismert berregéssel: ti-táá-ti! Kétszer egymás után. Ez volt a közös jelünk, a mi átkozott szinkópánk, amit máskor annyira vártam. Eszeveszetten rohantam le a lépcsőn egészen a kapuig. Judit ott állt, a vaskerítésnek támaszkodva. A sötétség, mint egy bőkezű adományozó, visszaadott nekem valakit. Valakit, aki holtápadtan világitott az éjszakában.

– Hát... Te? – motyogtam, miközben a zárban elfordítottam a kulcsot.

– Leléptem a kórházból, hogy itt lehessenek... veled – suttopta egészen halk, fátyolos hangon. Megértettem, hogy túl van a dolgon. Éreztem mennyire gyenge, amikor átölelt. Szinte vonszolta magát, ahogy elindultunk fölfelé, közös árvaságunk padlás-szobája felé. A földszinti szobaajtó előtt Zsuzsa mama rikácsoló hangján szörnyülködött:

– Szent Isten! Szűzanyám! Mit csináltál ezzel a lánnyal?

– Mit csináltam volna? Az égvilágon semmit! – üvöltöttem rá. Aztán szinte sziszegve hozzátettem:

– Különben is, maga csak ne vegye szájára a szenteket és menjen vissza a szobájába!

Amikor felértünk, a manzárd ajtaját magunkra zártam. Becsuktam az ablakot és segítettem Juditnak levetkőzni. Még mindig kábult volt és leheletéből ugyanaz az undorító éterszeg áradt, mint amit reggel éreztem a nőgyógyászati osztály bejáratánál. Rettenetesen bénán és szerencsétlenül viselkedhettem, mint aki képtelen felfogni saját vesztesége tragikumát. Egy árva szó sem hagyta el a számát. Hiába tudtam, hiába éreztem, hogy itt van, újra itt van, visszaadták, hogy ez az éjszaka nekem a legkegyesebb ajándékozó! Tehetetlenségemben csak az a gondolat motoszkált a fejemben, hogy Juditot egyedül miattam alázták meg. Sajnálatomat éreztettem vele, de nagyon szánalmasan adhattam elő. Nem is reagált semmit, mert tényleg szánalmas voltam. Ostoba és buta.

Később, már amikor besegítettem az ágyba, cigarettát kért. Nem adtam neki. Megittam vele egy korty konyakot. Folyton a tekintetemet kereste. Aztán arra kért, feküdjek mellé az ágyba. Én úgy tettem, mintha meg se hallottam volna, mert nem akartam meghallani. Töltöttem magamnak is a vizespohárba. Ő egyre csak kérlelt. Ugyanazon a suttogó hangon újra meg újra. Az örökkévalóságnak tűnő percek szelíd-ségében. Én most se hallottam meg, de lehet, hogy egyszerűen nem akartam tudomásul venni. Képtelen voltam felfogni a kérést. Testének közelségétől fizikailag iszonyodtam, noha tudtam, részemről ez a legkegyetlenebb és a legostobább viselkedés, hiszen neki most nagyon kell a vigasztaló közelség. Fél óra múlva végre elaludt. Betakartam, hadd álmodjék „Isten illúziójában” fogant gyermekünkről.

Már erősen hajnalodott, amikor fölhörpintettem az utolsó korty konyakot. Üre-sebbnek éreztem magam, mint az asztalon árválkodó üveg...

Közel három évtizeddel később egy író-olvasó találkozóra vitt haza jó utam. Dél-előtt hajdanvolt közös iskolánk, az evangélikus líceum érettségi tablóját nézegettem a régi piactér sarkán. Megakadt a tekintetem egy végzős diáklány fotóján. Ugyanolyan szomorú, gesztenyebarna szemekkel nézett rám, mint Judit, az édesanyja.

És a történet utóélete

Az abortusz után pár hónappal levelet kaptam Judittól. Egy picinyke, Balaton melletti településen adták fel. Zsuzsa mama tette az asztalomra. Úgy láttam, előttem is olvasta már valaki. Nem volt nehéz észrevenni, annyira hanyagul ragasztották vissza. Naná, hogy Ő volt, a talpig becsületes veterán kommunista! Minek haragudjon az ember rá? Az öregasszony már nem fog megváltozni. Meg hát tudott ő rólunk szinte mindent. Sejthette az abortuszt is, mert évekkal később említette az apámnak, amikor éppen a vízcsapot javította a házában. – „Majdnem nagypapa lettél Lacikám” – mondta tudálékosan. – „De ezek eldobták! Tudtál Te erről?” – vigyorgott kaján arc-kifejezéssel.

Apám tényleg nem tudta, ha néha hazamentem, akkor is többnyire csak valamelyik otfelejtett jegyzetemért léptem fel hozzájuk. Valamelyik kisöcsém mindig ott-hon volt.

A szépen megírt levélben Judit ezt írta: „Buxsi kutya! Nagyon szeretlek! Kérve kérlek, gyere le hozzám, gyere le a jövő pénteken ebbe a gyönyörű faluba. Nagyon hiányzol. Gyöngyi barátnőmmel kimegyünk eléd a buszmegállóba, itt a faluban búcsú lesz, ketten maradhatunk a házban. Ugye eljössz, ugye én is hiányzom neked? Az autóbusz a falu bejárata előtt áll meg, így onnan csak be kell sétálnunk.” És leutaztam az Ikarossal, a megbeszélrt időpontban. Ők a bekötőútnál vártak. Ahogy leszálltam

a járműről, mindketten rohanni kezdtünk. Barátnője udvariasan lemaradt mögötte. Ugyanúgy magához ölelt, mint az abortusz előtti éjszakán ott fenn, abban az átkozott manzárdban.

Leírhatatlan boldogságot éreztem, és ma is érzem frissen mosott hajának illatát, amit azóta sem tudok elfelejteni. Talán csak a feleségemé lehet ilyen, akit szakításunk után ismertem meg.

Amikor beértünk a faluba, Gyöngyike szülei már a ház előtt vártak bennünket. Úgy fogadtak, mint valami régi ismerőst, egy igazi jó barátot, akit csak a Jóisten tudja, miért sodort el ennyi ideig a szél. Ebédeltünk. Mindenki körülöttem ugrált, még a fésületlen komondor kutyájuk is odakuporodott a lábam elé.

Ebéd után hirtelen azt vettem észre, hogy kettesben maradtunk Judittal. Mindenki szép sorjában elment. Úgy mentek el, mintha ezt valaki megtervezte volna. Hangtalanul és némán. Judit barátnője maradt utoljára. Ő azt mondta, hogy muszáj mennie, mert várja a barátja. Egész vasárnap reggelig alig láttunk valakit a házbéliek közül. Néha-néha előkerült a barátnő és az anyukája, de többnyire ők is csak ételt hoztak vagy mosogattak.

Nagyokat és kitartóan szeretkeztünk, élveztük egymás illatát. Forrt a testünk, szárnyalt a lelkünk és megint találtunk ismeretlen pontokat egymáson. Hosszú csendek kísérték elernyedéseinket. Mintha azt kaptuk volna vissza, amit a Jóisten vissza akart adni nekünk. Azt, amit a pórias földi erők minduntalan el akartak venni tőlünk.

Vasárnap délután együtt indultunk haza az autóbusszal, de Judit nem jött fel hozzám. Várták a nagynénik. Engem meg az emeleti manzárdszoba. Titokban gyakran találkoztunk, mintha mindent elkezdtünk volna előlről, mindent, amit persze nem lehet még egyszer újratekenni. Abban az évben nagyon hosszú volt az ősz, mintha arra biztatott volna, hogy lassan és kíméletesen tegyük meg az utolsó lépéseket. A hattyúdál utolsó akkordjait. December közepén elszakadt nálam a cérnaszál. Annyira gyorsan léptem, mintha a tatárok jöttek volna a sarkamban. A fővárosból felhívtam, s amikor hazaérve leszálltam a vonatról, egyből fölmentem hozzá. Szerencsémre Judit egyedül volt otthon. Robot hangon szólaltam meg a panellakás nappali szobájában:

– Juditkám, vedd le a gyűrűt, mert visszakérem és add vissza a tavaszi ballonkabátomat is, amit lassan egy éve nem tudtál összevarrni! Meg a hónapok óta nálad lévő novelláskötetet, meg Hemingway regényét, tudod, amit a Kriterion Kolozsváron adott ki.

Magam is meglepődtem a határozottságomon. Nagyon kemény voltam, és hajthatatlan. A tekintetét ma sem tudom elfelejteni. Ment és némán összeszedett mindent, amit kértem. A karikagyűrűt tányéron adta át, mint egy pincérlány. Már az előszobában szakadt ki belőle a zokogás. Csak ennyit mondott:

– Ne hagyj el, nagyon szeretlek!

– Én is, de most el kell mennem, most ennek jött el az ideje... – mondtam rezenéstelen hangon és kiléptem a lépcsőházba. Vissza sem néztem, csak mentem, és úgy lobogtam, mint egy győzelmi zászló.

Ennek több mint négy évtizede. Azóta sem láttam őt, csak a kislányát ott, azon az Ógabona téri tablóképen.

Kutas László: Kalapos madonna

A VARÁZSLAT RÉSZE

A Lövérekben éltek Gézaváryék, Tamás játszótere az erdő volt. Tele rejtelmekkel, titokzatossággal, mókás állatokkal, hatalmas fákkal, sűrű szövésű bokrokkal, völgyekkel, dombokkal, tisztásokkal, apró tavacskákkal. Védte az erdő a kánikulai napsütéstől, s a magas fák tövében alig érezhető, feljebb sejtelmesen susogó szélről is.

Picikével később, már gimnazista korában sétált a Károly-kilátótól a Dalos-közhöz vezető erdei úton, amikor egy szembejövő csoportra figyelt fel. Csinosan öltözött lányok társaságában közeledett az előző este a televízió népszerű vetélkedőjében szerepelt karnagy. Gézaváry, csak úgy menet közben, udvariasan üdvözölte. Vass Lajos a tekintetével és a bajusza körül mosolyogva köszönt vissza, ahogyan a népszerű embe-reknél szokás. Felejthetetlen élménynek bizonyult ez a találkozás a zenével is aktívan foglalkozó ifjúnak, amit idősebb korában is szívesen idézett fel.

Évtizedek teltek el, amikor egy alföldi városban kilépett az állomás épülete előtti térre, s hirtelen felületvédelemként aranyozta be számára a léggört a nap. Ezt a ragyogó kedvet vitte magával tovább, át a hervadó parkon, ahol avardob zizegett, s gyöngyka-vicskórus kísérte andalgó lépteinek dúdolását.

A dúdolás szó igazán remek telitalálat itt, ahol a zeneművészet egyik hazai fejedelme született, aki viszont a fejedelem kifejezést vélte volna igen szerényen helytelennek, mert a valódi emberi nagysággal a szerénység is együtt jár... Minden nagyszerűség az egyszerűségből fakad valahol, amint Gézaváry is nagyszerűen érezte magát ezen az egyszerű sétatéren. A jó közérzet belülről ébred az emberben a legőszintébben. Hiába a bohócok összes vidámsága, amikor az érzelmek sírást, szomorúságot, könnyeket fakasztanak.

Tamás a háromszáz kilométerre lévő szülővárosára emlékezett: abban is egy emeleti szobára, ahol ötvonalas táblára írták a hangjegyeket a szolfézsórán; Mozart, Chopin dallamai előtt Bartók, Kodály művei is gyakran felcsendültek a fekete-fehér billentyűkön. Gyakorolni, gyakorolni, gyakorolni, gyakorolni! A gyakorlás olyan terep, amelyen minden kiderül: a tehetségtelenség, amely leküzdhető, és a tehetség, amely tántoríthatatlanul bizonyít.

A közlekedési lámpák járták már színes táncukat, villogtak sárgán-pirosan-zölden, de erre csak a gépkocsik mozgásából lehetett következtetni az őszi napsütésben. Amikor a kereszteződéshez ért, éppen zöldet mutatott a lámpa a gyalogátkelőhelyen haladók számára. Hosszú utcába jutott, melynek közepén virágos szigetsáv választotta el egymástól az ellenkező irányú forgalmat. A mozi zárt ajtaja kongó ürességet takart. A bíróságról népes cigánycsapat lépett ki, pergő beszéddel folytatva a benti pert. Az emberek az utcán egykedvűen jöttek-mentek, a kirakatok – mint mindenütt – fényes üvegszemükkel kacsintgattak Gézaváryra. Nem tudták, hogy ő nem kíván vásárolni semmit. Másért érkezett ide...

A varázsért, ami ingyenes!

Az épületekre kíváncsi, a történelem szárnytalan tanúira, amelyek mégiscsak átvették különböző korok mondanivalóját. Hegyi ember lévén, különös atmoszférának vélte a homokhátságát. A melegség visszhangját érezte, ahogy a talpa alól fűtött a por, amelyre napsugarak telepedtek. Náluk otthon, a házak némák és moccsatlanok. Ilyenkor már sehol egy zsalugáter-szempillantás, sehol egy kapucsengő-tangó. Itt más...

A varázslat, ami ingyenes.

Csak sétálnia kellett, s lépésről lépésre kitérülte előtte a történelem. A városközpont terei kiterjesztették egymást.

Cif-ra pa-lo-ta, zöld az ab-la-ka... Egy kisgyerek énekét hallotta magában és ámult. A palotának ugyanis tényleg zöld az ablaka. A dalszöveg és a valóság azonosága meglepte, ez is a varázslat része volt. Meg a szobor, az emlékmű – Kodály és a kórus –, amelyet közvetlen természetességgel ülnek körül a gyerekek.

Tekintetét lenyűgözte egy-egy gótikus, barokk, szecessziós stílusjegy, egy-egy nevezetes műemlék látványa. Arra a következtetésre jutott, hogy talán a rend gyökeire is éppen a művészetek hatásában kell keresni. A szépség olyan fegyvelmező erő, ami elszorítja az emberi gonoszságot.

A művészet lényege ez az eredendő varázslat!

Zene, népművészet, játék, építészet, festészet, szobrászat, irodalom – itt lélegzenek mind, itt a városban. S ettől van, hogy a homokhátság nem sivatag, hanem ékszer a két folyó között. Duna, Tisza... A szellem megteremtette magának mindig a léteret. Korok temették volna be, de jeleit értékeli a hétköznapi ember. Gézaváry is, mint sivatagban a vizet, úgy szomjúhozza ezt a létkört, s eljött ide töltekezni.

Nem a költséges turisták közé tartozik, hanem a töltsézőkhöz. Azok kevesebben vannak... Pozsonyban is az áruház környékén találkozott a legtöbb honfitársával, a várban az amerikai csoport fényképező tagjától hallott magyar szót. Azt kérdezte tőle, hogy ő tősgyökeres bennszülött erdélyi-e a szlovák fővárosban. Felelte is, hogy azok onnan a harmadik országban találhatók történelmi okokból, amiről talán a külföldi nem elég tájékozott, mert valószínűleg csak egy kitanorgott unokája lehet, akinek nagyapja még a hárommillióból való...

Az áruházból itt semmit sem látott. A varázslat a műemlékek környékén érezhető, amelynek semmi köze az üzlethez. Gézaváry a harangjátékok hangját gyűjtötte. Pozsonyból is hozott át egy zeneművet kazettán, amit a Prior Áruház falára telepített zenélő óra kis csengettyűi mutattak be.

A városáhozoz siettek az emberek, erős és határozott csengésű hangok hívták őket. Találgatták, milyen zenemű részleteit játsszák a harangok. Mozart, Bartók, Kodály...

Tamás – miközben elhatározta, hogy legközelebb magnetofonnal érkezik majd ebbe a városba – a főügyész emlékkövére nézett. A főügyész szíve itt szakadt meg, százötvenhét éve. A főügyész drámáját halála után három évvel játszották színpadon. „... olvasni fognak azok, kik engem sosem láttak, sohasem esmértek, és akiket én soha látni, soha esmérni nem fogok.” – így vélekedett a főügyész, végül beigazolódott a jóslata.

A városlátogatást követő télen Gézaváry – aki szintén nem ismerte Katona Józsefet, a főügyészt – egy kislakú, három forintért vásárolt könyvet emelt le a polcra, és a kinti hóesést feledve olvasta:

– Kedskö-méga!

Te! mely nekem oly sokat osztogatál,

Anyás kebeled, hol a boltozat áll,

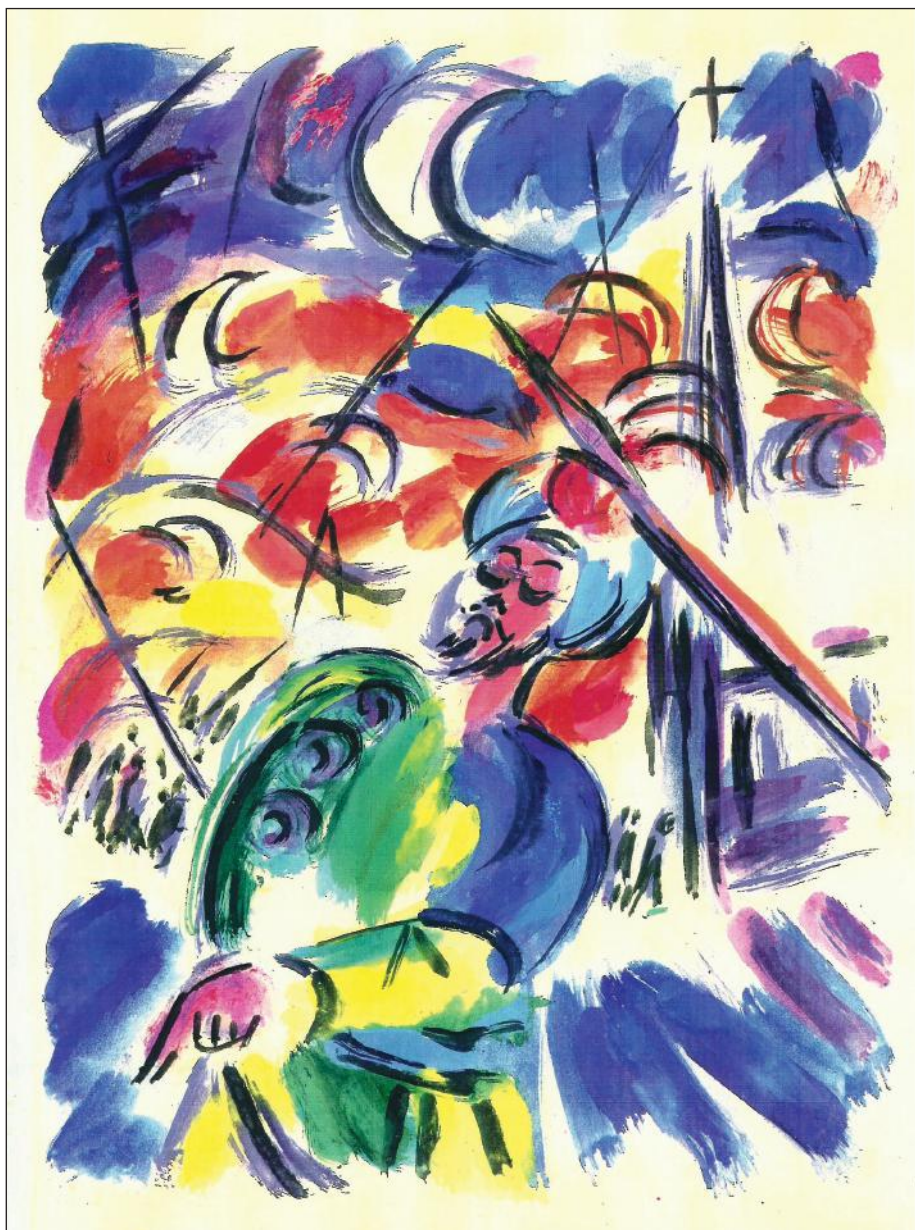
Melyben gyenge

Bölcsöm renge –

Te vedd is ez első szülöttemet el!

Arass (noha szűken is) így, ha vetel! –

Ez az elsősülött nem volt más, mint a Bánk bán című dráma, ami a kecskeméti főügyészt halhatatlanná tette. Ez is a varázslat része, ami a művészet műve igazán, nem a mesterkedésé. (1987)

Perényi Irén: Török követek

DOKUMENTUMOK

RÓNAY LÁSZLÓRÓL – MOGYORÓHÉJBAN

(Lapszéli jegyzetek)

Rónay László tanár úr irodalomtudós egyetemi tanár, szerkesztő és kritikus, igen gazdag ember, ha a gazdagságot a megismerés, megértés örömeivel, a szellemi-lelki élmények bőségével mérjük. Etikumot és minőségeszményt képviselő, keresztény szellemiségű értelmiségi létbe született bele. Szüleitől hittel, kereszténységgel felvértezett tudást, életszemléletet kapott. Családjukban egyházi emberek és írók sokasága vendégeskedett. Keresztapja, Thurzó Gábor is író volt, akiről könyvet is írt. Valló és vállaló lélek. Nem rejti véka alá, kiben és miben hisz, saját példájával tanít korrektségre, a jó ügy melletti kiállásra.

Életkora a kilencedik évtizedhíd végéhez, a nyolcvanhoz közelít. Évei számánál csak a nevével jegyzett könyvek száma nagyobb. (Teljesítményét díjai, elismerései csak félolดาลasan mutatják.) Az egyik összegező, jubileumi könyvben mindig szeretettel vall arról, hogy gyermekkorában a legnagyobb szellemi-lelki hatást a budai ferencesek gyakorolták rá. A piaristákra, gimnáziumi éveire máig hálaadó szeretettel emlékezik. Hangsúlyozza: szigorú következetességük léleknevelő szeretettel, világképet adó módszerekkel párosult.

1956-ban első éves egyetemistaként, jeles személyiségekkel együtt vonult a Bem-szoborhoz, majd a Parlament elé. 1956–1962 között az ELTE BTK magyar–latin szakos hallgatója volt. A tanári munka igazi hivatást jelentett és jelent az életében. Ismeri az olvasás örömét, sőt a gyönyörűségét is, de tudja, hogy jogos szakmai igény a művek értelmezése. Nagy hanglemezyűjtő, zenerajongó. Rónay Györgynek, a költő, író, műfordító, Babits-léptékű szerkesztő hagyatékának, vagyis édesapja irodalmi örökségének gondozója és kiadója. 1962–1970 között Bieskén, nagy létszámú roma osztályokban volt általános iskolai oktató.

1964-től élete párja dr. Lukács Judit főorvos asszony, a gondoskodó hitvesi szeretet megtestesítője. Három gyermekük van, a két lányuk tanár: Ágnes (1966), Krisztina (1968); fiuk, Rónay Tamás (1972) újságíró. Unokáiról három könyvet publikált, nagyapói örömmel dedikált. Iránymutató és inspiráló olvasmányélményem: az Unokáim (2002), Növekvő unokáim (2005), Kalandozások unokáimmal (2006).

1970–1973 között a Petőfi Irodalmi Múzeum kéziratári és tudományos osztályának munkatársa, majd főmunkatársa. 1973–1991 között – elsősorban Bodnár György érdeméből – az Irodalomtörténeti Intézet XX. századi osztályának tudományos főmunkatársa, tanácsadója. Erről az időszakáról, a magyar kulturális élet egyik fellegvárában triumfáló állapotokról írja: „Megállás nélkül írtuk és javítottuk a 'Sóskának' becézett irodalomtörténet fejezeteit, s e ténykedésünk lektoraink és a kultúrpolitika irányítójának jóvoltából soha véget nem érő kínlódásnak látszott. A tömérdek írás és újírás reménytelenségéért kárpótolta a baráti eszmecsere és találkozások, amelyeket máig rendszeresen folytatunk, dacolva az idő múlásával és a politika ellentéteket szító befolyásolásaival.”

1991–1998 között az Új Ember főszerkesztője, 1991–2007 között az ELTE egyetemi tanára, nyugdíjba vonulását követően emeritus professora, aki mindmáig tanít, lakásának könyvtárszobájában tart diákjainak élvezetes, méltán népszerű szeminári-

umokat. Egyik emlékezésében arról vallott, hogy „a fiatalok körében és az irodalom térfogatában menedéket találunk. Ide nem ér el a világ gyűlölsége, itt nem érnek olyan csalódások, amelyenek engem (is) értek 1990 után, amikor megtanultuk, milyen is valójában a haszonszerzésre és pénzre orientált világ, amely szép lassan megszűnteti a legfontosabb értékek becsületét.”

Rónay László tanár úr (Mark my Professor) tanítványai igaz embernek, az utolsó humanisták egyikének látják, aki érti és szereti az irodalmat, ők pedig csillogó szemmel hallgatják a Tanár Úr előadásait. Élményből lett kedves emlékek az anekdotázós, pihe-nős órák a tanár úr lakásán. Szinte parttalan beszélgetés, nincsen tematika, van kötelező olvasmány, de nincs számonkérés. Miért vedd fel mégis az órát? – Itt az ideje, hogy vége legyen a száraz, „csak a szöveg számít” alapú analiziseknek. Ez az ember szinte ismerte vagy közvetve ismerte azokat, akikről beszél! (Tersánszkyval borozott kamasz-korában!) Irodalmár akarsz lenni? – Nézd meg, milyen egy irodalmár, aki mögött egy sikeres pálya van, milyen az otthona, milyen ember? Egy aranyszívű tanár! Hatalmas tudással rendelkezik, amit igyekszik nekünk a legérdekesebb, legerethetőbb módon átadni. Mindenkinek csak ajánlani tudom, aki kikapcsolódással egybekötve szeretne tágabb betekintést kapni az irodalomba.”

Kosztolányi életművét, az ezüstkor íróinak-költőinek örökségét akkor kutatta, amikor a hatalom felettségre ítélte a nemzedék alkotóit. Márairól akkor publikált monográfiát, amikor az író a tiltott kategóriából még alig jutott át a megtűrtbe. Az eltelt idő távlatában ma már világosan látható. Apja nemzedékéből szinte mindenkit ismert, még Márai Sándorral is találkozott 1948-ban, amikor fel nem foghatta még, mit jelentett az édesapjához idézett mondat: „Gyurka, én elmegyek.” Talán a jóvátétel kötelme is vezette, amikor elhatározta, hogy könyvet ír Márai életművéről, ami akkoriban nem volt szokásban. Azóta sokszor írt róla, s amikor az író San Diegóból elküldte neki egyik könyvét dedikálva, némi büszkeséggel úgy érezhette, hogy az értelmiségi hivatásra, erkölcsi felelősségre olyan érzékeny író befogadta a céhbe. Egyértelmű, hogy Kosztolányi Dezsőről és a Márairól szóló monográfiája kivételes irodalomtörténeti jelentőségük miatt fokozott figyelmet érdemel.

Béládi Miklóssal, Pomogáts Bélával együtt – az MTA Irodalomtudományi Intézetében, a Bodnár György által vezetett XX. századi osztályon – már akkor készített hiánypótló munkákat a határainkon túli és a nyugati magyar irodalomról, amikor ahhoz még a civil kurázsira nagy szükség volt, amikor Hegyeshalomnál a vámosok még tiltott könyvek után kurkásztak. Ehhez az időszakhoz kapcsolódó társszerzős munkái: A nyugati magyar irodalom 1945 után (szerkesztette, Béládi Miklóssal és Pomogáts Bélával, (1986)); A magyar irodalom története 1945–1975 II.–III. (szerkesztette, Béládi Miklóssal, (1986–1990)).

Műveinek, szerkesztő, forrásszöveg-szerkesztő eredményeinek – a káprázatos bőség miatt – csak lexikonszerű, vázlatos felsorolása lehetséges. Az Ezüstkor nemzedéke (tanulmány, 1967); Thurzó Gábor (kismonográfia, 1974); Hűségés sáfárok (tanulmány, 1975); Kosztolányi Dezső (kismonográfia, 1977); Devecseri Gábor alkotásai és vallomásai tükrében (1979); Rónay György: Szerű (összeállította, 1981); Szabálytalan arcképek (tanulmány, 1982); Képes Géza (kismonográfia, 1983); Tersánszky Józsi Jenő (kismonográfia, 1983); Innen és túl. Versek az Istenkereső emberről (antológia, szerkesztette Lukács Lászlóval, 1984); Dsida Jenő: Út a Kálváriára. Válogatott versek és prózai írások (szerkesztette Csiszér Alajossal és Pomogáts Bélával, 1985); „Ki volt ez a varázsló?” Kosztolányi Dezső a vallomások és emlékezések tükrében (1985).

Külön ki kell emelni az „Öröktűz. Elbeszélések az Istenkereső emberről” című antológiát, amelyet Lukács Lászlóval és Pomogáts Bélával együtt szerkesztett (1986); Rónay György: A vándor érkezése. Virág a fészület tövében (versek, cikkek, 1986); Két dióhéj. Nyugat-európai és tengerentúli magyar prózaírók (válogatta, szerkesztette, együtt Berkes Erzsébettel, 1987); „Tudják-e, ki vagyok?” Tersánszky Józsi Jenő (1988); Sík Sándor: Válogatott költemények (válogatta, 1989); Társunk az irodalom (válogatott prózai írások, 1990); Márai Sándor (monográfia, 1990); Erkölcs és irodalom. A magyar irodalom rövid története (1993); Sík Sándor: A magam módján. Válogatott költemények (összeállította, 1996); Mítosz és emlékezet. Esszék és tanulmányok századunk magyar irodalmából (tanulmányok, 1997)

Az Új Ember főszerkesztőjeként alaposan megismerte a XX. század magyar spirituális irodalmát és megírta a történetét. Két fontos alakjáról, Sík Sándorról – egyik legfőbb példaképéről, a múlt század egyik legjelentősebb magyar szellemi-lelki nagyságáról –, és a hányatott sorsú, a költői népszerűség magaslatai után az emberi, szerzetesi sors mélységeit megjárt Mécs Lászlóról is könyvet publikált. Mécs László (monográfia, 1997); Sík Sándor (monográfia, 2000); Isten nem halt meg (2002); Lélek és szó (2004); Földindulás előtt (2007); Leletmentés. Katolikus költők a huszadik században (2008) (...)

Rónay László írói neve egyik fő eszményképét, Sík Sándort idézi: Siki Géza. Hajrá, Felhegy! címen ifjúsági regényt is publikált (1983–1984). Zeneszeretete legendás, amint apjától örökölt, futballjáték iránti szeretetét is számtalan élvezetes írással bizonyítja: Fradi-szívvel hegyen-völgyben (2008).

Szemléletét, értékvilágát, kutatásainak aszúörömét jelentő gondolatai között érdemes szemlézgetni. A szavak szárnyán az ég felé. A modern katolikus irodalom-szemlélet kezdetei. (2012) A bevezetőben hangsúlyozza: azt a folyamatot követi nyomom, értékeli, ahogy „a katolikus irodalom-szemlélet meghaladta XIX. századi elképzeléseit, és megvalósította az egyetemesség egyfajta ideálját. A folyamat lelkeségi síkon, Prohászka Ottokár fellépése után indult meg, aki működésével a szó szoros értelmében áttelepítette a katolikus hitéletet és létszemléletet, amelynek az irodalom-szemlélet és kultúrafelfogás is része. A katolikus irodalomértelmezés nagykorúsodása vele kezdődik. Az irodalomban az ő nyomán és hatása alatt Sík Sándor és Kállay Miklós nagyjából közös ideálokat követve vetettek számot a katolikus irodalom problémáival. Mindketten felismerték, hogy az irodalmi modernség – jöllehet erkölcsi vonatkozásokban vitathatónak érezték képviselőjét – Adyval és a Nyugattal kezdődött, nagyjából párhuzamosan a hasonló világirodalmi irányzatok megjelenésével.”

Kiemelt egyháztörténeti vonatkozású, egyfajta szemelvénygyűjtemény az Egyesünes gerinccel. A magyar katolicizmus Trianontól a világválságig. (Antall József szerkesztő, 2012). Rónay ebben döntően a korabeli katolikus sajtó – mára már nehezen hozzáférhető – anyagát teszi közzé, miközben a szerzői főszoveg kiváló történeti áttekintést-értékelést nyújt a tárgyalt korszakról, kitér Prohászka Ottokár és Serédi Jusztinián magyar kultúrában betöltött kivételes jelentőségű szerepére is. A fejezetcímek is beszédesek: az előszó után az Ocsúdás a pusztulás után; Kísérletek a hit és remény erősítésére; Roma aeterna; Prohászka Ottokár halála és öröksége; 1928: virágzó esztendő; A világválság felé. Elemzéseiben az esztétikai szempontokon túl mindig teret kapnak az erkölcs kérdései is, és nála a keresztény ihletésű, illetve a katolikus irodalomnak aligha van szakavatottabb értője és terjesztője.

Rendkívül tanulságos, remekül szerkesztett, elmélyült életvallomást tartalmaz a Hit, tanítás, irodalom című kötet, amelyben Rónay Lászlóval Bucsics Katalin beszélget. (Miért hiszek? sorozat LXXVI. kötet, Kairosz Kiadó.) A beszélgetést az egyik kedves tanítványa készítette, aki megvallja: „Megtisztelő számomra, hogy én kérdezhettem!” Erre azt válaszolja, hogy „Én boldog vagyok, mert az emberhez mindig a tanítványai állnak legközelebb.” A kérdező Bucsics Katalin nem alkalmi riporter, hanem kellő stúdiumokkal rendelkezik a megkérdezett életművéről, sőt, néha annál is többről, a személyiség benső dolgairól is sokat tud. A beszélgetésben Rónay László részben a kérdésekre felelve, részben az élettörténet kapcsán többször is hangsúlyozza a vallásosságát, istenhitét, az élet, hit, irodalom hármasságát. Az első kérdésre válaszolva ezt mondja: „Számomra a hit abban áll, hogy az ember úgy gondolja, van valami rendeltetése, amit teljesítenie kell.”

Sebek áztatása – Visszaemlékezések (2014). Érdemes belőle hosszabban is idézni: „Sok mindent elvehetnek tőlünk, az emlékeket soha. Ezekhez akkor is makacsul ragaszkodunk, amikor homályosulnak, hiszen vigasztalást adhatnak, megajándékoznak az ifjúság tünékeny varázslatával, önvizsgálatra készítetnek, jó érzéssel vagy a mulasztás szorongásával töltenek el. Régebben, ha tehettem, a Farkasréti temetőben szüleim sírjánál álldogálva beszélgettem velük, s bár nem válaszoltak kérdéseimre, éreztem jótékony, segítő jelenlétüket. Nekik köszönhetem, hogy életem állomásaira visszapillantva az a meggyőződésem: szerencsém volt, mindenütt beilleszkedtem, jól éreztem magam a bicskei cigányosztályban éppúgy, mint az egyetemen. Igazi ajándéka életemnek a családom, aggodalmasan óvó gyerekeim, unokáim, akiket én dédelgettem, ám fordult a kocka: ma már ők támogatnak. Ajándék, hogy megmaradtak barátaim, elbeszélgetünk fiatalságunkról, terveinkről – még vannak! – és természetesen a betegségeinkről. Arcok merülnek fel a múltból, kiváló íróké, művészeké, akik ’megörökölték’ bennünket, s akik közül nem egy a modern irodalom kiemelkedő alakja, s akiktől sokat tanulhattam. És a fiatalok! Őket tanítottam, s az élet egyik legnagyobb jótéteményeként ma is taníthatom az újabb és újabb nemzedék érdeklődő tagjait. Nem kis büszkeséggel figyelem egyikük-másikuk felívelő pályáját, örömmel olvasom tanulmányait, könyveiket, s ha nagy néha találkozunk, ámulva veszem tudomásul, hogy kezdenek őszülni. Nincs szebb, ösztönzőbb, mint ha szeretetben élhetünk. Nekem megadatott, s hálát adok érte az égieknek.”

Hullámhegyek, hullámvölgyek (2014) című könyve a történeti folyamatába ágyazva mutatja be azt a mélyszerkezetet és fejlődést, amely a XX. század magyar irodalmával ismerkedni akarók előtt legtöbbször rejtve marad. Érzékeny látásmódjával, sajátos intuícióval rátapint azokra a pontokra, okokra, amelyek ezeket a fölfelé vagy lefelé vivő időszakokat jellemzik.

Katolikus reneszánsz – Arcképek a magyar katolikus megújulás korából (2015). Szorításban (2015). Ez az arcképcsarnok sokat elárul arról, milyen kiváló és áldozatos emberek segítették a század katolikus lelkiségének megújulását és megerősítését, a vallásos világot és a nemzettudatot is megszilárdítva. Kiváló lelki emberek, a közülük is kiemelkedő Prohászka Ottokár, valamint a magyar hagyománytörténetben is komoly érdemeket szerző kutatók és tudósok támogatták a katolicizmus reneszánszát. A szerző ezzel a kötettel órájuk, szellemi-lelki elődeire emlékezik.

Mécs kérdésére keresi a választ: „Ki a betyár? Ki a szent? / Magyarhonban ki a szent? / Ha a mérték tönkrement, / Senki, semmi meg nem ment!” A hitfogyatkozással jelenkorban tudatosítja: a hazaszeretet forrása a Tízparancsolat: a szülők iránti tisztelet

imperatívusza. A megértés és bízó munka jegyében munkálkodik hit és tudomány, hit és műveltség szintézisén. Megértő, mert tudja: csak tükör által homályosan (per umbras et imagines) vagyunk képesek önismeretre és valóságismeretre is.

Rónay a „Pietas et litterae” (Kegyesség és tudomány) szellemében irodalmunk egésze, teljessége iránt érez felelősséget. Lelkiségének és pedagógiájának lényege a pietas eszménye, melynek eszenciáját a piarista Jelenits István így summázza: „Valami okos és mégis gyöngéd érzelmekkel átszőtt alapmagatartást jelent ez a szó, tiszteletet a teremtés minden értéke iránt, családi közvetlenséget, amellyel az ember megtalálja helyét a teremtő és megváltó Isten terveiben, és tevékenyen, de szerényen igyekszik előmozdítani a közösség javát.”

Líránk szakrális vonulatának jó része a magyartanításban máig elfelejtett irodalom. A papköltők is hiányoznak a tankönyvekből: Sík Sándor, Mécs László, Tűz Tamás. Rónay rámutat arra is, hogy a Szent Ágostonon iskolázott Babits egészen más úton kereste Istent, mint Ady: „Fokozatosan jutott el a hit legszemélyesebb megvallásig, az életművet megkoronázó Jónás imájáig: a miértektől a magyarázatig.” Az Esti kérdés filozófiai alapvetése: „miért nő a fü, hogyha majd leszárad? / miért szárad le, hogyha újra nő”. Intellektuális szemlélettel vallotta az intelligencia és bölcsélet szentjéről: „nem az ész hite a döntő, hanem a szív kívánsága”. Az őszinteség a hit velejárója. Babits hitte, „Az Úristen őriz engem”; kimondta: „Kard ha csörren, vér ha csobban, / csak az ember vétkes abban.”

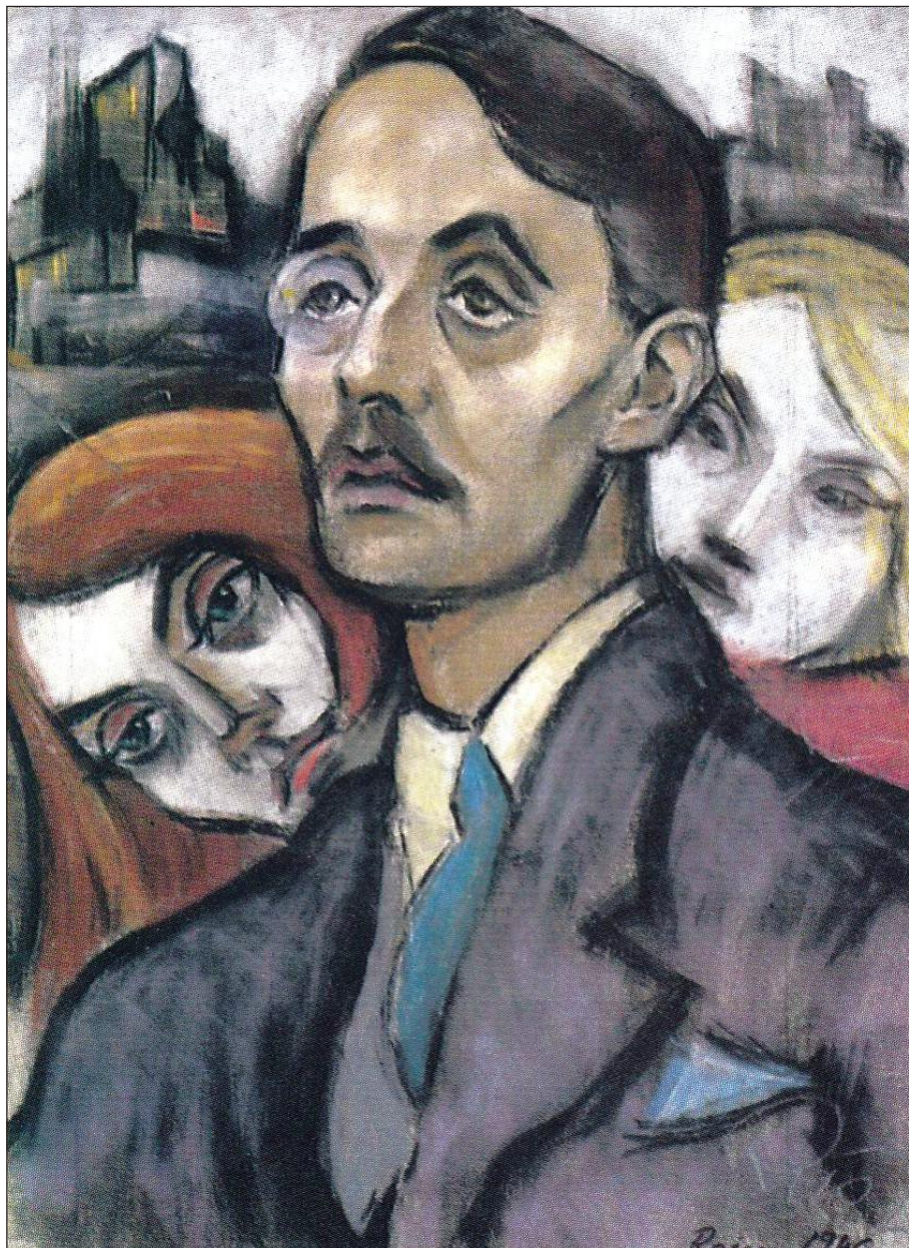
Hite a legteljesebb értelemben katolikus, vagyis egyetemes, melyben a Credo ökumenikus lényege is benne rejlik. Egyetemes keresztény tanulásként idézi François Mauriac értelmezését: „A bűnbocsánat igénye, amelyet átérzek, a hit korszakaiban a leginkább elterjedt valami volt, ma viszont a legritkább: mert Isten halála egyben azt is jelenti, hogy akarata, tőlünk várt követelményének tudata is halott bennünk. Én a bűntudat révén érzem magam kereszténynek... A bűn elválaszt Istentől; de azon hit által is keresztény vagyok, hiszek az Egyház által rendelkezésemre bocsátott feloldozásban.”

Juvenalistól tudjuk: „A jó mesternek nem szava, élete int az erényre.” Rónay György szellemében vallja: irodalmunk meghatározója az emberség és magyarság összhangja, azé a magyarságé, amelynek lényege a humánus. Ady intelme kötelezi: „Akarom: tisztán lássatok!”. József Attila igazát vallja: „A lét dadog, csak a törvény a tiszta beszéd.” Nem véletlen, hová születtünk, hol élünk, mit és miben hiszünk, mire tesszük föl az életünket... Neki az is fontos, hogy a minőség forradalmát hirdető Németh László rontott szövegeinek javítását, az életmű kritikai kiadását miért kell szorgalmazni. Mert már valóban az a kérdés: „Domonkos Mátyás halála után Illyést is bedarálják-e az elméleti emberek, akik kánonjaikat félcelgetik? Vagy rátelepszik a politika, és megfojtja, mint Németh Lászlót?”

Rónay László valóra váltotta az apai reményt: „Fiam, (...) legyen ez a vers neked útravalóm. / Apád szól veled hozzád, élete tanúságával. (...) itt az ember vagy beledöglik a sárba, vagy eladja magát. / Mi vár rád? Nem tudom. (...) eltűnök sorsodon, mely sorsom folytatása is (...) hősi lesz és nagyszerű, ha majd folytatja más; (...) utam hiába mégse volt, ha más majd célhoz ér helyettem...” (Rónay György: Fiamhoz.)

Rónay László tanár úr ismeri a „mysterium passionis” titkát, mégis derűs, jó kedélyű és fáradhatatlan: tud bízni, szeretni és örülni. Számára a hitvesi-asszonyi jóság, a sokunokás család jelenti a földi mennyországot. A lényegét jussként kapta és tovább is adja: „Ez a legfontosabb: igazán jónak lenni az emberekhez, családjához. Szere-

tet nélkül semminek sincs értelme, és rengeteget vétünk a szeretet ellen. Pedig anélkül minden üres és meddő.” Igazi pater familias, aki hivatásával Arany áldáskívánását példázza: „Legyen élted szép fa, mit nap s szellő ápol, Sokakra árny készül lombkoronájából.”

Roisz Vilmos: Letűnt idők

**MEGEMLÉKEZÉS ÉS MŰTEREM-LÁTOGATÁS
ROISZ VILMOS (1906–1997) FESTŐMŰVÉSZ SZÜLETÉSÉNEK
110. ÉVFORDULÓJÁN**

1906. május 23-án született a Moson vármegyei Boldogasszonyon (Frauenkirchen). Meghalt 1997. augusztus 27-én Szigetváron. Édesapja Roisz Baltazár szódavízgyáros, kiskereskedő. Édesanyja Falk Emma. Három fiú- és egy leánytestvére volt. Gyermekkorát Sopronban élte. 1924. június 6-án érettségizett a soproni m. kir. áll. Széchenyi István főreáliskolában. Tanárai Seemann Kálmán és Janesitz Henrik voltak. A városban dolgozott még Steiner Antal festő műhelyében és Kecskeméten Révész Imre alkotótárs művésztelepén. A főiskolai felvétele előtt végig dolgozta a művészeti akadémia felvételi követelményeinek feladatait. Felkészülésében segítette Helbling Ferenc és Révész Imre. Az Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolán Réti István professzor növendéke volt. A Soproni Művésztelep megalapításában Glatz Oszkár, Endrédi György és László Gyula társaságában vett részt. Középiskolai tanári oklevelét 1933. június 21-én kapta meg. Újdiplomásként egy fővárosi magániskola, a Reichsdeutsche Schule tanára lett. 1939-ben tanulmányúton járt Olaszországban. Tehetségéről itthon Budapesten „Roisz betört a művészeti féltékenység hét lakatával őrzött kapun” – írta anno egy fővárosi lap. Kollektív kiállításokon szerepelt a Múcsarnokban, a Nemzeti Szalonban s az Ernst Múzeumban. 1946-ban B-listázták, szinte éhezett. Megélhetésért, egy kis enivalóért házalt a „bilduskáival” Rómaifürdön, Budaörsön és az Alföldön. Tizennégy évi állástalanság után az 1960-as években újra taníthatott; a budapesti Zalka Máté Gimnáziumban jutott katedrához. Visszatérhetett a művészeti életbe is. A Művészeti Alap, majd a Magyar Képző- és Iparművészeti Szövetség is felvette tagjai sorába. Budapest, Vác, Szécsény, Nyíregyháza, Sopron, Kőszeg, Győr városokban önálló kiállításokkal jelentkezett. Rangos hazai és külföldi tárlatok állandó szereplője lett. 1984-ben visszatért Sopronba. A Soproni Képzőművészeti Társaság tagja, majd örökös tagja lett. Fiatalokat támogató közérdekű kötelezettségvállalásaival, a Soproni Városszépítő Egyesület erkölcsi és anyagi támogatásával, az érembiennálék Roisz Vilmos vásárlási díjával a Soproni Múzeum éremgyűjteményét gyarapította. 1996-ban, 90. születésnapján Pro Urbe Sopron kitüntetésben részesült. Bravúrosan rajzolt! Ha a művészeti korszakain és stílusán elidézünk, akkor először a korai plein air és nagybányai műalkotásait elemezzük. A posztimpresszionista hatások alatt, mint az Eső előtt, a Hazatérő vitorlások, vagy a Visszatükröződés című szép munkáit festette meg. De ennek a korszakának művei, reprezentánsai az önarcépekkel és leányportrékkal is folytatódtak. A nagybányai iskola Ferenczy Károly vezetésével líraiságával, realizmusával hatott rá, és összekapcsolódtak a Réti István mesterénél tanultakkal, egyéni formákat választva. Így portréival sajátos emberi hangot sugárzott a világ felé. Személyisége és művészeti önbecsülése az ábrázolt sorsokat emberi gesztusokkal fejezte ki. A történelem nyomasztó hatásain felül tudott emelkedni. A pacifizmusa, a szentimentálisnak tűnő kíváncsi melankólia és tehetsége a művészeti értékek létrehozására tették képessé. A letűnt idők emlékezeteivel, melyet sokszor krétával vagy pasztellal fejezett ki, jellemzően mind-mind művesek. Az olajfestékekkel kidolgozott önportréja az élete megváltozásán a bölcs sorsára ráébredő művész egyik expresszív fő alkotása, büszkje. A megfestett plasztikus, puha drapériás ingében az aggódó lény bírálata, a világ felé

fordulva őszinte megrázó jelenséget fejez ki. Az önmagába néző tekintete egyesül a két oldalt lengő ősz haj értelmiségi sors nehéz vetületével. Imádott tanítani, s a tanítványok erejében bízva szép jövőt szeretett jósolni művészpálántáinak. A hitelességnek, a polgári életmód szépségének, teljességének és etikájának hatása alatt élt. Méltó gondolatot sugároz Roisz tekintetével és tehetségeket támogató cselekedeteivel. Öntevékeny kultúrszemélyiséggé válik, mint egy igazi magányosan küzdő művész. Egzisztencialista portréival a forrongó világgal szemben egyedül alkotott. Mesteri munkái emlékeztetnek Tihanyi Lajos 1912-ben készült önarcképéhez, viszont női portréi, büsztjei karakterisztikus bájaikkal, tömör színértékeikkel a képsík terét konstruktívan kitöltve megnyugvást és bizakodást fejeznek ki. Tovább jellemezve őket nem kubistásan kontúrosak, hanem a megmunkált felületek egységesen plasztikusak. A térbe kisugárzó optikai hatások lokálszíneikkel együtt finom kontrasztokkal olvadnak össze egységessé. Összességében nem szentimentális nagybányai női portrészorozat, tektonikus ritmusaikban játékosan kifejezőek, jellemábrázolóak és nem agresszívek. Az átmeneti hatást keltő barna monokróm lendületes szerkezetes dinamikus portrés ábrázolások több személyes egzisztenciális állapotot fejeznek ki. Miközben átmenetet képeznek a nagyobb méretekhez kötött dokumentációs óriási portrékhoz, mint Liszt Ferenc vagy Beethoven. Ilyen dekoratív grafikus makroportrés ábrázolások ritkák a magyar művészeti alkotásokban. Közel hozza hozzánk a zsenik műveit. Részek és egészek reprezentációs szépsége, technikai bravúrja, mesterségbeli tudásának maximumát adja a látványtervezéseiben. Végül a „Zenehallgatók” című pannója mint futurisztikus mű, a közkultúrának nagy ajándéka, a kultúra pantheizmusa.

Roisz Vilmos festőművész munkásságának második nagy területe az expresszionista európai stílusirányzat (1905–1920-ig) a kubisztikus konstruktivizmus, mely szeretett városához, Sopronhoz köti. Ezzel a sorozatával a művész kifejezi ragaszkodását a patinás gazdapolgár biedermeier város múltjához és jelenéhez. Ezek az expresszív kubistas konstruktív módon ábrázolt világháborús házecsoportok kifejezik a második világháború üzenetét s apokaliptikus drámáját. A kiemelkedő házecsoportok a múlt emberi élőhelyeinek szerkezetes architektonikus felépítményei. A lepusztult, kiüresedett élet mementója, nevezhetnénk városunk magánmitológiájának. A lerombolt Szent Mihály-dombi, egykor virágzó gazdapolgár erődítményei siralomházakká váltak. A művész drámai kompozícióiban kiemelten mutatja be a város tektonikájában – de nem a német „Die Brücke” és a „Blauer Reiter” szerint – sziluettként megmaradt geometrikus komplexeket, leredukált világot valósított meg. Erős, lendületes kontúrokkal tette kubisztikus hatásúvá őket. Az égbolt felé tekintő csúcsos nyeregtető orozzata előtt lesikló sugaras fénycsíkok átsuhannak az épületek minden részén, s az udvarokon keresztül a kapuzatokon túli világba. Ez egy igazi hagyományokhoz kapcsolható rayonizmus. A zártságukban magukra maradt boldog idők kultuszát világos-sötét kontrasztstruktúrákkal leborítva, az adott boltíves árkádsorokkal, a rusztikus udvarokkal elhagyottá tette a volt háborús világot. A riasztó látványt, a magánházak kompozíciós csoportokat fentről sötét tónusos árnyékok teszik elgondolkodtatóvá. Az égboltról napsugárzás nélkül lecsapódó sugaras rayonista fénykontrasztos foltok világítják meg tónustextúrásan a felületeket. Az erős fény-árnyék kontrasztok csendjében a rezonáló orfizmus Delaunay világával ellentétes. A lokálszínes koloritok és a sok-sok megtört fény a falakon faktúrásan előidézik a lidérces és félelmet is kiváltható rusztikus érzeteket. A fénycsíkok villódnak – a nagy lendülettel festő művész automatikusan rögzíti a múltat. A kompozíciók anyaghatású részecskéi, mint a házak falának mészrétegei, a

zöld és a barna lokálszínes impresszióinak összekapcsolódásai a rozsdabarna korróziós felületekkel, mind-mind a múlta emlékeztetnek érzeteikkel. A házak fehér impregnációi a bevetülő sötét-borús kék égboltról drámai szikrák reflexeivel verődnek vissza. A boltíves árkádok folyosói és a nagy tömbhatású lépcsők találkozási pontjainak fókuszálásai fokozzák az épületelemek összetartozásának fontosságát. A két iránypontos térelemek a centrum felé irányulnak. Így a klasszikus perspektivikus formakonzentrációk alkalmazásával a tömegek és a tér újszerű, ide illő képszerkezettel lepik meg a nézőt, amely megfelel a tér és az idő szintézisének. Az irányvonalak különböző eltolódásaival a művész érzékeltette az egybekomponálás szimultán művészetét. A Reneszánsz udvar című képén láthatjuk a konstruktív szerkesztés alkalmazását a gondolat kifejezésére. Az expresszionizmus kezdeti művészete, az ún. Neue Sachlichkeiten ars poeticája az ún. új tárgyiasultságból érthető meg, mint ahogy a svájci művészeknél, például Ernst Ludwig Kirchner Vörös torony Halléban (1915) című művén láthatjuk. A világháborúk előérzeteivel korunk dekonstrukciós művészetét megelőzve Roisz művészetében a menekülő ember elő- és utóérzés lelkiségeit találóan kifejezte. Az ilyen jellegű kortárs művészeti ábrázolás nem található meg a provinciális és világművészetekben. Alkotásaiban összekapcsolja a sajátosan megélt lélek-absztraktját és a közösség együttérzéseinek csoportlélektani fontosságát. A művészet és a politikai küzdelmek attitűdjei szinkron nélküliek. Az emberi kitettség sokszor kiszámíthatatlanok, egyéni s társadalmi apokalipszisekben megmagyarázhatatlanok.

A művész harmadik stílusirányzata az avantgárd expresszionizmusból kilépve absztrakt művészetben nyilvánult meg. A tárgyiasult világból a figuratív lélektani portrékon keresztül eljutott egy szabadabb, kreatívabb világ felé. Az avantgardizmus világnomása alól kibújva a posztimpresszionista látványait, témáit kifestette magából. Házi orgonája csak-csak az absztrakt illúziós formavilág felé irányította kísérletező hajlamát is. Talán a zene, s általa indukált vizuális mozgásformákat egy végtelen mozgástérbe, az univerzumba irányította. Így munkásságában jelentős szerepet kapott a színpadtervezései után a rayonizmus (a sugárformák alkalmazása), az aranymetszés tudománya, a Section D'or, s önállóan tervezve, eljutva a spirálok festéséig, a vorticismusig. De kísérletezéseiben visszatérően jelentős szerepet kapott a futurizmus, a mozgásformákkal játszó művészete. Ehhez a képi kifejezéshez hozzásegítette zenélni tudása is, és Giacomo Balla munkássága (1913).

Végezetül eljutunk a konstruktivista művei közé, melyekhez nem a soproni művek, épületek adtak témát, hanem saját tervezésű konstruktív kompozíciók, mint például a Szerkezet vagy a Tűz című képek, melyek elvezették Roisz Vilmost a lírai absztrakciós Kozmosz sorozatához. Ez a sorozat az említett orfizmushoz kapcsolódott – mert a lírai absztrakt egyéni hangvételű, organikus, alaktalan, természeti törvényeket absztrahál. Ezen stílust a francia Robert Delaunay-tól és házastársától, Sonja Terkttől származtathatjuk, akik tiszta színesközökhöz kapcsolódtak, eltávolodva a kubizmustól, létrehozva egy lírai absztraktot. Az egymással ellentétes színekkel létrehozott szimultán kontrasztok a kozmikus világ felé körkörös formákban forogtak az univerzumban a képein. Itt a megfeszülő mozgásformák a színek dinamizmusával együtt élve töltötték ki a tereket. Roisz Vilmos az expresszív kubista korszakát váltogatta ezzel a lírai absztrakt felfogással úgy, hogy színeit leredukálta polgári lokál színekre. A széles vonások átlós szerkezeteibe rétegesen térbe helyezve a kozmikus ütközéseket, egy kemény zenei hatású ritmust hozott létre, humán rezonanciát. A zenei hatásokban is együtt élő művész indukcióiban megjelentek a hullámok. A képi struktúrát sajátos uni-

verzumi kompozíciós helyzetekben, az arányokat felhasználva szimbolikus égitestekkel együtt tudatosan alkalmazta. Műveiben sajátosan hozzánk közelhozott dekoratív kozmosz, dekoratív transzparenciákkal együtt szabályos ritmusú hullámmozgásokkal összekapcsolva állítja elénk a végtelent. Az űrkompozíciók érdekes tárgykapcsolódásai, mint a húros hangszerek, gitár-lant, a kozmoszban zenei interferenciákat hoztak létre. Itt a fények tónustextúrái rezonanciákkal adják vissza az univerzum szférikus zenéjét a felfoghatatlan feszült dinamikájával. A zenei világában élő Roisz a képi kompozíciók makrostruktúráit folyamatosan figyelve alakította ki önévezrlő stílusát. A kozmikus futurista, rayonista és De Stijl, Fratiseg, Kupka, Kandinszkij hatására létrehozta a maga formavilágát a megastruktúráival együtt, de a különböző szintetikus átéléseket nehéz megállapítani az egyes alkotási folyamatokban. Egy tény biztonságosan megállapítható; a lírai absztrakcióval összekapcsolt felfogása stílusának alapkoncepciója. Mégpedig az a tény, hogy az orfizmus mellé párosult futurizmus és az Abstrakcion-Crèation (1931–1936) nevű nonfiguratív művészcsoporthatározta meg stíluskapcsolódásait. Szabó Attila művészettörténész így ír erről tankönyvében: „a képzőművészet elemei olyan dinamikus ritmusokon alapulnak, amikor a valóságos időt mint mozgásritmust érzékeljük.” Ha ezen szempontok alapján figyeljük meg a kortárművész Roisz gondolkodását, akkor hozzá kell kapcsoljunk az új anyagok megjelenését is. A De Stijlen keresztül létrejött, visszafogott, „szinte kozmikus vakolat-színek” nem az orfistákra voltak jellemzőek. Hanem Roisz Vilmos meditatív és misztikus kozmoszképei, a kozmikus zárt rendszerektől függetlenül, közelünkbe hozza a távlatokat és a mélységeket anélkül, hogy kompozícióra gondolnánk. A komplex világmindenség kozmosza nála nem tőlünk függő dolog, s nem elvont dolgoktól, hanem a világmindenség bonyolult örök megismerhetetlen mozgásától függ, ami nem a véletlen törvényén nyugszik a Tejútrendszerekben. Az univerzum hatása, művészi effektje miként hat lelkivilágunk művészi képzelőerejére, azt mindenki maga döntse el. Roisz munkásságában megasztentézisre törekedett. Erre utal színeinek dekadenciája, az életjelenségek bomlása, mely függőségeket és hanyatlásokat idéz elő rövid életünkben. Ezért műalkotásai egyszerre jelképesen szubjektíven művésziek. Világképei dekoratívek és a világi transzcendenciák a szépre rezonálnak. A sok mindenből történő válogatás művészeti korok pluralizmusában eklektikához vezetett. Az univerzum magától érthetően az elmúlt korok jelentéstörténetén keresztül historizáló pátosszá válik. A tér, a tárgy összeillesztése műveiben tudományos, művészeti és technikai látásmódot igényelt. Az akadémikus elegáns megfestésük nem vezetett mély jellemábrázolásra, viszont kifejezi a XIX. és XX. század egzisztenciális színpadának eklektikus színjátékát. A látszatok mögé látó Roisz Vilmos világa a ma emberéhez szól, kibernetikus művész. Ezért érdemes vizuális és valóságtartalmának kódjait megérteni, megfejteni. Magas szintű kozmikus egzisztenciája enigmatikus (titkos) szépségekkel bír. Emberszerető igaz lelke megértette az emberi jelenségek drámaiságát, mely földi életünk végkifejlettségéhez vezet.

A város szellemiségéhez kötődve végakarátának megfelelően örök nyughelye a soproni evangélikus temető lett.

(Elhangzott 2016. május 23-án egykori műtermében, állandó kiállításán.)

A KOR MAGASÁBÓL...

A Soproni Füzetek legidősebb, egyben legrégebb szerzőinek egyike Hárs József. Számos könyv és számtalan rövidebb írás alkotója. Érthető, ha túl a kilencvenen nem egy újabb opuszával kíván elvarázsolni bennünket, hanem visszatekint a régi műveire. „Ideje, hogy magamat olvassam” – mondja. Olvassunk együtt vele újra mi is néhány szemelvényt korábbi munkáiból!

Természetbarátok és szódakristály (1865.)

1865. október elsején. Két itteni polgár, Fl&Br [ifj. Flandorffer Ignác és Braun Nándor] kezdeményezésére, akik megértették, hogy az érdek, a kellemetesség, sőt az áldozat békésen megférnek egymás mellett, a természetbarátok nagy létszámban, talán 500-nál is többen gyűltek össze a Fertőnél, az úgynevezett Segenshütténél (Halászkunyhónál), hogy száraz lábbal, egyórányi távolságra be a tóba, a maga nemében egyedülálló ünnepet tartsanak. Miután már néhány nappal előbb egy nemzeti zászlót, rajta oda illő felirattal (az 1865. október elsejei tó-expedíció gyülekezőhelye) ékesített hosszú rúdon a száraz tó talajába tűztek, délután kettőkor megindult a zarándoklat az úgynevezett Segenshüttétől, amelyet még egy évtizede joggal hívtak Halászkunyhónak. Egy órát gyalogolt az ember, mire elérte a megjelölt helyet, hogy a nyolc négyzetmérföldnyi, teljesen kiszáradt tó közepén a kiszáradásra emlékező ünnepélyen részt vegyen. A szél az összejövetelnek mintegy magasztalására toronymagas szódaszlopokat emelt kavargogva a magasba. Ameddig a tekintet elért, nem látott semmi egyebet, mint a szódakristályoktól fehéren fluoreszkáló síkot, mintha halotti lepelle lenne letakarva. Ez alatt titokzatos kiterjedésben a földalatti termékenység működött volna. A talaj szabálytalan vetődései helyenként a legnagyobb kristályos szódavirágfélékkel fedett szinteket képeztek. Ezeken a körülbelül háromórányira levő túlpártot minden veszély nélkül lépdelve el lehetett érní. Amikor aztán a társaság ezeket a csodákat a száraz tavon mind látta, vidáman és tapasztalatokkal gazdagodva tért este haza Sopronba. De azonban, hogy a későbbiek, a legkésőbbi utókor megint kárörvendve nézhesse az ismét áradó Fertőt, a mostani helyzetről ismereteket szerezhesen, az evangélikus gyülekezet lelkész urát, Kolbenheyer Mór urat fel fogják keresni, hogy fogalmazzon meg egy aktát az 1865. október elsejei hajókázásról szárazon. Ez a résztvevők aláírásával ellátva, örök emlékül, Sopron szabad királyi város Levéltárába lesz elhelyezve.

[A levéltárban nem találtuk. Ez a fordítás olvasható a Szemelvények Johann Karl Schuster feljegyzéseiből 1827?–1867 c. könyvem 28. oldalán. Német eredetije lemezen 2008. december 3. óta a tulajdonomban. Most jut eszembe, hogy akár le is gépelhetném, sőt le is fordíthatnám, sőt, ellátva minden „zugehörrel”, könyv formájában meg is jelentethetném. Századik születésnapomra készen lehetne. Kissé szerényebben: a 7 db CD-t letétbe helyezném a Levéltárban.]

Az arkangyal hegyes tornya
Le Mont-Saint-Michel
Sziget Normandiában (Franciaország)

Állítólag éppen apály volt Le Mont Saint-Michelen. Fújt a szél, s csak nehezen süttött ki a nap. 8.30-kor indultunk Rennes-ből, s 10 óra után nem sokkal szálltunk ki a világörökség díszé előtt. Mi turisták évente kereken egymillió-nyolcszázezren tesszük meg ezt, fele külföldi, de csak 650 ezer kíváncsi a csúcson lévő apátságra is. Minket érdekelt. Ott vásárolt ismertetőm szerint ide a holtszezonban érdemes eljönni, amikor a csendet csak a sirályok kiáltása töri meg. És a néhány évtizede visszatelepült bencés szerzetesek zsolozsmája – teszem hozzá.

A Baedeker szerint 14 méterig terjedhet a dagály és az apály közötti különbség e körül a sziget körül. Így lehetséges, hogy holdnapjában (25 óra 30 percen belül) kétszer gyalog kelhettek át a szárazföldről a bencés apátságba a zarándokok. Ezzel szemben legalább hét órán át tart a dagály. Ma persze a kellő magasságban kiépített autót vezet a kapu előtti széles parkolóig.

Aránylag elég simán jutottunk beljebb, s kezdhettük meg felfedező sétánkat. Szilárd a könyvét bújta, mi pedig néztük a néznivalókat. Vár állott, majd apátság lett. 1811-től állami börtön, fogolyházadással. Akkor pusztították el a felbecsülhetetlen értékű könyvtárat, levéltárat – mondta Szilárd, de nem olvasom sem a Baedekerben, sem a részletes ismertetőben.

Az ezredéves fennállását nemrég ünnepelte épületegyüttes magán viseli az évszázadok rombolásainak, bővítéseinek, renoválásainak minden nyomát. A csúszda felső végén a kerék bizonyosság arra, hol és hogyan húzták fel a tetőre kötéllel az építőanyagot. A templom tornyának hosszú hegyes ormán arany arkangyal szolgál védelemül a villámok ellen. Ebben a formájában mindenestül múlt századi alkotás.

A folytonos építés legjobb példája az egyik alsó szint nagy termének oszlopsora. A ráterhelendő minden újabb szint megépítése előtt megvastagították az oszlopokat, hogy kibírják a nyomást. Tették ezt akkor, amikor a statika még csak tapasztalatokon, nem számításokon alapult. Kalapot le előttük.

[Az 1999 karácsonyára összeállított füzet 51. oldaláról. Házi példány.]

Státusszimbólum

Hárs József: Novellák és elbeszélések. EditionNove, 2009, 151–159. p.

Szikrázott a napfény a friss porhó tetején. Önfeledt vendégek terültek el rajta és napoztak vég nélkül. Jutott azért hely nekik is. Nem mertek nekivetkőzni. Látták, hogy mások be kenték magukat. Napolaj! Erre nem gondoltak otthon. Azért nézelődni lehet. Amíg a szem ellátott, csipkésen kéklő hegyek sora. Az ég kékjében feketén keringett egy sas. Fülükben dobolt a tengerszint feletti magasság. Süket csend telepedett a tájra. Lent a völgyben köd párnája takarta be a civilizációt. ... Délutánra a köd felszállt, kezdtek azonban jönni a felhők. Még hozzá hogyan! Hangtalanul futottak végig a szürke fátylak a hegy oldalán, foltokban oltva ki a szikrákat a havon. Nedvesen borították be a napfürdőző társaságot. Egyelőre csak pillanatokra, ám egyre gyakrabban. Nagyemberék visszahúzódtak a szobájukba és egymással hamar jóllakva, éhesen várták a vacsorát. ... Ismerőseik fáradtan, ám a tervek megvalósításának örömeivel rogytak le az asztalhoz. A szülők viszont gondterhelten tárgyalták, hogy romlik az idő. Odafönt műszerek jelezték, s a rádió is bementa: enyhülés és esőfront közeledik. A jóslat bevált. Szakadó esőre ébredtek. Eleinte még reménykedtek, hogy kitisztul, ehelyett zuhanni kezdett a légnomás, összezsugorodott a hőmérő higanyszála, zergetollas túravezetők, szakállukat simogatva meggyőződés nélkül nyugtatták az aggodalmaskodó

népet. Aztán feltámadt a szél, s olyan hóvihart teremtett, hogy nem lehetett ellátni a drótkötélpályáig sem. No, ebből elég volt. ...

Szervusz, magyar!

(Próbatételek Jordániában 2003. – részlet)

9. próbatétel. No, most aztán „nincs mese”, következik az a csoda, amiért évek óta melengetett vágyak és hosszas tépelődés után végre vállalkoztam az útra: a kőből kivéssett, rózsaszínű város, Petra. A próbatétel pedig a látvány nagyszerűségéhez mérten embert próbáló fizikai megterhelés. Mire odaértünk, már tombolt a hőség, s csak akkor kezdett enyhülni, amikor véget ért kalandozásunk a nabateus és római múltban. A Sziknek nevezett kanyargós kanyonban voltak ugyan árnyékos szakaszok, hiszen ez két meredeken szinte egymáshoz simuló, néhol hatvan méter magas sziklafal, ám addigra már félig megfőttünk az oda vezető védtelen úton, ahol lovasok vágdtak el mellettünk. Nem volt sikerük. Senki sem akart felülni a felcicomázott állatokra. Ha lassabban is, de haladtunk előre mint báránycsordák, idegenvezetőink után. Ede, a magyar, értette a dolgát és tudta, mit kell mondania. (Szállónk lakója volt, s két héttel utánunk ment vissza Budapestre, az egyetemre.) Érdeemes volt rá figyelni.

Amikor már azt hittük, szűkebb nem is lehet, egyszer csak véget ért a hasadék. Éles fényben ragyogott a térség, s a háttérben, kocsik, tevék, öszvérek fölé magasodva tárult elénk a vörös sziklába vájt kincstár homlokzata. Aranyra éhes beduinok elnevezése. Ami kár érte a hosszú évszázadok során, azt nem annyira a szelek, hanem ezeknek a tudatlansága okozta. Előtte az eredeti terepszint a mainál hat méterrel lejjebb van. Régészek dolgoznak a megtisztításán. Előtte David Roberts 1839-ben készült litográfiája. Ezen látszik, hogy az egyik oszlopnak csak a csonkja van meg. Ezt mára pótolták. Valószínű, hogy a megrongált szobrokat is kiegészítik majd, hiszen a régi rajz igen pontos. Amilyen díszes a homlokzat, annyira jelentéktelen a szobánál alig nagyobb belső. Kicsinek bizonyult volna a nabateusok gazdagságához, inkább valószínű a mai vélekedés, hogy király sírja volt benne.

Most jobbra fordultunk és távolról megcsodáltuk a sziklafalba vésett különböző sírok sorát. Magasan pompáztak, időnk sem lett volna felkaptatni hozzájuk. Ezen az oldalon is volt mit nézni, például a rómaiak idején megnagyobbított színházat. Aki akarja, a szabad időben felmászhat a szikla tetejére, az áldozati oltárhoz — ajánlotta Ede. Áldozati oltár? Éppen ezért valószínű, hogy a színház eredetileg valami áldozati cselekmény színhelye lehetett. Sajnos ezekkel az elnevezésekkel így vagyunk. Írásos anyag csak legújabbban került elő, a főút feletti dombon talált bizánci templomban. Ott szép mozaikokat is lehetett volna nézegetni. A kimentett írások is nagyon értékesek, bepillantást engednek az iszlám térhódítása előtti keresztény életbe.

A Traianus császár látogatására emelt kapun túl, egy-két olajfa árnyékában akadunk rá az étteremre, ahol (természetesen) svédasztalos ebédet szedhettünk össze magunknak. Jó volt, rászolgáltunk.

Szabad program következett. Szabad? Valahol nagyon-nagyon messze vár ránk a busz, hogy öt óraker elinduljon velünk Aqaba felé. Járművünk elérését leszámítva, mire maradt időnk? Pedig még hátra volt a legértékesebbnek tartott nabateus emlék, a kolostor és hátra lehetett volna a bizánci templom. És még mi minden. (A múzeum nem, mert anyagának java részét Amerikában mutogatják jelenleg.) Felhőtlen égbolt, a deledő Nap sugarai szinte égették az ember bőrét. Napszemüveg nélkül még a lábam elé sem nézhettem volna. Az étterem mellől indult fel a lépcső a kolostorba. 900 lép-

cső. Ennyi még a megszokott „civilizált” formában is riasztó, hát még abban, ami elénk tárult! Csúszós sziklateraszok között vizsgálatásul néhány meredek szakasz. Egy fiatal házaspárral indultam el. Mögöttünk kitartóan kaptatott fölfelé szamarával egy hajcsár. És ajánlotta közlekedési „eszközét”. — Majdcsak lekopik rólunk — mondták útitársaim. Én is adtam az öntudatos hegymászót egy darabig. Ellenben két-három csúzás után nehéz döntésre szántam el magam: elfogadtam az arab ajánlatát. Megalkudtunk abban, hogy odafönt tízperces fotószünet, aztán vissza a vendéglőig. Történelmi fénykép készült rólam, majd elindultunk fölfelé. Mögöttem jött a hajcsár, s a kis állat folytonos biztatások között vitte terhét a cél felé. De hogyan! Akármennyi hely is adódott, ő következetesen a szakadék szélén egyensúlyozott velem. Patáival föltehetően megtalálta a biztonságos felületet, de azt én fentről nem láthattam. A szakadékot annál inkább. Ahol az ösvény kiszélesedett, ott árusok kínálták portékájukat. No hiszen, éppen jókor és jónak. Kapaszkodtam a nyeregkápába emberül. Fenn, amikor rövid időre saját lábamon járkálhattam, úgy remegett a kezem, hogy attól tartottam, nem fog sikerülni a fényképezés. Ám sikerült. Lélegzetet elállítóan nagyszerű a látvány. Kevert a stílus, de egységes az összhatás. Az óriási (49 méter széles, 39 méter magas) méretek mellett kicsi az ember. Aki ezt megtervezte, annak nem remegett a keze, amikor kifaragta az álmát. Hiszen ha csak picit téved, az oszlopok nem esnek egymás alá, s örök időkre torzó marad a mű. Nem írom le, meg kell nézni. Tényleg. Kár lett volna kihagyni ezt a csodálatos műemléket — szögeztem le akkor, s állítom ma is. Ennek ellenére lefelé a szembejövők elismerését azzal háritottam el, hogy ugyan, bátor én? Most már mindegy, szamarat visz a szamar. A próbatétel, a legnagyobb ezen az úton, mégiscsak sikerült.

Fejér Zoltán: A csodaváró madonna

**LACKNER KRISTÓF NYOMÁBAN
(DEBRECENI ÉVEIM) (1967–1973)**

Amikor 1967-ben újra megpróbálkoztam az aspirantúrával, harmincöt éves voltam. Előző évben volt egy érdeklődő próbálkozásom. A hajdani néprajzos évfolyamtársam, Bodgál Feri valahol a Rákóczi úton a kezembe nyomott egy stenciles akadémiai felhívást. Azon olvastam azt is, hogy a munkahelynek időt kell biztosítania a felkészülésre.

Irány a Pest megyei tanács: a művelődési osztályon Nádudvary József (Józsi bácsi) megnézte a tájékoztatót. Nem túl boldogan, de az előírás szerint megadta a néhány hétre szóló felkészülési szabadságot. Igénybe vette ezt igazgatóm, L(...) Miklós is, aki művészettörténészként már ismertebb kezdett lenni. „Divatba jönni? Csak EZ ne jöjjön divatba... Aztán tényleg tanuljatok, készüljete!” – morogta jó szándékú tünődéssel a megyei tisztviselő.

A választott témaköröm „Lackner Kristóf és kora” volt (XVI–XVII. sz.). Az írórt latinul, németül és olaszul, de keletkeztek magyar nyelvű levelei is. Ezért Halász Előd német irodalomtörténetét néztem át, és egy összefoglalást a francia irodalomról a Gondolat kiadótól, Országh László angol irodalomtörténetét, mert a témából olvasmányemlékeim voltak. Lackner Tudós Társasága (1604–1674) jegyzőkönyveit már korábban olvastam és jegyeztem. Amikor az aspirantúra felvételi bizottságának elnöke faggatott, nem mondtam nagyobb számárságokat. Azt kérdezték többek közt, hogy volt-e francia barokk. A felvételi elnöke pedig a nagy tudású Barta János debreceni professzor volt. Később Márkusné (ő volt a Nádor Münnich Ferenc utcai TMB kedves adminisztrációs vezetője) a következőt közölte velem: „Azt mondta a prof, ki kellene emelni ezt a fiataalt Ráckevéről, hogy el ne kopjon.”

Pedig erre az elkopásra is lett volna mód. Egy „haj de jó pofa nagykátai kolléga” el is sütötte azt a tréfát, hogy „vidéken a 40. életév táján már INNI kell, más ügysem adatik meg a nevelőnek”. Ezt a számárságot sohasem követtem, még ünneplő pedagógustársaságban is igyekeztem visszafogottan szórakozni.

Velem egy időben felvételizett kollégám, aki azt tanácsolta: „Támadj minden kérdésre!” Én inkább szerényen válaszoltam, valószínűleg mégis pontosan és megfelelő módon. Így engem felvettek, megkezdhettem az aspirantúrát összel. A felvételiző társam nem kapott lehetőséget...

Mindezeknek persze előzménye is volt életemben. Több írásom, szövegközlésem jelent meg az ItK-ban, pl. Szepsi Czombor Márton Europica Varietasáról. Lackner első életrajzát (egy temetési beszédet) is itt adtam ki. Valamennyire ismertek már!

1957 óta publikáltam a Soproni Szemlében is. A témámhoz kötődő hosszabb-rövidebb forrásokat adtam ki. Pl. egy iskolatörténeti forrásszöveget 1643-ból, a soproni evangélikus latin iskola átépítéséről.

Később kiderült az iskoláról, hogy a gyors átépítésére azért volt akkora szükség, mert az olaszországi „Cavalliertourról” (lovagi utazásáról) visszatérő Nádasy Ferenc megszüntette – szétverte – a magyar lelkészképzés iskoláját birtokán, Csepregen. Kije-

lentette egy papi gyűlésen, hogy ő addig eretnokségben élt – ezért ő nyerte el később Esterházy Julianna kezét E. Miklós nádortól, és nem Zrínyi Miklós. A szétszórt magyar papképző iskola helyett Sopron emelt pótlásként gyorsan új intézményt.

Beszéltem még a soproni Michael Wirth wittenbergi diák kapcsolatairól is Philipp Melanchthonnal. Mindezek a tények a soproni humanizmus kutatásának érdekes hátterét rajzolták ki.

Miután előadtam érveimet a felvételi bizottság előtt, megnyertem Barta János professzor bizalmát. Felvettek aspiránsnak!

A nyaraimat már 1957/58-ban megosztottam. Dél előtt a Soproni Levéltár forrásait olvastam, időnként pedig a soproni Tómalomfürdőn pihentem. Barta János, a debreceni professzor irányíthatta utamat Bán Imre professzorhoz, a régi magyar irodalom mesteréhez. Az ő aspiránsa lettem. Az előzményekről rövidebb-hosszabb tanszéki beszélgetések során Huszthy Lajosné Ági, a tanszéki titkárnő szavaiból is kaptam képet. Ősztől hozzákezdhettem a rendszeres aspiránsi munkához.

Remekül éreztem magamat, de annál több baja lett ebből szegény feleségemnek. A felvételin elbocsátott igazgató „na, maga aspiránsné” meghatározással „minősítette” bántó szóval és igaztalan módon.

Azt hiszem, Bán Imrének én voltam talán az egyetlen aspiránsa. Irányításmat komolyan végezte. Amikor havonta lejártam Debrecenbe beszámolni, én voltam Imre bácsi egyetlen tanítványa, mással nem foglalkozott.

Arra ösztönzött, hogy vezessek munkanaplót, mert az mindkettőnknek képet ad a közös munkáról. Ezért a munkanaplót pontosan vezettem, ezt 50 éve gondosan megőriztem. Így rekonstruálni tudom az aspirantúra három évének szinte teljes folyamatát. A feljegyzésekbe vizsganapokat, de még a szemgyulladásokat is felírtam. Azzal járt az eredeti iratok olvasása, meg a nagy monitoros olvasógépek használata az Országos Levéltárban.

Zsolti fiunk születését Ráckeven átsírt éjszakák követték. 1969 januárjában hoztuk haza a Vas utcai klinikáról. Kegyetlen tél volt ekkor, egy-egy hidegebb napon néha kétszer is be kellett fűteni a cserépkályhát. Néha felteszem a kérdést magamnak, miből is éltünk négyen, mert az én aspirantúra ösztöndíjam 3000 forint lehetett. Feleségem fizetése sem volt sokkal több...

Közben az ötesztendő kislányom azzal „tréfálkozott”, hogy „apa, tanulj, mert megver Bán Imre bácsi”. Nem vert meg soha, mert dolgoztam! Havonta vittem magammal a munkanaplót és a kicédulázott levéltári anyagot, majd egy-egy munkafejezetet. Ezek aztán rendre megjelentek a Studia Litteraria tanszéki köteteiben. Sopronban az ún. OERTL-féle elenchus (kézirat utmutató) nyomán haladtam kutatásom során, Budán pedig a filmek nyomán az Országos Levéltárban. Végigolvastam vagy 100 esztendő „Ratsprotocolljait”, (jegyzőkönyveit) a XII et M iratcsomó evangélikus vallásra vonatkozó iratait és a XXIV et Y általános levelezési csomóit.

Közben be kellett iktatnom több hónapos leningrádi nyelv tanfolyamot, ami a nyelv gyakorlásán kívül nem hozott semmi hasznot. De ez a két hónap kellett a „kandidatszij minyimum” nyelvi vizsgájához. Szakmai vonatkozásban szinte semmit nem tanulhattam kint. A magyar irodalomról szóló tanulmányokat magyar szövegek nyomában írták meg általában! Bán Imre professzor szerette volna, ha Ligacsov professzorhoz osztanak be, de nekem csak Tronszkaja asszony jutott. Az ókortörténész Tronszkij neje „irányított”. Ez pedig képletesnek sem volt mondható!

Ő volt a leningrádi német tanszék vezetője, aki velem szerveztetett volna meg egy magyarországi látogatást is. Ezt persze nem tudtam elintézni. Ezért ügyel-bajjal tanultam oroszul, mert előbb-utóbb meg kellett szólalnom, boltban, ételmisszer-kereskedésben, könyvtárban, múzeumban egyaránt.

A leningrádi „Vaszilij-Osztrovszkaja” diákothonában két magyar kollégára akadtam, az akkor végzős Füredi Mihályra és a filozófia aspiráns Erdős Konrádra. Ők is a „nyelvtanáraim” sorába léptek. Meg az utcai „piraszok” (árusok), akiktől a húsos pogácsákat vásároltam. Meg a valóban csak néhány nyitva levő ortodox templom személynete. Mindig megkérdezték, hogy én milyen vallást követek. A „lutheránus” volt a legfőbb bűn, mert az a „skizmával” volt egyen értékű... (Nem is vagyok evangélikus.) Aztán rájöttem, hogy ezek az egyházfik nem értik a tréfát!

Emlékezetes a Nyevszkij Proszpekt temploma, Kutuzov sírjának temetői helye. Ebből lett az istentelenek múzeuma. Ebben a csodálatosan szép klasszicista épületben „ateista kiállítást” rendeztek be! Azt mondták a Pétervárra visszalátogató barátaim, hogy 1990 után számos templombelsőt visszaépítettek. De az elrabolt hitet is sikerült?

Még szívderítő sem lehetett ez a bornírt butaság, mert céltudatosan agresszív és romboló hatású lett! Bosszantott, amikor „mutatópalcás álmuzeológusok” mutogatták a megfűrt ikonokat, hogy abból csepegtettek a pópák vért (piros tintát) a becsapott muzsikoknak! Ostoba hazugságok voltak ezek. De ki állítja vissza a becsapott szláv lelket? Az elrabolt hitet?

Láttam ennél különbet is, pl. a német lutheránus templomot „kivájták” belülről fedett uszodának. Egy másik bájos rokokó templom – kívülről ragyogott – belül színházi díszletraktár. Minden kulissza volt.

Emlékezem az óorosoz egyházi zenére is – egy rendezvényre –, ott adták elő a Bolkonszkij hercegek, akik „hazalátogatva” farmerben (!) jártak. A legnagyobb lelki nyugalommal előresétáltam a leningrádi Szovjet páholyába. A megbotránkozó bámulóimnak azt mondtam – mert igaz is volt – „Akagyémia Nauk Vengrii”.

Később otthon, Ráckeven lezajlott érettségi vizsgák után kirepült hozzám Terike Leningrádba. Misiékkel vártuk nejemet a repülőtéren. Amikor néhány hét múlva hazamehettünk, már tudtam-tudtuk jól, hol az igazság. Persze sejteni addig is lehetett!

Két vizsgát Debrecenben kellett letennem. Egyik volt a filozófiavizsgám. Előtte eldünnyögtem a kollégáknak, hogy a lélek kész „lenne” – de mégis erőtlen vagyok erre. A sok tanszéki kolléga csoportjából előlépett egy ember, aki segített is: Kovács Kálmán docens volt a „mentőangyalom”. „Majd én lekísérlek a Kónya Pistához” – szólított meg. Ezt meg is tette. Kónya volt a debreceni egyetemen a marxista tanszék vezetője.

Az előírt filozófiai tanegységeket megtanultam, de emellett Kovács Kálmán felhívta Kónya István tanszékvezető figyelmét egy érdekességre. Arra, hogy nemrég ástam ki egy XVIII. századi debreceni verses emléket egy hajdan debreceni teológustól, akiből konvertita lett. Ferences csuhát öltött, de még azután is a kollégium jövőjéért aggódott. „Amikor a barát imádkozik a Kollégiumért” címmel az Alföldben is közölte a verszetet a főszerkesztő Kovács Kálmán a bevezető jegyzeteimmel. Kónya Istvánt ez a „minek nevezzelek – de haladónak is nevezhetlek” verses vallástörténeti emlék még érdekelt. Hiszen két könyvet is írt ő a Debrecen és a kálvinista világkép összetartozó témájából.

A kollégium-sírató vers Koroknai Sándor egykori makádi lelkész hagyatékából származott. Az utódok az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárának adták el. A hajdani diákköltészetet kutatták a debreceni magyar irodalomtörténeti tanszéken. Bán Imre professzor Julow Viktor docenssel egy szép gazdag szöveggyűjteményt adott ki a régi diákversezetekből.

Viktor is kedves beszélgetőtársam lett a harmadik emeleti nagy közös tanszéki szobájukban dolgozó Juhász Bélával és Fülöp Lacival együtt. Az utóbbi, a kistermetű fiú, „Lacika” Krúdyt kutatta. Ez is a közös érdeklődésünket jelentette. Juhász Béla adjunktus komoly fiú volt, engem, az „új fiút” is bevont a felvételi dolgozatok javításába. Viktorról sejtettem, hogy „flekkes” múltja van, mert 1957 után vagy nyolc éven át száműzték a helyi Déri Múzeumba. Barta professzorék nagy nehezen tudták visszahozni az egyetemre. Imre Laci a mindig mosolygó pályakezdő Fülöp Lacival együtt az ifjabb nemzedékhez tartozott.

Julow Viktor is megtisztelt barátságával, Balassi verselése volt a közös témánk.

Nyomós oka is volt annak, hogy miért jártam szívesebben Kovács Kálmánékhöz beszélgetni, ahelyett, hogy a saját szép tanszéki szobámban dolgoztam volna. Ugyanis Szuromi Lajos adjunktus, a nehéz természetű szobatárs kiutált engem a közös szobánkból. Módszeresen verekedte ki a távozásaimat. Terhére volt az új szobatárs! Azt kívánta, hogy hagyjam el mindig a közös oktatói irodát, ha hozzá hallgató kopog be. Szuromival igazán nehéz volt békében élni, mert beteges és nyughatatlan ember volt. Időnként például arról próbált meggyőzni, hogy választott kutatási témám értelmetlen. Lassan aztán kerültük egymást. Belementem ebbe is, pedig ez szamárság volt a részemről. Jóllehet Lajos kiváló verstanos volt, ennek ellenére is képes volt a Megamórvék (a kazángyáros Morvaiék) „orosz nyelvű Petőfi-verseit” eredeti és oroszul írt Petőfi-versként elfogadni. Elvállalta a hitelesítő szerepét!

A szakmából ezzel kiírta magát, de ezt a szégyent én már nem éltem meg Debrecenben, korábban változtattam munkahelyet. Szuromi emellett folyton az ellenséget kereste, „a róla jelentő besúgót”, azt, aki róla folyamatosan jelent. Ezzel a kiváló Julow Viktort gyanúsította – persze teljesen ok és alap nélkül.

1990 után előkerül az egyetemen egy t.m., azaz a titkos megbízott személye is, aki ezzel „szerzett érdemekeket” magának. Egy köztisztviselőben álló oktató volt a besúgó. Debrecen díszpolgára lett!

Jól éreztem magamat a nagyszobában, ahol sok oktató dolgozott. Kovács Kálmánéknál volt számomra igazán menedékhely.

Még ma sem tudom, hogy a Somogy megyei Kovács Kálmán rokonszenvét tudományos érdeklődéssel hogyan nyertem el. De ez számomra fontossá vált. Kálmán fordított utat járt be, mint Csokonai. Csurgón érettségizett és Debrecenben lett egyetemi docens. Barta János is mindig „kedves, kedvenc tanítványom” meghatározással emlegette Kálmánt, akivel ő is értékes beszélgetéseket folytatott mindenkor a Madách-témakörrel.

Kovács Kálmán helyet adott az Alföldben további írásaimnak is, sőt azzal is kedveskedett a sikeres filozófiavizsgám után, hogy a Piac utcai Alföld szerkesztőségében jöhettünk össze mi, az egymással barátkozó oktatók, néhány baráti pohár bor mellett.

Szólnom kell még valakiről. Szeretettel fogadott az életből később tragikusan eltávozott Baranyi Imre Madáchot kutató aspiráns is. Megoldhatatlannak látszó gondjai miatt az öngyilkos halál borzalmát választotta. A kiserdei vasútállomáson egy induló

mozdony elé vetette magát. Emlegették, hogy a halálsikolya olyan borzalmas volt, hogy az állomás ablakai betörték.

Nem sokkal előtte még azzal biztatott, hogy segít lakást is keríteni, ha az aspirantúrámat véget ér, mert szava volt az egyetemi élet irányításában is.

Kovács Kálmán varázslatosan kedves személye jut újra az eszembe. Orosz nyelvi tanulmányutam előtt is segített. Mielőtt elindultam volna az elkerülhetetlen – és jórészt felesleges – orosznyelv-tanfolyamra, Leningrádba, elkísért a megnyerő modorú Iglói Endre professzorhoz, az orosz tanszék vezetőjéhez.

Bemutatott mint Bán Imre aspiránsát, majd elmondta azt is, hogy én még ahhoz a nemzedékhez tartozom, aki még nem tanult középiskolában oroszul. Iglói professzor jóindulattal felhívta arra a figyelmemet, hogy tanuljam meg az utcai, a közvilágban beszélt nyelv gyakorlatát, mert az is tárgya lehet nyelvvizsgámnak, ha hazajövök.

Ezt a nyelvgyakorlatot el sem kerülhettem volna, hiszen meg kellett szólalnom az utcán, a leningrádi egyetemi hivatalokban, hiszen én „sztaszor” voltam, a német tanszék mellé beosztott nyelvet tanuló ösztöndíjas. Először kézzel-lábbal fejeztem ki magam, aztán ment valahogy. Ebben a minőségben vettem részt Füredi Mihály államtanvizsgáján is, aki rám is hivatkozott „oktalan tekintélytiszteletből”, én is egyetértettem a téziseivel.

De kap majd a kolléga olyan irodalomtörténeti szöveget – jegyezte meg Iglói professzor –, amelyen le tudjuk majd ismereteit mérni. Így is történt. 1970 őszén, a debreceni nyelvvizsgán be kellett mutatnom, hogyan vásároltam oroszul a boltban, így pl. a nagyhírű Gasztyinnüj Dvorban.

De megkaptam a NAGY OROSZ ENCIKLOPÉDIA VENGERSZKAJA LITERATURA szócikkét is, készüljek abból is. A kedvesen feltett kérdésekre tudtam is válaszolni!

Be kell vallanom, hogy a ráckevei gimnázium néhány jó nyelvérzékű hallgatója a várható vizsgaszócikk szövegét lefordította számomra, majd abból kikérdeztek, és a „tudományom” a vizsgán megnyugtatónak látszott! Ezt a debreceni nyelvvizsgasikert is Kovács Kálmán és Iglói professzor megértésének köszönhetem.

Szakmai vizsgáim korábban már 1968-tól a budapesti akadémiai Tudományos Minősítő Bizottságon folytak. Gond nélkül közös megegyezésre zárult le ez minden alkalommal. A kelet-európai reneszánsz témaköréből vizsgáztam, jóízű beszélgetés volt ez a szakmai beszámoló. Már a vizsgát lezárva távozni készültem, amikor Tolnai Gábor megállított. „Neked világirodalomból is felelned kellett volna!” „A német nyelvművelő társaságok jó lesz?” – kérdeztem vissza. „Hát akkor beszélj a Fruchtbringende Gesellschaftról! (Opitz és köre)”. Ez sem jelentett gondot.

A kandidátusi nyilvános vitámra 1972-ben került sor. Az akadémiai vizsgabizottság elnöke Tarnai Andor volt. Előzetes megbeszélésünk alkalmával azt tanácsolta, hogy „a Sopronhoz kötődő vallomásos szövegeket „hajózd ki” az értekezésből!” Ez a kihajózás Bandi kedvenc kifejezése volt, amikor a szöveg szerinte fölösleges részére utalt.

Ebbe én nem mentem bele, mert annyira szépnek és fontosnak éreztem Becht Rezső markáns meghatározásait.

Az Akadémián lezajló vita előtt Klaniczay Tibor megkérdezte a kis Hajni lányomat tréfából: „Te is emblematikával fogsz majd foglalkozni?” – Én nem – válaszolta derűsen a bájos gyermek.

A vitában elhangzó opponensi vélemények kihirdetésekor egy ellenszavazatot és négy igent kaptam. Kissé bosszankodva mondtam az egyik opponensemnek, Mollay Károly professzornak: „Tarnai nem bírja elviselni az apró ellenvéleményt?”

Én biztosan melletted szavaztam – mondta Mollay professzor. – Meg is mutathatom. – Aztán mégsem mutatta meg. (A nyomtatott szavazatlapot ui. eltette!) Később – a fokozat megerősítése után – bevallotta: „Jóska, én dobtam be szórakozottságból a nemet.” Ebből nem lett baj. Két „nem” már gondot is okozhatott volna!

Két éven át voltam debreceni oktató – Erdélyi Ildikó státuszán –, aki külföldi vendégtanárként ténykedett. 1973-ban hazajött, nekem pedig munkahelyre volt szükségem.

A Petőfi Irodalmi Múzeumba hívtott 1973-ban a szigoráráról híres dr. Illés László főigazgató. Az irodalomtörténész szakmában néhányan „drilles Lászlóként” emlegették az új főnökömet. 1973-ban készült el a felemás sikerű Petőfi-kiállítás.

Baróti Dezső osztályára kerültem, aki az 1956-os magatartása miatt bukott ember volt. A hajdani szegedi professzor, Baróti kellemes főnöknek bizonyult, bár a kiállítás után csak dirigált kis hivatalnokként éltem Illés László mellett mint „tudományos titkár”.

Ezt is túléltem, majd az életemben is új korszak következett.

Mert elmúltak a debreceni „aranhuezi szép éveim” – hogy Schillert idézzem. Megmaradt azonban számomra a küzdelmek közt az irodalomtudomány művelése. A Soproni Szemle könyvtárában Mollay Károly közzétette a kandidátusi értekezésem főbb fejezeteit Lackner Kristóf és kora címen. 1971-ben még a soproni „Lackner Kristóf és az európai humanizmus” ülészak egyik szervezőjeként is munkálkodtam Varjas Béla irodalomtörténész szervezőtársaként. Ez is hozzátartozott a kutatásaim összegzéséhez.

Olyan kedves, derűs, segítőkész kollégára azonban sokáig nem akadtam, mint a kiváló Kovács Kálmán volt. Emberségből példát adott az akkor 37 éves megnyerő modorú, kiváló tanár. Ahogy tanítványai emlegették: AZ ÖREG!

Pedig dehogy volt Kálmán öreg! Ez csak kedveskedő megjelölés volt.

Aztán már csak üdvözlő üzeneteket váltottunk, fia, az ifjabb Kálmán pedig germanista lett. Néha találkoztam vele is egy-egy debreceni tudományos konferencián.

A visszaemlékezést egy derűs emlékképpel zárhatom. Húsz évvel később, 1991-ben a Miskolci Egyetem Német Tanszékét szerveztem meg. Az egyik munkatársam – beosztottam – a „drilles” dr. Illés László lett nyugdíjas oktatóként.

Kabdebó Lóránt, az akkori miskolci dékánom csak arra kérte, hagyjak neki mindenben szabad teret. Azt tanítson, amihez kedve van „Herr Genosse macht, was er will” – kérte tőlem Lóri. „Az elvtárs úr azt csináljon, amit akar.”

Ebben is egyetértettünk. Illés László időnként a II. világháború során a Lukács Györgytől elkobozott Goethe-monográfia kéziratát kereste a Szovjetunióban, a KGB irattárában. De az nyomtalanul eltűnt. Hazatérve Miskolcra mindig írt egy-egy részletes jelentést, pedig nem kértem tőle. De megszokta a jelentésírást. Én meg hagytam Lacit kedve szerint ténykedni. Ezt írták elő számomra a szép debreceni évek ösztönző, felejthetetlen emlékei is.

„...az emberiség köztudatában ott világít géniusza
a legnagyobb zeneszerzőké mellett” /1/

NAGY ALPÁR:

LISZT FERENC KAMARAZENÉJE

Van, aki a kamarazenét a zeneművészet „előkelő ágának” tartja, mondván, a „kamarazene minden muzsika legelőkelőbbje és legkulturáltabbja”. /2/ Irodalma nem gazdag – olvasom a Muzsika első évfolyamának egyik számában /3/, a XIX. század második felére, illetve a XX. század elejére vonatkoztatva. „Magyar szellemű kamarazenével Volkmann Róbert és Koeszler János nagyszerű iskolájából kikerült zeneköltőink kezdtek foglalkozni. () A magyar kamarazene lényege Erkel, Liszt, Volkmann és Koessler szelleméből nőtt ki.” /4/

Jakov Iszakovics Milstejn Liszt című könyvének II. kötetében addig szinte egyedülálló módon összegezte, rendszerezte Liszt Ferenc kamarazene-kompozícióit is. /6/ „Liszt műveinek jegyzékében” tizenegyféle csoportosításban szerzünk tudomást a „különféle hangszeres művek” világáról. „A kamaraművek közül jó néhány több verzióban, más-más hangszer-összeállításban is előadható – írta Boronkay Antal –, a főszerep ezen belül a vonósoknak, a dallamjátzó hangszereknek jut.”

A hegedűre-zongorára szerzett alkotásokból sorakozik a legtöbb, talán egy tucat. /7/ A „Romance oubliée”-ből (Elfelejtett románc, 1880) előbb hegedű-zongora, azután mélyhegedű-zongora átírat készült. Tudunk Berlioz négytétéles szimfóniájának (Harold Itáliában) mélyhegedű-zongora változatáról. /8/ A Nonnenwerth /9/ hegedű-zongora, illetve gordonka-zongora formája lehet, hogy nem Liszt átírata. A Tannhäuser Wagner-opera kedves volt számára. Feldolgozta zongorára a nyitányt (1849), a vendégek bevonulási indulóját (Einzug der Gäste auf der Wartburg, 1852), az esti csillaghoz énekelt áriát (O du, mein holder Abendstern) a megelőző recitativóval együtt (1849), gordonka-zongorára 1852-ben, továbbá a zarándokkart (Pilgerchor aus Tannhäuser, 1865). /10/ Gordonka-zongora átíratot készített az első (1874) és második (1877) Elégiából, az Elfelejtett románcból (1880), a Gyászgondolából (11). Az „Angelis!”-t vonósnégyesre tette 1880-ban. /12/

Hegedű-gordonka-zongora kamaratrióra jegyezte a Pesti karnevált /13/, a „Die Zelle in Nonnenwerth”-et (1884?), vonósnégyesre és (ad lib.) hárfára a Richard Wagner sírjánál (Am Grabe Richard Wagners, 1883) című kamaraművet, gordonka-zongora-hárfa-harmóniumra az 1874-es Elégiát /14/.

A Bölcsőt (Die Wiege) négy hegedűre komponálta, talán 1881-ben. Harsona-organára íródott, valószínűleg a 60-as években, Rossini Stabat materének egyik áriája, a Cujusanimam, 1862-ben pedig a Hosannah.

A rigai nagy orgona felavatására született 1883-ban a „Nun danket alle Gott” régi lutheránus koráldallamorganára, férfi- vagy vegyes karra, két trombitára, három harsonára, (ad lib.) trombitákra, üstdobra átírt változata. A Magyar Koronázási Mise Offertóriumának organára-harmóniumra vagy zongorára szerzett letétje a 70-es évek terméke.

„Liszt hatalmas életművében meglehetősen kis szerep jutott a kamaraműveknek, számuk alig éri el a húszat, és közülük több saját korábbi művének átírata. E kompozíciók azonban csekély számuk ellenére is jelentősek, és rendkívül érdekes vonásokkal egészítik ki Liszt zeneszerzői portréját. Legtöbbjük időskori alkotás, az életút utolsó

másfél évtizedében keletkezett” – állapította meg Boronkay Antal zenetörténész. A hegedűre-zongorára írt eredeti kompozíciókkal más a helyzet. Ezeknek „külön jelentőséget ad az a körülmény, hogy a mester alkotómunkásságának korai, illetve késői periódusából származnak, tehát nem a jól ismert középső stílusperiódus termékei. Így ezek a művek nem csupán a hegedű által, hanem a két szélső alkotókorszak felől is fényt vetnek Liszt zeneszerzői tevékenységére” – fogalmazott Sebestyén Albert zongoraművész évtizedekkel ezelőtt. /15/ Kodály Zoltán szintén „nagy jelentőséget tulajdonított e kompozícióknak” – hangsúlyozta Sebestyén Albert, mert amikor ezeket a műveket hallotta Bisztriczky Tibortól, a következőket mondta: „Játssza ezeket a műveket mindenütt, ahol csak lehet, mert ezek ismerete nélkül Liszt Ferenc szerzői munkássága nem teljes.” /16/

Felejthetetlen kezdeményezés volt, arany betűkkel jegyezték a soproni zeneélet könyvébe Bisztriczky Tibor és Sebestyén Albert 1974. november 27-i hangversenyét, amit az 1973-ban újjáalakult Budapesti Liszt Ferenc Társaság első vidéki csoportja, a soproni csoport rendezett a Liszt Ferenc Művelődési Központban. /17/ Ennek a rendezvénynek az volt a célkitűzése, hogy „Liszt életművét minél gazdagabban, minél szélesebb körben megismertesse”. /18/ „A két Elégia, a Romance oubliée, de különösen az 1882-ben Velencében írt La lugubre gondola – amelynek előadása magyarországi bemutató volt – Liszt késői zongoraműveinek zenei és hangulati légkörét idézte. A rapszodiák világába vitt el minket az Epithalam (Reményi Ede házasságkötésének alkalmára írt mű) és a Die drei Zigeuner”. /19/ Szólni kell a Duo-szonátáról, meg a Grand duo concertant-ról, az 1830-as évekből való két fiatalkori kompozícióról, amelyek keretbe foglalták a műsort.

A hangverseny hazai bemutató volt, a szakemberek számára is újdonság, zenei csemege. A lelkes elismerésben nem volt hiány, az előadók a Román ismételéssel köszönték meg, „ha lehet még ihletettebb előadásban”. /20/

Rá egy évre jelent meg a Hungaroton lemezen a „Liszt-kamaraművek” sorozat. /21/

Hamarosan a soproni Liszt-csoport és a budapesti Osztrák Kulturális Intézet szervezett kamarahangversenyt a művelődési központ kistermében Takács Jenő és Liszt Ferenc szerzeményeiből, Bisztriczky Tibor és Hantó Erika hegedűművészek és Szabó Katalin zongoraművész fellépésével. A meghívott vendégek sorában köszöntöttük a szomszédos Cinfalván (Ausztriában: Siegendorf) élő Takács Jenő tudós professzort, Artur Kremsner kulturális tanácsost, a budapesti Osztrák Kulturális Intézet igazgatóját, Johann Erhardt tartományi helyettest, a doborjáni (Ausztriában: Raiding) Liszt-társaság elnökét. /22/

Először Takács Jenő műveiből csendültek fel szerzemények, soproni bemutatóként. A háromtétéles Sonata Concertantét a Bisztriczky–Szabó páros játszotta, ezt követték a két hegedűre írt Tiberika-duók (1978) Bisztriczky Tibornak és Hantó Erikának szóló ajánlással. /23/ Az Arietta, a Paprika Jancsi, a Rhapsodie (Ungarische Weisen) című darabokat a Hantó–Szabó kettős szólaltatta meg, végül a Quasi una Sicilianát a szerző adta elő.

A műsor második felében Liszt hegedűre-zongorára írt alkotásaiból mutatott be néhányat a Bisztriczky–Szabó páros. „Mind az öt Liszt-mű magas művészi fokon, az érettség állapotában nemesen csillogva fogalmazódott meg, s nyújtott felejthetetlen élményt mindannyiunknak!” /24/

A második kamarazenei blokk a Gyászgondolával indult, ami szerzője művészi fejlődésében a „kései stílus” jegyeinek egyik hordozója. Egy esztendővel Wagner halála előtt íródott, s mint Pándi Marianne mondotta: „kísérteties előérzettel jeleníti meg a Canal Grandén gondolán sikló koporsó látomását”. Az eredeti zongoradarab hegedűvel bővítése, duetté formálása súlyosabbá tette a „kísérteties előérzettel” fogalmazott mondanivalót, illetve annak komor légkörét. /25/ A blokk két befejező száma, a virtuóz elemekkel telített Grand duo concertant, meg az Elfelejtett keringők szellemét idéző Romance oubliée a hallgatóság hosszan tartó vastapsát váltotta ki.

Azóta hozzávetőlegesen negyven esztendő telt el. Liszt Ferenc kamaraműveiből egyetlenegy sem hangzott el soproni hangversenyteremben, színpadon, bárminemű rendezvényen. Vajon miért?

Jegyzetek:

1. Thomán István: Emlékezések Liszt Ferencről. Muzsika 1929.1.21.
2. Muzsika 1929.2.59. A kamarazene és a rádió
3. 1929.3.63. Magyar kamarazene-est (Rádió-felolvasás) P.V. (=Papp Viktor)
4. Uo.
5. Zeneműkiadó Vállalat Budapest, 1965, 780-960. Liszt műveinek jegyzéke
6. 906-912. VII. Különbőféle hangszeres művek
7. Duo (Sonate), Grand duoc concertant sur la romance de M.Lafont „Le Marin”, Nonnenwerth (lehet, hogy nem Liszt átírata), Die drei Zigeuner, La notte. (Az éjszaka, a Három gyászóda 2. darabja, hegedű-zongora átírata), Aus der Ungarischen Krönungsmesse 1. Benedictus, 2. Offertorium (ebből hegedű-orgona átírat is készült), Epithalam zu E.Reményi Vermählungsfeier (1872), Elégie, Zweite Elégie, Romance oubliée (Elfelejtett románé), Die Trauergondel (La lugubre gondola).
8. Négytétéles programszimfónia (Op.16., 1834, bem. Párizsban) brácsa szólóra és zenekarra Byron „Childe Herold”-ja nyomán készült, zongora-átírata Lisztől 1836-ban. Tétélei: Harold a hegyekben, Zarándokok esti dala (indulója), Abruzzói hegylakó szerenádja kedveséhez, Haramiák orgiája. V.ö. Liszt: Berlioz und seine Harld. Symphonie, 1855. c. tanulmányával!
9. Nonnenwerth kis rajnai sziget, Bonntól kb. 30 km-re délre. Liszt háromszor „vakációzott” itt családjával, 1841 nyarán, 1842 szeptemberében, utoljára 1843-ban.
10. Hankiss János: Liszt Ferenc válogatott írásai II. köt. Zeneműkiadó Vállalat Budapest, 1959, 1086. old. lábjegyzet.
11. A Gyászgondolát, a „közelgő halálról szóló titokzatos, túlvilági elégiát”, a velencei Palazzo Vendraminban, a Canal Grande partján komponálta 1882-ben. (Óvári József: Liszt Ferenc. Püski Budapest, 2003. 390-391.) Először hegedűre vagy gordonkára és zongorára készült, ezt követte a zongoraváltozat 1882-ben, 1885-ben.
12. „Az Angelus vonós átíratát 1883. III. 16-án a Zenede vonósenekarával Huber Károly mutatta be.” (Legány Dezső: Liszt Ferenc Magyarországon 1869–1873. Zeneműkiadó Budapest 1976, 222.) Angelus! – Im a örangyalokhoz –, az Années de péérinage (Zarándokévek) harmadik év első darabja. A vonós-négyes formát, ha a lehetőségek adtak voltak, vonós kamarazeneikarra lehetett bővíteni. Példa erre az alábbi eset. 1886-os londoni tartózkodása idején, április 8-án volt Liszt „legnagyobb fogadása” a Grosvenor Gallery-ben (New Bond Street), amit egykori lipcsei tanítványa, Walter Bache angol zongoraművész szervezett saját költségén, „különös körülményekkel”. Bache „nemhivatalos koncertet” állított össze Liszt-művekből, többek között az „Angelus!”-t is műsorra vette 12 első és második hegedűvel, 4 brácsával, 4 csellóval, 4 nagybőgővel. (A. Walker: 3. Az utolsó évek 1861–1886. Editio Musica Budapest 2003, 468.)

13. A IX. Magyar rapszódia (1848) alcíme: Pesti karnevál, Esz-dúr. Befejezésében a „Mikor én még legény voltam” kezdetű népies műdalt dolgozta fel. Kamarazenei változata keletkezésének nem tudjuk az időpontját.

14. A zeneműből gordonka-zongora, hegedű-zongora letétet készített, a négy hangszeres formának Weimarban volt a bemutatója 1875-ben. Legány Dezső idézett könyvének (lásd a 12 .sz. jegyzetben!) 261. oldalán (Budapesti hangversenynaptár 1871) más összetételű kamarazeneről esik szó. 1871. március 8-án gróf Széchényi Imre „zenészeti estélyén” az Orpheus szimfonikus költeményt is eljátszották Liszt vagy Zellner átíratában, az alábbi „szereposztásban”: Reményi Ede hegedült, Szuk Lipót gordonkázott, Dubez Péter hárfázott, Huber Károly harmóniumon, négykezes zongorán Liszt és Mihalovich játszott. Az Orpheus előadásáról olvashatunk Major Ervin Mihalovich Ödönről szóló tanulmányában (Muzsika 1929. 5. 12-13.), a „zenészeti estélyen” a hegedű-gordonka-hárfa-harmónium négykezes zongoraszólamokból álló átíratban Mihalovich Liszt partnereként zongorázott.

15. Részlet a soproni Bisztriczky–Sebetyén-kamarahangverseny ismertetőjéből.

16. Uo.

17. Kisalföld 1974. XI. 22. péntek, 8. Nyolc-Liszt-mű, XII. 4. szerda, 8 Liszt-hangverseny Sopronban L.P. (=Lomoschitz Pál)

18. Lomoschitz Pál cikkéből

19. Uo.

20. Uo.

21. 1977, ArtusjusStereo SLPX 11798 A/oldal: Angelus, Gyászgondola (La lugubre gondola), Epit-halam (Nászzene), R.W. sírjánál (Am Grabe Richard Wagners); B/oldal: Romance oubliée (Elfelejtett románc), Elégia II., Elégia I., Benedictus a Magyar Koronázási Miséből.

22. Kisalföld 1978. XI. 21. kedd, 8. Hangverseny Sopronban (Nagy Alpár)

23. Részai: Kód, Népdal, Pastorale, Serenata, Melodia, Musica Austriaca, Disput (Sie und Er), Capriccioso.

24. Nagy Alpár cikkéből. Ezeket a Liszt-műveket Brisztriczky művész úr az 1974 őszén nálunk bemutatott nyolc Liszt-darabból választotta, de más zongorakísérel játszott.

25. V.ö. a 11. számú jegyzettel.

Sulyok Gabriella: *Burjanzó*

BARANYAI LÁSZLÓ¹

A Soproni Városi Munkástanács elnöke volt, az 1956-os vér nélküli soproni forradalom egyik vezéralakja. Baranyai László 1908. február 14-én született a Sopron vármegyei Csepregen, többgyermekes paraszti családban. Édesapja Baranyai József, édesanyja, Bösze Erzsébet gazdasági cselédként dolgozott. Baranyai 1929-ben megnősült, felesége Papi Katalin volt. Két gyermekük született. 1943-ban Lövön két társával tézstaüzemet létesített, ahol hat munkással dolgoztak együtt. 1946-ban a kisüzemet államosították. 1946–1948 között a lövői liszteseretelep vezetője volt, 1948–1949 között a földműves-szövetkezet szervezője és ügyvezetője a községben. 1945 előtt asztalozsakmát tanult. 1949-től asztalossegédként dolgozott Sopronban és még ebben az évben a Soproni Épületasztalos-ipari Vállalatnál művezetői beosztást kapott. 1945-től 1948-ig tagja volt a Független Kisgazdapártnak. 1952-ben hat hónapig MDP-tagjelölt volt, azonban tagnak nem vették fel osztályhelyzetére való tekintettel.²

A soproni forradalmi események idején mint művezető mindjárt az első napokban az üzemben belül élére állt a forradalmi eszmék terjesztésének. 1956. október 23-án tagja lett az üzemi munkástanács intézőbizottságának. Másnap a Perkovátz-féle vendéglőben Baranyai László, Marácz István, Hajdan Kálmán és Kulcsár István összeültek és egy kilencpontos követelést állítottak össze. Ebben szerepelt többek között a személyzeti iroda megszüntetése, káderanyagok kiosztása, normák megszüntetése, szovjet csapatok kivonása, pártatlan bíróság felállítása, ENSZ-csapatok Magyarországra érkezése. Miután Baranyai tudomást szerzett róla, hogy Sopronban a forradalom irányítója a MEFESZ, kiment az egyetemre és felvette velük a kapcsolatot. Baranyai kérésére vállalta a MEFESZ, hogy az Asztalosárugyárban is megszervezik a Munkástanácsot, és ennek előkészítésében a legmesszebbmenőkig támogatják az üzem vezetőségét. 1956. október 26-án megválasztották az üzem ideiglenes munkástanácsát. Ennek elnöke Baranyai lett. Baranyai a többi városi üzemben is agitált a forradalom mellett. 1956. október 27-én választás útján a tíztagú intézőbizottságba delegálták és az Ideiglenes Nemzeti Tanács alelnöke lett. Tisztségében aktív szerepe volt a soproni üzemi munkástanácsok megszervezésében. Baranyai érdeme volt, hogy a sopronkőhidai fegyházlázadásakor a kitörni készülő 700 fogoly kiszabadulását megakadályozta. Személyesen ment ki a helyszínre. A rabok küldöttséget menesztettek hozzá. Baranyai ígéretet tett arra, hogy megkezdik az elítéltek ügyeinek felülvizsgálatot. A felülvizsgálat után csak néhány politikai foglyot engedtek szabadon.

Mint elnök 1956. november 4-étől szembefordult a hazaáruló Kádár-kormánnyal, annak intézkedéseit nem hajtotta végre, illetve igyekezett annak végrehajtását meggátolni. 1956. november 21-én az összes soproni üzem üzemi bizottságának elnökévé választották. 1956. december 1-jén a soproni üzemek 21 tagú munkástanácsot választottak. A munkástanács állandó elnökévé is Baranyai Lászlót választották.

Ezen a napon a lakatosárugyár kultúrtermében ismertette a munkástanácsok feladatait. Felhívta a hallgatóság figyelmét, hogy ne a munkás-paraszt kormányt ismerjék el vezetőnek, hanem a Budapesti Központi Munkástanácsot. Tiltakozott a bábkormány azon állítása ellen, hogy október 23-án Magyarországon ellenforradalom volt. Beszédében kihangsúlyozta, hogy az üzemi munkástanácsokba csak olyan embereket válasszanak be, akik október 23-tól fogva kiálltak és kiállnak a forradalom vívmányai mellett. 1956. december 8-án részt vett a Budapesti Központi Munkástanács ülésén. Az ülésen Baranyai többször is felszólalt. Követelte, hogy a kormány engedje be a 48 órás sztrájk idejére az ENSZ főtítkárárt Magyarországra. Felszólalásában leszögezte, hogy rendíthetetlenül támogatja a Budapesti Központi Munkástanácsot és nem hajlandó elismerni a Kádár-kormányt.³

1956. december 10-én a budapesti értekezletről hazatérve be akart számolni az összes soproni munkástanácsnak a Központi Munkástanács határozatairól. Ezt a szovjet megszálló parancsnokság és a helyi rendőrkapitányság megakadályozta. Ennek ellenére mintegy 250 fős hallgatóság előtt tartotta meg beszámolóját. Baranyai megrázó erővel beszélt a budapesti hős fiatalokról, akik harcoltak az ÁVH-sok és a szovjet csapatok ellen. A hallgatóságot nyomatékosan figyelmeztette a 48 órás tiltakozó sztrájk betartására. Baranyai kihangsúlyozta, hogy a sztrájkra azért van szükség, mert csak így lehet a Kádár-kormányt megszüntetni. A soproni ruhaüzem nem akart a sztrájkhoz csatlakozni. Baranyai azonnal az üzembe sietett, és hosszabb meggyőzéssel rávette a munkástanácsot a sztrájk meghirdetésére. 1956. december 28-án a kádári karhatalom pribékjei – családja szeme láttára – Templom utca 21. sz. alatti otthonából rajtaütés-szerűen elhurcolták Baranyai Lászlót. A soproni munkások Fodróczy Gusztáv munkástanácselnök vezetésével küldöttséget menesztettek a városi rendőrkapitányságra és követelték Baranyai szabadlábra helyezését. Kihangsúlyozták, hogy ezt egy igaz hazafi érdekében teszik.⁴ Külön levelet is fogalmaztak, amelyben összefoglalták Baranyai László érdemeit, amit a városáért és hazájáért tett.⁵ Baranyai Lászlót fogva tartói többször kihallgatták. Baranyai minden cselekedetét elismerte, de tagadta, hogy bűncselekményt követett volna el. Védekezésül előadta: ő a törvény értelmében járt el, és a munkások egységes akarattal választották meg elnöknek, működése alatt egyetlen pofon sem csattant el. Ügyében 11 tanút hallgattak ki, a nyomozás során az összes ülésről felvett jegyzőkönyvet beszerezték. 1957. január 5-én előzetes letartóztatásba helyezték.

Előzetes letartóztatása 1957. április 30-án járt le. A győri bíróság 1957. július 26-án izgatás büntetése miatt nyújtott be ellene vádiratot. A győri bíróság 10 évi börtönbüntetésre és 5 évre a közügyektől való eltiltásra ítélte Baranyai Lászlót. Baranyai és védője többször fellebbezett. Ellene „államrend elleni büntett” miatt a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbírói tanácsa hozott ítéletet. A győri megyei bíróság által B 437/1957/9. sz. ítéletét megváltoztatták: Baranyai László vádlott cselekményeit „a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvétel büntettének” minősítették. Ítélete jogerőre emelkedett.

1957. szeptember 7-től 1963. július 6-ig börtönbüntetését töltötte Márianosztrán. 1963-ban részleges amnesztia keretében engedték ki a börtönből. Baranyai László három hónapon keresztül dolgozott egy szabad, független, demokratikus Magyarország megeremtéséért. Hitt a munkástanácsok igazában. Sopron vér nélküli forradalmában és a forradalom utóvédharcában múlhatatlan érdemeket szerzett. Neve és munkássága ne vesszen feledésbe a késői utókor előtt.

A méltatlanul elfeledett Baranyai László 1972. május 9-én hunyt el Sopronban. Kisebbségi fia 15 éves volt 1957-ben, amikor édesapját elítélték. Így apa nélkül nőtt fel. A megbélyegzés és megaláztatások végigkísérték az ő ifjú életét is.

Ifj. Baranyai László kőfaragómester 2013. október 23-án vehette át az édesapja érdemeit tanúsító polgármesteri oklevelet.

Jegyzetek:

1. Arcképe és életrajzi adatai unokája, Baranyai Gábor szívésségéből
2. Állambiztonsági szolgálatok történeti levéltára (ÁBTL) ÁBTL. 3.1.9. V-150369 154-155
3. ÁBTL 3.1.9 V-150369 170-171 vö. MNL XX-5-g-1957-5153
4. ÁBTL 3.1.9 V-150369 161
5. MNL XX-10-k-1957-50699 „Soproni Épületesztalosipari Vállalat Munkástanácsának. Baranyai László ügyében benyújtott kérelmüket megvizsgáltam, és megállapítottam, hogy nevezett letartóztatása teljes egészében törvényes alapon történt, törvénytétést nem észleltem. Intézkedtem a nyomozás soron kívüli lefolytatására. Budapest, 1957. február 5. L.: Átiratot címnek Csók Károly főoszt[ály]. vez[ető].”

B. 457/1957/9 A győri megyei bíróság ítélete

Horváth Endre: Tudósító – 1956.

EMLÉKÜLÉS SOPRONI HORVÁTH JÓZSEF SZÜLETÉSÉNEK 125. ÉVFORDULÓJÁN

Tisztelt Megemlékezők!

125 évvel ezelőtt egy ősi parasztkultúráját háborítatlanul őrző, eldugott kis faluban, Kemenesszentpéteren ezen a napon született meg Sopron legnagyobb festőművésze, Horváth József. Ez a polgári kultúrájára büszke város mindörökké hálás lehet az apró kemenesaljai falunak, hogy az onnan kilábolt nép fia ide érkezett meg, s úgy, hogy magával hozta mindazt, amit falusi gyerekkora adott neki. Az ostornyél fargása, a kukoricafosztások, a kenderfonás, a birkanyírás, a tenyérbört feltörő bicskanyél keménysége, a juhászok összehajló beszélgetése, a rongyos gatyás szegénygyerekek, a borzolt bajszú öregek és a gondban úszó szemű asszonyok emlékéből mindvégig táplálkozni tudott művészete, de e kultúra természetes tisztasága, egyenessége és szilárdsága egyéniségébe is szívósan beleépült.

Rajztanárként először Zomborba került, bár – ahogy később írja – „mindenkori vágyam az volt, ne városban, hanem falun, sőt inkább pusztán éljem le az életemet, és fessek csakis azt, ami ott élményt adóan körülvesz.”

Készerencse, hogy életének nagyobb részét mégis egy városban, itt, Sopronban élte le. Harmincéves volt, amikor állást kapott a főreáliskolában. 190 centimétert meghaladó magasságával ő lett a tanulók szeretve tisztelt „Hosszija”. Sebestény Ferenc, a festőművészé lett tanítvány így írt róla: „Akik valaha is látták őt, nem fogják soha elfeledni szálfatermetét, amely mintha elvi hajthatatlanságának lett volna külső jelképe. Aki azonban beszélt is vele, az megérezte azt is, hogy ezt az erkölcsi keménységet

Soproni Horváth József: Mi lesz veled?

meleg emberség járta át. Tanúskodni akarok arról, hogy tanítványai iránti gondoskodása kimeríthetetlen volt, és érdeklődő figyelme évtizedek múltán sem szűnt meg.”

Ezek a szavak még jobban elgondolkodtatnak arról, hogy miként is talált összhangot benne a tanár és a művészember sokszor konfliktusos kettőssége. A válasz talán abban rejlik, hogy benne – annak előfeltételül, hogy elsődlegesen a művészettel foglalkozhasson – eleve adva volt egy gerinces, kristály tisztaságú jellem, amely önmagában, pedagógiai hókuszpókuszok nélkül is elegendő volt ahhoz, hogy hatni, nevelni tudó tanárember lehessen.

Kollégája, Dér Zoltán decemberben megjelent önéletírásában néhány szóban bemutatja akkori tanártársait. Horváth Józsefről írva olyan jól megfér nála egy tömörített mondatban e kettős foglalkozás: „Kiváló tanár, országhos hírv festőművész.”

De nem véletlen, hogy aztán ő is a jellem oldaláról adja meg a leírást: „Szigorú, erélyes, »vagy-vagy« ember volt, nem engedte magát dirigáltatni. Több igazgatóval harcban állt. Derék, becsületes, szókimondó ember, kissé azonban merev, aki az új dolgokhoz nehezen alkalmazkodott.”

Innen újabb kérdés merülhet fel: Hogy lehet valaki diákjai és kollégái által is elismerten „kiváló tanár”, ha „több igazgatóval is harcban állt”, ha a tanári pályán sűrűn felbukkanó új dolgokhoz nehezen alkalmazkodott, és ráadásul elsődleges feladatának, hivatásának nem is ezt, hanem a festészetet tekintette.

Hogy ez az utóbbi megállapítás igaz, azt maga Dér Zoltán is bizonyítja: „Horváth József rajztanár kartársunk korábban azt az engedélyt kapta az egyik főigazgatótól, hogy fele óraszámiban taníthat. Anyagiilag tulajdonképpen ráfizetett az aktfestészetre: az aktmodellnek óradíjat kellett fizetnie, műtermét megfelelően fűtenie, a képekhez drága angol papírt kellett vásárolnia stb. Hogy a nappali világosságot jobban kihasználja, délben haza sem ment, mindössze pár krumplit süttött a kályha tetején ebédképpen. Meghívták Budapestre, a Képzőművészeti Akadémiára tanárnak, de nem fogadta el, mert így fél tanórásszámmal több szabadideje maradt a festésre, mint amennyi Budapesten lett volna.”

Hadd maradjak továbbra is ennél a könyvnél, hogy megerősíthessem azt a már felvázolt véleményemet, amely szerint a jellem a titka annak, hogy Horváth Józsefnek, a Munkácsy-díjas festőművésznek emlékezete kiváló tanárként is fennmaradt, s ennek a jellemnek diákokra ható kisugárzását pedig a gyerekkor természetes közegének, egyszerű embereinek hatásából lehet eredeztetni.

Amikor az egyik igazgató vastag, tömör fedőfestéssel festette át az iskolabútorokat, ő azon a véleményen volt, hogy csak az a festés ízléses, amelyen keresztül meglátszik a befestett anyagnak, a fának a mintája, erezete. Átvitt értelemben ilyen, a szülőföldben gyökerező fának a mintája, erezete ütött át egyéniségén is.

Amikor az említett igazgatót – természetesen nem a bútorok átfestéséért, de súlyosabb ügyek miatt – a háború után népbíróság elé idézték, és a tanári kar tagjait is meghallgatták, akkor Dér Zoltán így írta le Horváth József bíróság előtt mondott szavait: „Az igazgató úrtól kaptam egy rendelkezést, amely e szavakkal kezdődött: A tanár urat kivezényelem. Hát kérem, engem ne vezényeljen ki senki, én nem vagyok katona. Az igazgató úr megszabta, hogy melyik tanár melyik fogásra akaszthatja kabátját, kalapját. Már kérem, tiszta fejű emberek volnánk, nálunk valami ilyesféle óvintézkedésre nincsen szükség. Amellett az ilyen megkötés sérti a felnőtt ember szabadságát és önérzetét. Az igazgató úr szerette a túlságos uniformizálást, de én nem. Az erdőt is azért tartom szépnek, mert az egyik fa egyenes, a másik meg görbe. Nem lenne szép, ha mind egyenes lenne.”

Ugye, mintha Móriczot olvasnánk? Egyszerű, példabeszéd tisztaságú szavak. Könnyű igazodni hozzájuk. Öregdiákjaink, akik még tanulhattak Horváth József festőművész keze alatt, talán ezért is állítják, hogy kivételes pedagógus volt. 125 éve született egy kemenesaljai faluban, 95 éve, hogy Sopron városában tanár lett. Büszkék lehetünk rá. Országos hírvé festővé, „az akvarell poétájává” vált...

Halálával rá is igazzá váltak Kosztolányi szavai: „Szegény a forgandó tündér szerencse, hogy e csodát újjólag megteremtse.” Emlékét azonban fenn tudjuk tartani. A művészet is, a tanárét is.

Elhangzott 2016. március 2-án a Várkerület Galériában tartott emlékülésen.

EMLÉKEZÉS EGY KÉZFOGÁSRA

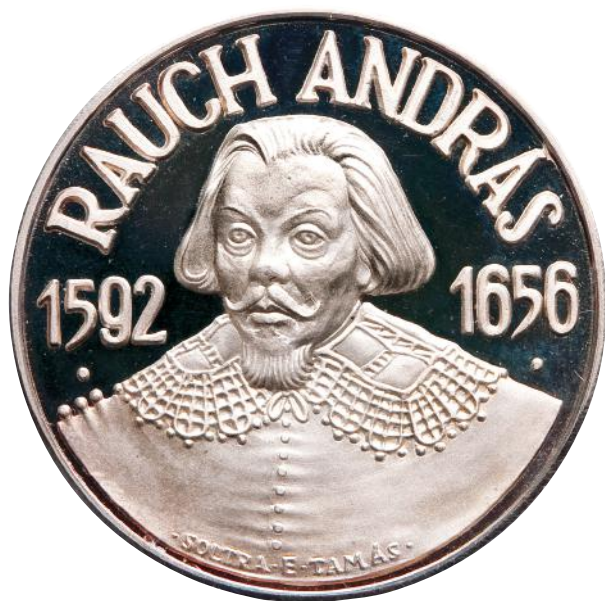
Szegedi mintára alakult meg 1962-ben a Soproni Fiatalok Művészeti Kollégiuma, ahová tulajdonképpen Farkas Imre irányított az irodalommal történő aktívabb ismerkedés céljából. A 70-es évek közepén – amikor rövid ideig magam is aktív tagja lehettem, s annak tekintettek még évtizedekkel az után is, hogy a fővárosba költöztem – egy szelíd lelkű, de valójában súlyos-termetes egyéniség töltötte be ott a szellemi mágnes szerepét. (Az alapító tagok között volt Ízes Mihály, Cs. Németh András mellett Vágási Imre is, aki a Kozák-katalógus bevezetőjét írta. Cs. Némethet ismertem, de a többiek előttem csak műveikkel lehettek ismerősek, illetve legendaként lebegtek.) Bösze Balázs volt, aki az írogató fiatalokat azonos tető alá terelte a városban. A vitákkal és a megértés melegével töltött összejövetelek kamata közös lap- és folyóiratbeli publikációkban, együttesen tartott irodalmi estekben mutatkozott meg, s a KISZÖV-kultúrházi klubszoba hangulata nemcsak a Petőfi teret, hanem az egész pannon tájat belengte. Ő az az ember, akinek jelentős szerepe van abban, hogy „mivé fajultam”. Első verseimet édesapámmal küldtem el hozzá, mert éppen beteg voltam, s nem tudtam személyesen menni. Apám mondta Balázsnak, hogy nagyon szeretem a verseket. „Nemcsak szeretni kell, hanem érteni is kell hozzájuk” – valami ilyesmit dörmögött válaszul. Aztán máig is tartó, jó barátság alakult ki közöttünk. Balázs megtette azt, hogy időre berendelt a munkahelyére, ahol raktárosként dolgozott. Amint megérkeztem, kitette az ajtóra az Ebédszünet! feliratú táblácskát, és elővette az írógépet. Nyugodtan gépelhettem a verseimet, csak akkor állított le picit, amikor lépteket hallott közeledni az ajtó felé. Sopronban még nem volt saját írógépem. Amikor nagyon kellett, akkor a kölcsönzöből vettük ki egy-két napra. Egy ilyen alkalommal – nem találván mást – édesapám a közelben dolgozó kópházi kőművest kérte meg kezesnek, hogy az írógépet hazavihessük. Édesapám biztosítási ügynökként ismerte az egész járást. Ezért igen nagyra értékeltem Balázs gesztusát, hogy legépelhettem a kézirataimat ebéidőben a munkahelyén. Aztán meg – mivel tudott róla, hogy Gosztonyi Miklóssal együtt vonatozunk Győrbe, a Kisalföld és a TIT Újságíró Stúdiójára – egyszer csak azzal állt elő, hogy írjak cikket a megyei KISZÖV Híradó számára a helyi kultúrház kórusáról. Kórus? Naná, hogy rendben! Bár próbálkoztam már cikkírással korábban is. Például Benkő Lászlóval, az éppen a vasutas sportpályán rendezett szabadtéri műsorban fellépett Omega együttes vezetőjével beszéltem ez ügyben a Lokomotív Hotel alagsori folyosóján – miközben az együttes tagjai azon vitatkoztak, hogy az új Ford mikrobuszokkal be lehet-e venni százal a kanyart, s a műsorszervező Harangozó Teréz Volkswagenje után szaladt, mert ott felejtette a tiszteletdíját, valamint Bárdy György Szepesi Györgyöt sürgette ütőkkel a kezében a közeli teniszpályák felé véve az irányt –, ám Omegáék már Győrött leadták a témát, tehát a szívélyes beszélgetésből nem lett általam leadható cikk. Meg a városban parkírozó külföldi teherautóban bemutatott szerszámgepről készítettem interjút egy angol mérnökkel, de valamilyen okból az az anyag sem jelent meg. Örültem hát a dalosoknak, később győri munkahelyemen a kórusról írott cikkért kapott honoráriumból vásároltam egy kis földgömböt, ami megfakult már, de a vitrinben mindig visszaidézi azt a kórust, ha rátéved tekintetem. Balázsnak ez a lépése több mint egy esztendeig tartó együttműködést eredményezett Kánitsch Tiborral, a szintén soproni származású, de Győrött dolgozó szerkesztő-újságíróval.

Egy alkalommal a városi könyvtárba voltunk hivatalosak, mi soproni írók, tárgyalni Hasznos Lászlóval, a városi tanács művelődési illetékesével. Balázs a ruhatárban bemutatott Becht Rezsőnek, akinek írásait olvastam már, de személyesen még nem ismertem. A soproni írók neves öregje a jelentős korkülönbség ellenére tegeződést ajánlott. Akkor úgy éreztem, hogy a helyi irodalmi élet régmúltja nyújtott kezét a jövőjének. Valószínűleg csak Hasznos László sejtette, hogy nem csupán a legfiatalabb jogán akadt torkomon a szó azon a megbeszélésen. Szerencsémre akkor nem biztatott éneklésre, bár talán már egészen jól ment volna.

Majd következett egy író-olvasó találkozó, a Sárvári Kónya Lajos Művészeti Kollégiumot látta vendégül az SFMK. Tönköl József, Urbán László, Büki Attila jött a sárvári könyvtár mikrobuzsával, s nagy sikerrel olvastak fel írásaikból. A mellettem ülő Kerék Imre felugorva tapsolt egy-egy népiesnek ható mű után. Imrét is akkoriban ismertem meg, tulajdonképpen cseréltünk, hiszen ő akkortájt érkezett a városba, én akkor távoztam. Aztán – mint jó kísértet – visszajárogattam. A „6-an a Lövérek aljáról” című szerzői est jó alkalmat adott erre. A műsor első részében Láng vagyok, része a tűznek címmel a Mosonmagyaróvári Irodalmi Színpad mutatta be verseinket, a második részben pedig beszélgettünk a különben meglepően népes közönséggel. Bősze Balázssal, Huszár Lászlóval, Kövesi Györggyel, Schneider Lipóttal és Zentai Lászlóval közösen igyekeztünk megfogalmazni a költészettel és egyéb kérdésekkel kapcsolatos gondolatainkat a kérdésekre válaszolva. Később ezzel az irodalmi műsorral „tájolva” jártunk Mosonmagyaróvárott, Nagykanizsán, Pécsen. Utóbbi városban, a jogi egyetem klubjában, előadás előtt Kátai Zoltán hangolta a gitárját, s közben eleresztette a torkából: „Lószar az élet. Mi vagyunk a verebek. Csipegetjük, csak csipegetjük, de sosem nyelhetünk eleget.” Ekkor egy öltönyös-nyakkendő, párttitkár típusú figura úgy ránk nézett, hogy azt hittem, itt nem is lesz előadás. Bősze irodalmi missziót töltött és tölt be Sopronban. Első alkalommal meghívott a KPVDSZ-üdülőbe, ahol a soproni fiatal írók verseiket olvasták fel az ott üdülőknél. Az írásokon keresztül mutattak egy szelvényi kóstolót Sopron irodalmi hangulatából a tetőterazon. Jellemző Bősze Balázssra, hogy nemcsak a saját műveiből olvasott fel, hanem Becht Rezső egyik helyi vonatkozású munkáját is felolvasta.

Persze, a legemlékezetesebb bechti kézfogás mellett rengeteg kézfogásra került sor. Sarkady Sándor a Soproni Írók Antológiáját szerkesztette, nála is jártam, barátságosan fogadott, ilyen azóta is, bár végül a felkínált négysornyi versem kevésnek bizonyult akkor még az antológiabeli közlésre. Később a Soproni Füzetekben jelent meg. E sorozat első kötetében megjelent verseim alapján írta a Dunatájban Csányi László: „...s a nagyon finom hangulatokra rezonáló Zsirai László ígéri a legtöbbet”.

(Részlet Zsirai László Közmagányban c. memoárkötetete kéziratából, 2004.).

Soltra E. Tamás: Rauch András soproni zeneszerző

TANULMÁNY

**„MINDEN FEJ ISTEN KÁPOLNÁJA.”
NÉMETH LÁSZLÓ SZÉCHENYI-KÉPÉRŐL**

*„Én nem a tagadás, hanem
a teremtés embere vagyok”*

(Széchenyi)

Németh László esszé-, regény- és drámaíró, műfordító, a magyar népi írói mozgalom eszmeterepítő és mintaadó személyisége, szellemi organizátora. Életműve az etikumra épített minőségesszmény jegyében fogant: kivételes egység és teljesség, műfajai pedig a gondolkodó szépíró egyetemes kifejezőkészségének megnyilvánulásai. Legfőbb példaadója Széchenyi, tőle és Adytól örökölte a magyarság tragikus sorsérzését, szembesülő etikai imperatívuszát. A magyar irodalom Németh László-i „eszmeakatedrálisában” az esszék képezik a főhajót; a főoltár: A minőség forradalma. A jobb- és baloldali mellékhajókat a magyar regény és dráma műfaját intellektualizáló és pszichologizáló Németh-regények és drámák alkotják.

Németh legfőbb példaképei az erkölcs kiválóságai: Széchenyi, Tolsztoj, Gandhi, Albert Schweitzer. Széchenyi a társadalomjavító, jobbító, nemzetépítő és programadó munkát önmagán kezdte. Eszmealkotóként, a tapasztalatai alapján igazított tervein, bizonyította életrealitásukat. Fő művének az életét betöltő alkotásait, a nemzet javát szolgáló tetteit tekintjük. Széchenyi és Németh nem csak keseregte, de teremtette is a magyarságot. Széchenyi életművének is „nemzete szellemében kell elkészülnie”. Öröksége magában foglalja erkölcsi pozitív megjelenítését, de létdilemmáinak könyörtelen felfedését, hatástörténetét, az utókor kultuszát, értelmezéshagyományát, mítoszait, legendáit, még a hiedelmeit is.

Széchenyi István Széchenyi Ferenc fia, akinek bécsi házában szívesen látott vendég volt Hofbauer Szent Kelemen, Varsó és Bécs apostola, aki nemesek, tudósok és diákok körében egyaránt hitre térítő hűséggel munkálkodott. Az Akadémia-alapító Széchenyi István apja magyarságszerető példáját követte. A szabadságharc bukását mélyeséges tragédiaként szenvedte meg. Korának szellemi áramlatait felhasználva és eredeti felismerései alapján teremtett saját ideákat. Vívódásai ellenére csatlakozott a kibontakozó forradalmi mozgalomhoz. Látva, hogy a szabadságharc kitorése elkerülhetetlen, önmagát vádolta amiatt, hogy a dolgok idáig fajultak. Öngyilkossági kísérletekkel próbálkozott, és idegileg teljesen összeomlott. Naplójába 1848. szeptember 4-én ezt írta: „Nem volt még ember, ki nagyobb zűrzavart hozott volna ebbe a világba..., mint én! Ó, Istenem, irgalmazz nekem.”

Ekkor már Jellasics sereget gyűjtött a magyarok ellen. Széchenyi naplóírása is megszakadt, barátai Döblingbe, Görgen doktor magán-elmegyógyintézetébe vitték, hogy az életét megmentsék. Az intézetet sohasem hagyta el. Itt élte át a szabadságharc leverését. Az egészségét teljesen már nem, de gondolkodási képességét az 1850-es évek második felére visszanyerte. 1856 után álnéven, külföldön jelentette meg politikai írásait, újságcikkeit.

Széchenyi Ein Blick (Pillantás) című munkáját Rónay Jácint, a tudós bencés szerzetes csempészte ki Londonba, ahol 1859 márciusában német nyelven jelent meg.

Ebben a gróf kíméletlenül leleplezi a Magyarországról külföldön terjesztett osztrák propaganda hazugságait. Gúnyosan támadja a bécsi adminisztratív elnyomás rendszerét és névadóját, a gyűlölt jelképpé vált Bach belügyminisztert. Ez az írás egyik közvetett oka lett a Bach-rendszer bukásának és Széchenyi halálának is.

„...Rodostó, vérpad, bolondház”

A bécsi rendőrség 1860. március 3-án házkutatást tartott a döblingi elmeegógyintézetben. Széchenyi környezetében kiterjedt politikai összeesküvést vélt fölfedezni. A házkutatáskor Kiss Mártonnál, a gróf írnokánál és sakkpartnerénél döntő bizonyítékot találtak. Kiss annyira óvatlan volt, hogy el sem rejtette a nála lévő, egyik legkompromittálabb kéziratot: az Önismeret című, más néven Nagy szatíráként ismert dokumentumot. Ezt Széchenyi korábban írta, és magát a császárt is bírálta benne.

A gróf a házkutatás után levelet írt Thierry rendőrminiszternek, aki az 1860. március 17-én kelt válaszlevelében ezeket a vészterhes szavakat használja: „Das Irrenhaus hat aufgehört für Sie ein Asyl zu sein” – „Az elmeegógyintézet megszűnt az Ön számára menedék lenni.” Nem fogadható el, hogy végzetes „félreértés” történt, a miniszter nem azt akarta mondani, el fogják hurcolni Széchenyit döblingi menhelyéből, hanem csak meg akarta inteni, hogy agitációit ne folytassa, mert ezeknek a következményei ellen a tébolyda nem fogja többé megvédeni. Thierry levele a hatalom természetét jellemzi, azt a rendszert, amely egy Széchenyi Istvánt is konspirációra, majd pedig öngyilkosságra volt képes kényszeríteni.

Ez a belügyminiszteri fenyegetés okozta azt a katasztrófát, amely sokkal korábban kezdődött, amelynek a gyilkos pisztolylövés csak végpontja volt. Március 10-én egy augsburgi, bécsi félhivatalos értesülésre hivatkozó hírlapi tudósításból Széchenyi megtudta: ha visszavonultságra van szüksége, akkor vonuljon vissza, egyébként lépjen elő, és vállalja tetteiért a felelősséget. Németh idézőjelben, saját fordításában közli az Augsburger Zeitung ominózus cikkének részletét: „A döblingi elmeegógyintézetben, ahol tudvalevőleg gróf Széchenyi István tartózkodik, valamint a gróffal kapcsolatban álló több egyén lakásán az elmúlt héten meglepetésszerű vizsgálatot hajtottak végre. Mint halljuk: a rendőrség e házkutatások során sok iratot lefoglalt, s kiterjedt összeesküvésnek jutott a nyomára.”

A gróf ezek után felismerte: a nemzetközi politikában elszigetelődő Bécsnek ekkor nem volt szüksége nyilvános perekre. Attól tartott, hogy per helyett örültek házába viszik, feltűnés nélkül eltüntetik a politikai életből. Az idegbetegségéből rendszeresen talán soha ki sem gyógyult Széchenyi ekkor újra önmesztő, önvádoló hangon ír naplójában. 1860. április elsején utolsó bejegyzése: „Nem tudom megmenteni magam!” Ezzel megszakad az emlékek felsorolása.

Félelmét, hogy erőszakkal elviszik és megölik, fokozta Jósika Sámuel bárónak, régi jó barátjának váratlan halála is. A rátörő politikai aggodalmak miatt egy végzetes pillanatban – 1860. április 7–8. éjszakáján –, máig vitatott körülmények között önmaga ellen fordította fegyverét. Kosáry Domokos Széchenyi Döblingben című könyvében tényként állítja: a gróf agyonlőtte magát. Halálának a körülményei miatt, közvetett információk alapján terjedt el és vált közhiedelemmé, hogy Széchenyit meggyilkolták. Amikor holtan találták, kezei a lágyékán nyugodtak, a fegyver pedig a combján hevert. Valószínűtlen, hogy miután fejbe lövi magát, így essen le a keze, és a fegyver a combján maradjon. A falon nem volt vér, csak agyvelő, ami arra utal, hogy Széchenyinek már nem volt vérkeringése, amikor a fejlövés érte. Szakértők három túsúrásnymot

találtak a ruháján, a szívénél. Ez megmagyarázná, miért nem volt véres a gallérja; ha fejbe lőtte magát, akkor véresnek kellett volna lennie.

Németh nagyszerű tanulmányban, majd pedig drámában állított emléket legfőbb példaképének. Széchenyi és a magyarság kérdésköréről külön is értekezik. Hősét a leg-hívebb és legtalányosabb magyar titulussal illeti. Széchenyi könyvét vázlatnak nevezi. (Bp., [1942.] Bolyai Akadémia.) Hatásosan érzékelteti a történelmi atmoszférát. Széchenyi Kasszandraként előre látja a magyarság sorsát, és elkiáltja: „Ég az oltár!” Döbling menedék-szindróma, sokrétű metafora: nemzeti jósdá, a jövőt építő szent csontok lerakásának színhelye.

Kempen báró, a bécsi rendőrminiszter nem egyetlen kémet, agent provocateur-t állított Széchenyire. Egy nevezetes dátum alkalmából, 1859. március 15-én, a magyar forradalom évfordulóján adott parancsot Széchenyi állandó rendőri megfigyelésére, amely hamarosan eredménnyel is járt. Széchenyi tudta, hogy a lehető legóvatosabban kell eljárnia, környezete már nem volt ennyire elővigyázatos, ami a drámai konfliktust okozott.

Lonovics érsek hányatott sorsú homo sincerus, derék, őszinte, jóakarátú főpap, méltóságát mindvégig megőrző jelember: az 1848–49-es forradalom és szabadságharc hazaszerető papságának jelképes alakja. A vele folytatott dialógusban fogalmazza meg Széchenyi nagyrabecsülését az egyház iránt is: „Nem panaszkodhatom – ahhoz, hogy milyen kevésbé érdemeltem meg: elég szerencsém volt az egyházzal. Ifjúkoromban Albach Szaniszló, aztán ön. Két olyan pap barátságával dicsekedhetem, akik éppen, mert nem csak papok voltak, áthoztak valamit ebbe a rideg századba az egyház hajdani melegéből. Albach azzal fogott meg, hogy Rousseau-t is bevette Isten szentjei közé. Ön pedig...” A karakteres, bizalomteljes, pergő párbeszédben Széchenyi Lonovics bölcsességét dicsérni: „Ön elhitheti az emberrel, hogy Isten mosolyogni is szokott.” Lonovics: „A lángésznek a közepszerűség az orvossága. Én mindig így értelmeztem az én szerepemet István gróf mellett.”

Kisfaludy definíciója közismert: Magyarország középkori középhatalmi státuszának sírköve, „nemzeti nagylétünk nagy temetője, Mohács!” Szekfű nemzetkarakterológiai álláspontja: az első félezer évben jellemünk határozta meg a történelmünket, később a történelem határozta meg a jellemünket. Babits megrázó hasonlattal érzékelteti ezt a sorsalakulást: a második félezer évben „úgy támolgott a magyar az idők sikátorán, mint az átvezetett rab a fogház udvarán, börtönből börtönbe”. A drámai értelmezés célja a megszenvedett megértés, a katarzis révén a megtisztulás, a lelki egységesítés. Széchenyiben Balassi önfeláldozó hazaszeretete, Zrínyi nemzetföltése él: „Ne bántsá a magyart!”

Széchenyi Lonovics érsekkel folytatott drámai dialógusa történelmi sorstükör: „Elég szomorú, hogy köztünk, magyarok közt, ennyi a Babarczy. A vad csernagorác elvénzik, s ki nem adná a társát, nálunk pedig egy tiszt és nemesember egy Széchenyi István bizalmának lopja be magát tolvajául. Én nem Világos miatt esek kétségbe a magyarságon, hanem a Babarczyak nagy száma miatt...”

Németh tudja, Széchenyi történelmi sorsértelmezés, Lonovics létdilemmájára adott válasz: „Fordítsa meg a dolgot. Amelyik népnek ilyen a történelme, ott a Babarczyaknak el kell szaporodniuk. A tanulság minálunk mindig ez volt. Rákócziaknak, Hajnóczyaknak, Széchenyieknek: Rodostó, vérpad, bolondház. A Babarczyaknak létra a magasba...”

„...misztikus hazaszeretet...”

Tematikusan is szakrális textusok figyelhetők meg Németh számos művében. A Széchenyi drámában azt valósította meg, amiről Szerb Antal írja irodalomtörténetében: „A hazaszeretnek sok formája van, korok és egyéniségek szerint. Azonban a legritkább és legelőkelőbb a misztikus hazaszeretet, melyben az ország szolgálata istentiszteletté szankcionalizálódik. A legszebb magyarok hazaszeretete ez, így Széchenyié is, amelynek mélységeibe az avatatlan sosem fog belélni.”

Németh drámájában minden a „lélek színpadán”, nemcsak a néző, hanem Isten szeme előtt történik. A főhős halálának a „titka” is rejtve marad. A darab végén Brach, Széchenyi inasa az ajtóban zavart arccal mondja: „Holnap húsvét vasárnapja. Gondoltam, megkérdem: ne küldessük-e el a grófnének a szokásos virágot?” Erre a válasz: „Virág? Húsvét: hol van az, Brach... Természetesen küldessen.” A záró jelenet végén csak annyi hangzik el: „Húsvét.” De a rendezői utasítás mindennél beszédesebb. „Brach visszahúzódik az ajtóból. Széchenyi gépiesen bezárja. A szoba közepére jön. Húsvét. Egy hirtelen mozdulattal a szekrényhez megy, látni, hogy kivesz valamit, aztán a háttal álló karosszékbe veti magát. Egy hosszú pillanatig csend, utána tompa puffanás, s látni, amint Széchenyi bal keze a karosszék karfáján át a föld felé hanyatlik. Egy-két pillanat múlva.”

Puffanásnak hallatszik a vontacsövű pisztoly dörrenése, a lövést csupán halljuk, de nem látjuk. Ez a dramaturgiai megoldás Ibsenével rokon. (Németh Ibsen színpadának jó ismerője, a Nóra és Rosmersholm drámák fordítója.) A Peer Gynt végszavában az igazság a Gomböntő hangján a ház mögül hangzik fel: „Jön, Peer, az utolsó keresztutam; ott majd –, no de nincsen több szavam.” Közben Solveig egyre hangosabban énekel a nap fényében: „Rengetlek, az álmodat őrzöm; – csak aludj, álmodj, fiam!” Mire nincs több szó? – Végső keresztút! Látod-e Peer? / Ott majd kiderül, ki vesztes, ki nyer?”

A drámai szituációban Széchenyi Lonovicstól kérdezi: „Mit szól ön Szókratész halálához a méregpohárral? (...) Mit szól ehhez mint pap? Szabad volt-e Szókratésznek azt a bürokszerleget kiinnia? Nem kellett volna-e megvárnia, míg a dikasterium szolgálói, vagy hogy hívták az akkori hóhérlegényeket, rárohannak, s szétfeszített szájába préselik azt a kis fözetet?” Lonovics érsek válasza: „Ön azt kérdi, nem volt-e Szókratész halála öngyilkosság. Erre, azt hiszem, nyugodtan felelhetem, hogy nem. Vége is az ítélet számít, s ezt nem ő, hanem a népbírák mondták ki.” Démoszthenész öngyilkossága azonban valóban bűn volt, mert „öfölte nem volt az ítélet kimondva”.

Széchenyi halálával kapcsolatban analógiaként kínálkozik Gárdonyi remekművének, Az öreg tekintetes főszereplőjének végső megoldása: „vízbe borulása”, és annak sejtelmes írói értelmezése: „Tettének oka ismeretlen.” Széchenyiről is azt akarják elhittetni a világgal, hogy öngyilkos lett, és „tettének oka ismeretlen”. Széchenyi nagyon különbözik a történelmet alakító emberek sokaságától. Nála az üdvösség és a nemzet, tartalom és forma, elvek és tettek egységet alkotnak. Ő felfelé igazodott. Nem a választóknak, adófizetőknek akart megfelelni, hanem a benső lélekhangnak. A nemzetre hivatkozással nem másoktól kért áldozatot, maga vállalt áldozatot és hű maradt eszményeihez mindhalálig. Halálának igazi tragikuma mélységesen hasonló az isteni törvényt helyreállító Antigoné önfeláldozó tétéhez.

A Széchenyi-dráma főhőse élete végpontján is azt vallja: „A kereszténység egy életen át tartó haláltusa (...) Keresztény módra haldoklom az életért.” (Agonia christiana: keresztény haláltusa, küzdelem az életért.) Széchenyi halála húsvét vigíliáján, a

legnagyobb keresztény ünnep, a feltámadás kegyelmi idejében történik: „Holnap húsvét vasárnapja.”

Az osztályszempontú ideológia alapján Széchenyiben csak a grófot látták, műveit ugyan tényszerűen elismerték, de irtották keresztény és magyar szellemét. Németh drámahőse az üdvösség, emberség és magyarság összhangját példázza. Ezt bizonyítja Széchenyi-könyvének és drámájának kritikai és színpadi fogadtatástörténete is. Széchenyinek a „kiművelt emberfőkbe”, Némethnek az „emelkedő nemzetbe” vetett hitét kiirtani mégsem tudták: valaki mindig védte és védi, aki tudja, hogy tettének oka nem ismeretlen.

„Itt alkotni, teremteni kell”

Széchenyi a szabadságharc leverését, a Haynau-rémuralmat, a Bach-rendszert, míg Németh László Trianont, a II. világháborút, az 1956-os forradalom letiprását, az emelkedő nemzet álmának szertefoszlását személyes sorsként, egyéni tragédiaként élte át. Koruk szellemi áramlatait nemcsak felhasználták, hanem eredeti felismerések alapján saját eszméket is teremtettek. Ami a legtöbb eszmealkotónak nem adatik meg, Széchenyi részt is vehetett eszméinek kipróbálásában. A tapasztalatok alapján igazított eszméin, így bizonyíthatta tételei életrevalóságát. Fontosnak tudta a tudás gyakorlati hasznosíthatóságát: „Ne tegyünk semmi haszontalant, semmi olyat, ami nem visz előre.” A fortélyos Bach-rendszer korában is időszerű alapelvet követett: „Itt alkotni, teremteni kell”.

Széchenyi fő művének az életét, a magyar nemzet javát szolgáló cselekedeteit tekintjük. Munkásságának nagy része, a naplói is írói alkotások. Olyan költői tehetség, aki versek helyett hidat, intézményeket hozott létre: példaértékű életművet teremtett. A „nyelvében él a nemzet” hitvallását hitte és erősítette.

1844. november 13-án lett Magyarország hivatalos nyelve a magyar. 1858 elején az Akadémia működését a kormány azzal a feltétellel hagyta jóvá, hogy az alapszabályokból hagyják el „a tudományok magyar nyelven való működésére vonatkozó pontot”. Deák folyamodványát az Akadémia feltétel nélküli működésének az engedélyezésére figyelmen kívül hagyta. Ekkor szánta el magát megszólalásra.

1858. november 6-án Széchenyi Döblingből azzal a kérelemmel küldött levelet az Akadémia igazgatójának, hogy azt a december 20-i ülésen olvassák föl. Tasner Antallal egyeztetve, levelének hangnemét tompítva, felszólította az Akadémiát: ha végrehajtja a kívánt változtatást, akkor megvonja támogatását az intézménytől. Nyíltan kifejezte véleményét: „A legcifrább szavaknak sincs hitele ott, hol tények bizonyítanak ellenkezőt. Hogy kormányunk mostani rendszere a magyar nemzetiség igényeivel és érdekeivel szemközt áll, ezt a legvakabb is észreveheti. Nemzetiségünk nekünk, magyaroknak pedig becsesb, mint a föld bármely kincse, sőt életünk.”

Széchenyi születésének 225. évfordulóján, a soproni szobrának talapzatára magyarul, németül, horvátul és angolul is rávésték a hazaszeretetről szóló szavait: „...a hazaszeretet (...) azon szent láng (...), melyért, bármily gyermeki érzelmenek gúnyolják is azt a világ hidegen számító cosmopolitái, nincs mit pirulnunk, mert a legtöbb magasztos cselekedet mégis innen vette, innen veszi, és innen fogja venni a Földön eredetét...” (Részlet Széchenyi 1846-ban, az Akadémia decemberi ülésén elhangzott beszédéből.)

Drámaírás és kegyelmi nyelvtudás

Jogos a kérdés: Széchenyi korának nyelve visszhangzik a színpadról? Egyértelmű, hogy főszereplői archaizált drámai nyelven szólnak, miközben létrejön az aktu-

alítás, a jelenbeliség élménye, a hermeneutikai megértés, értelmezés és az alkalmazás fogalmainak újrafelfedezése. A mű megértése több, mint a benne foglalt elemek helyének és szerepének tudása: a megértésben magunkra vonatkoztatjuk a művet, felépül a szellemi-lelki híd az egykori keletkezési feltételek és a jelenkori befogadók között.

A drámaíró Németh a korszerűtlenség vádjá ellen így védekezett: „Azzal talán biztathatom magam, hogy az én drámáimban is van valami, ami miatt majd egy évszázados korszerűtlenséget meg fogják bocsátani.” Szembefordul a cselekménydrámával, száműz csaknem minden gesztust, külső cselekményt a színpadról a színházat a vívódás helyévé, a lélek színpadvá avatja. Művei szinte kihívóan hangsúlyozzák: a színház eredeti értelmében a beszélt nyelv művészete, s a dráma végeredményben párbeszéd.

Felvetődik a kérdés, Széchenyi-drámájában követte-e a drámaírásról vallott elveit, elméleti megállapításai befolyásolták-e műveinek nyelvhasználatát? Az tagadhatatlan, hogy korának egyik legtudatosabb, legmesszebbre látó, Kosztolányihoz mérhető nyelvművelő írója, érdemben szolt a magyar nyelv erejéről és gyengéiről. Széchenyi-drámája gondolatilag egységes, nyelvi szempontból is következetes. Sajátos nyelvelméletének és drámaírói gyakorlatának a következetes kongruenciáját valósította meg. A Széchenyi-drámának is domináns vonása a szókincs gazdagság, a szóállomány szemantikai sokszínűsége.

A Széchenyi drámanyelve nem stilizált társalgási nyelv, benne a korabeli nyelvhasználat mégis fontos, korfestő és hangulati szerepet kap. Németh példákkal bizonyítja: szóláskincsünk a stílusgazdagság és stíluszépség tápláló forrása, megőrzése és továbbfejlesztése szépíróink feladata és kötelessége is. Egyénített mondat szerkesztési elveket alkot és követ: mondatait erőteljes szerkesztettség, mélyen tagolt, az állítmányi részekben megnyilvánuló néha túlzott kifejtettség jellemzi. Már Jánosik Zuzsa is felfigyelt a szépíró egyik jellegzetes, beékelődéses szerkesztési sajátosságára, amely nagyobb arányban jellemző a Németh-drámákra, mint a prózára.

A Széchenyi-drámában erőteljes az idegen szavak, a mitológiai elemek és a korfestő szavak jellemző stílusértéke. Szembetűnők a Széchenyi-dráma jellemzői: stíluseszmenye, a görög színjátszást idéző nyelvi igény, a nemes emelkedettség, színészi beszéd, amely a színpadi látszat, a színpadszerűség értelmében is megváltoztatja a néző és az ábrázolt személy közötti perspektívát. A Németh László-i gondolatosság mélysége, a drámai nyelv forrásaiból táplálkozó stílus a dráma művészi jelentőségét bizonyítja.

A szépíró Németh László is nemzetnevelő gondolkodó, poeta doctus. Drámái saját, léthelyzetelemző és lélektisztító gyötrődéseiből is erednek, de műveltségélményei által is ihletett alkotások. Műveiben ez a nagyfokú tudatosság nemcsak retorikai és szerkesztési szinteken érhető tetten, hanem a nyelvhasználat számos vonatkozásában is megragadható.

A Széchenyiben együtt van a konfliktusos és középpontos dráma modell. Nem lehet véletlen, hogy kedvelt eszköze a metaforánál kevésbé hatásos, de nyelvi pontosabb metonímiaszarmazék: a szinekdoché, amely jelentésátvitelen alapuló trópus/kép; eredeti jelentése: 'együttértés'; a metonímia egyik fajtája, sajátos változata: a rész neve jelenti az egészet – pars pro toto. Vörösmarty Előszó című művéből egy Széchenyire abszolút illő példa: „Küzdött a kéz, a szellem működött, / Lángolt a gondos ész, a szív remélt.”)

Egy új „Bach-korszak” rémlátomása

Németh veszélylátó képzelete egy új „Bach-korszak” rémlátomását vizionálta. 1939 március-áprilisában a nemzeti önvédelem szándéka hozta létre a Kisebbségben

című vitairatát. Munkája a második világháború előérzetében, vívódások és töprengések közepette született kiáltvány és program. A szerző, történész- és írókortársaihoz hasonlóan, a múltat értelmezi. Azt kutatja: hol tévesztett utat a magyarság? Kultúrakritikai tipológiáját a történelem tragikus fénytörésbe állította. A „mélymagyar” és a „hígmagyar” szerencsétlen terminológia élesen megosztotta a „népi” és az „urbánus” tábor, az eszmeileg erősen differenciált magyar progressziót. A „kisebbségben” metaforát XX. és XXI. századi tragikus történelmünk súlyos, ma már európai és világméretű kihívásokkal szembesíti, és tragikus tanulságokkal telíti.

Széchenyi a „kiművelt emberfők sokaságában”, Németh „a minőség forradalmában” látta a magyarság anyagi, szellemi és lelki felemelkedésének zálogát. Ma is igaz Széchenyi gondolata: „Egy nemzet ereje a kiművelt emberfők sokaságában rejlik.” Azóta is a társadalmi hierarchiában legalul mindig az egészségügy található, alatta már csak az oktatásügy, annak alján pedig a könyvtárügy. Ebben a Mammon-hitű világban óriási vigasz, hogy az emberi, szellemi-lelki csodák mégis a legtisztább világban, a kórtermekben, a tantermekben és a könyvtárak csendjében születnek.

Benda, Babits, Németh László nyomán óriási az írástudók felelőssége a tanulóifjúság iránt. Németh Lászlónak különösen az fáj, hogy az utókor Széchenyi eszméit rendre megvalósította, de szellemét kiirtotta magából. Széchenyi jogos magyarságcritikájából megtanulható: az összefogás eredményt hoz, a viszályok, különösen a pártviszályok pedig szétforgácsolják a maradék erőket is. Ez a dráma valódi „lírai torokszorulás” – a baj csak az, hogy manapság végképp nem jellemző ez a szenvedélyesen igazságkereső feladatvállalás.

„...éltető eszmévé finomul...”

Németh Széchenyi-drámája és Arany János Széchenyi emlékezete (1860) című ódájának a szellemségét idézi. Az emberi méltóság, a keresztény szellemi-lelki érték tudat nyilvánul meg Németh legszebb nyelvezetű drámájának a Széchenyi-definíciójában. A drámaköltő, a kegyelmi tudás lélektiszta hangján, Lonovics érsek hitvalló szavaival tesz bizonyosságot: „Minden fej Isten kápolnája. De a Széchenyié: székesegyház.”

Arany János a tacitusi „Specta iuvenis! – Figyelj, ifjú!” – szellemében a Széchenyi-monumentumokból teremt poézist. Széchenyi emlékezete című költeményében történeti, eszmei és esztétikai szempontból is érvényes, katartikus erővel fogalmazza meg a nemzeti kegyelet koronázó gondolatait: „...Nem hal meg az, ki milliókra költi / Dús élte kincsét, ámbár napja múlt; Hanem lerázván, ami benne földi, / Egy éltető eszmévé finomul, / Mely fennmarad, s nőttön nő tiszta fénye, / Amint időben térben távozik. / Melyhez tekint fel az utód erénye; / Óhajt, remél, hisz és imádkozik. / Te sem haltál meg népem nagy halottja! / Nem mindenestül rejt a cenki sír; / (...) Mi fölkelünk: a fájdalom vigasztal: / Egy nemzet gyásza nem csak leverő: / Nép, mely dicsőt, magasztost így magasztal, / Van élni abban hit, jog, és erő!”

A magyar szellem mindkét géniuszával sok méltatlanság történt. Széchenyi születésének a 225. évfordulóján megállapíthatjuk, mindkettőjük utóéletére érvényes Nagy Gáspár Éjszakáimban lámpafény – Németh László halhatatlan szellemének című vers konklúziója: „A szív meg leszámolt eleitől fogva, / idővel, bajjal, üldözőkkel: / a férfi a halál suhogó árnyékában élt, / bár igazán sose halt meg, / de azért jobb és értőbb utókort remélt!”

Gáspárdy Tibor: Nyirkos nap

SZEMLE ÉS EMLÉKEZET

MÁRIÁS JÓZSEF: AZ ÍRÁS: SZOLGÁLAT

Máriás József hetvenhat éves korában a „Lekacagott szavak”, a hűség és szolgálat jegyében, nyomtatott könyves íróként ünnepelhetett az idei könyvhéten. Értékkereső és értékfelmutató szemléletű, első nyomtatott könyvének címe: Az írás: szolgálat. (Tanulmányok, esszék, recenziók.) Opusa Ady, Németh László, Illyés, Tamási, Kós Károly, Reményik, Sütő András, Beke György magyarságot megtartó hitét, az írástudók felelősségét idézi. (Sarkady Sándor soproni költő, szerkesztő, szellemi organizátor könyvcímére is rímel: Minden élet szolgálat.)

Könyvismertetésem alkalom arra, hogy áttekintő híradással legyenek Máriás József könyvének sok fontos ismeretéről, felismeréseinek örömeről, mindarról, amit kínál a gondolatok bőségéből, mélységéből, szakmai-szerzői tárgyismeretéből. Máriás tanári, újságírói és irodalomkutatói hivatása a szép, a jó, az igaz és a szent jegyében tudatosodott, gondolkodásának mélyén ma is ez a szándék vezet. Elkötelezettségét a szolgálat-etika iránt ministráns korából eredezteti. Saját élettörténetében, kutatói irányultságában hangsúlyozza a szellemiséget, a jó tanáregyenísegek, iránymutató papok szerepét: „A liturgia lényegi megjelenítője a pap, de a szentmise részei a ministránsok is. Én is ministránsként szolgáltam az irodalmat. Innen, ebből fakad a kötetem címe is: Az írás: szolgálat.” Életében és kutatói munkásságában is elválaszthatatlanul összetartozik, egységet képez élet, hit és irodalom hármassága. Hitének lényege: az a meggyőződés, hogy emberként és magyarként is rendeltetésünk van, amit teljesítenünk kell.

Elemi iskoláit szülővárosában, Felsőbányán, a középiskolát Nagybányán végezte. A Babeş–Bolyai Tudományegyetemen magyar nyelv és irodalom szakból tanári diplomát szerzett. Tanári-pedagógusi hitét Németh Lászlótól örökölte: az ember többre tanítható, jobbra nevelhető. Pályáját Szamosdarán kezdte az általános iskolában. 1964-től a Bányavidéki Fáklya, 1968-tól a Szatmári Hírlap szerkesztőségében dolgozott, ahol főszerkesztő (1974–79), helyettes főszerkesztő (1979–86), majd a kulturális rovat vezetője volt. Irodalompublicisztikai írásait az Előre, Falvak Dolgozó Népe, Művelődés, Utunk közölte. Az 1989-es politikai fordulat után a Szatmári Friss Újság, valamint a kolozsvári Vasárnap és a Keresztény Szó munkatársa.

Nyíregyházára történő áttelepülését követően számos irodalmi fórumon szerepeltek írásai: Hítel, Magyar Napló, Szabolcs-Szatmár-Bereg Szemle, nyíregyházi Pedagógiai Műhely, soproni VÁRhely, sárospataki Zempléni Múzsza, székesfehérvári Vár, a borsod-abaúji Új Hegyvidék, de közölte írásait, recenzióit a Nimród című vadászújság is.

A napilapokban közölt szerteágazó, sokirányú érdeklődési körét a recenzióit, továbbá az irodalmi folyóiratokban közölt irodalomkritikai írásait és tanulmányait számba vevő, az Olvasmányaim ösvényein (2013) című, a Magyar Elektronikus Könyvtár sorozatában megjelent negyedik kötetében közölt publikációs jegyzék tanúsítja, általa képet alkothatunk, áttekintést nyerhetünk az immár öt évtizedes alkotó pályájáról.

Érdeklődésének homlokterében Németh Lászlónak, Nagybánya nagy írószülöttjének irodalomtörténeti és magyarságtudományi szempontú értékelése, kultusza áll. Ő kezdeményezte, jórészt szervezte is a nagybányai Németh László-ünnepséget 1990-ben, 1995-ben és 2012-ben is. A Magyar Elektronikus Könyvtárban közölt öt kötete

közül az egyik Németh Lászlóról szóló tanulmányait tartalmazza. A MEK-sorozatban a Máriás-kötetekre nagyon sokan, a Németh Lászlóról szóló, A magyar vigyázó kötetre pedig négyezernél is többen voltak kíváncsiak. (Irodalmi tanulmányok, Bibliográfia Németh Lászlóról: <http://mek.oszk.hu/09000/09069>)

Máriás József az Irodalomtudományi és Stilisztikai Tanulmányok 1984-es kötetében Németh nagybányai kapcsolatait vizsgálja, az Erdélyi Féniks 1991. áprilisi számában pedig a romániai színpadokon játszott Németh-drámákkal foglalkozik. Adósai vagyunk Németh Lászlónak címen a Korunk 1991/3. számában a folyóirat Németh László-képének ellentmondásos alakulását elemzi, sürgetve, hogy az író születésének Nagybányán végre emléktáblával megünnepelte évfordulója „legyen kezdete annak a folyamatnak, mely újra beilleszti őt az erdélyi magyar szellemi élet áramkörébe”. Tanulmánya Az író rejtettebb birtokán: írások Németh Lászlóról (Székesfehérvár, 1992) című kötetben található. Szembetűnő a szerző önálló gondolatainak, következtetéseinek megalapozottsága.

A hitét és magyarságát, a *mysterium passionis* rá rótt szenvedéseit is nagy türelemmel, felelősségteljesen megélt irodalomtörténészről, kritikusról, a Németh László-kultusz szervező organizátoráról indokolt vallomást is teszek, hogy miért tisztelem és szeretem, miért ajánlom könyvét a szakmai körökön túl is az olvasók figyelmébe.

Származásában kódolva volt a románság. A személyiségét alakító erőt, a magyar-nak megmaradás zálogát az édesanyja jelentette a családban – az akkor még magyarabb korszellem és iskola közegében. A magyar tannyelvű iskola és a katolikus templom (a nevelés, a hittan, a ministránskodás) tette lélek szerint is keresztény, magyar öntudatú és identitású értelmiségivé. Számvető éberséggel szól arról, hogy a Himnusz tiltó korban is, a Partiumban és Erdélyben eleven volt magyar szellem. A mindenáron „érvényesülés”, a magyar identitás feladásának árán megszerezhető siker délibábjá még nem volt életvezető elv.

Témaválasztásában megtalálta az egyéni, megszólító erejű motivációkat, a váltalt téma- és kérdéskörök felkeltették személyes érdeklődését. Kötetének összeállításakor munkáinak legjavát válogatta egybe, azokat az írásokat, amelyek szívéhez közel álltak/állnak. A könyv tematikus szerkezete, okfejtése és logikája szerint írásait három fejezetre tagolta. Az első, a Klasszikusaink varázskörében című fejezetbe kerültek azok az írók és művek, amelyek revelációként hatottak rá. Illyés, Németh László, Márai Sándor, Sinka István, Tormay Cécile munkásságának olyan részelemeit választotta témául, amelyekre mások eddig kevesebb időt és energiát fordítottak. A nyitány Illyés Gyula emlékét idézi. Nagy érdemének tartja a nemzetiségek sorsának bátor fölvetését. Németh esetében az írói-gondolkodói szemlélete és a nemzeti, az elszakított nemzeti közösségek sorskérdései iránti okos odafigyelés, értelmezés és jövőkép ragadta meg képzeletét. Korszakos jelentőségét két esszé is tudatosítja. Lényeglátóan értelmezi Szabó Dezső, Márai és Sinka megszenvedett üzeneteit. Márai szellemében hirdeti: „Az anyanyelv a legmélyebb sorsközösség.”

Ady értékelésében arra is föl hívja a figyelmet, hogy a velünk együtt élő nemzetiségekhez való viszonyulást nem csak az a levél igazolja, szemlélteti, amelyet Octavian Gogához írt. Már újságíró korában évtizedeken át azon munkálkodott, hogy az erdélyi könyvkiadás – másról, külföldről szó sem lehetett egy pártlapban! – értékes elemeire fel hívja a figyelmet. Ez a törekvés jellemezte azokat az írásait is, amelyek a román irodalom könyveiről szóltak.

Érezhető, hogy mennyire fontos számára az Erdélyi szellemi erőterek című fejezet tárgyköre. Kós Károly otthont és kultúrát építő hűséges szolgálatát behatóan és érdemben értékeli, mert az erdélyi gondolat meghatározta világképét, érzélemlátását és tudatát. A transzszilván gondolat híve, nagy tisztelője. Abban nőtt fel, érett fejjel érezte meg csodálatos kisugárzását, identitásformáló, hagyományörző erejét.

A két világháború közötti erdélyi magyar irodalom az egyetemes magyar irodalom szerves része ugyan, de sajátos jelleggel, amint azt Kós Károly s a többi erdélyi nagy író megfogalmazta. Meggyőződéssel hiszi, hogy a Kakukk Marcit vagy a Tamási-műveket, a Napos oldalt vagy A megnyugvás ösvényeit csak erdélyi író írhatta meg. Mindez az Erdélyi Helikon csillagrendszerében maga volt a csoda, megismételhetetlen, utánózatlan transzszilván kisugárzás. Sokan megtapasztalhattuk, például a csíksomlyói búcsúban, hogy teljességgel másképp hangzik az elszakított részek tempomaiban, rendezvényein a Himnusz, a Szózat, mint az óhazában.

Máriás József látókörében Reményik Sándor „az erdélyi pástortűz őrizője”, a Lehet, mert kell korparancs képviselője. A szerző meggyőzően konstatálja a katedrán és a püspöki székben egyaránt helytálló, a magyar megmaradásért küzdő Makkai Sándor érdemeit. Az Ady-örökséget felmutató A magyar fa sorsa testamentumának, valamint Nyíró József életművének és különös sorsának ma is érvényes tanulságait összegezi. Hangsúlyozza: Sütő életművében „lélegzik a lét reménye”. Jobb sorsra érdemes műveinek tanulmányozása iránymutatás lehet ma is. Ady és Németh László szellemét követve fürkészi a magyar sorskérdéseket vállaló Beke György erdélyi „barangolásait”, aki tudósításaiban szinte egymaga végezte el az erdélyi tájak felmérését, az egyes vidékek jeles embereinek számbavételét. (Beke legszebb, Beszterce megyéről szóló kötetének Búvópatak a címe.) Bertha Zoltán, az MMA akadémikusának Erdély felé című monumentumát és a szerző irodalomtudósi munkásságát sorstükörként értelmezi.

Az Égtájak találkozása című zárófejezetben is a magyar szellem megtartó szívósságáról tesz tanúbizonyságot. Domahidy Miklós különös életútját, rejtező költészetét, a színpad nélküli drámaíró hagyatékát, alkotásainak recepcióját tanulmányban tárja elénk. Idegen csillagok alatt címen közöl fontos emlékeztést Domahidy András két haza közötti ingajáratairól, írói munkásságáról. Domahidy Miklós Könyörtelen idők és Domahidy András Vénasszonyok nyara című regénye sokaknak jelenthet ma is újdonságot.

Különösen információban gazdag a záró esszé, amelyben a könyvszerző Miska János szépírói kettős kötődését, a diaszpórában élő magyarság anyanyelvének és hagyományainak megőrzését vizsgálja. Célkitűzése: emberség és magyarság összhangjában a nemzeti öntudat megerősítése. A kanadai magyar alkotók szekértáborának számtartójaként hitte és hirdette: az egyetemes magyar irodalom integráns részének tekinthető a Kanadában és bárhol a világon létrehozott magyar nyelvű alkotás.

Máriás éber szemmel és tudattal fürkészi, hogyan lehetne – Sutarski Konrad A haza kiterjesztése című új könyvéhez hasonlóan – emberség és magyarság összhangjában, szellemben és lélekben megőrizni. Számadó gondjai főképpen a Kárpát-medencei magyarság sorsában gyökereznek. Felfigyelt arra, hogy a „katolikus” egyetemesség kritériuma ellenére a „katolikus vagyok, utána magyar és végül román állampolgár” sorrendet a szlovák és a román klérusban más sorrendben vallják, segítő kezet nyújtanak a többségi hatalom politikai törekvéseihez: az asszimilációhoz, a hegemonizációhoz. Szomorúan tapasztalja, hogyan gyengül a magyarok körében a papi hivatás, csökken a papi és szerzetesi utánpótlás, hogy már a székelység sem buzog a régi ütemben.

Azt vallja, csodálatos, hogy II. János Pál pápát szentté avatták, Scheffler János, a vértanú püspök a boldogok sorába emeltetett, Márton Áronnak, Erdély nagy püspökének a kanonizációjára várunk, de mindez csak akkor válna valóban teljessé, ha életpéldájuk besugározná a magyar hívek életét.

Erdélyben a katolikus egyház a magyarság erős és megingathatatlan védőbástyája volt. Most a klérus a román nyelvű misékkal ezt a bástyát adja fel. A könyv szerzője abban nem hisz, hogy a magyar nyelvüket, hagyományaikat feladó, elcsökevényesedő, magyar öntudatú emberek a hitben hűségesek maradnak, mert sok más erő munkál azon, hogy templomaink kiüresedjenek. Nagyra becsüli a nyugati magyar katolikus missziókat, amelyek végvári küzdelmet folytatnak, őrálló hősként küzdenek minden lélekért. Könyvében a tehetségükkel kultúránkat, tudományunkat maradandóan gazdagító, szellemiséget felragyogtató írókról-költőkről, alkotókról, szellemi organizátorokról is szól.

Számba veszi Erdély, a Partium, a Kanadáig szétszóródott magyarság nemzedékeinek iránykijelölő kiválóságait, pedagógusait, köztük a szellemi-lelki tisztaság megőrzését szolgáló lelkipásztorokat is. Isten tudós szolgálai jeleberek, nemcsak a rájuk bízott híveknek voltak jó pásztorai, hanem sokat tettek minden rendű, rangú és vallású polgárért; emberségből és magyarságból is jelesre vizgáltak. A politikai emlékeztetítőrlés, a damnatio memoriae korszaka után fontos, hogy ezeknek az embereknek a példája nemzedékeken át megmaradjon.

Máriás Józsefet emberi és szakmai érdemeiről sok fontos tudnivalót ismerhetünk meg könyvéből, amely a szerző intellektuális fejlődésének is története, a magyar hitfogyatkozás korában, kisebbségben felnőtt, vallásos és felelős magyar értelmiség nehéz útjának is dokumentuma. A szerző a Németh László-i „szellem embere”, a holtig tanulás képviselője. Máriás szakmai fejlődésének, értelmező készsége gazdagításának bizonyítéka a nagy elődök szellemében fogant könyv. Mottója lehetne a Czine Mihály által olyan sokszor és olyan nagy lelki biztatással idézett Ady-igazság: „A magyarság szükség és érték az emberiség, s az emberiség csillagokhoz vezető útja számára.” Újságírói, szerkesztői, irodalomtörténeti munkásságának legfőbb ihletője: kisebbségi sors. Egészen Kanadáig ismeri a nyugati, minden hibája, Mammon-hite ellenére is szabadabb, nyitottabb világot. Tudja, hogy a korábbi állapotokhoz képest számunkra is kinyílt Európa és a nagyvilág, felszabadult a szellem, a sajtó. A sokarcú nemzetközi tőke uralma alatt világunk és sorhelyzetünk is kétértelmű és sokarcú. Az „égi és a ninivei hatalmaktól”, de a saját felelősségtudatunktól is függ, milyen mértékben akarunk és tudunk tehetségeikkel jól sáfarkodó, értékőrző és -közvetítő, jó esetben pedig alkotó értelmiségivé válni, lélek szerint is méltónak maradni jeles elődeinkhez. A felelősség kérdésének mai értelmezése: tudunk-e úgy cselekedni, jó ügyekért összefogni, hogy utódaink megőrizzék irántunk a tiszteletüket, és felnézzenek eredményeinkre. (Felsőmagyarország Kiadó, 2016.)

DOROSMAI ERZSÉBET

NAGYAPÁM, DOROSMAI JÁNOS EMLÉKÉRE

„Kerüljétek a sarat. – Mert akárki loccsantja rátok,
sárosnak titeket mondanak.”

/Dorosmai János/

Hogy mikor kezdett írni nagyapám? Nem tudom, de bizonyára tehettem gyakran a szívemből, mert máskülönben nem jegyezte volna fel a következő dátumot: 1908. szeptember 10. Ekkor írta az Imádság című versét a nagyvárosi Pesten a kis vidéki Aradról érkezett fiatal tisztképző tanfolyamhallgató. Verseinek gyűjteményét lapozom, Gábor unokabátyám ajándékozta nekem néhány hete, a nagyapám emlékkiállítására előtt. Az első bejegyzés 1922-ből ceruzával írt sor, a Tücsökdalokból. Később tollal vagy ceruzával írt költemények, bejegyzések láthatók a gyűjteményben. Ezek barátoknak, gyermekeinek szóló versek, melyekben családi események vagy éppen saját sorsának alakulása olvasható. Közöttük pedig nagyon sok, szinte a fabulákra rímelő, a madárvilágot, erdő lakóit bemutató, a természetet ismerő és szerető ember gondolatai. Akár napló is lehetne őszinte sorokkal, ahol a betűk alakítása, a sorok lendülete lelki és egészségi állapotának is a lenyomata.

Az Imádság volt az első siker, 1908. október harmadikán Brádon jelent meg a Zaránd hetilapban. Úgy tartotta, hogy ez jegyezte el a Múzsával s avatta költővé. Ez a versgyűjtemény ritka kincs. Utolsó bejegyzett, reszketeg betűkkel írt sorai az én születésnapomra készült verse, melyet 1966 augusztusában, halála előtt néhány hónappal vetett papírra.

Tudtam, hogy valahol van saját keze írásával egy sötét, kék vagy fekete kötésű verseskötet. Gyermekkorom emlékképei között őrzöm azt is, ahogyan lapozza, csip-

Dorosmai János

pentí az újjával, vigyázva a lap épségére is. Látom a kezét, ahogyan a rövid, de megbecsült, késsel faragott ceruzát tartja, ahogyan a sétatotra támaszkodik, vagy a dió héját felpattintva nekem nyújtja belsejét, a csemegét.

Mese- és fabulairóként tartják számon, s úgy gondolják, a versírást félretette, elhagyta és prózára cserélte, ebben találva meg igazi hangját. Az előkerült versek gyűjteménye igazolja, hogy megmaradt számára a versírás is. Úgy tűnik, mintha egy napló lenne, a ki nem mondható, fontos és lejegyzendő gondolatokkal.

Kapcsolata Benedek Elekkel az 1920-as évek elején kezdődött, a reménytelennek látszó, keserves esztendőekben, amikor az erdélyi írók összefogtak, egymást segítve a nemzettudat őrzésében és a nyelvi kultúra ápolásában. Nagyapám hűséges szerzője lett a népszerű erdélyi gyermekújságnak, a Cimborának. Erdélyi folyóiratokban több száz verse jelent meg 1927-ig.

Benedek Elek, a gyermekújság szerkesztője fáradhatatlanul végezte munkáját, ügyelve arra, hogy hangot adjon az ifjabb nemzedéknek is: íróknak, költőknek.

Dsida Jenő, Reményik Sándor, Berde Mária írásai mellett a lapban sorra jelentek meg a népszerű Dorosmai (Drosnyák)-versek, mesék. Az országot, nemzetet széttépő trianoni döntés után néhány évvel települt át családunk Sopronba, kényszerű helyzet okán: nagyapám nem kívánt esküt tenni a román államra.

Az áttelepülés nehézségeit, az Aradtól való búcsúzás fájalmát a Hajnali harangszó, a Haza és az Útlelvélvárás című versei őrizték meg. A későbbiekben gyakrabban születtek fabulák a tolla alól. Meséiben olyan műfajt keltett életre, amit előtte Aesopustól, La Fontaine-től vagy éppen Fáy Andrásztól ismerhettünk.

Conrad Ottó, a rendkívül művelt művészetpártoló, a kor mecénása, aki Szabó Lőrinc, Osvát Ernő írásainak megjelenését is támogatta, 1941 tavaszán nagyapámat budai villájába hívta. Meséi felkeltették az érdeklődését és támogatásáról is biztosította. Így jelenhetett meg később az Akinek nem inge, ne vegye magára 111 meséje, amelynek Kévekötés címmel az utószavát Benedek Marcell írta.

A könyv 1941 decemberében készült el Kner Izidor könyvnyomdájában, Gyomán. Ezer példányban adták ki, de még megtoldották kétszáz példánnyal, kifejezetten könyvbarátok számára. Hónapra pontosan ugyanakkor látott napvilágot nagyapám könyve, amikor Kner Imre a nyomda hatvanéves évfordulója alkalmából összegezte annak történetét.

Az inflációt, a román rekvirálást is túlélő nyomda a jelentkező nehézségek ellenére mindig körültekintően járt el, folyamatosan kísérletezett a betűtípusokkal, belátva, ha valami elavult, vagy ha a tipográfiai formaalkotás elnyomta magát a szöveget, tartalmat. A 111 mesét tartalmazó kötet egyszerű külsővel, illusztráció nélkül jelent meg.

Nagyapám aforizmáinak és meséinek kötetei közül csupán néhány illusztrált. Zsengeri Rózsi (Kis mesék nagyoknak, Kis mesék) és egy valószínűleg soproni, Bendly nevű grafikus (Ferde magyar tornyok között) rajzolták. Találtam egy olyan írást nagyapám hagyatékában, amely – Conrad Ottó felkérésére – a kor elismert grafikusát, Haranghy Jenőt említi illusztrátorként.

Nagyapám könyvei a polcomon sorakoznak, de nem teljes a gyűjteményem, egy kötet még hiányzik. Az antikváriumokban vagy az interneten felbukkanó példányokból vásárolok néha. Nem is csoda, mennyi mindent meglélhetett az, aki a századforduló körül született!

Világháborúk, gazdasági válságok, Trianon, költözések, Sopron bombázása. Nagyanyám festményeinek nagy része elpusztult éppúgy, mint a szövesei és a könyv-

társzoba gazdag gyűjteménye. A nyolcszor ötméteres hajdani könyvtárszoba falakat borító magas polcain bombatalálat érte. A magyar, német és latin nyelvű könyvek, történelmünkkel, irodalmunkkal foglalkozó kiadványok, ösnyomtatványok váltak hamuvá. A fekete ébenfa szalon megmaradt bútorai nem enyésztek el a tűzben, azokat élelmes emberek tüntették el.

Ebből az állapotból is lábra kellett állni. Ehhez erősnek kellett lenni.

Ezt az erőt látta meg nagyapám írásaiban Benedek Marcell, aki Heltai Gáspártól, Pesti Mizsér Gábortól Fáy Andrásig azt látta, hogy a fabuláikban az erkölcsi tanítás és az életfilozófia mellett mindegyikben ott van egy jó adag pesszimizmus is. Nagyapám írásaiban nem találkozott megcsontosodott „fabulista pesszimizmussal”.

”Élni: Isten és a természet által reánk rótt kötelesség, tekintet nélkül az élet kellemes vagy kellemetlen voltára. Ha a világ, az ember rossz: kötelességünk erőnktől telhetően javítani rajta (a javítást természetesen önmagunkon kezdve, aminek viszont első föltétele önmagunk könyörtelen megismerése). Aki erről a magasabb síkról tekint le a világra, az megláthat, kigúnyolhat, ostorozhat minden bűnt, butaságot, hiúságot, csordalelkűséget, gögőt, kegyetlenséget, amit a pesszimista hidegen számba vesz: elszenvedheti az optimista meg-megújuló gyötrelmeit, de sohasem fogja elfelejteni, hogy mindennek van valami oka és értelme s mindezzel szemben neki magának kötelességei vannak.

Dorosmai János a reménytelennek látszó időkben [. . .] így látta a világot s a maga kötelességét. S mert így látta és mert kötelezettségét becsületes művész módjára teljesítette: azért álltam most a háta mögé marokszedőnek, azért kötöttem kérébe, amit learatott.”

Kevesen tudják, hogy a Lövérék alján, a mai József Attila út 38. szám alatt található családi ház volt nagyapám otthona a háború utáni évtizedekben, egészen a haláláig. Az 1920-as évek végén a neves Boór testvérek cége által épített ház feltűnik ma is az utcában sétálóknak, kiemelkedik a környezetéből.

A magas és súlyos fából készült kétszárnyú ajtó mögött pár lépcső vitt fel az előszobába. A fehérre festett előszobafal kis polcán egy váza volt, különös bevonatában gyöngyök, hadiérmek csillogtak. Gyerekként ez is lekötötte a figyelmemet csakúgy, mint a nekem hatalmas méretű, fekete esernyő, ami mindig ugyanazon a helyen állt. Az előszoba falain tusrajzok, kisebb akvarellek szinte egyforma keskeny és sötét keretekben. A tükörrel szemben nyílt az ebédlő, középen hatalmas ovális asztallal. Nyolcan is elfértünk körülötte. A kályha mellett álló ajtón át léphettünk a következő, keskenyebb szobába. Itt állt nagyapa asztala, rajta egy egyszerű lámpa. A falon lógó hatalmas méretű, kicsit megbillentett tükör csillogása, az örökösen járó óra, a fali kakukkos óra, a görbe lábú, alacsony fotelek, súlyos szőnyegek, festmények és könyvek között úgy éreztem, egy régi világba kerültem.

Hátul csigalépcső vitt fel az emeletre. Az előkertben az illatos hunyor, nárcisz, jácint fogadta a belépőket. A kapu mellett ma is látható lila akác Aradról való. A ház mögött húzódó hatalmas kert a Madách utcáig szaladt ki. Benne puszpángok, rózsaszín és kék hortenziabokrok, dió- és körtefák sorakoztak. Nyaranta különleges illata volt az árnyas kertnek.

Szívesen tartózkodott itt nagyapám, bár legkedveltebb időtöltése az erdőjárás volt. Ha tehette s ideje engedte, akár naponta is megtette ezeket az utakat, figyelve fára, bokorra, madarakra, az erdő lakóira. A gombákat is jól ismerte. Csendes szemlélődései nyomán születtek – párhuzamot vonva az emberek életével – tanítómeséi, a fabulák.

A kortárs Becht Rezső nagyapa szókimondását, iróniáját és felolvasásainak előadásmódját, „zamatát” emelte ki. Mindezeket sajátosságosan „dorosmaisnak” nevezve az állatmeséknek nem késői alkotójaként, hanem újat teremtő, erős íróegyéniségeként említve írásában, egy késői nekrológban.

A negyvenes éveket követő évtizedek nem kedveztek a társadalmi visszasságoakat szóvá tevő meséknek. Nagypám beszámolt egy-egy lapban közölt írásáról, a külföldi megjelenésekről.

A keresés, kutatás során talákoztam a soproni Becht Rezső írásaival, családkönyvben sokat emlegették a nevét csakúgy, mint Rozsondai Károlyét, nagypám jó barátját. Károly bácsi, ahogy én neveztem, meggyengült egészséggel, de naponta tett sétát nagypámmal a Deák téren, vagy üldögéltek a napsütötte padon és közben lassan megfogyatkoztak körülöttük a barátok is.

A még élő soproni írók jól ismerték egymást, így már nem is csodálkozom azon, hogy Becht Rezső számomra a legszebben s legigazabban fogalmazta meg nagypám utolsó hónapjait: „Télen azután Dorosmay bezárkózott szobájába és a nagy asztal előtt rendezgette mozaikköveit: meséit és aforizmáit, mérleget vonva írói becsvágya és annak megvalósulása között. A nagy függőlámpa fénysátrában a szép, ősz fej körül képzelete madarai, meséi főszereplői keringtek, rendező keze körül pedig hűsége szemarai, lovai, hangyái, csigái tolongtak, mígnem életadó gazdájuk egy keserű mozdulattal egybe nem söpörte őket.

Amikor már az ágy állandó rabjává lett és érezte az élet fabulája csattanójának szelét, akkor mintha elszánt homloka mögött Áprily Lajos búcsúsortain tűnődött volna:

Szeretném, hogyha végig elkísérne
ez az erős nem morzsolódna szét,
hogy majd a végső pillanathoz érve
még megszoríthassam a halál kezét.”

Ez év tavaszán nem csak egy kézzel írt verses gyűjteménnyel lettem gazdagabb. A kutatások során előkerültek rajzok, néha egy-egy könyv oldalai közül pergett ki egy tenyérynyi tus- vagy ceruzarajz. Ekkor határoztam el, hogy a nagypám emlékére szervezendő kiállítást grafikákkal, rajzokkal bővítem, emléket állítva így a művészeknek. Hertay Mária, ifj. Dorosmay János, Zsengeri Rózsai, Vörös János, Sterbenz Károly és a még egyelőre ismeretlen HJ alkotásai kerültek bemutatásra. Születésének 130. és halálának 50. évfordulóján nagypámra emlékeztünk a soproni Benedek Elek-kar épületében megrendezett kiállítással 2016. április 29-én.

Fél évszázad elteltével is, ha a József Attila utca felé sétálok, megnézem a lila akácot, eszembe jutnak gyerekkorom meghitt családi pillanatai. Jó érzéssel tölt el, hogy 2016 júniusa óta Sopron egyik utcája nagypám nevét viseli.

A DIPLOMATA EGÉR

Jó idő járt. A Mezei Egerek nagyon elszaporodtak. De Péter-Pál tájéka is száraz volt, az emberek eltakarultak, s így a szegény mezei egerek keveset gyűjthettek. Tetézte a bajt, hogy a szeptember meg viszont nagyon esős lett, s így az akkortájt érő fűmag nemcsak kipergett, de az esőben csakhamar meg is rothadt. Szegény Mezei Egerek ilyenformán februárban bizony éhínség előtt állottak.

Talán fordulnánk gazdag rokonainkhoz, a Magtári Egerekhez – mondja az ínséggyűlésen az egyik Fiala Egér.

A szegény rokont a gazdag szégyelleni szokta, nem segíteni – szólott egy öregebb.

Hát akkor hadba kell szállani velük és ki kell őket kergetni magtáraikból. Elég ideje élnek úri módban. Jöjjenek most már ők a sovány mezőkre. Mi meg a magtárban majd csak megélünk.

Úgy van! Az igazság is így kívánja! – süvítette rá egy éles torkú, tüzes Fiala Egér.

Arra akkor is ráérünk, ha nem segítenek rajtunk. Előbb kérjük szépen – csendesítette őket egy higgadtabb Öreg Egér. Úgy is tettek.

Küldötteket menesztettek a Magtári Egerekhez, úgy is, mint rokonokhoz, hogy küldjenek nekik némi eleséget, de minél hamarabb, mert különben vagy éhen vesznek, vagy Isten tudja mit cselekszenek...

Tanácsot ültek erre a Magtári Egerek.

Talán, hogy mennyit adjanak? Vagy hogy hogyan küldhetnék a segítséget minél hamarabb? Dehogy! Hogy hogyan és mily módon lehetne őket elutasítani!

– Azt kell üzenni, hogy magunknak sincs – mondja az egyik fiatal tanácstag.

Illusztráció: Dorosmai Erzsébet

Azt kell üzeni, hogy nincs szerencsénk a rokonságról tudni, azt pedig, hogy ilyen szűk világban idegeneknek osztogassuk azt, amit keservesen szereztünk, ők sem kívánhatják.

– Szamarak vagytok! – vágott közjük a Legöregebb Egér, aki nagy diplomata hírében állott.

Azt, hogy nincs, nem mondhatjuk, mert tudják, hogy van. A rokonságot megtagadni tőlük, olaj a tűzre. Tudni kell, hogy a harag nem jó tanácsadó és hogy rengetegen vannak, mi pedig aránylag nagyon is kevesen. Azt kell üzeni, hogy legyenek türelemmel, tanácskozunk a dologról, mindent el fogunk követni, ami csak tőlünk telik. De ugyanakkor kémeket is kell közjük küldeni, hogy kiszimatolják főleg azt, hogy mit cselekednének, ha tőlünk semmit sem kapnának. Itt csak okosan, diplomatikusan lehet eredményt elérni. Úgy is cselekedtek.

A táborban rettentő az éhség és már fel is fejlődtek, hogy bennünket eltiporjanak s a magtárakat birtokba vegyék – jelentik egybehangzóan a visszajött kémek.

– Cselekedni kell rögtön.

Jaj nekünk – sivították az asszonyok és gyerekek, mi lesz velünk?

– Nem megmondtam, hogy kesztyűs kézzel kell velük bánni? – szólt most az egyedül higgadtan maradt vén diplomata. – Milyen jó, hogy még jobban fel nem mérgeztettük őket. A veszély azonban valóban nem csekély így sem. De azért nem kell kétségbeesni, majd én elintézem a dolgot. Azzal már el is ment.

A Magtári Egerek pedig kétség és remény közt hánykolódva néztek utána.

– No, rendben van? – ostromolták a Diplomata Egeret, amikor harmadnap titkos útjáról visszaérkezett. Nem jönnek ellenünk? Megnyugodtak?

Meg nem nyugodtak, de azért rendben van, minket biztosan békén hagynak.

Hát mit mondtál nekik, hogy elhallgattak?

Azt mondtam nekik, hogy mi Magtári Egerek csekély eleségünkkel mindnyájukon segíteni nem tudván, mélyen átértzett testvéri szeretetből felajánljuk nekik a cserét. Nekünk már elég volt a jóból, vezekelni akarunk.

Tízezen vagyunk, küldjék ide maguk közül azt a tízezret, akit a helyünkbe akarnak tenni s mi kivonulunk azok barlangjaiba és átadjuk gazdag magtárainkat.

– És most, hogy képzeled azt, hogy bennünket békén hagyjanak?

– Most majd elkezdik tárgyalni, hogy ki legyen az a tízezer, akit ide küldjenek és mivel ez nem olyan csekély dolog, ezen elveszekszenek aratásig, akkor pedig már lesz mit enniök és marad minden a régiben.

És úgy lett!

SZUBJEKTÍV ARCKÉPVÁZLAT

– Egy centenárium elé –

Passzív rezisztencia, lázadás a sors ellen, emberi vívódások, teljes befelé fordulás. Vázlatosan ez Surbán Frang Zoltán élete. Felszínesen és soraiból fakadóan így rajzolódik a kép. De ez a kép mégis ellentmondásos, ez a kép mégsem teljesen igaz, ez a kép csak a látszat. Mert a mélyben kimondva és kimondatlanul ott villószik, perzsel, ha kell; hűt, ha muszáj az önvizsgálat, a mindenségből letekintő szeme. A mély, bencés nevelésű, már-már jezsuita szikárságú lélek hite, a gondolat-szó-cselekedet és mulasztás örök kérdéseivel birkózó szellem, az emberi érzésekkel viaskodó szív és a nemzet-haza iránti elköteleződésben sziklaszilárd férfi.

Surbán Frang Zoltán 1916. augusztus 18-án született Ivánban. Bencés diákság és jogi egyetem formálta az ifjút tovább, mellette írt a frissen alakult Magyar Nemzetbe, melynek '39-től már belső munkatársa volt. Ekkor még felfelé ívelő pálya lehetőségét rejtette sorsa: már egy regényen túl (Praeludium – Győr Egyházmegyei Nyomda, 1937), elsősorban irodalmi-szociográfiai tematikájú lap szerkesztői gyakorlatával (Magunk Útján – Kiadja a Szt István Bajtársi Szövetség, 1937) és irodalmi vázlatokkal, napilapos pörgéssel.

Mi kellene még egy ifjúnak? Természetesen a szerelem. És ez a különös állapot valami egészen éterivé válik az évek során. Szemérmesen szenvedélyes és lelki – belül történő és nehezen kifejezhető. Még akkor is, ha egyes versekben (Himnusz egy szép asszonyi testhez, Ölelés: 1935–40) szinte adys fűtöttséggel jelenik meg. De versben, prózában csak az fogalmazódik meg, ami vágy, ami elérhetetlen, ami beteljesületlen (Tanács: 1935–40).

Arany mentalitását fedezhetjük fel, amikor számot vetünk az irodalmi témákkal: hit, magyarság, lelki történések, politikai színterek, s szinte csak mutatóban egy-egy családra vonatkozó többsoros. Mert a család számára a külvilág szemei elől elzárt szoros erőd, belső egység, s csak erkölcsi tartása énekelhető meg. De ez is sokkal később, a már a keleti frontot és a szibériai hadifogolytáborokat megjárt érett férfinál (Párbeszéd apámmal: 1950–58, Emlékezés apámra 1966–76, Anyám és én 1976–1984).

A történelem pалlosa lecsap sorsára is, mint annyi más akkori emberére kishazánkban. Úgy száll szembe az akkori, idegen emlékről szakított politikával, a „rendszerrel”, hogy kivonul belőle. Felmérve a fővárosi – és országos – politikai helyzetet, csak beköszön a volt szerkesztőségbe a hajdani barátoknak, s aztán veszi a kalapját. Amit a '70-es évek végén Ruffy Péteréknek mond – amikor Sopronba jöve próbálják rábeszélni csodálatos egzisztenciális ígéretekkel, térne vissza a Nemzethez: „Amit én leírok, azt nem hozzátok le, amit lehoztok, azt meg én nem írom meg” – már az 50-es évektől szilárd elhatározás, elhatárolódás. Bár a barátság, a kapcsolat – ha más-ként nem, levélben – a régiekkel megmarad, a kebelbarátok azonban valamennyien hasonló sorsúak, csak kis mértékben szerencsésebbek, mint ő: legalább irodai munkát kapnak.

És a passzív rezisztenciának először még alkotó értelme van: osztályidegen szüleinek megcsonkított birtokán kezd gazdálkodni. Aztán kihúzzák a földet alóluk. Majd a házat is. Ettől kezdve Mihályi csak fájdalmas emlék. Ami odaköti, a boldog gyer-

mekkor nyarainak emléke és a nagyszülői sír. Kisfalud lesz a szegényes, de szívvel teli otthon, Győr a munkahely. Mert másképp kell dolgozni ezután – csupán az önfenntartásért, szülei ellátásáért, örömtelenül, szükségszerűen: pékkocsis, vagongyári munkás, kerítésépítő a „szocialista pálya”. Mellette hosszúak az éjszakák, s telik a fiók az Olivetti kattogásának kíséretében születő alkotásokkal. Ez az írógép, néhány köteg még el nem égetett Magyar Nemzet, egy volt karikaturista barátjának róla készített krokija és a sajtóigazolvány maradt kézzelfogható emlékek újságírói hőskorából. Aztán a szükség a hírlapokat is gyűjtőssá züllesztí...

'56 után új korszak kezdődik életében. A kiskulák birtokok részbeni visszaadásában is csalódnia kell, pedig mihályi házukat az 50-es évek elején még az akkori törvényeket is megszegve vette el a hatalom: az ok a fürdőszoba volt. A forradalom utáni látszatenyhülésben sem tudják visszaszerezni. Előlről kell kezdeni tehát megint mindent – immár új alapokon. És a hosszú mátkaság után immár Sopronban, diákkora színhelyén kezd új életet, késői házasságban. Immár hárman: feleségével és idős édesanyjával. Továbbra is teszi a dolgát: nappal a kötelező munka, éjjel az írás. A munka kicsit könnyebb, a MÁV Szertárfőnökségen kis, elnéző kollegiális csapatban. Türellemmel viselik, ha egy-egy unalmas délutánon asztalára hanyatlak fáradt feje. Szeretik, és tudják, hogy nem itt volna a helye. Ezért a szocialista statisztikát és a jutalmazási kilátásokat figyelve határozzák meg, hogy fizikai vagy szellemi állományba tartozzék-e éppen. S közben még ott a kis kert is, aminek művelése nem hobbi, nagyon is hűsbavágó feladat: a család megélhetésének része. És az elmékedések helye is. 66 évesen csonkolt lábbal még mindig ás, fát vág, gondozza a kertet. Öröme ez, meg a fiókot már jócskán kinőtt kézírathalmaz, amit már inkább csak rendez, mint bővít. És persze a „Szentháromság”, ahogy nem egyszer mondta volt a kis családra. Ez szeretetének kulcsa, tápláló ereje és célja is.

És bár hangosan, de rimbe faragott szóval is gyakran perlekedik sorsával, amit elveihez ragaszkodván kivételes emberi tartással viselni kényszerül, s melyet aztán a Teremtő iránti alázattal elfogad, végül ebben a szeretetben békül meg Istennel. És ezt az aggódó és bölcs szeretetet hordozta nagy szíve utolsó dobbanásában is, 1984 decemberének elején... Ahogyan mindezt egyik utolsó versében megénekelte:

Számadás

Vakoknak szívárványt festettem,
süketeknek zenéltem,
mégis mindig reméltem,
valami célja van, hogy éltem.

Most, hogy körülvesznek bibliapapírból saját kezűleg összefűzött kötetei, s most, hogy kéziratai karakteres tollvonásait betűzőm, látom, hogy nem csak befejezett művei, csonkán maradt írásai is teljes egészek. Arról szólnak, ami a leginkább foglalkoztatta: emberi tartásról, Istenbe vetett mély hitről, az élet lényegéről, nemzetünk sorsának kulcskérdéseiről. Olyan szemmel és olyan lélekkel megírva mindennek örök érvényét, amit a múlt század elejének moráljából őrzött és örökített tovább, s amit – sajnos – társadalmi szinten meg tudott törni az idegen diktatúra földi hatalma, de benne soha.

Most, a centenáriumra méltó emlék lehet életműve egy részének megjelenítése. Annak az életműnek, amely korrajz, vallomás, szerepjáték, de legfőképp az isteni igazság keresése, az emberi meg nem alkuvás terméke.

NYOMOZÁS A LAPPANGÓ SOPRONI ODÜSSZEIA ÜGYÉBEN

Egy ember megjött a háborúból. Hazajött volna, ha még lenne otthon számára.

Régi dal. A Trója ostromából hosszú bolyongása végén hazatérő Odüsszeusz óta az. Odüsszeusz sem egyből kerül nagytetejű házán belülre. Oda, ahol Penelopeia, a hűséges hitves várta mind reményvesztettebben.

„Rejtve, ne nyíltan térj bárkáddal a drága hazába” – figyelmezteti előre a holtak országába (Neküia) leszálló Odüsszeuszt Agamemnón szelleme. „Sokat túrt fényes Odüsszeusz” szót fogad, s Ithakába térve előbb egykori pásztora kunyhójának ajtaján kopogtat rongyos vándoröltözetében.

Az irodalmi toposz valójában történelmi. „Egy ember a háborúból megjött Németországba... Valaki azok közül, akik megjöttek, de nem hazajöttek, mert itt nincs már otthon számukra.” – kezdődik Wolfgang Borchertnek, a 26 éves korában, 1947-ben elhunyt német írónak híres drámája, Az ajtón kívül. Legendás magyar ősbemutatóját 1963 decemberében egyetemista társaimmal együtt izgultuk végig az egyetemi színpadon az Universitas együttes előadásában.

Aki megjött – Beckmann – szerepét diáktársunk, Fodor Tamás alakította szív-szorítóan.

Egy ember megjött a háborúból. „Bizonytalanná tették első lépéseit az állomás új épülete, a vasutasok újfajta sapkája, az állomásfőnök idegen arca, a nők divatos hosszú szoknyája, a taxik másfajta színe.” – írja a Levél a város széléről c. regénye elején Surbán Frang Zoltán.

Mikori és honnan való e hazatérés? A háború 1945-ben véget ért. A frontról hazatérőnek ekkor még a világegés előtti állapotokkal kellett volna szembesülnie.

Odüsszeusz is, ha szerencsésen megtér a Trója 9 évig húzódó ostromát követő tizedik évben, bizonyára még a megszokott viszonyok várják. Bonyodalmak nélkül fogadhatta volna a hűséges Penelopeia, s kislánya, az akkor még csak éppen tízesztendő Telemakhosz. Ám az eposz sokat túrt hősének hazatértét újabb évtizeden át isteni erők hátráltatták.

A „Levél a város széléről” írója finoman jelzi olvasójának – új épület, újfajta sapka, idegen arc, másfajta szín –, itt sem csak a háborús öt évről, itt legalább még egyszer annyi elteltéről van szó. Háborúról és még valami másról. Egy megpróbáltatásokkal teli Odüsszeiáról.

Hazatérve Surbán Frang hőse – Árkossy Géza zászlós – Odüsszeuszhoz hasonlóan nem jegyeséhez siet, hanem Agamemnón szellemének figyelmeztetéséhez hűen – „Rejtve, ne nyíltan térj bárkáddal a drága hazába” – egy szállodába keres szobát. Ott már nem az ismerős tulaj fogadja. „Mikor pedig óvatosan a régi tulajdonos felől érdeklődtem, így hangzott a felvilágosítás: – Már nem ő a tulajdonos. Most én vezetem a szállodát.” Nem is kapja meg a kért kertre néző szobát, mert: „Kérem, én bizonyos rendszer szerint csinálom mindent – mondta az új vezető ridegen. – A szobaszámok sorrendje szerint az ön által kért szoba még nincs soron. Az ön után érkező harmadik vendég fogja megkapni.”

Tehát már nem tulajdonosa van a szállónak, hanem vezetője. A dolgok bizonyos rendszer szerint intéződnek. Az új rendszer szerint. Itt nem egy 1945-ös hazatérés-

ről van szó, hanem a kényszerűségből ráhúzott öt évről, egy 1949-es hazatérésről. Ekkorra, 1949-re az államosítások nagy része megtörténik, s új rendszer szerint osztanak nem csak szobát, de hivatalt, lehetőséget, életet és halált.

Az Odüsszeia tartalma is a harcokat követő újabb évtized az. Ekkorra Odüsszeusz „nagyterejű háza” ölen már a kérők dőzsölnek, s Pénélopeia aligha tud ellenállni a követelésüknek: válasszon közülük új férjet, hiszen Odüsszeuszról semmi hír. Sokat túrt bajnok Odüsszeusznak végül leleménnyel sikerül leszámolnia a birtokát felélő kérőkkel.

A mi formálódó eposzunkban itt, Kelet-Közép-Európában az erőszakos kérők győztek. Ott a hitves, Pénélopeia hűsége megkapja jutalmát.

Itt, a honi arában még annyi elszántság sem volt, hogy sebesült vőlegényét – Árkossy Géza zászlóst – meglátogassa. Jegyesét, aki szeme világát időszakosan elvesztve várt rá magatehetetlenül egy kelet-magyarországi kórházban. Menyasszonyától, Ágnesztől egy levélre tellett csupán: „Tudod, Drágám, milyen gyenge vagyok, nem tudok anyuék ellenére cselekedni, hiába sírok miatta, és hiába is bosszankodom a gyengeségemen. Mondták, hogy bizonytalan most a közlekedés, változó a menetrend, rendetlen a csatlakozás, aztán az állandó légitámadások miatt néha napokig megakad a forgalom, Hiába sírtam és könyörögtem... Így aztán nem mehetek Hozzád, Drágám.”

Egy ember megjött a háborúból, s ahelyett, hogy jegyeséhez sietne, levelet ír egy szállóból, a város széléről. Többek között ezt veti papírra:

„A háború alatt és a fogság hosszú évei alatt is mindig hű voltam Hozzád. Igen, minden biztonnal ez a hűség tartott meg és ez hozott vissza. És most, hogy itt vagyok végre, mégis félek a találkozástól. Igen, attól is, hogy már másé a szíved. De még inkább attól, hogy Téged megriaszít a bennem végbement igen nagy változás, testemnek, lelkemnek elszigorodása, kiábrándít a régi mosoly vonalainak ráncokká komorult görbéje, idegennek tűnök majd előtted...”

Íme, a levél tanúsága szerint kiderül, nem csupán az orosz front, de „a háború s fogság hosszú évei” együttesen Árkossy zászlós történetének tárgya. Ezzel egészül ki hazatérésének Odüsszeiája. Ám ezen újabb öt éves hányattatás megéneklésére a Levél a város széléről c. regényben hiába várunk...

A háborút követő fogság évei tartották távol Odüsszeuszt is Ithakától. Az ő fogsága a tenger volt, fogvatartója pedig Ókeanosz kékhajú istene, Poszeidón.

Az ő „nem csituló” haragja kergette egyik szörnyűségből a másikba. Társai egytől egyig felőrldtek e kivetettségben, egyedül ő, a „sokat túrt leleményes” úszta meg. És szó szerint, mert annyi viszontagságot követően bárkájának roncsdarabjába kapaszkodva jut előbb révbe a „szép hajú Kalüpszó nimfa” szigetén, majd úszva a phaiakoknál, ahol Nauszikaa, a királylány talál a partra vetődött hősre...

Hazatérés-eposzában Surbán Frangnál is felleljük e két vonzó nőalakot egyetlen személybe összegyúrva. A neve Piroska. Önkéntes ápolónője ő a szeme világa visszanyeréséért küzdő Árkossy zászlósna. Varázslatos lény, erotikus kisugárzású nimfa, s egyben „királylány is”, hiszen orvostanhallgató. A férfi-nő kapcsolatának a magyar irodalomban is páratlanul finom megrajzolásával találkozhatunk a regény közepét kitevő „Kalüpszó-Nauszikaa” kalandban.

A kéziraton 1951-es a dátum. A szovjet megszállók szuronyaira támaszkodó Rákosi-rezsim már három éve kisajátította a hatalmat. Surbán Frang meg kívánta jelentetni regényét. Ebbe a németellenes felhangú háborús megpróbáltatások ábrázolása még belefért. A szovjet fogolytáborokban sínylődő, megalázott magyar hadifoglyok sorsának krónikája már nem.

A front tragikus hőseinek, a magyar honvédeknek véleményét Árkossy zászlós bajtársa, a saját halálát megjósoló Kiss Bálint hadnagy mondja el: „És még csak azt se tudjuk, hogy miért kell elpusztulnunk. Mert Magyarországért nem, az biztos. Álltunk volna le a határokon, de nem ám csak a keletin, hanem a nyugatin is, aztán lesz, ami lesz. Ott szívesen meghaltam volna és zokszó nélkül.” A nyugati határral a hadnagy 1944. március 19-re, Magyarország német megszállására utal, a „Két pogány közt egy hazáért...” történelmi helyzet ismétlődésére. Az orosz front magyarjainak ars poeticáját, helyesebben ars bellijét Surbán Frang Zoltán a Ha már c. lapidáris tömörségű versében így összegzi: Az örültek táncába / ha már besodródtunk, / táncoljunk szépen, pajtás, / úgyis meg kell halnunk.

Hasonlóan fogalmazza meg a helytállás ethoszát az Íliászbana trójaiak oldalán csatába induló lükiai Szarpedón, aki hűbéreséhez, Glaukoszhoz fordulva ilyen szárnyas szavakat szól: „Hisz, bajtárs, ha talán e csatából megmenekülve / már örökeletűek lennénk s örökifjak is egyben, / én se rohannék így a legelső sorba csatázni / és téged se tüzelnék híres viadalra: / ám miután a halálnak végzete számtalan úgyis, / és a halandó tőlük nem tud megmenekülni, / induljunk: diadalt vagy nyujtani, vagy learatni”. (Devecseri Gábor fordítása.)

Ám e két hitvallás azonossága az eredmény szempontjából már nem áll fenn. Míg a lükiai héroszok vitézségét otthon hűbéreseik szolgáltatások egész sorával ismerik el, addig a magyar frontharcosokra legtöbb esetben fogság vár. Példa erre az író – Surbán Frang Zoltán – sorsa is:

„1940-ben hívták be katonának. A Kassai 21-eseknél töltött évek után a keleti frontra került. A háború végén éppen a frontról tért haza Magyarországra, amikor a magyar vöröskatonák elfogták, átadták az oroszoknak, akik hadifogolyként Szibériába hurcolták. Több lágert is megjárva jutott el a kujbisevi táborba, ahonnan 1949 tavaszán szabadult.” (Frang Gizella közlése.)

Személyes Odüsszeiájának ezen megpróbáltatásai után hiába is kutatnánk a regényben. Nyomozásunk során lírai természetben találkoztunk csak vele a Megfojtott kiáltás c. kötetében. A teljesség igénye nélkül a következő versei szólnak erről: Lágerekórházban, Elmélkedés a fogságban, Deli magyar legény, Átok a hadifogságban, Hazatért katona balladája, Hazatérés, Perirat.

Álljon itt egy részlet az **Elmélkedés a fogságban** címűből:

Ötödik éve már, hogy kinn vagyunk
eltemetve élve.
És dolgozunk,
hull hajunk és fogyunk
és fogynak emlékeink.
Ez a szűk kör,
melyen őreink

kisérnek robotra ki,
táborba be s a drótsövény,
gyenge étel, hideg barakk
tompítanak:

lassan elhagy agyunk,
hiszen mint a barmok,
úgy vagyunk,
és néha már,
gubbadva némán
a deszkapriccsen,
úgy tűnik,
hogy mindenik társam
egy kicsit bolond.

(.....)

Amaz a lány a képét eladta
egy darab kenyérért.
A költő kopott köpenyben alszik
s felkel minden éjjel,
hogy megnézzen egy messze csillagot.

Az őrnagy úr tegnap
krumplit lopott
és nyersen megette.

A pap káromkodott,
elfeledte rég a zsoltárt,
és szidva néha sorsát
remegve kérdi:

–Az Isten is fogoly tán?

Egy zord, kemény paraszt
reggel nevetett,
mert eszébe ötlött egy név,
mit régen feledett:

–A fiam, István, Pista,
mégiscsak tudom már –
motyogta,
és a csajka aljára
egy szöggel gyorsan felírta.

Igen,
kicsit mindegyik nyomott,
és épen talán

én magam vagyok:
énnekem semmi bajom nincsen,
csak azt nem tudom megérteni,
hogy miért nincs réz a kilincsen?

Homérosz Odüsszeiája a hazatérés eposza. Surbán Frang Zoltán regényében egy háborút, fogságot túlélte ember tér haza, s ahelyett, hogy jegyeséhez sietne, levelet ír egy szállóból, a város széléről. Sorait így zárja: „Csak egy maradt a régiékből épen

és sértetlenül: irántad való szerelmem. S most – ezért jöttem a Városba – ezt felajánlom Neked. Nem kérkedőn és nem is könyörögve. Még csak nem is úgy: elfogadod-e? Hanem úgy: hogy kell-e? Válaszodra ma estig várok.”

Levelét a szálloda egyik alkalmazottjára bízta: „A fiatal pincér biciklivel ment, gyorsan megfordult. – Áadtam – mondta visszatérve. – Köszönöm.”

Surbán Frang Zoltán Odüsszeusza estig várt az ő Pénélopéjának, Ágnesnek a válaszára. Hiába. Összeszedte cókókját, vállára vette kenyérzsákját, kifizette a számláját s elindult az ajtó felé. Soproni Odüsszeuszunk kilépett az utcára s eltűnt Ithakából. Hazatérésének sagája, e lappangó soproni Odüsszeia hatvanöt év után az író leánya, Frang Gizella jóvoltából jutott el hozzánk. Ő segítette világra Levél a város széléről címmel.

Dedinszky Márta: Karnevál

SARKADY SÁNDOR JEGYZETE:

„MÁRAI SÁNDOR: UTAZÁS A BÉKÉBE” C. ÍRÁSÁHOZ

Márai Sopron-ihlette írását az ünnepi kötet összeállítása idején még nem ismerem. Hiába is ismertem volna; a fordulat éve után külföldre menekülő, dacos ellenzéki író még Cs. Szabónál is nagyobb számla volt a hatalom szemében.

Az írásra 2005 decemberében figyeltem fel, amikor is Cseh Tamás egy történelmi tévésorozatban – Friedrich Károly egykori soproni filmhíradójának mintegy aláfestő szövegeként – felolvasott belőle néhány mondatot. (MTV: XX. századunk, 204. rész).

Lázasan kezdtem keresni Márai szövegét, de az sem a korabeli, sem a legújabb kiadásokban nem volt megtalálható. Végül is fiam közbenjárására az OSZK-tól megkaptam a kötetekből kifejtett írást, amely a Pesti Hírlap 1941. november 1-i számában jelent meg Márai állandó rovatában, a Vasárnapi Krónikában.

A gondolatgazdag beszámolóból megtudjuk, hogy az író egy évtizeddel korábban járt először nálunk, s a „Kassa és az erdélyi városok mellett legurbánusabb városunk” olyannyira megragadta őt szépségével és kulturáltságával, hogy azóta is hűséges visszajáró vendége maradt Sopronnak.

Az egész Európát megrázó háború viharában úgy érzi, hogy ez a város a béke szigete; keveset politizál, de szorgalmasan dolgozik, és a „vad szenvedélyektől korbácsolt időkben olyan, mint egy sziklaktól védett, szelíd kikötő”. (Nem sejtette még az író, hogy milyen rettenetes, pusztító bombatámadások döntik majd romba a meghitt nyugalomnak ezt a „szelíd szigetét”, amely híven őrzött „egy polgári életformát, mely a legértékesebb volt Magyarországon az elmúlt négyszáz esztendőben”.)

Márai egy esti sétáját örökíti meg írásában a Széchenyi tértől a Templom utcán és a Fegyvertár utcán, a Szent György és a Kolostor utcán át a Fő térig. Megcsodálja az ősrégi házakat, az árkádos udvarokat, a gótikus és barokk templomokat, a Tűztornyot övező gyönyörű teret s a sok-sok emléktáblát, amelyek arról tanúskodnak, hogy Sopron nem csak hűséges, de hálás város is: „Sopronnak múltja van, melyről tud, s ezért van jövője is”.

Mielőtt az utolsó társaskocsival visszaindulna lövéreki szálláshelyére, még betér a Katolikus Konvent bormérésébe, amelynek bolthajtásos tiszta szobája tele van kva-terkázó, tarokkozó polgárokkal, akik között vidáman folyik a magyarral kevert német szó: „Két nyelven beszélnek, de egy szívvel éreznek: magyarul.”

Így foglalja össze Márai – klasszikus tömörséggel – a leghűségesebb város lakóinak lelkületét.

SARKADY SÁNDOR JEGYZETE:

MÓRICZ ZSIGMOND: SOPRONBAN JÁRVA

Móricz öt alkalommal is megfordult Sopronban. Első látogatásáról – amikor is inkognitóban járt városunkban, s amelynek pontos dátumát nem ismerjük – így nyilatkozott Szentimrey Lajosnak, az Új Sopronvármegye főszerkesztőjének, akivel a Vadkan vígszínházbeli előadásán ismerkedett meg:

„Nem is képzeli, micsoda gyönyörűség volt kalauz nélkül bandukolni az önök szépséges, középkori utcáin. Mennyi hangulat búvik meg azok között az öreg kövek között! Páncélos vitézeknek és barétás íródeákoknak volna csak szabad azokba az utcákba tévedni.” (Új Sopronvármegye, 1924. november 13.)

Ezen az első látogatáson kívül Móricz még négy alkalommal járt Sopronban. Háromszor a Frankenburg Irodalmi Kör vendége volt (1927-ben, 1930-ban és 1937-ben), egyszer pedig – 1940 februárjában – a körből kiszakadt Soproni Fialaloké. Ide Csaba József meghívására jött el, s itt találkozott a város haladó szellemű ifjúságával. A találkozóról – majd két évtized távlatából – Berecz Dezső így számol be: Látogatása „főleg a fiataloknak szólt. Meglátogatja a líceumot, a tanítóképzőt, beszél a magyarság nagy sorskérdéseiről, a népfőiskolákról, a szövetkezetekről, a kertgazdálkodásról, a népnevelésről, a földreformról és a tanító hivatásáról”. (vö. SSz. 1958/2. sz. 171. 1.)

Az íróval Szőke Zoltán készített riportot (Új Sopronvármegye, II. évf. 26. sz.), amelyben Móricz a szócséplő pártpolitikával szemben az ő sokkal mélyebb politikája, a nemzetépítő munka fontosságát hangoztatta, s beszámolt a Sopronyi-Thurner Mihállyal e tárgyban folytatott eszmecserejéről is. Végezetül elismerően nyilatkozott a lelkes soproni fiatalokról, akik a trespedő országban bátran felkavarják „a nagyon is megállapodott vizeket”.

Ime egy-egy részlet az Új Sopronvármegyének adott interjújából és a Soproni Fialalok emlékkönyvébe írt „izenetéből”:

MÓRICZ ZSIGMOND: SOPRONBAN JÁRVA

– Hogyan vélekedik az irodalom és a politika viszonyáról?

– Az író éppúgy tagja a társadalomnak, mint a kovács vagy a járásbíró. Én azon a napon fizettem meg a 200 pengős adórészletemet, mikor megváltottam a vasúti jegyemet Sopronba. Polgári jogom tehát megvan a politizálásra. De én nem politizálok, sőt kiadtam a jelszót: Hagyd a politikát, építkezz! Azért nem politizálok, mert Magyarországon egyebet sem csinálnak, mint pártpolitikát. Az én politikám sokkal mélyebb. Én annak a rétegnek a felvilágosítását és szervezését tartom szükségesnek, amelyik szeret és tud is dolgozni, és amelyik alkalmas arra, hogy szövetkezetekbe tömörüljön. Dániát is ez a réteg tette nagygyá.

– Sopron?

– Sopront nagyon szeretem, és szeretném, ha Sopron is szeretne engem. Ma beszélgettem Sopronyi-Thurner Mihály polgármesterrel a magyar ipari és mezőgazdasági városok problémájáról, amivel egyébként anket keretében foglalkozik majd a Kelet Népe. Örülök annak, hogy Sopron városának társadalmában egy kis kulturális

csoportot találtam. Gratulálok a fiataloknak, akik az egész országban mindenütt megzavarják a nagyon is megállapodott vizeket. Nagyon szép eredménynek tekintem a tegnapi előadás közönségének lelkes kiállítását a fiatalok és a mai problémák mellett.

Izenet

Jobb a puszta földön építkezni, mint ha előbb le kell rombolni és eltakarítani az átmeneti építményeket. S az emberek jobban ragaszkodnak a meglévő tákolmányhoz, mint amennyire lelkesednek tökéletes, de még csak ezután megvalósítandó újért.

Magyarország újjáépítésénél minden energiát felemésztene a fennálló, de a mában hasznavehetetlen dolgok eltakarítása. Azt tanácsolom, ha házat építesz, a város utcáján, a pincék fenekén kezd az építést. A „bontási anyagok” még építőanyagoknak sem jók.

Renner Mária: Itáliai emlék

SARKADY SÁNDOR JEGYZETE:

NÉMETH LÁSZLÓ MAGYAR VIDÉK C. ÍRÁSÁHOZ

Németh László az országjáró Móricz unszolására jutott el 1941 februárjában Sopronba, eleget téve a Soproni Fiatalok Köre, illetve Csaba József meghívásának.

A fiatalok estjén „A haldokló kulácot”, valamint „Miért nem boldogulunk?” címmel a Szekfű-könyv Habsburg-metafóráját értelmező írását olvasta fel. Németh László azoknak a fiataloknak kívánt üzeni, akik „az Adyk és Bartókok szellemében” akarnak egy „nyugati erődöt építeni” a hűség városában.

A forró hangulatú estről másnap reggel hazautazó író két soproni fiatallal találkozott a vonaton: az előadásán is ott volt Gulyás Jenő bányamérnök-hallgatóval és az egyik megállónál felszálló Littkey György rajztanár-festővel.

A fiatalok tájékozottsága, öntudatos tenni akarása, rokoni jövővíziója megújuló hittel töltötte el az örök szkeptikus Németh Lászlót: „Ha kiderülhet szavakból testvériség, mi abban érkeztünk meg Budapestre. Három egyenrangú beszélgető, körülöttünk ugyanaz a kupé, s bennünk ugyanaz az ügy.”

NÉMETH LÁSZLÓ: MAGYAR VIDÉK – RÉSZLET –

...Engem a Móricz Zsigmond ambulánssá vált nyugtalansága húzott ki, hogy sokéves begubózás után megint járkalni kezdjem a vidéket. „Csodálatos, hogy mi van ebben az országban” – érkezett meg hol egyhetes szatmári behavazásról, hol egy félnapos veszprémi leruccanásból. A hangja szomorúbb és fáradtabb volt, a csodálkozás sokkal több oldalfájással kevert, semhogy valami utazói derülátásnak lett volna okunk tulajdonítani. Az országnak alig maradt számottevő városa, amelybe le nem jutott, némelyikbe kétszer-háromszor is: kell valaminek lenni bennük a nyugtalanságon kívül is, ami két laptördelés közt újra és újra levitte – tengelyen rázódni, füstölők és füstölgők közt hallgatózni és eltűnődni. Én mégis nehezen tudtam az ő törődött vidéki „evangéliion”-jának hitelt adni. Öt év előtről, épp az ifjúságról, igen-igen rossz emlékeim vannak. Kuruc fortyogók s a tömegeből kiugró karrieristák: ez volt az emlékem. Nyolc-tíz utamba került, amíg a régi emlékek az új élményeknek helyet adtak, s az ország engem is kezdett meggyőzőgetni.

Amikor első ízben Sopronba lerándultam, azt hittem, csak egy kivételes, elvi fölbuzdulásnak teszek tisztességet. A soproniak elég magas szinten álló egyletéből, amely szerette a zenét, s különösebb válogatás nélkül a budapesti írókat is meghallgatta, egy ifjú csoport szakadt ki, amely az Adyk és Bartókok szellemében akart ott egy nyugati magyar erődöt építeni. Némi elszánással állítottam össze a mondókám: jó, lássa hát Sopron, mi az, amit megidéztek. A terem hideg volt; az emberek melegek. El nem tudtam képzelni, hogy a nyugati végeken épp erre az ügyre ennyi meleg tenyér összehozható lesz. Hazafelé egy bányászhallgató szólított meg a vonaton. Föllépése azokra a csiszolt úri fiúkra emlékeztetett, akiknek már asszony szeretőjük is volt. A forma azonban belülről is ki volt töltve. Járt külföldön, Európa minden tájáról volt újságon túli értesülése s szabad véleménye. Ott volt az előző napi előadáson, kitűnően jellemezte a kartásait s a könyvemről folyó vitákat. Egy szóval sem gázsulált, sőt mint erdélyi magyar a beszédemben is talált kivetnivalót – látszott, hogy a tárgyért beszél velem, a

tárgyból nyert egyszerűséggel és öntudattal. Néhány állomással errébb egy rajztanár-festő szállt be. Előbb csak figyelt, aztán közbeszólt, a beszédünkéből kitalálta, hogy kinek kell lennem. A polgáristáinkra terelődött a szó: én a Medve utcaiakról beszéltem, ő a kisalföldiekről. Mint művész, antropológus, ember és tanár egyaránt el volt ragadtatva tőlük: „Ha ezek a magyar középosztályba egyszer beszabadulnak!” Ha kiderülhet szavakból testvériség, mi abban érkeztünk meg Budapestre. Három egyenrangú beszélgető, körülöttünk ugyanaz a kupé, s bennünk ugyanaz az ügy.

Soltra E. Tamás: Dorffmaister István

SZAMÁRIÁBAN SZAMÁRTANI ÖSSZEFÜGGÉSEK A VERSEK TÉRHÁLÓZATÁBAN

- Kísérlet Zsirai László költészetének értelmezéséhez a legújabb verseskö- tete alapján -

Ez évben hatvanéves, termékeny s még többet birtokló szerzőről van szó, aki három kötettel is gazdagította a kortárs magyar irodalom utolsó évbéli termését, érdeklődőknek már most célszerű becserkészniük a Zs betűnél fellelhető köteteket, figyelemmel a kilencvenes évek óta igencsak szapora Zsirai-termésre, noha így is – joggal – kevesli az alkalmak számát és lehetőségét, de erre még visszatérünk... A kellemes színű, fényes borítólapról karámfá mögé szorított mélabús számárbuski tekint ránk, modernkori lírai Gulliver-kalandok gyanúját keltve, nem is alaptalanul. Ergo olvasásra provokál az Üzenet Szamáriából című karcsú verseskötet, s nem tagadjuk, elsősorban is elmélyültebb töprengésre s műfajra készítette a recenzióhoz szokott és szoktatott hivatásos olvasót. Ekként a siófoki Marcipán cukrászda emelt teraszán igencsak kellemes élmény volt lapozgatni Zsirai legutolsó kötetét, kánikulai hő és közeli ézengés között...

Zsirairól tudhatni, hogy vegyes műfajú szerző, bár az epikai és lírai darabok mellett a veretesebb nagypróza és a dráma egyelőre még nem csábította el, sőt utóbbit is leginkább saját egyszemélyes élete mindennapjaiban 'műveli' s éli meg, s ezzel a borús megállapítással bizonytalanságot is ért. Még diákként kezdett verselni ő is, s bizonyos gazdasági újságírók korszakot meg irodalmi lapok környékén folytatott hivatalos lebzselést követően lett újra majdnem főhivatású, azaz szabadúszó szerzővé. A hetvenes évekbeli kezdetet tehát a 90-es évektől kötetekre váltott alkotói korszak követi, ami aztán a kétezres években éri el a másodvirágzást, bizonytalanságot nem utolsó költői korszakként. Mind termékenyebb, ha csupán a kötetcímek szaporodására tekintünk, ám ezt is jelentősen befolyásolta s befolyásolja a kiadói s lapokbeli megjelenés olykor kiszámíthatatlan 'adottsága' vagy a kuratóriumi-pályázati lehetőségek elérhetősége, erre utaltunk írásunk elején. Ám ami a legfontosabb: jelen van és lehet, s hangsúlyosan. Mert mit is mond Zrínyi, a hadvezér-dédunoka-költő az Adriai-tengernek syrenája címen alig ismert nagy művében? Sors bona, nihil aliud... azaz jó szerencse kell, semmi más... Meg egy kis tehetség. Vagy sok. Esetleg elegendő. Mert Zsiraihoz hasonló kitartó, türelmes, szorgalmas, reménykedő-dühös pályázót alig ismerhetni... Az, hogy oka is van rá, persze nem lelkesítő és kiíróknak-támogatóknak is hasznos tanulság s jó oskola...

S mielőtt ellentmondást vél felfedezni jelen sorok olvasója előbbieket s a mégis gyakorinak tetsző megjelenés s kötetszám között, térjünk rá egy másik kérdéscsokorra és megközelítési lehetőségekre. Hogyan hat a vers – ma? Olvassák, elolvassák, elfelejtik? Hallják, meghallgatják, megkeresik? S itt kapcsolódik be a lírai túlélés, avagy irodalmi hatás kérdése, amit Zsirai, tán irodalomszervezői, tán közelebb vivési szándékkal tesz, jelesül állandó író/költő-olvasó találkozók formájában, ahol nemcsak a személyes találkozás lehetősége adott, hanem kedves szakmai kísérője, lírájának értő tolmácsolója, Kubik Anna művésznő jóvoltából a hatása is felerősödik, modern szellemi végváraktól fővárosbeli helyszínekig. Jó és hatékony út ez a megismeréshez és a

kölcsönös értelmezéshez, s persze a szellemi megmaradás kacér reményéhez. Hisz a vers eredendően a fül számára született ősi-hősi idők hajnalán, Gutenberg találmánya 'csupán' a szellem demokratizmusát s a megörökítést volt hivatott szolgálni. De hát Zsirai nem csak verseket költ (s itt jut eszünkbe, hogy a versek és gyermekversek elhatárolás is vitaképes, hisz mindkét 'életkorinak' tetsző besorolás ugyanazt a komoly s felelősségteljes szerzői attitűdöt követeli meg, vö. akár csak Weöres példáját), írt és ír prózát is, átmeneti műfajokba csomagolva gondolatait, legyen az novella, elbeszélés (s tudjuk, a kettő hiába kispika, s hiába szinonimnak tűnő fogalompár, mégsem azonos jegyekkel bíró 'kötetlenség'), kisregény s más 'nem-vers'. Így az említett kisregény mellett a dokumentatív jellegű műfajok csoportja, vagy éppen az esszébe is átcsap/ható tanulmányok, azaz a szekunder jellegű, másokról szóló írások, elemzések, esszék, interjúk, publicisztikák, s szerzőnk pályáját áttekintve mintha a kezdet a líráé, majd a folytatás a prózáé lenne, hogy újra visszahódítsa helyét a lírai novellát képező versek világa, például eme szamáriai lírai kaleidoszkópban... A születés szerinti s hűségpre dedesztináló soproniság s köztes fővárosi s egyéb pályatársiság tüzes kohójában kiértelt líra arra is példa, hogy nincs is akkora – virtuális – távolság egy afrikai 'helyszín' meg a dél-budai hajnali rigófütyös – nota bene Fütyös – utca között, alkotónk törzsi szálláshelyét illetően, ahol lírai naplóját írja heveny aktualitással és folyamatossággal, felvéve a békésnek álcázott harcot a fellazuló-elszemélytelenedő-önösödő emberi 'kapcsolatok' korszakában, összebékítő-rádöbrentő szándékkal vagy legalább annak reményében, ezt a gesztust észrevették korábbi méltatói is.

Feltehetnők a kérdést a nem is kicsit provokatív kötet cím okán is: létezik-e ez a nevével fölöttébb gúny(ro)s képzeteket keltő Szamária, s ha igen, merrefelé kell keresnünk... A 'honosítás' nem túl nehéz feladat, bár a territórium ki is terjeszthető, ha az ember általános jegyeire gondolunk napjainkban, nemzeti besorolás nélkül is... Mások lennének a szamarak, avagy mi magunk? Csak 'nem vesszük észre magunkat' könnyed elállatiasodásaink évadján? Persze ha Zsirai erkölcsi alapú lírai példázataira gondolunk, vagy a szomorkás-belátó, de egyszerre ösztökélő és csipkedő verssorokra, bizonytalán 'átmegy az üzenet', akár Szamáriából érkező, akár ismertebb nevű előfordulási helyekről...

Merthogy ez az erkölcsi igényesség volna Zsirai László lírájának állandó éltető eleme is, még ha látszólag régvolt idők etikai kincsesházából származónak tűnnek is eszményei. Csakhogy a szépség, jóság, igazság és szeretet örök emberi, sosem elavuló vagy avítható fogalmak, és nem feledhetők még igénytelenné vált vagy változtatott korokban sem, mert akkor éppen az 'örök emberi' lényegét adnánk fel. És ezzel szép harmóniában vetődik fel, szintén örökéltű kérdésként, a költő feladata, hiszen neki kell kiáltania, ha baj van, mert értünk szól a harang/ja. Szűkülő és szűkülő korokban különösen fontos ez, s könnyen belátható, hogy a poéta nem csupán magánérzeményeinek eldalolója ma sem, hanem a közösségért s nemzete jövőjéért érzett felelősségtudatának etikai élharcosa... lírai szépség és etikai felelősség békés kézfogójában.

Az pedig, hogy ezek a fogalmak és értékek mennyiben korhoz kötöttek, időtlenek-e vagy változók, nos, ez már a hallók és értők befogadókésztségének és hajlamának függvénye is, itt lép be a 'közösségi faktor', legyen az szóló műélvezet vagy társaságban, irodalmi találkozókon 'átmenő' hatás és katarzis.

A soproniság említésekor futólag érintett hűségfogalom is így válhat Zsirainál központi érték kategóriává, erkölcsében és költészetében is. Hiszen olykor már önmagunkhoz sem vagyunk s lehetünk hűek (vö. Knight örökbecsű művét), hogyne volna

meghatározó az elvekhez és emberségünk értékrendjéhez való nemes idomulás, ha úgy tetszik s ma különösen időszerűen a szolidaritás, a megértés, egyáltalán: mindaz, ami – még – emberségünket teszi s megőrzi. Azt hiszem, Zsirai alkotói fegyelme és fegyelmezettsége is ebből fakad, magánemberi nehézségei közepette is. S ha számos értékelője-elemzője egyetért/ett abban, hogy miközben csendes, talán visszahúzódo, mégis érzékeny szépségek megéneklője, azért ez a tartós-visszatérő lélekébresztgetés nagyon is produktív gesztus és a kiállás mintája, elegánsabban: etalonja.

Itt a helye és ideje annak, hogy kicsit szemezgessünk is a talán találó általános elhelyezési és – eddigi – életművet értékelni megkísérlő szándék mellett az új kötet különösen fontos helyi értékeiből. Hiszen a nyár esőcseppeken is átszillanó, antropomorfizált mosolyától a már emlegetett naturális 'tartozékokig', ld. hajnali rigófütty vagy a szavak szépséges, miniatürizált ikebanája, terjedne a skála, a legemberibb gesztusok egyikéig, a másik friss kötet címadójául emelt kézfogásig, lírai és fizikai kézfogásig. S bár mindvégig jövőt célzó, optimista kicsengésű a Zsirai-líra (hiszen remény nélkül nem lenne értelme attitűdjének), azért mögöttesként egyre felsejleni vélünk egy másik, szomorkásabb viszonyulást is, ám ebből a költői érzelmi ambivalenciából származhat némi költészeti haszon is: olyan belső feszültség felcsillanása, ami élteti s gazdagítja is költészetét. Hiszen régi ontológiai kérdés az is, miért (s meddig!) ír az ember... Úgy hisszük, Zsirai költészetében benne rejlik erre is a válasz, egy fajta válasz: ha és amíg fel tudjuk mutatni az értéket, a valós értéket, szólni lehet és kell, a költő eligazító lámpás útvesztők idején vagy sötétségben. S ha mindezt figyelembe vesszük, avagy ekként vizslatjuk verseit, máris a jobb értés közelében járunk... A Körforgás című ciklusban (a három kötetalkotóból az első) például 'szabályosabbak' a költemények formailag, mint a később még említendő harmadik, tényleges kötetcímadó ciklusban, noha a költő és ember alkalmi csalódásai és évelő hite tartósan viaskodnak egymással, mégis 'alázatos jósgától' s szeretettől átmelegítve, miként a számos emlék- és tisztelő vers sorozatából is kiemelkedő s Kaszap István emlékének szentelt Hálátáblák sora címűben, valahol személyes önmagát is belerajzolva. S megkockázatható: a kortárs magyar költészet egyik legszebb anyaversét tisztelhetjük az Angyalok kísérik címűben...

Zsirai formailag is nagyon felkészült alkotó, tud klasszikus versformákban írni s hagyományos rímszerkezetekkel, pl. a közkedvelt, négysoros strófákra tördelt versektől a hosszabb derekú költeményekig, mondanivalója s játékos nyelvhasználata ikrek (a játék most a variálhatóság jegyében értendő), bár szívesen alkalmaz szójátékokat is, bizonyítva nyelvalkotási-használati találékonyságát, kreativitását, néha csak a poentírozó rím, olykor a végigviendő gondolatsor okán. Ezáltal lehet novellisztikus hatású a vers vagy számos versvég. A nyelv lehetőségeivel való játék sohasem öncélú nála, a mondanivalót erősíti minden esetben, hol lelemény, hol véletlen telitalálat formájában. Kötelességünknek érezzük felhívni a lehetséges versolvasó figyelmét ama kerüendő megközelítésre, hogy úgymond 'kutyafuttában' próbálja valaki olvasgatni és értelmezni Zsirai László verseit. Sokkal mélyebbek s hangsúlyosabbak annál, mint amennyit egy 'időt kihasználó' beleolvasás engedélyezne. (Talán innen értelmezhetők a harmadik ciklus végigvitt, szinte egyszavas vagy alaktani elemekre tördelt-taglalt versei is, a külső forma. Minden így keletkező sornak hangsúlyja, önálló léte van, néha összevonhatóan, máskor mellék- s részhangsúlyokkal, bizonyonnyal szerencsés-szokatlan újítás és szándék eredményeképpen.)

Más elemzői említik Zsirai költői erényei között fanyar humorát (van neki jócskán!) és versei zeneiségét is, ami a forma kapcsán általunk elmondottak egyik következménye is, hiszen ami a zenében a dallam, itt a külső és belső formából következik, az intonálás eszközei pedig ezt egészítik ki, akár tördelés és vizualitás, akár hangsúly és vers/idő/mérték a forrása. S amikor ez a hangsúlyos-mellékhangsúlyos dikció érvényesül, tömörít is, esszenciális versbeszédés üzenettel. S ha már rímekbe bocsátkozunk, talán érdemes megjegyeznünk gyakori rímképleteként – persze a négysoros strófákban – az abba típusú ’rákoppintó’ rímeket a kezdősorra, rímre s gondolatra.

Ide emeljük még az első ciklusból az Őszi magányban két sorát, melynek drámai szépségét – bármily egyszerű kép is elsöre – bizonyonnyal csak sok időt megéltek érthetik meg s élhetik át:

... Fogynak a csatlakozások, akár a régi haverok...

S ugyanitt, azaz szintén az első ciklusban véljük fellelni a kötet címéül szolgáló (utolsó ciklusbeli) vershez is az átkötést, ti. a Szamaras, madaras c. versben, érdemes lehet így olvasni őket...

Ugyanakkor a Naplórészlet címet viselő középső ciklus (és első verse) meglep címével is, hisz dalok ciklusa, valahol a jelen és jövő összekapcsolásának szándékával és szép esélyével. S míg az első ciklusban verscsoport-szervező lehetőségként emlékeket mondtunk, emitt inkább (nem csak itt s kizárólagosan) ’városversekre’ lelünk, a költő életének kedves vagy gyakori színhelyei kapcsán, lám, műfajteremtő-alkotó lehetőség tud lenni ez is.

S ugyanezen ciklusban találtuk a sokat dicsért nemes egyszerűség, gondolati tisztaság és igényes nyelvezet egyik szép megvalósulását, avagy a végletekig letisztult, csaknem József Attila-i dalformát a Gondoskodás című hatsorosban, érdemes a teljes verset idéznünk:

Nem írom át
az éjszakát
csak betakarlak
e verssel
mint hó a fát –
ha nem zavarlak

Zsirai számos verse ’istenes’ vers, irányultságát s kicsengését tekintve is, hol életünk igazítójaként, hol egyetlen, de biztos reményünként értelmezve a Teremtőt, hol meg egy ’rendes keresztény értelmiségi’ és ember elvárható attitűdjeként beszöve verseibe.

Zsirai László költészete – s erről tanúskodik utolsó, avagy legfrissebb kötete is – etikai fogalmakból teremt korparancsot, lírájának építőelemei, verskövei is ezek, de a másutt már említettek mellé felsorakozik a becsület, a türelem, fegyelem s főként a szorgalom is. Mert maga is ilyen szorgalmas alkotó, s szorgalmasan figyelmeztet mindama értékekre vagy illetlen negligálásukra, melyek nélkül nem élhetünk sem teljes, sem méltó életet. Szeretettel (is) lehet gyógyítani, vallja, s eddigi életműve is ilyen – ajánlott – orvosság. Bizonyonnyal nem véletlen, hogy a számárai üzenettel címzett harmadik ciklus hosszú, feltűnően hosszú versei milyen tárgyválasztással tűnnek ki s mennyire fontosnak hatnak ezáltal is. A művészet... című a költő ars poeticájának is kifejtése. Filozofikus-elmélkedő versfajtaként persze a túlrtság veszélyével is szembe kell néznie, miként a Szél ellen című hasonlóan fajsúlyos s hasonló építkezésű versben, de ugyanitt bukkanunk a kötet- és cikluscímadó darabra is, aminek summája ismét s még-

iscsak a bizodalom és megválthatás, legalább békés álmokban és valós szeretetben, hogy letérdeljen hozzánk is – az Isten.

Nem stílustörő megjegyzésnek szánjuk, de nem tanulság nélküli, hogy a kötet illő és kötelező köszönetnyilvánításaiban olyan 'spéttel' kell ezt tennie, ami csaknem riasztó, hiszen még egy korábbi kulturális miniszter és tárca, ill. alapítvány támogatásának köszönhető, hogy a könyv közel öt (!) évvel később megjelenhetett, avagy alkotói szándék és készenlét meg realizálás nem kimondottan harmonikus szimbiózisban működött az elnyúló bábáskodás éveiben... Ezzel együtt mégis megemlítenőd, hogy az NKA és a PAGEO, illetve Réthelyi Miklós miniszter nélkül ez a mű sem jöhetett volna létre...

(Zsirai László: Üzenet Szamáriából, HUNGAROVOX KIADÓ, Budapest, 2016.)

Az írás a Palócföld 2016. évi 3. számában jelent meg. Másodközléséhez a folyóirat főszerkesztője és a szerző is hozzájárult. (A szerkesztő megjegyzése.)

Horváth Endre: Akt

SZÍNHÁZI ÉLET

DEMCSÁK OTTÓ A BALETT ŐSHAZÁJÁBAN, OROSZORSZÁGBAN TARTOTT EGYHETES MESTERKURZUST

A klasszikus balett őshazájában, Oroszországban kérték fel Demcsák Ottó Harangozó-díjas koreográfust, a Győri Balett egyik alapítóját, a Sopron Balett létrehozóját, művészeti vezetőjét, hogy a szaranszki balettkart mesterkurzuson vezesse be a kortárs mozgásművészet rejtelseibe.

– A Soprontól mintegy 2600 kilométerre lévő, háromezerezer lélekszámú Szaranszk Operaháza direktora, Tatjana Vlagyimirovna Pervova és Batrakov Alexey, a Saransk City Balett művészeti vezetője tavalyi soproni látogatásakor együttműködési megállapodást írt alá a Petőfi Színházzal. A Barangszínházban akkor megnézték a Sopron Balett Végtelen Európa című táncművét is. Ennek eredményeként, és a partnerség első állomásaként egyhetes mesterkurzust tarthattam Szaranszkban a huszonnyolc tagú balett-társulatnak – részletezte oroszországi útja hátterét Demcsák Ottó. – DVD-n elvittem nekik legújabb, Álmos legendája című produkciónkat is. A klasszikus baletten nevelkedett professzionális kart, továbbá a próbavezető balettmestereket a modern táncművészet mozgáskultúrájába vezettem be. A kiváló adottságokkal és képzettséggel rendelkező táncosok azért is örültek ennek, mert még sosem léptek fel modern koreográfiával. Szó esett arról, hogy a későbbiekben egyfelvonásos táncművet tanítok be nekik. Ezáltal gazdagodhat a balettkar műfaji változatossága s az ottani színház repertoárja is.

Az oroszországi mesterkurzuson óhatatlanul felvetődött a 2018-as futball-világbajnokság témája, hiszen Szaranszk egyik helyszíne lesz az összecsapásoknak.

– Javasoltam vendéglátóimnak, a foci-vb szaranszki kulturális kísérőprogramjában színpadra állíthatnánk egy olyan balettművet, amely egy futballista és egy balecina romantikus, egyben megrendítő szerelméről szólna. A közös munka ötlete azon-

nal elnyerte az oroszok tetszését, de a finanszírozás kérdése és a részletek kidolgozása még a következő időszak feladata lesz. Addig is a soproni társulat minél eredetibb, magas szintű produkcióinak művészi kidolgozása köti le az időmet, energiámat – tette hozzá Demcsák Ottó, aki a Sopron Balettre vonatkozó visszatekintésében elmondta: a balettkar első két évében a Petőfi Színház tánctagozataként működött, s a teátrum zenés, illetve prózai darabjaiban – Kabaré (2012), Sing sing sing (2013), Evita (2014), Az elveszett levél (2014), Zene, New York, Szerelem (2015), Csárdáskirálynő (2015), A bábjátékos (2016) – lépett fel. A Sopron Balett 2014 augusztusában alakult önálló társulattá.

– Elmondhatatlan örömként éltem meg, amikor már az első évben rádöbben-tem, táncosaim képesek lennének önálló produkció létrehozására is. Így születtek meg „A szép Cerceruska” és a „Csillagok szárnyán” táncművek, amelyek az első soproni professzionális táncegyüttes méltó szárnypróbálgatásai voltak. Társulatunk művészi kifejezőereje elismerésének tekintjük, hogy „A szép Cerceruska” mesetáncjátékunk elnyerte a győri XI. Magyar Táncfesztivál keretében megrendezett Gyermekek Táncfesztivál közönségdíját, s a Sopron Balett felvételt nyert a Magyar Táncművészek Szövetségébe – utalt az utóbbi évek történéseire Demcsák Ottó. – A Páneurópai Piknik 25. éves évfordulójára készült „Végtelen Európa” bemutatójára a táncosok már olyan technikai és művészi színvonalra emelkedtek, hogy a 2014-es premieren büszkén jelenthettem be: a Sopron Balett önálló alkotóközösség. Igaz, a Sopron Balett nem önálló jogi személy – miként a Soproni Petőfi Színház sem –, de az értékes darabok bemutatása a lényeg, és nem az, hogy a Pro Kultúra Sopron milyen intézményi struktúrájában helyezkedünk el.

– Nagy álmom volt egy együttessel létrehozni a Győri Balettben eltöltött 25 évem után, és ez az álom megvalósult – folytatta a Harangozó-díjas koreográfus. – A Győri Balettnak alapító táncosa és koreográfusa voltam évtizedeken keresztül, de a Sopron Balett az, amire a legbüszkébb vagyok, hiszen Sopron első profi együttesét létrehozni felelősség és szinte apai öröm. Az Álmos legendája a legújabb egész estét betöltő táncművünk, és a soproni sikeres bemutató és előadássorozat után Pápán, Szarvason,

Pozsonyban és Budapesten is bemutattuk-bemutatjuk az őstörténeti táncművet. S hogy miképpen készülünk az előadásokra? A táncosok mindennap egy alapos tréninggel kezdenek. Klasszikus technikával alapozunk, de reményeim szerint jövőre klasszikus és modern váltott metodikát követünk. A gyakorlat után, mely általában délelőtt tíz-kor kezdődik, kettőig vannak próbák. Ebédszünet és utána még négy órát, vagy annál többet foglalkozunk az adott darabbal. Vallom, egy adott együttes alkotói hangulatát a művészek emberi és szakmai színvonala határozza meg. A Sopron Balett együtt élő, jó közösség, és nagyon odafigyelek, hogy olyan táncosokat szerződtessek, akik morálisan és művészileg egyaránt fejlődni szeretnének. Sőt: fejlődni akarnak.

A Sopron Balett a 2016/17-es évadban A diótörő című Csajkovszkij-balett előadására készül. Sokak szerint nehéz dolguk lesz, hiszen az idők során ezer és ezer igényes feldolgozás hirdette szerte a világon a zene és a koreográfia klasszikus harmóniájának szépségét, a művészet – és a művészek – nagyszerűségét.

– Úgy hiszem, hogy A diótörő nemcsak gyerekeknek, hanem a felnőtteknek is különleges élmény lesz. Társulatunk számára William Fomin olyan koreográfiát fog alkotni, amely a modern és a klasszikus balett fúziója. Élő zenével mutatjuk be a darabot, két felvonásban, amely zeneileg és történetmesélésben is igazodik a Petőfi Színház adottságaihoz. És a bemutatót stílusosan, december elején tartjuk – utalt az előttük álló feladatra Demcsák Ottó, aki hozzátette, a színház legutóbbi, szeptemberben tartott nyílt napján is különleges esttel jelentkeztek. Rovó Péter Mozart-szelet című humoros táncművével és a Labirintus című Demcsák-koreográfiával. A görög mitológia Minotaurus krétai drámáját dolgozták fel, kissé átírva. Két Minotaurus volt a műben, akik az ösztön és a tudat énünket jelenítették meg a felkavaró történetben.

– S ha a jó tündértől hármat kívánhatnék, mi lenne az? Hát igen, a három kívánság. Olyan közösségben élni mindig, ahol a szeretet, a tudatosság és az egységre való törekvés jellemző az emberekre. Testi-lelki, továbbá szellemi egészségben és harmóniában élni a természettel és embertársainkkal. Mindebben – úgy vélem –, nem is három, hanem ezer kívánság testesül meg... – mosolyodott el Demcsák Ottó.

Demcsák Ottó a Sopron Balett táncosairól

Szalai Dóra: Tánctechnikai tudása és művészi érzékenysége a koreográfusok és a nézők öröme.

Sasvári Krisztina: Szép nőiessége és tehetsége szunnyadó szenvedélyeket takar, melyek izgalmasan megjelennek szerepfarmálásaiban.

Csernus Anita: Intelligens, tudatosan fejlődő táncosnő, akinek pedagógiai és koreográfusi vénája is van.

Szabó Barbara Szofia: Klasszikus és modern tánctechnikákban egyaránt jártas művésznő, aki precíz és nagyon gyorsan tanul be szerepeket.

Horváth Renáta: Soproni születésű, Győrben végzett táncosnő, aki szintén megdobogtatja a férfiszíveket, lírai alkat, de erőt és szenvedélyt is tud megjeleníteni.

Rovó Péter: Érett, nagyszerű művész, aki bejárta a világ színpadait, és alkotóként jövőre bemutatkozik.

Füsi Zsolt: A legtechnikásabb férfitáncosom, akiben hatalmas erők duzzadnak, de érzékeny lélek.

Bolla Bence: Törekszik a maximális teljesítményre mindig, visszafogott jellem, de ha kell, megmutatja érzelmeit a színpadon.

VARGA RÓBERT

SZÍNHÁZÜNNEP SOPRONBAN

Nagyszabású programsorozattal ünnepelte szeptemberben és októberben a soproni teátrum, hogy a város közgyűlése 25 évvel ezelőtt határozott arról, megalapítja a településen az önálló Petőfi Színházat.

A születésnapot ebben az évben már elkezdte ünnepelni a színház, magyar évadot zártak a nyáron, a most ősszel kezdődő szezonban pedig színes programokkal tisztelegtek a jubileum előtt.

Az ünnepi események keretében a Magyar Állami Operaház érkezett a Figaro 2.0 című előadással a leghűségesebb városba. A Grace és Gloria című darabot is láthatták a nézők Sólyom Katalin és Füsti Molnár Éva főszereplésével. Hova jut a nő? címmel Varga Kata-Lina önálló estjét tűzte műsorára a teátrum szeptemberben. Latinovits Zoltán halálának negyvenedik évfordulója alkalmából Pálffy Margit előadóestje vendégeskedett az intézményben. A Zentai Magyar Kamaraszínház is köszöntötte a jubiláló színházat, Szép Ernő Május van, tisztelt úr című produkciójukkal.

A hagyományos Teátrumi Színözönt is ebben az időszakban rendezték meg Sopronban. Az évad legjobb alternatív és amatőr színházi előadásainak és társulatainak a bemutatkozása októberben volt.

A nézők a komlói Súlygyógyászati Színház Család ellen nincs orvosság című komédiáját, az érmihályfalvi Móra Színjátszó Csoport Bányavirág című produkcióját, a Körmendi Kastélyszínház Társulat Csehov-komédiák című darabját és a győri Rév Színházi és Nevelési Társulat De mi lett a nővel? című férfimeséjét tekinthették meg. Utóbbi társulat ezzel az előadással nyerte el az idei Komlói Amatőr Színházi Találkozó (KASZT) fődíját.

Villanófényben a 25 év

Az ünnepi rendezvénysorozat keretében nyílt meg Pluzsik Tamásnak az elmúlt 25 év előadásait felidéző fotókiállítás Villanófényben címmel.

A rendezvényen Mikó István, az önálló soproni társulat első igazgatója verssel köszöntötte az egybegyűlteket, majd Sass László, a kulturális és oktatási bizottság elnöke emlékezett vissza a színház megalapításának körülményeire. Ahogy megfogalmazta, röviddel a rendszerváltozás után tele voltak illúziókkal, tervekkel. A színház megalapításának ötletét a Kiss Csaba, Csányi János és Matúz János nevével fémjelzett Soproni Reneszánsz Társulat vetette fel, majd hosszadalmas egyeztetések, viták kezdődtek a közgyűlésben és kormányzati szinten is a témáról. Reformkori hangulat jellemezte akkor a közgyűlést. Hogy mégis sikerült tető alá hozni az önálló teátrum megalapítását, abban nagy szerepe volt Hirschler Rezső akkori polgármesternek, Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszternek, valamint Szabó István minisztériumi osztályvezetőnek.

Ekkor valósult meg a színház rekonstrukciója, és egy évvel később, 1992. december 3-án Friedrich Dürrenmatt Meteor című darabjával nyitotta meg kapuit az intézmény. Izgalmas és emlékezetes marad mindenki számára ez az időszak. Színházi szakmák jelentek meg a városban, és elindult a pezsgő művészeti élet.

Pluzsik Tamás arról beszélt, hogy az elmúlt 25 évben nagyon megváltozott a fényképezés, és vélekedése szerint a mai technikai eszközök, telefonok világában leáldozóban van a fotózás valódi becsülete. Ő a jó élmények mellett sok mai napig tartó barátságot köszönhet a színházi fotózással eltöltött negyed századnak.

Nagy idők tanúi

Az ünnepi rendezvények keretében múltidéző beszélgetést is tartottak a teátrumban.

Pomezanski György, a színház kreatív tanácsadója vezette azt a beszélgetést, amelynek keretében a színjátszásról, a színházról, élményeiről és az elmúlt 25 évről beszélgettek olyan vendégek, akik tanúi voltak negyed század előadásainak.

Sass László, a kulturális és oktatási bizottság elnöke kiemelte, a soproni színjátszás múltja visszanyúlik a XVII. század elejére, a városban komoly hagyománya van ennek a művészeti ágának, ezért ő üdvözölte a színházalapítás ötletét, és nagyon örül annak, hogy a város az önálló társulat létrehozása mellett döntött annak idején.

Mikó István, a teátrum alapító-igazgatója, aki tíz évig vezette a színházat, a játék semmihez sem hasonlítható örömről beszélt. Arról, hogy a színház egy közös játék a nézőkkel a nézőkért, és ő ezt Sopronban is megtapasztalhatta. Számára mindig a közönség a fontos, hiszen nekik készülnek az előadások.

Pluzsik Tamás, aki az elmúlt 25 év szinte minden előadását végigfotózta, kérdésre válaszolva arról beszélt, hogy a színházi fényképezésnél előny, ha valaki ismeri a darabokat, a színészeket. Ő a próbákon fotózva még akkor láthatja az előadásokat, amikor az utolsó díszek is felkerülnek a képzeletbeli színpadi oltárra.

Simon Andrea 16 éve tagja a társulatnak, öt igazgató mellett dolgozott különböző beosztásokban. Számára a színház világa nagy szerelem, minden vágya az volt, hogy ebben a közegben dolgozhasson. Ez megadatott számára számtalan emlékezetes színpadi találkozással együtt.

Pápai László rendező felelevenítette azt az időszakot, amikor az egyetemi színpadok a virágkorukat élték, és megerősödtek az amatőr színházi mozgalmak. Véleménye szerint a színház nemcsak a társadalomra van hatással, hanem hozzájárul a személyiségfejlődéshez, a játék öröme kódolva van az emberben.

Pataki András, a színház jelenlegi igazgatója úgy gondolja, a színházban nem a pillanat a fontos, hanem az oda vezető út. A társulati lét, a közösségek ereje és kapcsolata egymással eredményezhetik, hogy a színház szerves része legyen életünknek.

Vastapsot hozó ősbemutatók

Vastapsot és szinte telt házat hozó táncos ősbemutatók, sok meglepetés, koncert, nevetés várta a közönséget a soproni teátrum sikeres színházi nyílt napján az ünnepi évad kezdetekor.

A legnépszerűbb program a hagyományos kulisszajárás és jelmeztár-látogatás volt, sokan vágtak neki, hogy megnézzék, mit rejt a függöny mögötti világ. A csoportokat Németh Ervin dramaturg, drámatanár és Savanyu Gergely színművész vezette.

Délután kakaóbár és meseolvasó tündér várta a kicsiket és szüleiket, akik a Sárdy Énekiskola játékában is részt vettek. Szarka Gyula és zenészbarátainak jó hangulatú koncertjére szép számú érdeklődő volt kíváncsi. A Sopron Balett két ősbemutatójára, a Labirintusra és Mozart szeletre, valamint a Rejtő, a megejtő című szórakoztató előadásra pedig szinte teljesen megtelt a színházterem este. Vastapsot kaptak a táncosok és a Rejtő Jenő szellemiségét megidéző színészek.

KIÁLLÍTÁSMEGNYITÓK

KUTAS LÁSZLÓ 80 ÉVES

Soproni köszöntés

Kutas László

lakott, s végül a budapesti református gimnázium 1952. évi megszűntetése után Sopronban járt középiskolába, s az itteni Berzsenyi Dániel Gimnáziumban érettségizett. Soproniságát erősítette, hogy Sopronból nősült, felesége – mint azt mindenki tudja, s nem csak azok, akik most itt vannak, de egész Sopron – Hoffmann Henriette, aki festőművész, restaurátor. S az is köztudott, hogy Kutas László pályaválasztásában milyen jelentős a szerepe a néhai legendás rajztanárnak, Ágoston Ernőnek, aki Sulyok Gabriella, Gyulai Líviusz, Richly Zsolt, Gicz János és mások mellett igen jó szemmel terelte a képzőművész pálya felé Kutas Lászlót is. Kutas mester soproniságát nem csak magánéleti szempontok „igazolják”, de végül az is – s ez aztán igazi, valódi szakmai argumentum –, hogy itt áll legtöbb köztéri szobra, több mint negyven, ami valószínűleg rekord is a magyar szobrászat történetében (vagyis hogy egy művésztől, ennyi mű valósult volna meg egy városban). Ez a plasztikai életmű, illetve tehát ennek csak soproni íve is tematikailag hallatlanul gazdag és széles, melyből – talán természetszerűleg – kiemelkedik a történelem iránti affinitása. Számtalan jeles hírességet mintázott meg: Kálvint, Melanchtont, II. Rákóczi Ferencet, Sopronyi Thurner Mihályt (ráadásul e város főterére állítva!), professzorokat a botanikus kertben, gróf Apponyi Albertet, Harrer Pált, Deák Ferencet és másokat. S emeljük ki a köztéri munkák sorából az eredeti szimbolikát megtaláló és megfogalmazó soproni holokauszt emlékművét (tegyük ehhez hozzá a balfi emlékművet), valamint éppen a közelmúltban átadott és felavatott németek kitelepítési emléklasztikáját az evangélikus templom tövében. Kutas 1962 óta számít köztéri szobrásznak, s ehhez érdekes adalék, hogy első önálló kiállítását csak 1971-ben rendezte. De aztán kiállításainak is se szeri, se száma, melyekben szintén egyedi jellegzetességet jelez, hogy ő a kortárs magyar szobrászat egyik „szakmai

Azért egy köszöntés alkalomból is mindenképpen egy-két életrajzi adattal kell kezdenünk. Azért is vagyunk itt ma Hölgyeim és Uraim, és pont ma, mert Kutas László éppen ma 80 éve látta meg a napvilágot, igaz Budapesten. Édesanyja a Podmaniczky család leszármazottja, édesapja református lelkész. Kutas László különös, kettős identitású művész, hisz míg Budapesten él, képzőművészeti főiskolai tanulmányait Budapesten végezte, mint Pátzay Pál növendéke 1954 és 1960 között, műterme Budapesten van, addig személyes sorsában fontos körülmény, hogy Sopronban is

diplomátája”, ugyanis sok helyen mutatta be külföldön is műveit Bécsújhelytől Tokióig, s Amszterdamtól Brüsszelig. De persze ha az ő szakmai munkásságáról beszélünk, semmiképpen nem maradhat szó nélkül rendkívüli érmészi munkássága. Ennek nagy kiugrása 1974-re datálható, amikor húsz ország négyszáz résztvevője közül Firenzében, a Giorgio Vasari halála 400. évfordulójára kiírt érem pályázaton első díjat nyert, 38 évesen. Ezt követően 1979-ben Ravennában, a Dante Biennálén nyert ezüstérmet. Munkássága és személyisége sajtó elismertségét jelzi, hogy 1983-tól tagja a ravennai Dante biennále nemzetközi zsűrijének, s szinte természetesen kapcsolódik ehhez, hogy hazájában 1991-ben, majd 1995-ben is díjakat nyert itt a soproni érembiennálén. Külön speciális szakmai sikereket jelez a Magyar Nemzeti Bank érem pályázatainak aratott sok sikere. Huszonöt pályázatból tizenhárom alkalommal nyert, például Kőrösi Csoma, Bartók, Erkel, Mátyás király érmeivel. Tudnunk kell, hogy a mintázott és a vert érmek világa más és más szakmai kihívást jelent az alkotó számára, s művészi munkánk mindkét területen magas színvonalon állt helyt. S akkor – s ez a mai, itt érzékelhető látványban a meghatározó – itt van kisplasztikáinak jelentős sora – kislányokkal, kislányokkal, lányokkal, asszonyokkal, bohócokkal, balerinával, hegedűvel, zongorával, fuvolával, csellóval, játék közben és gondolkozva, pihenve és szundikálva, nekiindulva és szinte táncolva... S ebben a gazdag választékban fontos szerephez jut a személyek közötti bensőséges viszonyok sokfélesége, az anya-gyermek kapcsolattól az izgalmas magamutogatásig, erotikáig. S ha Kutas kisplasztikai bemutató látható, akkor természetesen nem maradhat el a szinte ikonikus Mary Poppins kompozíció. Ezek a kisplasztikák mára Kutas László művészetének egyik központi műegyüttesévé váltak, s itt is tanulmányozhatjuk a szobrász rendkívül gazdag és variábilis mintázó képességét, melyben külön szerepet kap a nők, lányok, fiúk és a rekvizitumok beállítása, azok egymáshoz történő viszonyítása. De szellemi, művészi szélességre vall például a nők lábainak elhelyezése, a széttett lábaktól az összeszorítottig, a keresztbetett lábaktól a felhú-

Kutas László: Zongorista

Kutas László: Elöl rácsos

zottig... Fontos szempont, hogy figurái ülnek-e vagy állnak? Ha ülnek, akkor miben: padon, fotelban? Ha állnak, akkor hol, korlátnál, oszlopnál, kapuban? S ha nők, akkor hosszú hajúak-e vagy rövid hajat viselnek? No és végül – de természetesen – a nők ruhában láthatók-e vagy ruhátlanul? Kutas László e kisméretű szobrairól olyan minősítés juthat eszünkbe, amit ma ritkán alkalmazunk, akkor is inkább pejorálóan, de itt igaz a kifejezés: ezekben a művekben sajátos báj fogalmazódik meg. Nem is beszélve arról – s ez mindennél fontosabb –, hogy komolykodó kortárs szobrászatunkban Kutas és e művei által van jelen az irónia, a humor és az erotika, valamint amit a szobrász harmóniába képes ágyazni: személyes meseszerűség. Különös érzékelnünk, ám fontosnak tarthatjuk, hogy míg Kutas László köztéri szobraiban szinte kivétel nélkül férfiakat mintáz meg, addig e kis szobraiban, kislasztikáiban szinte kivétel nélkül csak nőket (és persze gyermekeket)...

Mindezek után talán nem meglepő következtetésem, mely szerint Kutast tematikái alapján nem lehet beskatulyázni. A szobrászat minden területével foglalkozik. Míg a szobrászok nagy része inkább térben dolgozó, működő művész, s kevesebb a dom-borműve, érme, addig ő mindkét területen intenzíven dolgozik. Amíg a szobrászokat kategorizáljuk úgy is, hogy valaki inkább köztéri szobrász, más viszont inkább a kislasztikában mozog otthonosan, addig ő mindkét terület avatott alkotója. S végül: amíg vannak olyanok, akik elsősorban gondolatilag telített, szuverén szobrokat készítenek, mások viszont inkább díszítő jellegű munkák alkotói, addig Kutas László itt is mindkét út, irány szimultán alkotójának számít.

Mindennek szakmai-művészi alapját jelenti, hogy szinte páratlanul szépen, igényesen, s tegyük hozzá, mert Kutasnál ez szintén (már csak életritmus miatt is) fontos: gyorsan mintáz. (Mostanában osztotta meg velem egyik főiskolás műtermi társa, Nagy István János szobrászművész azt a valamikori megfigyelését, hogy közös mesterük, Pátzay Pál jegyezte meg egy korrigálása során Kutas munkája mellett állva az Eprekertben: „jó tanítani, mert megérti, amit mondom...”). Kutas plasztikai komponálásában, felületkezelésében is kiegyensúlyozott, szobrait nem aprózza el, azokban semmiképpen nem válik naturalisztikussá, ugyanakkor nem is jellemzi expresszív túlzások szemléleti szélsőségsége. Mindezt összegezve elmondható, hogy ritka az olyan szobrász, aki a köztéri szobrászat, a portrészobrászat, a kislasztika és az érmészet területén nem csak hogy alkot, de folyamatosan minden területen munkássága magas minőségű, és pályája során folyamatosan hangos szakmai sikereket is arat. Nos, Kutas László ilyen szobrász. Ennek eredménye, hogy – összegzése szerint – har-

minc városban, melyből nyolc külföldi, összesen százhárom köztéri szobra áll, amely (és ez is az ő egyik személyes „sajátossága”!) tulajdonképpen „csak” nyolcvannyolc a művek száma, mert tudható, hogy pár munkáját többször is kiöntötték, azok nagy sikere miatt. Így Kálvin szobrából tíz változat áll országban-világban, de Rákóczi-jából is három változat készült.

Ünnep ez a mai nap. Kutas László 80 éves. Szeretjük szobrait, de közel áll hozzánk életvezetésének minősége, változatossága, a szobrász mindig munkára kész habitusa, s természetesen sajátos sopronisága, amely egész életének egyfajta személyes ars poeticát is adott. Ráadásul egy különös számmisztika által Kutas Laci egy nagy sorba illeszthető, hiszen ez évben emlékezünk meg Pátzay Pál születése 120. évfordulójáról, ugyancsak ez évben idézzük meg Borsos Miklós emlékét, születése 110. évfordulóján, s épp mostanában nyílik az ez évben 100 évvel ezelőtt született Somogyi Józsefnek életmű emlékkiállítás s azt se felejtjük el, hogy Vigh Tamás pedig 90 éve született... S ebbe a sorba illeszkednek az ez évben „nyolcvanasok”, például Lakner László, Szabó Ákos, Kemény György vagy éppen Rácz Edit, Kárpáti Éva, Garabuczy Ágnes és mindenekelőtt a mi és az Önök Kutas Lacija, akit sokan szeretünk, szeretetünkkel együtt becsülünk, s nagyra tartunk. Isten éltesse!

(A HAP Galéria, Pannónia Galéria és a Soproni Evangélikus Egyházközség által rendezett és szervezett kiállításon és köszöntésen 2016. április 17-én, vasárnap elhangzott szövegek szerkesztett változata.)

Szerkesztőségünk tisztelettel köszönti a nyolcvan éves Kutas Lászlót.

SULYOK GABRIELLA

KUTAS LÁSZLÓ KIÁLLÍTÁSÁN

Szeretettel köszöntök Mindenkit!

Kutas Lacival való barátságunk a régi időkből való: Berzsenyi-gimnázium, diákbálok, sok vidámság és kíváncsiság egymás iránt.

Az igazi összekötő kapocs Ágoston Ernő rajziskolája volt. Emlékeztetőül idéznék egy megemlékezésből, amit 1990-ben írtam, amikor kiállítást rendeztünk tiszteletére.

„11 éves voltam, amikor édesanyám elvitt szabadiskolájába. Könnyen megtaláltuk: a Gambrius-ház emeletén ajtón-ablakon át dőlt a füst és ahol akkor Gyulai Líviusz és Steiner Benitó növendékek élesztették és tartották a tüzet.

Ágoston Ernőről: megfoghatatlannak bizonyult sajátos, ritka tartása, tartózkodó, egyben vonzó, bizalmat keltő lény. Azóta tudom, hogy nem stílust, módszert és technikát tanított, hanem látást, kapcsolatot a természettel, a világgal. Évtizedekkel később azon kaptam magam, hogy egy-egy rajzoló növendékemben a látni szerető és tudó embert formálom, ahogyan Ágoston Ernő valamennyiünket.”

Ha Kutas Lacira gondolkodom – és szobraira – két szó, fogalom jut eszembe: élet-szeretet és emberszeretet. A figurák alakja, aránya, mozdulata – mind erre utal. Szinte mozognak, zenélnek, beszélgetnek, ölelkeznek, vagy évődnek egymással. A sok portré, amit csinált, megoldhatatlan lenne e nélkül. Alázatosan, néha játékosan oldja meg. Élethű lesz! Itt ez sajátosan igaz. Ha valakit megmintáz – ha lehet –, maga elé ülteti. Ha múlt, a történelem szereplője, szinte élő embert farag belőle.

Barátságunk – gondolom – elbírja azt a túlzást, hogy egyszer azt mondtam neki: „öregem... neked a szobrászat ürügy az érintkezéshez!”

Mindemellett: találtam a lényében egy érdekes távoltagekötő szándékot: valamennyiünket a vezetéknevén szólított és szólít. Én „Sulyok” voltam és maradtam. Felesége Henriette és mindig „Hoffmann” volt. Ha becézte, akkor mondta, hogy „Hoffmanó”.

Mi is Kutasnak szólítjuk. Ennek oka az, hogy Laci sok van, de „Kutaslaci” csak egy!

Isten éltesen sokáig!

(2016. április 17.)

**KEDVES HÖLGYEIM ÉS URAIM,
MINDNYÁJUKAT SZERETETTEL KÖSZÖNTÖM!**

A LÁTKÉP Szabadtéri Galérián belül lehetőségünk van arra, hogy helybéli szellemi értékeinket a képzőművészeti alkotásokkal összefűzzük, így idézve meg például a környék neves szülőtte, dr. Mentés Mihály emlékét is.

A 125 éve, Süttörön született papköltőnk sorai nyomán a tovaszálló alkonyati fényben látjuk a síró, szürke nádad sorfalát, a csacska csobogó víz és hízelkedő felhők játékából tündérek és álmok szállnak fel.

„Kék zafir tenger most az ég” – írja.

„Nagy aranyerdő, ahol járok,

Zengnek az aranylevelek,

Itt születnek a tündérálmok.

És boldogok az emberek:

Zengnek az aranylevelek.” – és még mindig a Fertő-parton járunk!

A Fertő-táj zeneisége, a víz és a növényvilág ölelő közelsége ihlető forrása volt Joseph Haydn zeneszerzőnek is. Akinek egyetlen világi szerzeménye, az Évszakok című oratóriuma a másik szellemi alap, melyre az idej kiállítását felépítettük.

Az oratórium szöveggönyvét követve szeretném bemutatni a négy évszakot megjelenítő alkotásokat, az alkotókat, Sopron irányából Fertőd felé haladva.

A TAVASZ, az égi ajándék, előle hogy menekül a szigorú tél! Délről érezzük a langyos lágy szellőt, melynek érintésétől mély álmából ébred a természet! A klasszikusan impresszionista, nagy ecsetnyomatokkal felvitt kedves kerti részlet GYÖRFFY GABRIELLA egyik legszebb munkája, mely a Soproni Képzőművészeti Társaság tárlatán is szerepelt.

„A művészet a gyökerekben honol és várakozik – vallja a művész. – Szerencsés az, aki kivárja, míg a felszínre tör.” Gyórfy Gabi mestere Magyarné Derszib Eti festőművész, támogatója – segítő kritikáival – Magyar Balázs. Velük és a család támogatásával sikerült a festészethez vezető utat megtalálnia.

Tavasza van a sarródi Fő utcán is, csendes, idilli felvétel a máig megmaradt muskátlis ablakokról, a fehérre meszelt parasztházakról, melyek még bírják az emlékek, a történések súlyát. Ezt a képet S. HUSZÁR LILLÁNAK köszönhetjük, aki hegedűművészként végzett és tanít, élete és művészeti alkotókedve a zenével és a festészettel együtt teljesedik ki. 2007-től fest, kollektív és önálló kiállításokon szerepelt képeivel.

Egy tóparti pillanatról mesél CHRISTINA ECHEGOYEN képe, még erősek az alkonyi fények, de a víz tükrén már megpihentek a fénysugarak, és a parton, egy magányos padon pihen egy lány. Hívogató, hogy gondolatban mellé ülünk és élvezzük a természet lágy pihegését, a látóhatárt kontúrozó hegyek finom ölelését.

Christina művészcsalád tagja, a festészen kívül még íróként is dolgozik, idén jelenik meg egyik történelmi regénye Spanyolországban. Munkásságának üzenete: „Ha egy kis mosolyt, egy pár szépséges másodpercet adhatok másoknak, vagy csak egy kis részét annak az örömmek, melyet munkáim során éreztem magam is – ez a legnagyobb jutalmam!”

A kép mellé tegyünk pár sort Mentes Mihály Esti szelek című verséből:

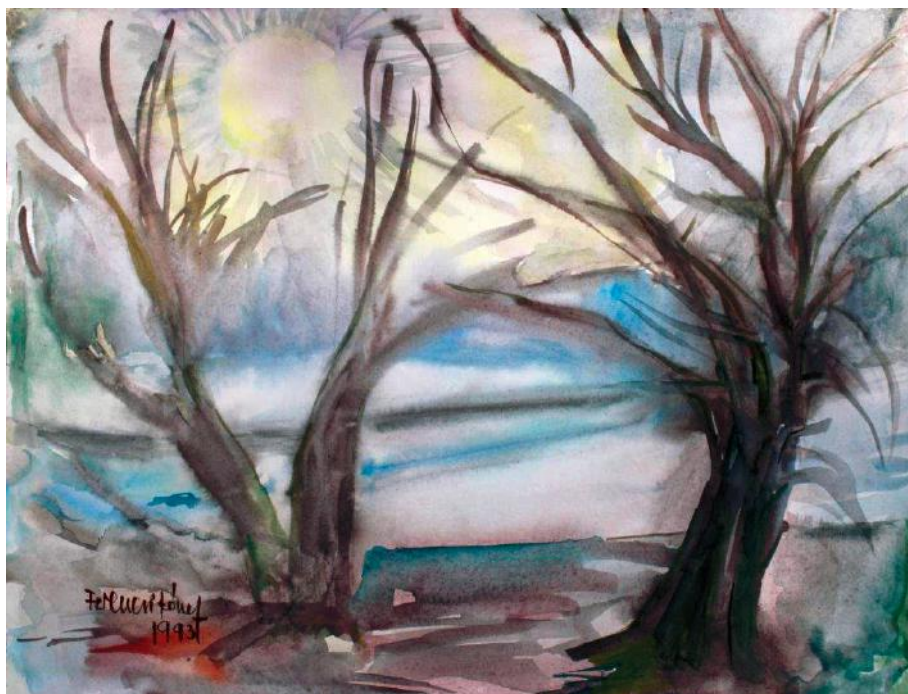
„A forró naptól a föld még pehül,
Arcán verejték harmat-cseppje ül.
De a hűs szellő gyorsan suhan át,
Hűsíti a föld lázas ajakát.
Szárnyára szed sok nedves illatot,
Fülledt szobán lát nyitott ablakot.”

És már nyár van: a nap magasan sugárzik, ragyog! A fény, a meleg az élet forrása! Minden mozgásban van, vibrál! A nyárral új erő költözik a lelkünkbe!

SZOKODY ÉVA egy régi kedves családi felvétel alapján rajzolta, festette a Fürdőzés anno c. képét, mely visszavisz bennünket közel százéves messzeségbe, amikor a hölgyek még földig érő fürdőzőben strandoltak. Az alakok mozdulataiból látszik az összetartozás, érezhető egy kis női cinkosság, a ráérős nyugalom, melyet felerősít a teljes kék háttér. A vegyes technikával készült alkotás a témára helyezi a hangsúlyt.

Szokody Éva magyar-történelem szakos középiskolai és egyetemi tanár, az Országos Képző- és Iparművészeti Társaság tagja. Éva szerint a festészet a legösszefőbb művészeti ág a világon.

BARANYAI ILDIKÓ családjával kötődik e vidékhez, képe pillanatfelvétel egy igazi vízi világról. Ildikó nemezkészítő iparművész, mindig tágtítja belső tereit, folyamatosan képezi magát. Korábban a rajzfilmkészítés területén dolgozott. Azóta is szívesen veszi kézbe az ecsetet, mozgalmas, életteli képeket fest főképp akvarellel. Alko-

Ferenczi József: Téli nap

tásán a Fertő-táj dinamikája, lenyűgöző szépsége érvényesül, mely őt is rabul ejtette. Budapesten él – sarródi szívvel!

SZÁVA ANNA MÁRIA kedves akvarellje környékünk egyik emblematikus madarát, a kócsagot ábrázolja. Anna Székelyföldről jött, Ausztriában él. Költőként is ismert. Hisz a jézusi humanizmusban, az értelmes életben, a kreatív alkotási lehetőségekben. A nemrég alakult soproni képzőművészeti tábornak is tagja.

Már langyul a nyár, a színek összeérnek. DEDINSZKY MÁRTA napraforgói mutatják, aranylik, őszi. Márta a művészetében is független a különféle irányzatoktól, ezért is olyan izgalmas és egyedi a palettája. Mindig a téma határozza meg a technikát, a stílust és a formavilágot. Természetképeiben a finom kidolgozás érvényesül, de otthon van a modern absztraktban vagy az erőteljes ecsetkezelést és gazdag színárnyalatokat befogadó expresszionizmusban. Ez utóbbi jellemző a most kiállított napraforgós képére.

A természet gyönyörű színekkel jutalmazza az emberi szorgalmat.

MAGYARNÉ DERSZIB ETI őszi, fertőbozi falurészlete megfogja a tekintetünket, és az út melletti házacskáról egészen a dombon álló templom keresztjéig emeli. Ez a háromszintes fogalmazás a kis szalagfalú új oldalát mutatja. Derszib Eti a Cifra-alapítvány ösztöndíjasaként a franciaországi Senlis-ben dolgozott és kiállított. Az alkotáshoz a hátrteret férje, Magyar Balázs biztosítja, a nyugodt környezetet és bőséges témát pedig Nagycenk és nagycenki otthonuk.

RAJCZI JÁNOS az őszi színek gazdagságát tárja elénk. „Alkotásaim a lelkemben lejátszódó folyamatok képi világát tükrözik vissza. Ezért fontosnak tartom a színek és a faktúrák szerepét.” Rajczi János képi világában nagy szerep jut a fotózásnak, alkotásaiban a két művészeti ág kiegészíti, erősíti egymást, ezeknek is köszönhetően a közelmúltban több sikeres kiállítása volt.

LOCSMÁNDI BETTINA Fertőszéplak szülötte, egy téli Fertő tavi részletet hozott, a rianó jégtáblák vizes-jeges felületén a színskála szinte minden variációja látható, nagyszerűen sikerült a tél fehérjének felbontása. Bettina sikerrel képviselte hazánkat a VELUX cégcsoport fennállásának 75. évfordulója alkalmából rendezett nemzetközi festménypályázaton, pályaműve a cég leporellójában is szerepel.

Végére értünk az éveknek, a fogadótáblán édesapám, FERENCZI JÓZSEF Téli nap című alkotása zárja a sort, illetve nyitja a Fertőd felől érkezőknek. A képen láthatóan bezárkózott a világ, a hideg színekkel felvitt finom lazúr jeges ködfátyollal vonja be a tájat, de mögötte már ott az újjászületés ígérete, a napsugár, a téli nap!

Örök körforgás: a vonalak egymásba érnek, és minden kezdődik előlről. Kíváncsi vagyok, hogy minél hosszabb ideig lehessünk részesei ennek a körforgásnak, a természet önmegújító csodájának.

Megköszönöm szíves figyelmüket, mindnyájuknak jó egészséget és további szép nyarat kívánok, a kiállítást megnyitom!

(A fertőszéplaki LÁTKÉP SZABADTÉRI GALÉRIA Négy évszak a Fertő-parton című kiállításának megnyitója, 2016. július 31-én.)

SZÉNYI PÉTER JUBILEUMI KIÁLLÍTÁSA ELÉ

Tisztelettel köszöntöm Szényi Péter kiállításának megnyitóján a részt vevő vendégeinket, tárlatlátogatókat, művésztársakat és természetesen az alkotót!

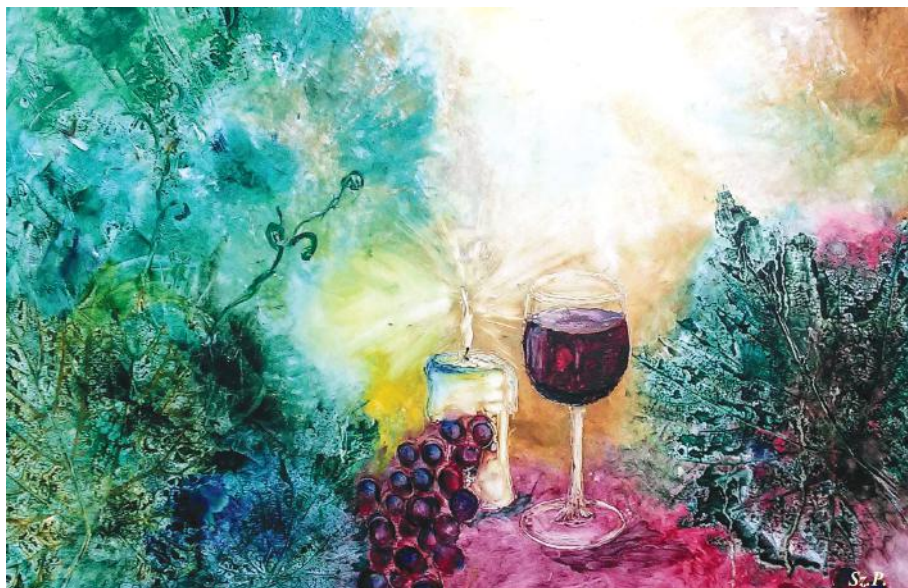
Péter kérése az volt, hogy a megnyitó ne róla, hanem az alkotásairól szóljon. Ezért is rendezte a kiállítást rendhagyó módon vasárnap este, mivel alkotásainak meghatározó eleme a fény. Itt a kiállításmegnyitón is a fény jelentőséggel bír alkotásainak a bemutatásában.

A kiállítóterem ajtaján belépve a művészi élményre szomjas szemlélő választhat! Hiszen alkotásai által négy korszakot mutat be nekünk a művész, amelyek szerteágaznak, itt a teremben és a valóságban.

Majd bizonyos pontokon összeérnek, párhuzamosan haladva, és erősítik egymást. Péter különböző képzőművészeti technikákat alkalmazó alkotó, sajátos eszközökkel mutatja be tudását, képességeit és attitűdjeit, életről, történeésekről, sajátos gondolatairól.

Képeit áthatja a mindig kísérletező, új utakat kereső művész sajátossága, gyakran játékosága.

Szényi Péter a képzőművészeti társaság alelnöke, számtalan kiállítás technikai kivitelezője, digitális rendezője. Így művészetében is megjelenik a kor elektrotechnikai szellemisége. Szívesen használja a digitális technikát, amely napjaink elfogadott, alkalmazott művészeti ága, amely túlmutat a jelenen. A klasszikus értelemben vett festészethez hasonlóan a művész itt is szabadkézi munkával, ecset helyett digitális tollal veti digitalizáló táblára alkotásait.

Szényi Péter: Soproni kékfrankos

Sopronban született, azóta is itt él és alkot. Ifjúkorától fest. Mesterei voltak Mende Gusztáv, Szarka Árpád és Roisz Vilmos festőművészek. A Soproni Képzőművészeti Társaság alapító és vezetőségi tagja. Ez a tagság segítette hozzá, hogy számos közös és nemzetközi kiállításon sikerrel részt vegyen. Számítalan önálló kiállítása volt, és rendszeres résztvevője az Őszi Tárlatoknak, nemzetközi alkotótáboroknak. Képei eljutottak az USA, Németország, Románia, Ausztria stb. területére is.

Péter művészetében az első korszak festményei olaj technikával készült csend-életek, tájképek.

A következő korszak alkotásai is olaj technikával készültek, de kifejezőmódjában a képei az egyéniségen átszűrte természet egy darabkáját adják.

Ezek a képek a „Szeptember 11.”, „Páneurópa”, „Csend és élet”, „Barcelonai halpiac”, „Pipacsok”, „Fény és sötétség”, „Kentaur” és az „Őszi erdő”, amely közönségdíjas alkotás.

Tehát látható, hogy képzelete a valóságból merít, majd azt módosítva újat teremt és létrehozza rendkívül élénk színű, lendületes képeit. Olyan alkotásokat hoz létre, amelyekbe saját egyéniségét és látásmódját is beleviszi.

A következő korszak a digitális, melynek jellemző alkotásai a fraktálok, ezek a végtelenül komplex geometriai alakzatok. Amelyeket ma már nem tartanak bosszantónak és riasztónak, mint egykor, hanem lebilincselőnek. Azonban a fraktálok jelentősége a matematikán kívül is óriási.

Népszerűen alkalmazza napjainkban a komputergrafika. Így Péter alkotásai között is fellelhető a „Fraktálok” sorozat.

Az első fraktálokat az 1800-as évek utolsó évtizedeiben fedezték fel, ám ekkoriban még nem nyertek önálló „szaktudományos” elnevezést, inkább kellemetlenségnek és vitaalpnak számítottak a matematikusok számára.

A fraktálok meglepő tulajdonsága, hogy nem – vagy alig – változnak, ha kicsinyítjük vagy nagyítjuk őket. Őnhasonlók, és olyanok, mint a természetben is előforduló alakzatok. Hasonlítanak a felhők, a hegyek vagy a szárazföldek partvonalaira, vagy éppen a szemlélődben milyen emlékek ébrednek a látvány során.

Péter képeket teremt újra a digitalizálás elvén, ilyen képek „Az esti Tűztorony”, az „Akt” és a struktúrájában domborított „Soproni panoráma” című alkotások.

A „Fonódások” című kép elveszti az objektív valóságát, és a képi egyensúlyban a színek, a dinamika, a ritmus, az irányok és súlyok maradnak meg mint képkötő elemek. A kép internetes pályázaton a legjobb három alkotás közé került.

A negyedik korszak a művész elnevezése szerint az „aranykor”, amely során akril arany, ezüst, bronz színekkel dolgozott. Alkotásaival egy magasabb szintre lépett, megjelent a spirituális gondolkodás, és amint a digitális technikánál is láthattuk, megjelent a fény és a spatulával felvitt anyagok izgalmas felületi hatásaival való játék.

Az „aranykor” kompozícióiban megjelenik a művész lelkiállapotának, érzelmi kivetülésének „képi” ábrázolása. Képeire úgy is tekinthetünk, mint a művészi absztrakt ábrázolás alkotói kifejezésére, magyarázatot nem igénylő érzelmáradására.

Kedves Tárlatlátogatók! Izgalmas kérdés, hogy az évezredek során miként jut el az alkotó ember az objektív látvány megjelenítésének szándékától? Hogyan válik a természetelvű leképzés célja kizárólag érzelmi kivetülések vizuális megjelenítésévé?

Ha években is mérjük a figuratív és nonfiguratív kifejezőmódok történetét, a figuratív alkotás évezredek múlta tekint vissza, míg a nonfiguratív alig egy évszázadra.

Igaz, hogy a modernizmus gondolatiságában fontos szerep jut a hagyományok felülírásának, így szinte törvényszerűnek tűnik az absztrakciós törekvések egyre nagyobb térnyerése a XXI. századi festészetben. Egyértelmű azonban az elvonatkoztatott, jelentéremtő ábrázolás és a valóságábrázolás törekvéseinek párhuzamos jelenléte a művészetben

Kedves Vendégek! Vannak, akik érzik, mások pedig tudják, hogy a művészet varázslatos erővel rendelkezik. Műalkotások nélkül el sem tudjuk képzelni életünket, hiszen ha élvezzük a művészetet, akkor tartalmasabban élünk.

Ez az este megadja számunkra ezt a tartalmat, nyitott szívvel éljünk hát vele.

A kiállítást szíves figyelmükbe ajánlva, megnyitom.

(Elhangzott 2015. október 4-én a Várkerület Galériában.)

KERESZTÉNY RICHÁRD

MAGYARNÉ DERSZIB ETI KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÓJA

Tisztelt Tárlatlátogatók! Kedves Vendégeink!

Péntektől ismét Soproni Ünnepi Hetek, a szokásos színes kulturális és sportprogramokkal. A Festőteremben Fehér László festőművész kiállítása látható, a Munkácsyteremben a 15 éves Soproni Fotóművészeti Kör jubileumi tárlata, a Lábasházban a XX. Országos Érembiennálét nyitják meg velünk egy időben. Azt hiszem, hogy Magyaréné Derszib Eti kiállítása jól illeszkedik az előbb felsorolt programok közé, megfelelő alternatívát nyújtva a művészetek szerelmeseinek.

Engedjék meg, hogy megnyitómban csak egyszerűen Etinek hívjam a művésznőt, hiszen minden jó ismerőse így szólítja. A mi ismeretségünk sem új keletű. Még előző életemben, amikor népfront titkár voltam, Renner Kálmánnal nagyon sok energiát fektettünk a művészeti élet fellendítésébe. Ennek egyik kézzel fogható eredménye volt a Művészetbarátok Körének elindítása, majd a Képzőművészeti Kör újjáélesztése. Eti édesanyjával, vagy talán inkább az édesanyja Etivel együtt keresett fel – akkor Ő menedzselte Etit –, s a maga rámenős stílusában hívta fel figyelmemet a művésznőre, akinek kiállítási lehetőséget kerestem. Hogy akkor pontosan mit tudtam segíteni, arra nem emlékszem, de azt tudom, hogy itt, a Várkerület Galériában az elsők között állított ki 1989-ben, ami egy portrékiállítás volt, s amit én nyitottam meg.

Magyarné Derszib Eti: Huba

A művésznő már a kezdeteknél jelen volt a Képzőművészeti Kör újjáélesztésében. Mint matematika, rajz, fizika szakos tanár, hamar a társaság gazdasági felelőse lett, akinek elsődleges feladata a tagdíjak beszedése volt, ezzel nem nagy népszerűséget szerezve magának.

13 éves korában édesanyja unszolására kezdett el a festéssel komolyabban foglalkozni. Mende Gusztáv festőművész rajziskolájában kezdte bontogatni szárnyait, majd Mende Gusztáv halála után felesége, Lándori Angéla vette át a rajzsakkör vezetését. Mende Gusztávnak köszönheti a plein air festészet és a francia impresszionisták szeretetét, akik egyben példaképei. A soproni akvarellfestészet hagyományait követve, ő is elsősorban akvarellképeket készít, mindez nem jelenti azt, hogy más technikával nem próbálkozott – olaj, grafika, diópác. A témái is igen változatosak. Kiváló városképeket fest, a városképek mellett falusi épületek, őrségi gubaházak, templomok, portrék, természeti képek (volt olyan kiállítása, aminek az volt a címe, „Csak természet”), csendéletek, állatképek (lő-, kutya-, cicaportrék).

Eti így vall a 2006-ban megjelent „Képek és epizódok” című albumban (életrajzi könyvében): „Eleinte egyáltalán nem voltam szorgalmas a festésben. ... Talán a kudarcból való félelem tett ilyené... Biztosan nem lesz olyan a kép, mint szeretném, mint ha nagy példaképeim egyike festette volna meg!” Erre Balázs azt mondta „Persze hogy nem lesz olyan! Csak arra törekedj, hogy olyan legyen, mint ha te festetted volna a legjobb formádban!” Szorgalmát mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy szinte végigfestette Európát, Ausztrián, Svájcban, Olaszországon át Franciaországig. Franciaországról külön is kell szólni. Élete egyik fontos eseménye, nagy élménye, hogy 1986-ban megismerkedett a Franciaországban élő zongoraművésszel, Cziffra Györggyel. Ennek az ismeretségnek lett a hozadéka, hogy a Cziffra Alapítvány jóvoltából 1990-ben és 1996-ban Senlis-ben tölthetett el egy-egy hónapot, ahol festett és kiállított, s közben sok ismerőst, barátot szerzett. Az egyik jóbarát hatására kezdett el foglalkozni lovas képek festésével. Eddig állatokat nem nagyon festett, nem is nagyon szerette az állatokat. Festett egy kiállításra való lovas témájú képet. Innen már csak egy lépés, és a kutyák következtek. A saját kutyák, Maci és Huba mellett sok kutyus került megörökítésre.

Etiben elég korán kialakult egy sajátos „Derszib Eti-s stílus”, ami csak őrá jellemző. Ha nem lett volna kiírva, hogy kinek a kiállítása van itt, akkor is sokan felismernék, hogy Magyarné Derszib Eti munkái láthatók.

Eti mint jó pedagógus, igyekezett tovább adni tudását. Először vállalkozásban önálló rajziskolát működtetett, ahová várt minden festeni vágyó 12 és 70 év közöttit. Később lakásán fogadta tanítványait. Jelenleg is van két tanítványa, Györffy Gabriella, aki mára már a társaságunk tagja és Fülöpné, akiket igyekezett bemutatni egy-egy alkotással a saját önálló kiállításán. 1999-ben Nagycenkre költözött, ami új világot nyitott ki számára. Egyrészt Cenk és környéke tele van új témával, ami csak arra vár, hogy a festő megörökítse. Közzelebb került a természethez, a családi ház nagyobb lehetőséget ad állattartásra, nagyobb a mozgástér, nem a konyhaasztalon kell befejezni az alkotásokat. Mindennek kicsit ellentmond, hogy a mai kiállításon az alkotások közel fele soproni témát dolgoz fel. A Festő köz, a Fő tér, a Templom utca 12. udvara, a Kárpáti-malom, a Tűztorony /diófapác/, a Templom utca /diófapác/, Soproni őszi erdők mind bizonyítják, hogy Eti hű maradt szeretett városához. A nagycenki képei kicsit azt is mutatják, hogy megszerette új „hazáját”.

Eti jelentőset alkotott portréfestészet területén is. Itt most ebből Miklós Horváth István grafikus, Beke Attila és nem maradhat ki Balázs, a férj, közös képe az imádott Hubával, ők fogadják a kiállításra érkezőket. Egy önálló képet, „portrét”, is láthatunk Hubáról, a labrador kutyusról, aki egyik főszereplője lett a mai kiállításnak (a meghívón, plakátokon is látható). Néhány csendélet teszi teljessé a kiállítás anyagát, Pipacsok korondi kerámiában, Napraforgófejek, Karácsonyi kaktusz.

A már említett albumban a művésznő úgy nyilatkozik, hogy művészete nem öncélú, szereti megmutatni alkotásait a közönségnek, és kíváncsi a fogadtatásra, a visszajelzésekre. Ezt szolgálta a közel 60 önálló kiállítás – nálunk ez a nyolcadik – és számtalan közös tárlaton való részvétel. Az első önálló kiállítása a pedagógus klubkönyvtárban volt 1978-ban, amit Szarka Árpád festőművész nyitott meg. Azóta Sopronban, az ország különböző városaiban, településeiben (Budapest, Mohács, Győr, Esztergom, Pécs, Nagycenk, Sopronkövesd), külföldön Ausztriában, Svájcban, Franciaországban láthatták munkáit. Rendszeresen szerepelt a Soproni Őszi Tárlatokon, a megyei, országos pályázatokon szerepelt sikerrel. 2005-ben végre megvalósult a nagy álom, sikerült egy nagyszabású festőtermi kiállítást is rendezni, ahol Etinek 61 alkotása volt látható. A művésznő ezt úgy értékelte, hogy végre hivatalosan is befogadta szülővárosa, előtte is megnyílt a Festőterem.

Végezetül szólni kell Magyar Balázsról, aki 1978-ban vette feleségül Etit. Azt mondják, egy sikeres pályafutás háttérében keresd a nőt, most a háttérben a férjet keressük. Megtaláltuk.

Balázs átvette a Mama szerepét, ő lett Eti menedzsere. Bár ez a szó nem tudja teljesen kifejezni Balázs tényleges háttérmunkáját. A számítástechnikai ismereteinek köszönhetően Eti weblapján az életrajzi adatok mellett rengeteg kép is található (a meghívóban az elérhetősége megtalálható). A 2006-ban megjelent albumot Balázs tervezte, írta, szerkesztette. Balázs tervezi és szerkeszti a kiállítási meghívókat, keretezi a képeket, fuvaros, ha képeket kell szállítani.

Magyarné Derszib Eti festőművész eddigi életpályája színes, eseménydús. A kiállítás megnyitójára készülve nem is az volt a gond, hogy mit is lehet róla mondani, inkább az volt a probléma, hogy mit hagyjak ki belőle. Talán a kiállított munkákkal együtt sikerült betekintést nyújtani egy sikeres művész életébe.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

(Elhangzott 2016. június 19-én a Várkerület Galériában.)

KÁDÁR KATALIN KIÁLLÍTÁSA A TORONY GALÉRIÁBAN

Kedves Egybegyültek!

Papír és textil alapú lélekábrázolások, belső tájak. Létnyomatok.

A jelek, a jelrendszer vajon a lélek rezdüléseinek átiratai, vagy a látott és megélt események tartalmában, esztétikájában rejlő sajátos szimbólumok összessége? Vagy „csak” egy alkotóművész cselekedeteinek és sorsfordulóinak tükröződései? Vagy maga az élet, illetve a lét lenyomatai?

Igen, mindez együtt, de számomra elsősorban létnyomatok. Belső tájak. Belső rajzok és festett nyomhagyások. Papírlapokra komponálva. Zsebkendőkre sírva, szövetet írva.

Igen, folyamatos emlékekké írva.

Kádár Katalinnak jelenleg a Torony Galériában látható képzőművészeti alkotásai két irányban vannak jelen és ez által két irányba hatnak. Két tematika, más-más műfajban. Igaz gondolatok és bizton állíthatom, igaz lelkeség!

A munkákhoz először Szócs Géza grafikusművész felkérése által kerültem közelebb e kiállítás megnyitásának lehetősége kapcsán. Majd pedig felkerestem az alkotót Budán, a családi műteremházban és galériában a hegyek és erdők közelségében. A Sopronban bemutatandó anyag szinte készen várt. Megérintett, csakúgy, mint a fogadtatás.

Tehát e kiállításon látható papír alapú munkák grafit, tus és vegyes technikával, egyúttal egyedi rajzi és különböző sokszorosított grafikai eljárásokkal készültek.

Konkrét témájuk a víz, a partok, a szigetek; hullámok és felhők, sziklák és csillámok. Vonalak és pontok. Tónusok kavalkádja. Finom, árnyalatnyi különbségekben megfürdő minimális színértékekkel bíró valőrök sokasága.

A textil alapú munkák pamut zsebkendőkre, vegyes technikával készültek. Emlékekről beszélnek. Nagyon erős impulzusokról tesznek tanúbizonyságot. A már adottan kész, szövött vagy nyomott mintát és motívumot gondolja tovább és egészíti ki az alkotó. Jó részt továbbfesti azokat. Négyzetes formák, rendhagyó belső motívum rendszerek.

A víz – föld – levegő, és természetesnek vehető módon a tűz is folyamatosan jelen vannak Kádár Katalin művészetében. Nőként és alkotóművészként is megéli, ábrázolja azokat. Ezekben és ezek által gondolkodik, hozza létre vizuális lélektérképeit, érzelmi útmutatóit és önismereti illusztrációs kísérleteit.

Az ösztönös szemléletmód mellett, meggyőződésem szerint az alkotóművész tudatossága, teoretikus szemlélete által jönnek létre a művek, mely szerint Kádár Katalin alkotásai esetében ez rendkívül fontos. A tudatos tradíciók mentén megjelenő ábrázolási rendszerekben és sokszor párhuzamos kölcsönhatásokban keresi a megfejtés és értelmezés lehetőségeit. Így tehát szellemi és vizuális kultúrkörből merítve tárható fel a munkák elsősorban lélekről lélekre ható, de racionális tudatállapotunk által megfejthető tartalma és varázslatos esztétikája.

A tradicionális nyelvrendszer és formavilág már a legbelsőbb érzelmi és lelki szférákról is mesél. Beszél és nyíltan megnyilvánul.

Így Kádár Katalin is jelenvalóságában figyel és látja, egyben ízig-vérig megéli alkotói létét, érzelmeit és belső rezdüléseit. Érzékeny, intellektuális, egyben szakmaiságában is rendkívül felkészült alkotóművész.

Igen, folyamatos emlékekké írva.

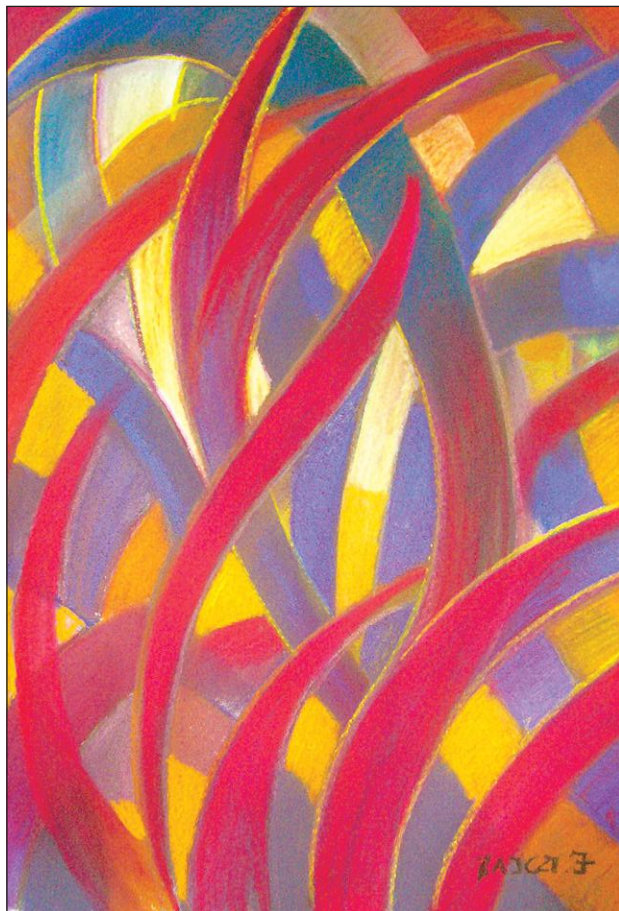
Szeretettel nyitom meg a kiállítást!

(Elhangzott Sopronban, 2016. május 28-án.)

KÍSÉRLETI JELLEGGEL AZ OBJEKTÍV ARÁNY CÍMŰ KIÁLLÍTÁS ELÉ

Kedves művészetpártoló barátok, ismerősök! A kiállító művészek és a kiállítás szervezőinek nevében is köszönjük, hogy ellátogattak a Búgócsiga Akusztik Gardenbe, hogy velünk együtt legyenek részesei a nagy kísérletnek, a pillanat művészete által.

A Kísérletre pedig a SZINT Kortárs Művészeti Alkotócsoporthat három tagja vállalja. De mit is takar ez a név? Kik ők valójában? Bizony akadnak még, akiknek a név ismeretlenül cseng, ugyanakkor a csoport tagjai közel egy évtizede alkotnak már közösséget. Olyan közösséget, amely segítőt kezet nyújt a pályájuk elején járó soproni művészeknek, teret és lehetőséget igyekszik adni nekik a bemutatkozásra. Ez a cél máig nem változott. Csak a név módosult párszor. Szerepeltek már MegArtként, Soproni Vizuális Műhelyként, és működtek mint Magtár Csoport – ez utóbbi a Balfi utca 49-es szám alatt. A Magtár bezárásával aztán az elnevezés és a találkozók helye is módosulni kényszerült, és jött az új névötlet, jött az újdonság, a nyitott műhely, a színvonalas

Rajczi János: *A négy elem*

művészeti ötletek megvalósításának szándékával. Páran mentek, jöttek mások, az alapítók, Rajczi János, Pénzel Péter és Török Béla képzőművészek viszont maradtak. Kettejük képei most itt láthatók a falakon, kiegészülve R. Soltész Boglárka, vagyis Bronzbogár alkotásaival.

Akkor hát ők hárman a résztvevők. De miben áll itt a kísérlet kísérletisége? A képzőművészek, vagyis Pénzel Péter és Rajczi János számára a tét a művészet új útjainak megtalálása. Kísérletező szándékkal elszakadni a konvencióktól, a végletekig redukálni vagy felerősíteni, összekeverni a színeket, egymásnak megfeleltetni, úgymond reakcióba hozni különböző formákat, képi elemeket. Saját objektívük, vagy inkább

gőrcsövíük alá venni a pixelesse nagyított képi alakzatokat, hogy a photoshop névvel illetett digitális laboratóriumukban alkotórészeire bonthassák, majd egy másik elv szerint újra összerakhassák műveiket.

És a végeredmény? A detonációt követő állapotban egy, a mi világunkon túli világ keletkezik, mely többé nem csak a valóság egy darabjának kiragadása, de maga az új valóság. Valahol megelevenednek a látomások, a víziók, a szürrealizmus különös és szokatlan asszociációi játéokra hívnak minket; apró gondolatcollázsaival a szemünk elé tárul maga a nagybetűs gondolat. A másik oldalon a képi világ drasztikus tónusredukcióival a műnek absztrakt hatást kölcsönöz.

Szóval létrejön valami új. Viszont itt felmerül pár kérdés. Meddig feszíthetjük a határokat a művészi próbálkozásokkal? Nos, a digitális manipuláció világában a felkínált lehetőségek száma végtelen. De végeredményképp megmenekül-e valami a régiből? Hol húzódnak az absztrakt határai? A terminus meghatározásához Gyenes Zsolt fotóművészeti könyvében találtam választ. Gyenes szerint az absztrakt fotográfiában még létezik az a kapcsolat, mely a fotót a megnevezhető világhoz kapcsolja. Ha ez a kapcsolat és a beazonosíthatóság elveszik, akkor többé nem az absztrakt, hanem a tiszta fotográfia területére érkezünk. De hogy ez a kapcsolat valaha is elveszik-e, arról majd győződjenek meg a kiállítók saját oldalaikon közzétett képei révén, most pedig időzzenek egy keveset a kiállított műalkotások előtt.

Szeretettel ajánlom Rajczi János képeit, ahol a fény-árnyék erős kontrasztja még őrzi a képzőművész szemléletét, és ahol a strukturalizmus stílusjegyei szerint a forma és szerkezet az ábrázolt tárgy felismerhetőségének ellenében dominál. János a többszörös egymásra montírozással fotográfiáin a fent említett absztrakt hatást erősíti.

Szeretettel ajánlom Pénzel Péter alkotásait is, ahol a képzőművész különböző színekkel, színárnyalatokkal való próbálkozásaiból megszületik a káprázat, de az eltérő képek társításából új kapukat is nyit a szürrealizmus felé. Mindezt a Sodródás című alkotás képes alátámasztani.

Végül, de nem utolsósorban kérem, vessenek egy pillantást Bronzbogár képeire is, és hagyják, hogy az alkotások hangulata átjárja és megszólítsa lelküket. Bronzbogár szürrealisztikus fotóin a szürke tónusú, homogén háttérből szépen kiemelkedik a téma, mely első látszatra egy feszült, szorongásokkal teli rémálomhoz hasonlít, ugyanakkor mégsem borzadunk el tőlük. A negatív utópia irányába húzó hatások mellett ugyanis szépen megfér a metaforikusság, lassan felfigyelünk a képek mögött megbújó gyermeki játékoságra, aztán látjuk, hogy belső indikátoraink színe is változik. Mert bár elsőre úgy véljük, hogy a kép keserűséget áraszt, mélyen mégis dobog benne valami gyermeki, valami játékos, valami elemi.

Ezekkel a gondolatokkal indítom most útra Önöket, hogy a saját szemükkel győződjenek meg a kísérlet sikeréről, de azt gondolom, hogy nem fognak csalódni. Kíváncsi vagyok, hogy az itt fellelhető képek között találják meg kedvencüket és érezzék nagyon jól magukat. Nagyon köszönöm a figyelmet!

*(Elhangzott SZINT - Objektív arány c. fotókiállítás megnyitóján,
2016. április 14-én a soproni Búgócsiga Akusztik Gardenben.)*

SZÍNEK ARBORÉTUMÁBAN

Kedves Művészetkedvelők! Szeretettel köszöntjük Önöket a Ferenczi Művelődési Házban, melyet a kiállító művészek most a Fertő-táj arcainak színes arborétumává változtatnak. Arborétummá, ahol a bogáncsok és füvek nem csak mostohák, és ahol festmények és fotók képében jól megfér egymással a terem két oldalán a Fertő-táj mikro- és makroélvilága.

A cím ugyan kedvesen cseng, egy kérdés azonban foglalkoztat: Mitől lesznek varázslatosak a bogáncsok és füvek? Vagy a Fertő-táj?

Válaszokat keresve indultam feltérképezni a tárlatot. Kérem, engedjék meg, hogy megosszam önökkel gondolataimat – először Rajczi János képei kapcsán.

Az ifjabb Rajczit úgy érzem, nem kell bemutatnom, hiszen már ismerik; itt él, itt alkot, itt dolgozik a tájházban. Jóllehet az adatbázist már csak aprócska részletekkel tudom kiegészíteni, mint hogy 1979-ben született Mosonmagyaróváron, tanítványa volt Sz. Nagy Sándornak, Kaposváron szerzett művészeti tanulmányaival a festészet és grafika szakavatottjává vált. Önállóan és társkiállítóként is szerepel a képzőművészeti társaság tagjaként, legutóbb pedig a SZINT Kortárs Művészeti Csoport bemutatójában láthatták immáron absztrakt fotográfiáit. Ezen a tárlaton azonban tájképekkel, életképekkel szerepel, melyek sajátos hangulatukkal, időtlenségükkel ragadják magukhoz műélvezőjüket.

Ahogy említettem, Rajczi a táj makroélvilágát eleveníti meg, és ha közelebből szemléljük a tárlat anyagát, akkor láthatjuk, hogy akárcsak a helyszínek, úgy az évszakok is különböznek az egyes képeken, melyekből most csak hármat szeretnék kiemelni.

Elsőként tekintsük meg a Nyárban pompázó Fertő-táj címet viselő képét. A festmény egyik különlegessége, hogy kifejezetten erre az alkalomra készült, de más szempontból is érdekes lehet. A rendezett képi világ elemeiként felismerjük a tavat, vagy inkább a tó mocsárvilágát, a végtelennek tűnő rónaságot, körülötte a nádassal, valamivel távolabb a part menti fákkal. Egészen távol pedig ott magasodik a Soproni-hegység, aprócska jelzésével a tévétoronynak. És a szakavatott szem már tudja: topográfiailag ugyan sántít is a megelevenítés; mégis, egy idegen számára ez adja meg a bizonyosságot – ez a Fertő-táj. És talán számunkra is ezért olyan kedves ez a már-már kollázs-szerű festmény, mert szerepel rajta minden, amitől ez a vidék számunkra is az, ami. Otthon vagyunk. Részben ezért lehet varázslatos. És mert a nemzeti tájvédelem nem csak a vizeket és a nádaszt veszi féltő szárnyai alá. A mocsarak, lápok, tavak világa mellett életközösség az erdő egészen a hegyek tetejéig. A kép alsó részéről a pipacsokkal borított mező és felülről a sötétzöld színekben pompázó hegyek mintha átölelnék ezt a kis vidéket – téve ezt a Rajczitól már megszokott, tipikus, sajátos színvilággal, akril technikával. És ha még közelebb lépünk, akkor még egy dologra felfigyelhetünk. A képen valójában a festőpaletta összes színe megtalálható, amely így megint csak a teljesség érzéséhez ad hozzá. Íme, a varázslatos Fertő-táj.

Ezen munkájához hasonló, szinte testvérképe az előzőnek a Fertő-part címet kapott alkotás, ezért is kerültek éppen egymás mellé a kiállításrendezés folyamata során. A napszak itt már alkonyat, a távolban – világos, hősapkás tetejükről következtetve – idegen ormok magasodnak, a tó vizébe pedig mintha zöldes, algás szín

keveredne. A színvilág azonos, csupán a kidolgozás gyérebb. Talán távolságtartás? Irónia? Mindezen impressziók vezetnek minket a következtetésig – ezen a vidéken már bizonytalanabban mozgunk, vele szemben távolságtartást gyakorlunk. Ezt az idegenséget, feltehetően az osztrák oldal idegenségét a mű alsó tartományából a képi tartomány közepéig, valamit a felhők vöröses színei igyekeznek kompenzálni, és így a szépen kiegyenlített színekkel való válik teljessé az idézőjelbe tett kép, miszerint „a folyónak is két partja van”.

A harmadik festmény a Kertek alatt címet viseli. Itt már a nemzeti park tájegységei mellett megjelenik a falu, egy újabb életközösség. A színvilágból kiindulva az uralkodó évszak az ősz, de mindenesetre a nyárutó, az aratás, betakarítás időszakával. A képi elemek elrendezését tekintve egyfajta impresszió benyomását kelti – nem hagyományos tájkép, egyfajta kiragadása a jelennek, ami inkább a fénykép sajátossága, bár ezen a téren magának a festészetnek is megvannak a maga előképei és úttörői. Mindezek ellenére is életszerű alkotás – hiszen a túlzott rend ellenében a kerítés dűledezik, itt-ott hagy némi javítanivalót maga után. A mű ugyan részletgazdagon kidolgozott, de igazi mozgalmasságához csak egyetlen dolog hiányzik: az ember!

Most pedig helyezzük át tekintetünket a terem másik oldalára, ahol Rochus Gratzfeld művészi szemmel készült csodálatos természetfotói hirdetik a Fertő tájvédelmi területének sokszínűségét. Herr Gratzfeld neve sem idegen a sarródiak előtt, hiszen már ő is évek óta tagja közösségüknek. A multikulti művész, a Salzburgi Egyetem gazdaság- és társadalomtudományok tiszteletbeli docense, fotóművész Rochus Gratzfeld 1956-ban született Oberhausenben, Németországban, ahol tanulmányait is végezte. Itt kezdett éledni érdeklődése és affinitása a művészet iránt. Társával üzemeltettek művészeti irodát, és tevékenységük középpontjában a kelet-európai művészet állt. Sokfelé járt-kelt a világban, de kis hazánkhoz baráti kötelékek és párjának magyar gyökerei fűzik. Azt vajon tudták, hogy nem idegen előtte az installáció, a happening, a multimédia, a graffiti, az írás műfajai sem? Azonban minket most mégis a légyszárúakról készült alkotásaival csábított ide, s mely kiállítást hazánkban immáron negyedikként jegyzi.

Rochus fotográfiáin a mező köszön vissza – a perspektívából és nézőpontból, ahonnan eddig sohasem láthattuk, és amelyből a mostohákként gúnyolt bogáncsok és vad növényzet is megszeli, szerethetővé válik. Szépek a témakiemelések, a jól megválasztott kompozíció, az élénk színvilág. A szokatlan nézőpontnak köszönhetően pedig néha meg is torpanunk, vagy éppen elcsodálkozunk. Tényleg ilyen volna? – kérdezhetnénk ezt a növénytől, akit más esetben dohogva, fintorogva szabunk le ruhánkról. – Ez vagyok én! – mondaná magáról a Fertő-táj. – Ilyen vagyok én a színek arborétumában.

Valami csattanós végszót kerestem. Aztán megláttam az írást Rochus fényképe alatt. „A művészet megvásárolható, a bogáncsok és füvek maradandóak.” Elgondolkodtam. A magam részéről egyetértek, csak egyben módosítanék: szeretném, ha maradandóak volnának. Mert az alpokaljai táj, a Fertő élővilága a mi világunk, ez is mi vagyunk. Vigyázzunk rá úgy, hogy ebben a teljességében és szépségében adhasuk tovább a vidéket járó vándoroknak és az utóknak. Legyen ez a végszó, amivel a kiállítást ünnepélyesen megnyitom!

(Elhangzott 2016. július 1-én A mezők mostohái, avagy a varázslatos bogáncsok és füvek c. tárlat megnyitóján, Sarródon, a Ferenczi Művelődési Házban.)

PÓCZA IRMA

VÖRÖS RENÁTA KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÓJA

Tisztelet Megjelentek!

Kedves Kiállításlátogatók!

Kiállítás megnyitóra jöttünk, ami mindig ünnep!

Ünnep a művészeknek, és ünneppé lesz az által, hogy együtt vagyunk és az ünnep díszei a falakon látható munkák. Nem lehet MUNKÁNAK leegyszerűsíteni a látótakat.

Tartalmában van a GONDOLAT, ÉLMÉNYEK RÖGZÍTÉSE, A SZÍNEK ALKALMAZÁSA.

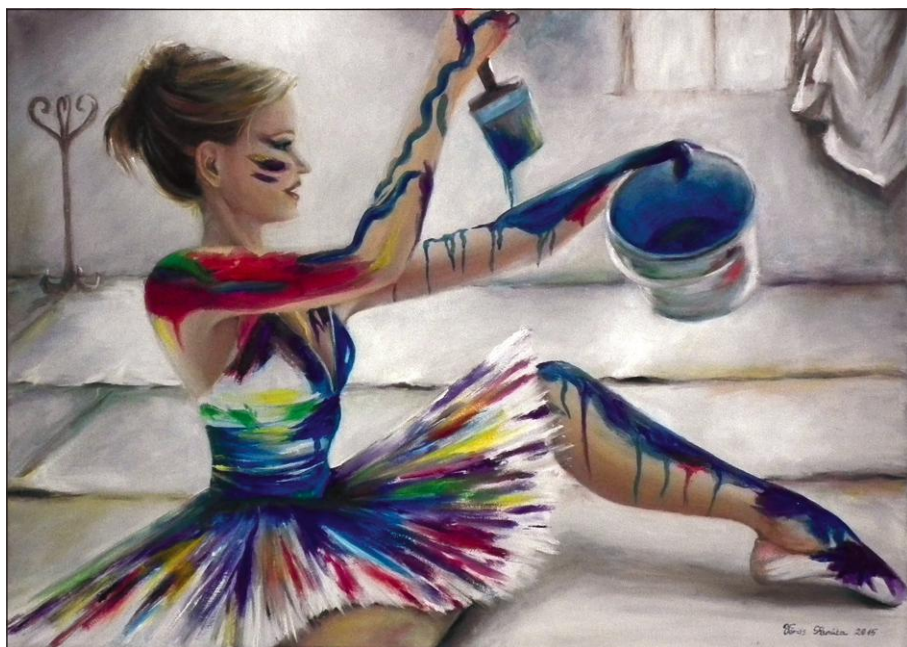
Kedves együtt ünneplő Rokonok, Barátok és a művészetet iránt érdeklődők!

Belépve a kiállítás környezetébe, színek, formák, hatások és különböző érzelmek formálódnak meg bennünk. Látni jöttünk valamit, amit be kell fogadnunk, hogy megértsük és szeressük.

Aki szeretettel fogadja ma az ünneplőket, VÖRÖS RENÁTA.

Sárváron született, általános iskolás és gimnáziumi éveit Sárváron töltötte, majd elindult az életbe, várták hivatások, városok. Elindult egy úton, amely egyenesen vezet, majd kanyarog.

Családalapítás, fészekrakás Sopronkövesden. Fészekben kis „fiókák”. Eddig szó sem esett képzőművészetről, Renáta sem gondolt rá addigi élete sorában. A második kisbaba születése után került a babaszoba falára egy fa, Lilliánna, a nagylány biztató-

Vörös Renáta: Színek

sára. Renátának inentől indult a festői, alkotói időszámítása. Nem csak a fa hajtásai szaporodtak, megszületett Rozina, Lilliánna és Bálint mellé.

Képeskönyvek, rajzok, mesék, festett figurákkal, álmok, ezek mind felkerültek a falakra, ameddig volt szabad felület a színes mesefiguráknak, képeknek. Üres falfelületek más családoknál is vannak! Közben észrevétlenül kerültek érdekes gondolatvilágú festmények a vászonra, lemezre, amely már nem a gyerekek mesevilága volt. Fotókról, másvalaki látásmódja után, ezek már komoly alkotásoknak számítottak. Ötletszerűen dolgozott különböző festőanyagokkal és technikákkal. Renáta mondja: a színek világa soha sem mehetett a forma kárára. Nem műteremben dolgozik, ha jön a gondolat, a gyerekek között, a nappaliban a földre kiterített vásznon, papíron folyik az alkotómunka. Mellette már mindenkinek jut lehetőség az alkotásra.

Első bemutatkozása a sopronkövesdi alkotótáborban volt. Látva az ott alkotó festők világát és a technikák alkalmazását, akkor érezte meg, hogy sokkal több lehetőség van a festészetben, mint amennyit eddig ismert. Ezen a ponton kerültünk kapcsolatba. Renáta kérdez, én tudásommal irányítom és mutatom a lehetőségeket. Meg kell tanulni látni. Ezen indultunk el.

Nem csak látni, nézni is kell, és ha a lényegre nézzük, nem kell látnunk, csak átgondolni, mi a helyes „megfogalmazás” a témához.

Ösztönös tehetsége pozitív gondolatvilággal párosul. Ez az a hajtás, ami már bokrosodik.

A falakon választékos képanyag. Amit látunk: allegorikus arcok, amelyek a festő gondolkodását mutatják, valamint a téma misztériumát. FÖLD, VÍZ, LEVEGŐ, TŰZ: hideg, meleg színek világa, befelé figyelés, a környezet gazdagsága vagy visszafogottsága.

Női, férfiarcok, portrék, melyek gondolatokat, érzelmeket fejeznek ki. Sötét háttérben aligfényekkel, vonalakkal. Majd a nagy anyuképp kislánya arcával. Mozdulatok a test különleges megformálásával. Egy régen vágyott római utazás nagy élménye a márvány képcsoport vászonra festésének megvalósítása. Csodálatos találkozás Bernini szoborcsoportjával, igyekszik visszaadni a Mester finom emberábrázolásának részletét, ugyanakkor feledteti velünk a vásznon a márvány hidegségét – és ez mind a szépségről szól. Kellemes, üdítő látvány egy félreeső kertrészlet, mellette a gondozott meditációra alkalmas mediterrán szeglet, és a bánfalvi lépcsősor pusztuló szobrainak világa. A NŐ című kép egy próbababa, kalappal, színekkel, foltokkal, a Nő minden hiúsága, szerethetősége, vidámsága benne rejlik. Pedig csak egy próbababa! A fehér porcelánokból összeállított csendélet – nem fehér, mégis a festő látatja a kép egységes fehérségét. A telefonok, tangóharmonika, képkeret kép nélkül, mind életünk részei. Hiába van a fotel lába a cipőkínálat mellett, egyik sem passzol rá! Hétköznapi dolgokból csendéletek, kompozíciók.

Kellenek ilyen szórakoztató összeállítások, ami a gyakorlás és gyakorlás. Szorgalma hihetetlen, töretlen és utánozhatatlan. Ajánlom figyelmükbe a részleteket és a megoldásokat.

Beszélgéseinkből kialakult egy szófűzés, Renáta alkotói tevékenységére.

FAKANÁL – ECSET

Az élet több szálon fut. Nem hagyhatom ki az anyukát, aki nem csak a vásznon alakít maradandót, de az őt támogató, biztató család, a körülötte forgó, vele festő gyerekek igazi kiegyensúlyozott, vidám pajtása. Vidámság, életszeretet, pozitív gondolkodás sugárzik a lényéből és ugyanezt találjuk a festményein.

Renáta megfogalmazásában: ez egy üzemmód, amiben a kapcsolókat arra kell állítani, ahol szükség van rá, ha úszik a ház, akkor oda kell a segítség: egy közösségben mindenki mindent vállal. Utána marad idő a festésre.

Örülök, hogy együtt lehattunk és egy jó úton gyalogló, tehetséges emberrel találkozhattunk, aki festményeivel és egy kellemes délelőttel ajándékozott meg bennünket.

Gratulálok! Örömmel tölt el a Renátával való közös munka élménye!

Köszönöm megjelenésüket, a kiállítást megtekintésre átadom Önöknek.

(Elhangzott 2016. május 8-án a Várkerület Galériában.)

„PILLANATKÉP” CÍMŰ JUBILEUMI FOTÓKIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJA

Tisztelt hölgyek, urak, művészetbarátok, pályatársak, családtagok, sokféle vendégek!

Az állandóan és mindenben fanyalgó polgártársaink szerint soha semmi figyelemre méltó és igazán fontos nincs Sopronban, ha pedig mégis van valami, akkor az neem jó, mert miééért ekkor és miért nem akkor, miééért itt és miért nem ott, miééért így és miért nem úgy, miééért nem kisebb vagy miééért nem nagyobb, és különben is: nem is igazán fontos, nem is elég érdekes stb. Bezzeg Ikszben vagy Ipsziloban, ahol ő tavaly nyáron járt, vagy ahol a sógornője lakik, ott igen... Példát vehetne róla Sopron városa – értsünk azon bárkit vagy bármit.

Zárójelben jegyzem meg (nem tudom, hogy az ilyen fordulattal kezdődő szóbeli neki-lódulásokat írásban ténylegesen is zárójelbe kell-e tenni...), hogy a napokban ér véget a Torony Galériában Kádár Katalin grafikusművész izgalmas kiállítása, velünk szemben, a tér túlsó oldalán, a Festőteremben három napja nyílt meg Fehér László festőművész különös-különleges kiállítása, a Fő téri Fabricius Galériában még a hónap végéig láthatók Sulyok Gabriella grafikusművész gyönyörű munkái, a Lábasházban holnap délelőtt nyílik a XX. Érembiennále díjazottainak kiállítása, s itt, a Munkácsy-teremben, ezt a tárlatot megelőzően lehetett megtekinteni a Hertay Mária grafikusművész alkotásaiból válogatott gazdag anyagot. Hogy csak a kiállításokat említsem. Mert még szóba hozhatnám a Soproni Ünnepi Hetek tegnapi programjait is (a Folkfest nagyszerű kavalkádját a soproni néptáncsoportokkal, a Makám-koncerttel), vagy az előttünk álló hetek művészeti eseményeit (megérdemlik a népszerűsítést): a Varázsfluvola-előadást a megújult-megszépült Barlangszínházban, a jövő hétről a Múzeumok Éjszakáját, a Nemzetközi Fúvószenekari Találkozót, egy héttel későbből Boban Markovičot, a Budapest Jazz Orchestrát, a Soproni Horvát Napokat, a „Rejtett udvarok rejtett kincseit”, a keltaünnepet a Várhelyen..., nem sorolom, nézzék meg a programfüzetben, és vigasztalják kicsit a fanyalgókat.

Ambrits Tamás - Szerelem

Hainer István - Fent 2

És akkor, kedves mindannyian, itt is van most valami: vajon fontos-e, vajon érdekes-e?

Tennék egy bátortalan kísérletet az igenlő válaszra.

Időben szólok, hogy fogok idézeteket használni. Sokat.

Kezdjük Ansel Adamsszel (akiről még a későbbiekben ejtenék szót): „Minden fényképen mindig van két ember. A fényképész és a néző.”

Szíveskedjünk rajta kicsit elmélázni, és folytassuk néhány ténymegállapítással.

Egy: Tizenöt éves a Soproni Fotóművészeti Kör.

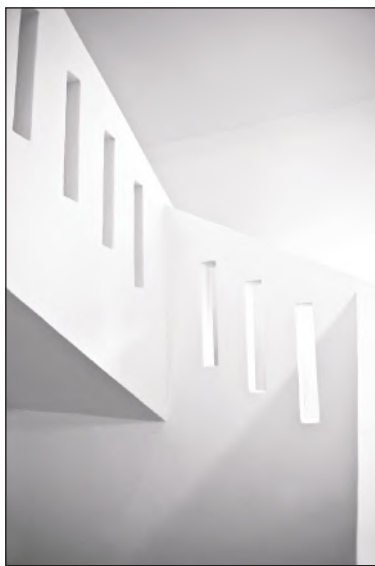
Kettő: Ilyen reprezentatív és ilyen sok alkotást, illetve alkotót bemutató fotókiállítás még nem volt Sopronban. (Nem alábecsülve ezzel a szintén sok alkotót felvonultató, rövid ideig tartó szabadtéri fotótárlatok szerepét, fontosságát, értékét.)

Három: „Te leszel a párom.” – Nem vicceskedem. Az itt látható képek alkotói ugyanis a privát önmeghatározáson túl nyilvánvalóan a csoporthoz, a csoportjukhoz – a „Körhöz” – való tartozás szakmai és ünnepi tudatával jelennek meg a kollektív tárlatokon, például most, és persze heti rendszerességgel – ha jól tudom – a Gambrinusban vagy a Deákban, a körri tagok okos gyülekezetében is.

Négy: Azt hinnék, hogy: „mély lélegzetet...” De nem. Vagy akár. Ugyanis nagyon elegáns, gusztyusos, szép tipográfiájú és igényes nyomdai kivitelezésű katalógussal örvendeztették meg a kiállítás látogatóit – és persze saját magukat.

Öt: Nem vagyok esztéta, művészettörténész, fotóművész, újságíró, hanem vagyok a kiállítás megnyitására szóló felkérést baráti invitálásnak tekintve: „örülő ember”. Legalábbis ezt gondolom ma a dolgomnak. Egyébként a meghívón feltüntetett nagyon komoly hivatalos minőségemben is. Ezt csak az önök velem kapcsolatos elvárásait illetően gondoltam megjegyezni.

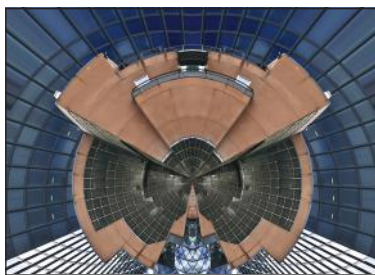
Hat: „Fényképezni mindenki tud.” Ide pont-pont-pont, kérdőjel, felkiáltójel jön. (Ha lenne olyan, akkor: felháborodójel. Az emotikonok között van ilyesmi, de az még nem vonult be a hivatalos írásjelek listájába.) Most tényleg mondhatjuk: „leszakad a pad”.

Hajdú László - Lépcső

Herr József - Piaci dolgok

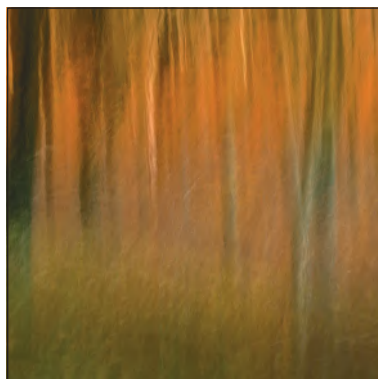

Horváth Tamás - A gyár ahol élek

És akkor vegyük kicsit részletesebben ezt a hatot. („Vegyünk egy kúpot...” – mondja Steinmann „A jó tanuló felel”-ben Karinthy-nál. – Csak az idézetszaporítás kedvéért.)

Egy. Tizenöt év. Az mennyi? Sok? Vagy kevés? Az idősebbek emlékezhetnek a Kazal László énekelte Szenes Iván-slágerre, mely szerint „Tíz perc az nagy idő, Elemér”. (Idézet.) Az Eleméért leszámítva ez a sláger jelentős filozófiai mélységeket megjárva mutat rá általában a viszonylagosságra, de főleg és pláne konkrétan az IDŐ viszonylagosságára. A Magyarországon az elsők között alakult, az idén 110 éves Soproni Fotóklub történetével egy tizenöt éves társaságé nyilván nem vetekedhet. Azonban – klasszikusra támaszkodva – hadd idézzem (idézet), hogy mit mondott Gorcev Iván a leendő apósával folytatott, bensőséges hangulatú verekedése során Rejtő Jenőnek A tizenégy karátos autó című klasszikusában: „Az én koromban ön sem lehetett öregebb nálam.” Csak látszólag vicceskedem ám, ugyanis azt szeretném jelezni, hogy egy művészeti csoport életében másfél évtized mindenki mástól és mindenki más korától függetlenül komolyan veendő idő, amelynek elteltével – kivált, mert kerekforma az évforduló – érdemes számot vetni múlttal, jelennel, messze jövővel.

2001 októbere óta számítjuk tehát ezt az időt; ez saját időszámítás, ehhez kell mérniük magukat és nekünk ehhez kell mérnünk őket. (A saját időszámítás kapcsán jut eszembe, hogy évtizedekig nem tudtam, hogy az amerikai háborús filmekben az időpont-megnevezéshez használt „ZULU” az egy ún. koordinált világidő, olyan katonai-tengeri izé, szemben a CET-tel, ami meg a közép-európai idő; az UTCF-08-ról, az „alaszakai nyári időről” pedig szó se essék.) Tehát a saját időszámítást aszerint kell nézni, hogy hol vagyunk mi az időskálán. Horváth Endre kezdeményező-alapító, Ujvári Gábor, G. Nagy László, Hajdú László, Kránitz András például 15 évre tekinthetnek vissza; van, aki pedig csak egy-két évre. Hogy aztán mi számítson hagyománynak vagy közmegegyezésnek, az részben a visszatekintő elfogadás, részben az előre tekintő szándék és akarat kérdése. Szóval van, aki azt mondja, hogy bizony a tizenöt év nagy idő, és van, aki azt, hogy „nekem nyolc”. (Most vicceskedni szándékoztam.)

Kiss Péter - Impressziók 3

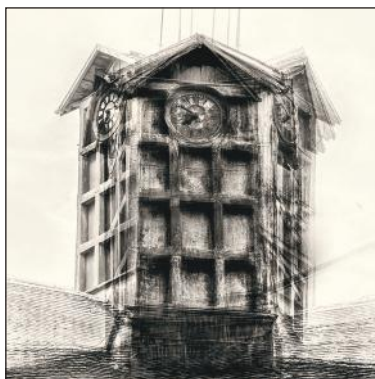

Kránitz András - Botanik 2

Mayer Kornél - Rémálom2

Kettő. Ez a kiállítás a város legújabb és legrepresentatívabb kiállítótermének elegáns, hatalmas terében azt is üzeni, hogy a soproni fotóművészet a korábbi háttérbe soroltság (másodrendűség?) után előrelépett. Mondjuk, hogy a helyére került? Érdekes volt hallgatni az Őszi Tárlat megnyitóján és a rá következő napokban, hetekben a méltatlankodókat, akik ugyancsak nehezményezték, hogy a fotók „belopakodtak” a hagyományosan festményeket felvonultató éves soproni művészeti tárlatra, sőt – „Oh! irgalom atyja, ne hagyj el!” – a főfalon kaptak helyet. Tekintsük tehát ezt a kiállítást áttörésnek.

Molnár Zoltán - Időtálló

Három. A „KÖR”-höz való tartozás. Azon lépünk túl, hogy ki és mitől fotóművész. Hogy valamilyen szakirányú végzettség, vagy valami kvantitatív dolog, például a kiállítások száma, vagy a pályázatokra, kiállításokra befogadott, zsűrizett képek száma, vagy valamelyik hazai vagy nemzetközi szervezet általi befogadás, taggá válás teszi a művészt, vagy valami más. Mondjuk, az utókor? Vagy az önelnevezés? Nyilván ez a legkevésbé, bár vannak, akik kihasználják a névjegy gyenge ellenállását. Mindegy. A körnek vannak „hivatalos” fotóművészei, akik ha befogadják, elfogadják a többieket, akkor – ahogy szokták mondani –, annyi. Nyilván tudják, mit csinálnak. (Ez nem ironikus szándékú mondat volt.)

Németh Béla - Remény

Ennél érdekesebb – bár sok szót erre sem akarok szánni –, hogy a különböző körök, csoportok mikor és miért jönnek létre.

Miközben mindenki igyekszik valamilyen módon definiálni és a mesterségbeli tudásával összhangba hozni a világlátását, emberi, erkölcsi, politikai, esztétikai meggyőződését vagy impresszióit, aközben – a ritka kivételeket leszámítva – érzi, hogy „csak másban moshatód meg arcodat”. Mintha a csoporton belül könnyebben tudnánk megfogalmazni azt, amit a csoporton kívülieknek mondandók vagyunk. Egy vagyok közületek-közöttetek, de én én vagyok.

Most ez a megfogalmazás annyira komolyra sikerült, hogy egy Sándor György-idézzel oldanám az intellektuális feszültséget. Ezt mondja-írja a Nézeteltérítésben: „Tisztelt Szerkesztőség! Nem vagyunk egyformák című cikket olvasva: magamra ismertem. Én is nem vagyok egyforma.”

Kéretik rajta kicsit elmélázni. Abba nem akarok belebonyolódni, hogy a társaságok, csoportok, körök, egyesületek, satöbbik általában

Németh Csaba - Zuhany

valamivel és/vagy valakikkel szemben, „ellenében” szoktak létrejönni – gyakran az eltérő erkölcsi állásfoglalást, más formanyelvet, más-fajta életérzést, más minőséget hirdető-meghirdető kiáltvány kíséretében.

Példa rengeteg van minden művészeti ágban: az „Orosz Ötök” (novátorok), Muszorgszkijjal, akik az orosz nemzeti romantikus zenei stílus mellett törtek lándzsát a nyugat-európai stílus képviselőivel szemben; vagy a „Nyolcak” magyar avantgárd festői a múlt század első évtizedeiben; vagy a „Kilencek” magyar író-költő csoportja, az 1969-es híres Elérhetetlen föld című antológiájának szerzői. Vagy – hogy el ne felejtsem az ígért Ansel Adamst – ő és társai például a szűk blendére utaló nevű „F64-es csoport” tagjaként a részletgazdag fényképi ábrázolást tűzték zászlajukra.

Hogy a Soproni Fotóművészeti Kör milyen elveket, gondolatokat, szándékokat fogalmaz meg, amik alapján valami mást gondolnak a fényképezésről, a világról, magukról, másokról, satöbbi, az az eddigi megnyilatkozásaikból – például e katalógus bevezetőjéből – nagyrészt kiolvasható. Nekem ezt bogozgatni nem feladatam.

Mindenesetre a csoport, a valahova tartozás az alkotók számára szinte elengedhetetlen. Idézet következik Henri Cartier-Bressontól: „Az első 10 000 képed a legrosszabb.” Megfontolandó gondolat: erre magadtól nem biztos, hogy rájössz, ezt a csoportod mondja meg neked.

Négy. A katalógus a kör minden tagját – szépen, betűrendben – és mindegyikük három-három alkotását mutatja be, a munkák zöme e kiállításon is látható. Az összeállítás – miként a falakon látható 64 kép is – sokféle dologról árulkodik.

Egyrészt valamennyire visszatér annak a tizenvalahány tematikus kiállításnak a világa, melyeket az elmúlt években Sopron különböző kiállítóhelyein – a Lisztben, a Torony Galériában, a Bánfalvi kolostorban, a Rondella falán és másutt láthattunk. (Emlékeztetőül néhány téma: Zene, Vers, Sopron, Arc, Hommage a’, Konzum terror, Gótika, Street, Minimal, Geometria.)

Másrészt érdekes látni azt a sokféleséget, ami a választott témákban, az alkalmazott technikában, a világ jelenségeinek szemléletmódjában, a követett irányzatokban, illetve alkotóikban megnyilvánul. Tetten érhető bennük-rajtuk vonzalom a konstruktivizmus, a szürrealizmus, a minimalista, a mindenféle absztrakt vagy akár

Pócza Gábor - Cím nélkül

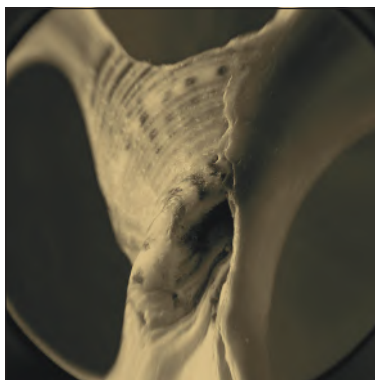
Simon Tibor - Marokkó 1

Soltész Boglárka - Megfelelés

a szociografikus iránt; lírai és drámai megfogalmazások váltják egymás színesben, fekete-fehérben; egy pillanatra René Magritte kacsint ki egy képből, egy másikból Reich Károly vagy Szász Endre; a „hagyományos” életlen-maszatos-pasztellessel gyémántkeménységű fotográfika néz szembe.

Egyébként hogy kinek vagy minek mi az előképe, vagy hogy melyik kép kinek mit idéz fel, az önmagában nem jelent semmit. Jöjjön ide egy idézet a zseniális Jim Jarmuschtól: „Semmi sem eredeti. Lopj bárhonnan, ami inspirál vagy felkelti a fantáziádat. Fogadj be régi filmeket, új filmeket, zenét, könyveket, festményeket, fényképeket, verseket, álmokat, véletlen beszélgetéseket, építészetet, hidakat, utcai feliratokat, fákat, felhőket, vízformákat, fényeket és árnyékokat. Viszont csak azokat nyúld le, amik tényleg közel állnak hozzád. Ha így csinálod, az egész (amit összelopsz) hiteles lesz. A hitelesség felbecsülhetetlen; eredetiség meg nem létezik. Azzal ne is törődj, hogy eltitkold, honnan loptad – inkább örülj neki, és hirdesd, ha gondold. Mindenesetre mindig emlékezz, mit mondott Jean-Luc Godard: »Nem az a fontos, honnan, hanem hogy hová használsz dolgokat.«”

Ujvári Gábor - Csiga

Öt. Újra be- és kijelentem, hogy itt nekem semmilyen műbírálói feladatomban nincs, azonban egy észrevételt engedjenek meg – önök is, a kiállítók is. A szelfi-összeállítás – bármennyire érdekes és különös, mintha kicsit elnyomná, letompítaná a körben, a falakon levő képek vibrálását. (Bár én a szelfiről is kicsit mást gondolok – erről Ujvári Gáborral hosszasan beszélünk, és ő persze megint mást gondol –, én inkább a szelfi és az önarckép közötti valamit látom benne, amit megfelelő elnevezést nem találván, most ideiglenesen „izének” neveznék.

Hat. „Fényképezni mindenki tud.” Ez a legórjítóbb mondatok egyike, amit fotós hallhat. „Csak a gombot kell nyomni, aztán a sok kép közül ki kell választani a legjobbbat.” Ilyen bornírtságokat a festők is hallanak, miszerint: „ilyent én is tudnék” (esetleg „tudnák”), de az őket így módon véleményezőket némileg óvatosabbak, mert egyikük-másikuk emlékezetében valószínűleg olykor földereng az általános iskolai rajzóra, amikor a vízfesték nem úgy és nem arra folyt meg, amerre ők szerették volna. De a

G. Nagy László - Szobák

gombot, az exponológombot, azt mindenki és nagyon, és már mehet is a facebookra, és már röpül is a komment: „Gyönyörű! Te csináltad? Hol voltatok? Csini vagy! – Köszike!”

Erről több mondandóm nincs, úgyhogy jöjjön inkább két idézet. Az egyik Lucien Hervétől (aki Elkán Lászlónak született): „A fotó arra hivatott, hogy felrzza a képzelőerőt, nem elég, ha csupán emlékeztetőül szolgál.” A másik Munkácsi Mártontól való: „Végül, és mindenek felett, csak akkor lehet jó képet készíteni bármilyen műfajban, ha a kép mögött van gondolat, spirituális és intellektuális koncepció arról, amiről a kép szól. Ahhoz, hogy az ember jó zsánerképet készítsen, egy kicsit költőnek is kell lennie, mert a képet költői és spirituális tartalommal kell megtölteni. A portréfotósnak egyben pszichológusnak kell lennie. A tájképfotográfusnak festőnek. (...)”

Tisztelt vendégek!

A kiállítás címe: „Pillanatkép”. Tekintsük tehát mi is annak: egy tizenöt éve zajló történet egy pillanatának, amit – köszönhetően a maradandóságot biztosító katalógusnak és a digitális emlékezés technikai lehetőségeinek – évről évre és évtizedről évtizedre összevethetnek a kör mostani és jövőbeni tagja, valamint Sopron város látogatóközönsége.

A kiállítást megnyitom – mindjárt, csak előbb hadd olvassam fel Jerzy Kern versét, nem kis részben azoknak üzenve, akik szerint fényképezni mindenki tud, hiszen csak a gombot kell lenyomni. A remek fordítás Rab Zsuzsáé.

A zsiráf a fényképésznél

Fénykép kellett a zsiráfnak,
fényképészhez ment vasárnap.
– Le tud engem fényképezni?
– Kérem!
– Szépen tud ön fényképezni?
– Szépen.
– És a képet most csinálja?
– Nyomban!
– Van-e hozzá masinája?
– Ott van!
– Nem fog a kép elmozdulni?
– Kár izgulni!
– És elférek majd a képen?
– Csak a fele fér rá, kérem.
– S mi lesz a másik felemmel?
– Hát, azt majd külön veszem fel.
– De remélem, nem lesz drága.
– Két kép ára.
– Hátha elférek egy képen!
– Semmiképpen!
– Nos, ha másképpen nem megy: rajta!
Csett: a lába.
Csett: a torka

– Kész!
Fél meg fél az egy egész.
Uram, roppant vonzó rajta!

(Elhangzott 2016. június 18-án a Munkácsy-teremben.)

Szerkesztőségünk tisztelettel köszönti a 15 éves Soproni Fotóművészeti Kör tagjait.

EXPERIMENTÁLIS FESTÉSZET – A TERMÉSZET MINT AZ INSPIRÁCIÓ LEGGAZDAGABB FORRÁSA – BOTTICELLI ÚJRA

AZ ALKOTÓTÁBOR ZÁRÓKIÁLLÍTÁSA ELÉ

Mit éreztem, amikor Firenzében, az Uffizi képtárban Botticelli „Tavasz” és „Vénusz születése”, azaz eredeti nevén „Érkezés Ciprusra” című képeit megláttam?

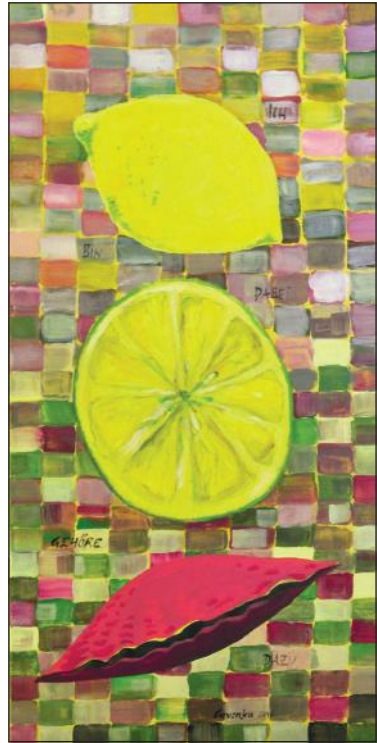
Az hiszem, elvarázsolódtam a reneszánsz mesterének szubsztilis vonalaitól, a színek pompájától. A művész 1444/5–1510 között élt, 16 évesen ment Filippo LIPPI műhelyébe tanulni. Amikor Lorenzo Medici II Magnificótól megbízást kapott a „Királyok imádása” elkészítésére, saját arcképét tudatosan ráfestette – „Hozzá tartozom!” és a szép Simonna Vespucci-t megtisztelte...

Mindkét képen találunk esztétikumot, az első meztelen alakot az antik művészet óta, a három gráciát (kegyelem) a kék, a szemérmesség és a szerelem számára (ők őrzik a Hesperidák aranyalmait? vagy narancsait? citromjait?), egy leheletnyi erotika, idealizált természet, a természet mint az inspiráció leggazdagabb forrása, a tavasz istennője virágos ruhában, virágok a képeken, rózsák lebegnek szabadon a térben, és mint gyakori olaszországi utazó, ismerem a vadrózsákat, amelyek a mezőkön és erdőkben nőnek, felismertem a természetben a „rejtett formákat” – ahogyan John Ruskin nevezte és Jackson Pollock megértette, aki azt mondta: „Természet vagyok” és „Úgy festek, mint a természet” – természet, értelemmel szemlélve.

Alkotótáboraimban mindig más festőt mutatok be, és mindig a reneszánsz és modern, a realizmus és absztrakció között feszítem ki az újat, s emellett mindig utalok a régebbi korok „modern festőire”. És ezt az újat megpróbálom új ismeretekkel összekötni, hogy hidat építsünk, mert a realizmus és az absztrakció nem egymás ellentétei.

Ezért is fontos az experiment, a kísérletezés, hogy ne csak utánozzunk, hanem számunkra újat találjunk, akkor is, ha ez szokásainkat alapjaiban megrengeti, akkor is, ha ettől félelemérzetünk támad.

Azonban kísérlet és merészség, kockázat nélkül nincs haladás. Ezért a fantázia fontosabb, mint a tudás! (Albert Einstein)

Gerhard Cervenka: Jelen vagyok

(Elhangzott Sopronban, 2016. július 16-án a Várkerület Galériában.)

EXPERIMENTÁLIS FESTÉSZET * A TERMÉSZET MINT AZ INSPIRÁCIÓ LEGGAZDAGABB FORRÁSA * BOTTICELLI ÚJRA

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves Barátaim, Művészkollégák!

Az Experimentális festészet című nemzetközi festőtábor alkotásairól nagyon röviden szeretnék reflektálni. Az itt látható alkotások egyediek, összetettek, ezért nem szeretnék a művek közül egyet is kiemelni. Inkább engedtessek meg nekem, hogy általánosan az alkotásról, a műteremtésről és a művészetekről beszéljek.

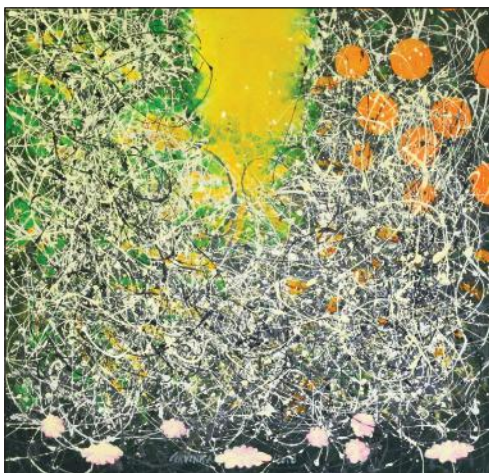
Mondhatnám, hogy a művészeti kritika másodkézből él, valamiről ír. Aki az elmúlt évtizedek művészeti kritikáit figyelemmel kísérte, vagy egyáltalán találkozott is vele, észre kellett vennie, hogy valami bizonytalanság uralkodott el rajta. Amelyekben nem a művek elemzésével, értékelésével, hanem különféle elhárítási mechanizmusokkal kíván élni.

Régebben a képzőművészettől nem kívántak többet, minthogy képmásokban és ábrázolásokban gondolkodjék. A méltatóktól csupán annyit vártak, a képmások tartalmát, a szimbólumok teremtő erejét vizsgálják, valamint a közönség számára megfoghatóvá, értelmezhetővé tegyék.

Ez a hagyományos művészeti érték fogalom az utóbbi időkben változásokon ment keresztül. Ez a változás nemcsak a művészetekben, hanem a világban is végbe ment. Ezekkel találkozhatunk a kiállítóhelyiségekben is. Az új művészeti változásokat új időperspektívába helyezzük. Ezek el vannak vonatkoztatva a pillanatnyi aktualitástól és csupán a kreativitás lett az elsődendő benne. Legtöbbször az így létrehozott alkotások az alkotó külső-belső képességeit, hangulatát rögzítik. A kezdő művész az kiszolgáltatott művész, aki nem tud biztosan semmiféle elégtételt szerezni magának.

Minden nyelv, a festészeté is a létezés szimbolikus reprezentációját gazdagítja, alakítja ismereteinket, felfogásunkat a világról. Sajnos az új nyelv szavait kezdetben nem értjük. Valaki nem is törekszik rá. A kép elemeinek dialógusát, az esetleg részekre nem is tagolható egész monológiát nem ismeri fel. A kereső művész, a próbálkozó elindul egy helyzetképből és egy egészen más alkotást hoz létre. Köszönhető a véletleneknek, a technikák keveredésének és viselkedésének.

Egy alkotótáborban létrehozott alkotások nem létezhetnek az alkotóközösség befolyásolásától mentesen. Az itt készült műveknél maga a közös alkotás öröme majdnem fontosabb, mint a létrehozott kész mű. Ezekben a képeken nem a racionalizmus dominál, hanem az élet felszabadító ereje, fiatalos és vidám boldogsággal fűszerezve. A reneszánsz

Gerhard Cervenka: Melon

és ezen belül Botticelli alkotásai nagyon jó intuícióval, ötlettel szolgáltak a képek tematikájához.

Jelen esetben Sopronban, a régi gazdanegyedben, egy hétig tartó közös alkotáson Cervenka Gerhard művész által vezetett tábor nagyon termékeny volt. Komolyan vették az alkotók a munkát, tevékenységüknek napi megfigyelője voltam. Láthattam, hogy mindennap szakmai megbeszélésben és értékelésben volt részük a táborvezető által.

Bizakodunk, hogy a kitűnő alkotói siker eredményként a tábor és azt követő kiállítás megszervezésére a jövőben is sor kerülhet itt Sopronban. Gratulálok az alkotóknak és vezetőjüknek.

(Elhangzott Sopronban, 2016. július 16-án a Várkerület Galériában.)

SZABÓ MIKLÓS

BAZSÓNÉ NAGY GABRIELLA „BEFEJEZETLEN ÉLETMŰ” CÍMŰ KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÓJA

Kedves Megjelentek, Kedves Művészetbarátok!

Nemrégem a kortárs zenéről hallgattam végig egy beszélgetést, amelynek során az alkotó – számomra újdonságként ható – gondolatot fogalmazott meg korunk komolyzenéjével kapcsolatban. Az a véleménye gondolkodtatott el, amely szerint a XVII. század végétől a XX. század első feléig – meghatározóan XIX. századi túlsúllyal – a zenének olyan kimeríthetetlenül gazdag és máig is izgalmas kincstára keletkezett, amelynek árnyékában napjaink zeneszerzője a közönségsiker reményével kevésbé kecsegtető, folyamatos kísérletezésre van rákényszerülve. A Bach–Beethoven–Bartók hármas pilér köré szinte minden felépült már, amely zenei magaslatnak nevezhető.

Mivel akkor már ez a kiállítás megnyitó is a fejemben járt, óhatatlanul felvetődött bennem, hogy vajon a képzőművészet is analóg helyzetbe került-e napjainkra. Nyomasztja-e annyira a gazdag és értékes múlt terhe a mai festészetet, grafikát, mint amennyire ez a zene társművészetében történik? Laikus vélekedésem szerint nem. Ezt nemcsak arra alapozom, hogy a modern képzőművészet nagyjai tudatunkban ugyanazon magaslaton helyezkednek el, mint a nagy elődök, hanem arra is, hogy ebben a művészeti ágban a sokfajta látásmód, a szerteágazó megoldáskeresés következtében az új utak könnyebben is kanonizálódtak. Itt a régi eszközkészlettel is lehet új művé-

Bazsóné Nagy Gabriella: Estefelé

szi kivetítéseket alkotni, és ősrégi témákat is lehet modern megoldásokkal elénk tární. Vagyis a színek és vonalak művészete a hangokénál szabadabbnak tetszik. Még egy gondolattal tovább toldva: minden alkotóművészet alapvető élménye, élesztője a szabadság – gondolkodásban, látásmódban, útkeresésben –, de különösen áll ez a képzőművészetre.

És ez az a pont, a szabadság kérdése, amelyhez – hangsúlyozom, laikus bevezetőben – el akartam jutni. Mert itt áll mellettem a művész, az alkotó, Bazsóné Nagy Gabriella, aki kollégám a Széchenyi-gimnáziumban; aki heti 23 órában rajz- és vizuális kultúrát, valamint mozgóképkultúrát és médiaismeretet tanít; aki egy érettségi előtt álló osztály osztályfőnökeként végzi nevelési és tetemes adminisztrációs feladatait; aki a pedagógus-életpályamodell bürokráciájának egy újabb állomásán méreteti magát alig egy hónap múlva. Emellett persze feleség és családanya is. Nahát akkor, hogyan is áll ő az alkotóművész szabadságával? Mit veszített és mit tarthatott meg ebből? Miképpen mutatkozik nála ez az egyenleg? A felelethez csak fogódzót ad az életút, a válasz azonban itt összegződik, e kiállítás anyagában.

Bazsóné Nagy Gabriella 1955. szeptember 19-én született Sopronban. A Fenyő Téri Általános Iskolába járt, ahol rajztanárra, Renner Kálmánné biztatására kezdett alkotni. 1974-ben érettségizett a Berzsenyi Dániel Gimnáziumban. Rázó József és Giczy János festőművészek szakköreiben dolgozott. A Szombathelyi Tanárképző Főiskolán diplomázott matematika-rajz szakon. Tanárai többek között Horváth János és a Munkácsy-díjas Szurcsik János festőművészek voltak. A Petőfi Sándor Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézményben kezdett tanítani, majd 2009 augusztusától a Széchenyi István Gimnázium tanára lett. 34 éves pedagógiai pályája alatt megyei tanulmányi versenyeken, országos pályázatokon szerepelt eredményesen tanítványjaival, díjakat vehetett át. Számtalan kiállítást rendezett egykori tanárok és alkotó diákok munkáiból. Oktatási projektekről, módszerekről tanulmányai jelentek meg nyomtatásban. Rendszeresen részt vett művészeti alapozó kurzusokon, tanfolyamokon itthon és külföldön. 1986 óta a Soproni Képzőművészeti Társaság tagja. Kollektív kiállításokon szerepelt belföldön, Ausztriában, Németországban, Franciaországban, Szlovákiában és Romániában. Első önálló kiállítása 1996-ban, Sopronban itt, a Várkerület Galériában volt.

„Művésztanár” – szoktuk ezzel a jelentéssűrítő összetétellel megnevezni az ilyen pályán munkálkodókat, akik pedagógusi hivatásuk mellett saját alkotói életműüket is építik. Talán nem is szerencsés itt, e kettős pályáiv kapcsolatára a „mellett” kifejezést alkalmazni. Hiszen nem csupán párhuzamosan haladnak ezek az ívek, hanem egymással kölcsönhatásba lépve, találkozva, egymást kiegészítve. Az alkotó – pedagógusi mivoltán keresztül – látásmódot, technikát ad át diákjainak, a diák pedig – tanárának ezt viszonzva – friss szemlélettel, egy-egy még ki nem bontott ötlettel segíthet az alkotónak. Hányszor láttam Gabit ujjongani tanulói egy-egy eredeti, ötletes megoldása felett! És hányszor tapasztalhattam tanóráin, hogy miként szabadítja fel a sablonos megoldások alól tanítványait, megadva ezzel nekik az alkotói szabadság örömteli érzését. Határokat nyit fel, falakat léptet át diákjaival, látókörüket tágítja a film, a fotó, a kevésbé gyakori képzőművészeti technikák kötöttségmentes alkalmazásával. Ez a benne lévő belső szabadság az, ami őt örökre fiatalos szemléletű alkotóvá teszi.

Nézzünk csak szét e kiállításon, hányfajta megközelítés, hányfajta kifejezőmód, hány út látható e falakon. S köztük, mint a lélek tükre, ott az ősküi templom fölött ragyogó nap mennyei fénye, a Meteorákat és a Szent Mihály-templom tornyát körül-

ölelő égbolt izgalmas végtelenje, a soproni cseréptetők pirosuló vitorlái, a csendéletek Van Gogh-i módon lobogó sárgái.

„Tárgy künn, s tenmagadban” – biztatja magát az élethosszig tartó alkotómunkára Mindvégig című – beszédes című! – versében az az Arany János, aki egyébként több művében kesereg várhatóan befejezetlen életműve fölött. „Befejezetlen életmű” – olvashatjuk e kiállítás meghívóján is. Hiszem, hogy az ilyen jubileumi tárlatokkal együtt járó belső számvetés nem a csalódottság felhangjával összegződik ebben a címválasztásban. Sőt, ellenkezőleg: éppen azt sugallja, hogy az életmű még nincs lezárva. Hiszen egy alkotói életmű befejezhetetlen a miatt az örök kihívás miatt, amit a valóság művészi tükrözésének számtalan lehetősége nyújt az arra érzékenyek.

Ezért kívánom Bazsóné Nagy Gabriellának, hogy soha ne érezze lezártnak pályáját, kívánom, hogy újabb és újabb alkotásokra készítse, újabb és újabb kísérletező utakra vigye őt a tanár énje mögött álló művész!

Magunk számára, kedves Vendégek, pedig azzal a reménnyel nyitom meg ezt a kiállítást, hogy a figyelmes szemlélődést, az alkotások hatását szép és maradandó élményként visszük majd innen haza. Köszönöm, hogy meghallgattak.

(Elhangzott 2015. november 8-án a Várkerület Galériában.)

AZ AUGUSZTUSI RONDELLA-TÁRLAT MEGNYITÁSÁRA

Tisztelettel köszöntöm vendégeinket immár 11. alkalommal itt a Rondellánál az augusztusi Rondella-tárlat megnyitóján. 11 éve rendezzük ezen a falon kiállításunkat, ahol is minden évben egy téma köré csoportosulnak a képek. Ebben az évben a cím: „Törölt fájl”

A „Törölt fájlokról” egy kis elmélkedés:

Kezdjük a barlangrajzoknál. De ne kezdjük, mert úgyis tudjuk, hogy azok egyedi példányok.

Inkább nézzük meg, hogy miért is ez a cím. Sokszor vádolták már a fotográfiát azzal, hogy nem egyedi képeket hoz létre, egy-egy képből rengeteg példányt készíthetnénk, ha akarnánk. Vannak persze kivételek, például a Polaroid...

Mi ezt a kérdést próbáltuk megválaszolni ezzel a kiállítással. A digitális, digitálizációs fotográfián belül hogyan lehet ténylegesen egyedi képet készíteni. Abban a digitális korszakban, ahol minden másolható, minden sokszorosítható, minden tömegsíthető, és ahol mindenhez egy fájl tartozik. A válasz egyszerű. Meg kell semmisíteni a fájlt, hogy a kép, ami arról készült, egyedi legyen, több ne készülhessen belőle. Ebből indultunk ki. Itt és most, aki ezen a kiállításon szerepel, az a szavát adta, hogy ezek a fájlok, amelyekről ezek a képek készültek, megsemmisítésre kerültek. Az adott szó mint tudjuk, kötelez, és ezzel mi sem vagyunk másként. Tehát amit itt látunk, azok olyan egyedi példányok, amelyekből már több nem is készülhet még véletlenül sem. Így a fotó is lehet végre egyedi alkotás.

Közben el lehet gondolkodni az alkotói motiváción is. Milyen képet hozzak? Olyat, amit sajnálok örökre kitörölni, vagy olyat, amit nem sajnálok? A fotográfusok többsége nyilván azt mondja majd, hogy olyan képet hozok egy ilyen kiállításra, amit úgysem sajnálok majd kitörölni. Ezzel már baj van. Éppen az a cél, hogy a képet ige-

Augusztusi Rondella-tárlat

nis sajnáljam kitörölni, mert ha sajnálom, akkor valószínűleg a kép hordozza magában azokat a jegyeket, amelyek egy jó képhez kellene. Amikor a törölt fájl koncepciója kialakult, akkor ez is egy fontos szempont volt. A szerzők a képfájl törlésekor némi fájdalmat éreznek utána.

És most nézzük, hogy ez a fájdalom konkrétan miből is áll:

Ambrits Tamás képén egy eltűnő órát látunk, amelyben az idő a visszafordíthatatlanság szimbólumává válik ebben a törölt témában.

Kiss Péter erdei impresszióinak egyik eltűnő variációját hozta ide nekünk, és olyan érzésünk támad, mintha a tűz emésztene, törölné el az erdőt és a képet is. Szerencsére ez a kép így egyedi példányban megmarad.

R. Soltész Boglárka többszörös expozícióval valósította meg a fejében forgó gondolatokat a táj szépségéről, épített környezetünk szétszabdaltságáról, amiben aztán egy törékeny, csíkos harisnyájú hölgyet fedezhetünk fel, környezetétől magába roskadóan. A törlés mint téma is hangsúlyosan kifejeződik a képen.

Molnár Zoltán előszeretettel fényképezi Sopron híres házait, utcáit. Ezen a képén a Cézár-házat látjuk, amelynek technikájáról és látószögéről éppen az jut eszembe, hogy ez a ház hamarosan törlődik. Ami persze az igazi házra természetesen nem igaz, hiszen nagyon szépen és rendezetten áll.

Németh Csaba üvegeket rendezett olyan alakzatba, hogy ettől olyan érzésünk támad, mintha egy robbanás kellős közepében lennénk, ezzel törölve valamit, ami a témánkhoz is szervesen kapcsolódik.

Kránitz András képén két szempárt látunk egy kültéri távcső képében, ahogy figyel a távolban eltűnő, előlünk törlődő vitorlást egy végtelenül leegyszerűsített, majdnem szimmetrikus kompozícióban, aminél egyszerűbb már nem is nagyon van.

Herr József, hogy az étvágyunk a megfelelő magasságokba emelkedjen, az ebédeket látjuk mozaikképpen összerendezve. Ezek az ebédek külön-külön is izgalmas kompozíciók, külön-külön is érdemes közelről megfigyelni őket. Aztán persze ezeket József szépen elfogyasztotta, más szóval törölte.

Németh Béla képén egy metrófeljáró vagy -lejáró képét látjuk, ahogy éppen nekünk tetszik. A hiányosnak tűnő, vagy éppen örökre kitörlődött ablakok teszik izgalmassá ezt a perspektívát.

Mayer Kornél: itt egy sötét oldalán ismert emberek karikatúrájának figyelő tekintete közben sétálhatunk ki a képből egy nem tudni hova vezető úton.

Pócza Gábor: az ő képét a végén kellene említenem, amely a reményt hozza vissza nekünk egy angyal képében, akit a málló vakolat és a sötét üveglablakok sem képesek a vidámságából kiközlenteni, mert az angyalok ilyenek.

G. Nagy László képe a törlést mint témát szuggesztíven adja tudunkra. Egy fekete-fehér filmkocka megsemmisülésének pillanatát láthatjuk. Egy régi negatívot – amelyet a penész már majdnem megevett – egy adott fázisban László megmentett. A képen két lóláb – mintha az Apokalipszis egyik lovának két lába lenne – és maga az Apokalipszis látható.

Hajdú László képe a kicsírázott szemekkel az élet kezdeteit mutatja meg nekünk olyan elrendezésben, amely szinte megtervezettként hat. Vajon az élet is ennyire megtervezett? – kérdezhetnénk. Ezeket a csírákat már-már sajnálni kezdjük, hogy életük elején a törlés áldozatává estek, de csak a fájl által. Jelentem, a növények élnek.

Süveg Gábor egy vihar előtti idilli tájképet fényképezett fekete-fehér negatívra szélkerekekkel, kápolnával. Ha jobban megnézzük, akkor akár zavarba is eshetünk, ugyanis erre a tájképre afrikai állatok és egy majomkenyérfa is került, mégpedig rajzolt formában. Így a fotó és a kézzel készült rajz egyesítése valósult meg, hogy aztán törlődjön, és így maradjon meg ez az egyetlen példány.

Hainer István képe egy zavarba ejtően érdekes perspektíva, amely a térerzetünkkel játszik. A végtelenül leegyszerűsített térben látunk egy falba kapaszkodó párt, akiket a körülöttük lévő tér ragad magával. Az elhúzó repülő mutatja, hogy ez egy nagyon jól elkapott pillanatfelvétel, és ez már vissza többé nem hozható.

Ujvári Gábor egyik ebédjét látjuk, konkrétan egy tojáslevest, amint éppen elfogyasztás előtt áll. Nagyon egyszerű téma, de a levesbe lesüllyedő tépett tojás képe asszociációkat indíthat el bennünk, aminek tulajdonképpen ez is volt a célja, mint ahogyan az egész kiállításnak is. Asszociációkat elindítani, gondolatokat ébreszteni világunkról, elgondolkodni a digitalizációról, a törölt fájl kérdéskörében válaszokat keresni.

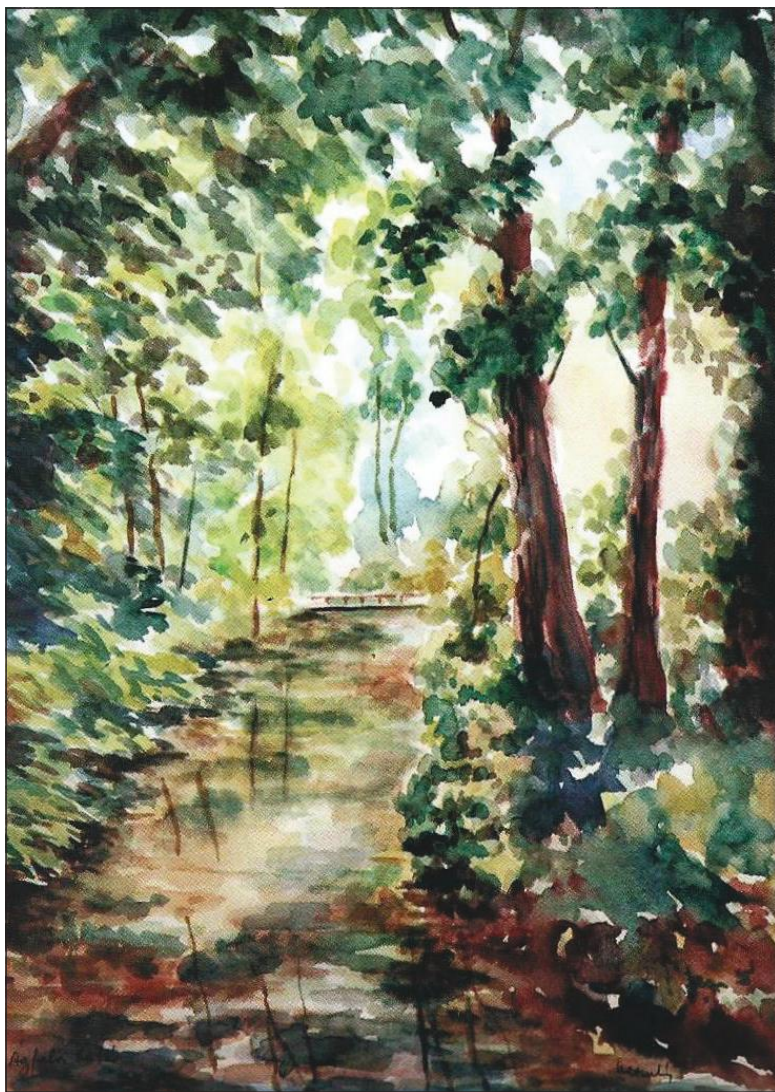
Köszönöm a figyelmet, a kiállítást megnyitom.

(Elhangzott 2016. július 29-én Sopronban, a Bástya-gödörben.)

VÖRÖS ÁKOS

ASSZÚPATAKI HASZNOS LÁSZLÓ KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÓJA

Néhány évvel ezelőtt egy George Kerr nevű skót úriember, aki akkor 72 éves volt, amúgy fekete öves dzsúdómester, megkapta a 10 danos kitüntető címet. A Nemzetközi Judo Szövetség párizsi összejövetelén a következőt találta mondani: „Azért vagyok igazán büszke erre a címre, mert egyrészt nem japánként értem el a 10 danos elismerést, és mivel ilyen jellegű kiteljesedés az ember nyolcvanas éveiben nem szokott előfordulni.”

Asszúpataki Hasznos László: Ágfalvi határ

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Kedves Laci, Kedves Rajongói a Művészeteknek!

Ez a történet jutott eszembe, amikor Asszúpataki Hasznos László felkért ennek a kiállításnak a megnyitására. Azt mondta ugyanis, hogy ez lesz az utolsó. Elnézve a nagyeceni hársfasort, vagy a néhai selyemgombolyítót, a sarródi temetőt, a Fertő tavi képeket, a bánfalvi templomot, a Vízimalom Ausztriában című festményt vagy a sőjtöri fákat, bizakodom, hogy Laci adni fog a skót 10 danos mester véleményére: ő is a nyolcvanas éveiben fog kiteljesedni.

A tájképek mellett ragyogó emberalakok is feltűnnek, kedvencem, ha megengedik, a Tolsztojt ábrázoló mű. De itt van Laci – állítása szerint – legelső festménye, a zolai ihletésű Nana. Harmadiknak pedig hadd említsem meg feleségét, aki szintúgy ott van egy Locsmádon készült akvarellen. Tisztelettel felhívnam figyelmüket a bibliai témájú művekre is.

Bízom benne, hogy megbocsátják nekem, ha nem megyek bele a művek elemzésébe, az ecsetkezelés nagyszerűségébe vagy a színek rejtelmeinek taglalásába. Nem lenne szerencsés, amúgy pedig szintévesztő vagyok. Önök okkal kérdezhetnék, mit is keresek én akkor itt. Ezt a kérdést én is feltettem Lacinak pár héttel ezelőtt. Mondta, hogy legyek csak egészen nyugodt, jó lesz ez így, és felidézte közös múltunkat. Kettőt, ha nem veszik zokon, hadd emeljek ki ezekből. Nos, a hetvenes években a Széchenyi-gimnázium padjait koptattam. Hasznos László ez idő tájt tartott emlékezetes ének-zene órákat osztályunkban, minden bizonyal nem haszon nélkül. Hasznos volt... Ennek hozadéka az lett többek között, hogy esztendőök múltán ugyanabban a tenor szólamban énekeltünk a pedagóguskórusban éveken keresztül. Az emlékezetes próbák, koncertek közepette jócskán volt idő turpisságokra, viccelődésre, ha úgy tetszik, hülyéskedésre. Merthogy többet ér az okos hülyéskedés, mint a hülye okoskodás.

Valamennyi művészeti ág, így a festészet is, szorosan kapcsolódik a spiritualitáshoz. Kérem, gondoljanak erre és Hamvas Bélára, ha a kiállítás megnyitása után átme gyünk a szomszédos terembe egy pohárka borra. Mindezt Laci és egy jó nevű soproni pincészet jóvoltából tehetjük majd meg. Hamvas, nemzetünk egyik legnagyobb gondolkodója ugyanis ezt mondja A bor filozófiája című, Önök által is bizonyára ismert művében: a bor spirituális olajtartalmú ital. Minden borban kisangyal lakik, aki – ha az ember a bort megissza – örömlángszerűen árad el bennünk, és ez ellen nem lehet védekezni. Hosszas, magvas, szenzációs elemzése végén filozófus írónk így összegzi eszmefuttatását: „Egy pohár bor: az ateizmus halálugrása.”

Kedves Vendégek, Kedves Laci!

Befejezésként hadd tréfáljam meg a mai nap főszereplőjét: A kezemben egy boríték, abban egy fénykép. A fényképen, sok jól öltözött ember között, egymás mellett állunk: Hasznos László és jómagam. Csak akkor nyitjuk meg a kiállítást kedves Laci, ha meg tudod mondani és ezt elárulod hangosan mindenkinek, mikor és hol készült a fotó.

(Laci ránézett a fényképre, és rögtön rávágta: 1985 nyara, Debrecen, Bartók Béla nemzetközi kórusfesztivál.)

Hölgyeim és Uraim, örömmel jelenthetem, a kiállítást ezennel megnyitjuk!

(Elhangzott 2016. április 17-én a Várkerület Galériában.)

Szerkesztőségünk tisztelettel köszönti a 80 éves Asszúpataki Hasznos Lászlót.

KÉPEK JEGYZÉKE

Ambrits Tamás: Szerelem	319
Asszúpataki Hasznos László: Ágfalvi határ	336
Augusztusi Rondella-tárlat.....	333
Bazsóné Nagy Gabriella: Estefelé	330
Dedinszky Márta: Pipacsok	147
Dedinszky Márta: Karnevál	275
Dorosmai János.....	263
Erich Pummer: Cím nélkül	102
Fejér Zoltán: Csodaváró madonna.....	228
Gáspárdy Tibor: Bánfalva.....	106
Gáspárdy Tibor: Nyirkos nap.....	255
Gerhard Cervenka: Jelen vagyok.....	327
Gerhard Cervenka: Melon.....	328
Giczi Lajos: Koncertre várva	84
Giczi Lajos: Civitas fidelissima.....	98
Giczy János: Kenyér	8
Giczy János: Torony és lepel	14
G. Nagy László: Szobák	324
Gyórfy Gabriella: A tűz márciusa.....	101
Hainer István: Fent 2.....	319
Hajdú László: Lépcső	320
Helyes Jenő: Cím nélkül	116
Herr József: Piaci dolgok.....	320
Horváth Endre: Akt.....	285
Horváth Endre: Füst.....	241
Horváth Tamás: A gyár ahol élek.....	320
Jakabné Tóth Márta: Tavaszi tánc.....	134
Kiss Péter: Impressziók 3.....	321
Kovács György: Tücsök és kiflihold	175
Kránitz András: Botanik 2	321
Kutas László.....	296
Kutas László: Elöl rácsos.....	298
Kutas László: Zongorista	297
Mayer Kornél: Rémálom 2	321
Miklós Horváth István: Bécsi utca.....	155
Molnár Zoltán: Időtálló.....	322
Nagy Béla: Agárdi faluszéle	88
Németh Béla: Remény	322
Németh Csaba: Zuhany.....	322

Perényi Irén: Török követek	211
Pócza Gábor: Cím nélkül	323
Pócza Irma: Csend és Kuglóf.....	139
Pócza Irma: La Guitarra Juan Gries.....	118
Rajczi János: A négy elem	312
Renner Mária: Itáliai emlék	278
Roisz Vilmos: Letűnt idők	220
Schörg Helga: Hommage A Picasso.....	151
Simon Tibor: Marokkó 1.....	323
Soltész Boglárka: Megfelelés	323
Soltra E. Tamás: Dorffmaister István.....	280
Soltra E. Tamás: Rauch András soproni zeneszerző	246
Soproni Horváth József: Mi lesz veled?	242
Sulyok Gabriella: Burjánzó.....	238
Sz. Egyed Emma Az 50 éve kitelepítettek emlékére	34
Sz. Egyed Emma: Orbán Eszter	37
Szabó Katalin: Cím nélkül	123
Szikszai Dóra: Fotó.....	180
Szurokné Strassner Klára: Liliom.....	126
Taschner Frigyes: Hegyoldal	172
Török Bernadett: Ablakomból	184
Tóth Hartner Vilma: Kiegyezés	125
Ujvári Gábor: Csiga	324
Völgyi János: Cím nélkül.....	120
Völgyi János: Tornácos	114
Vörös Renáta: Erő.....	128
Vörös Renáta: Színek.....	316
Wéber Erzsébet: Róka utca 3.	89

TARTALOM

IN MEMORIAM.....	5
Sass László: Giczy János búcsúztatása	9
Turbuly Éva: Giczy János angyalai.....	12
Zentai László: Emléket állítani a vidéki Magyarországnak	25
Tóth Mariann: Sz. Egyed Emma búcsúztatása.....	32
Orbán Eszter: Sz. Egyed Emma - Mindenki Emmi nénije, a vésők nagy mestere	35
Zentai László: Láng vagyok, része a tűznek	40
Huszár László: Innen jöttem	41
DIÁKKÖLTŐK, DIÁKÍRÓK.....	43
Gucsik Réka Zsuzsanna: Ellopta a szarka.....	45
Gucsik Réka Zsuzsanna: Ki mondja, hogy a sulis nem jó?	50
Joób Klára: És akkor megszólalt a ketyere... ..	51
Kovács Bori: Még léteznek csodák.....	53
Márkus Boróka: A jövő kulcsa.....	57
Márkus Boróka: A Salius-papok imája Jupiterhez	57
Holpár Gabriella: A soproni Széchenyi István Gimnázium írói önképzőkörének bemutatása	58
Ben Sassi Yasmin: Keserű üvöltés	59
Ben Sassi Yasmin: Egy galamb első karácsonya	60
Csuka Cecília: Üzenet.....	62
Csuka Cecília: Vágyom Őt.....	62
Csuka Cecília: Visszaalakulás.....	62
Győri Anna: A tetőablakon is túl.....	63
Győri Anna: Sötétedő város	63
Hegedűs Alexa: Esti gondolat.....	64
Kalmár Kincső: A muzsika hatalma	65
Kalmár Kincső: Porból és porrá.....	65
Kalmár Kincső: Kezdet és vég.....	66
Klausz Kitti: Az ablak	67
Kozári Dóra: Viszony.....	77
Kozári Marcell: Régi hősök	77
Őri Eszter: Miért pont én?.....	78
Őri Eszter: Mit látsz?	78
Őri Eszter: Újat!	79
Szemerits Dóra: Az ablak.....	80
Szendródi Anna: Irónia	81
Szendródi Anna: Gyémánt	81

Varga Regina: 1471 után	81
Varga Regina: Újra?	82
Varga Regina : Sasként jobb lenne.....	83
VERSEK	85
Bíbor István: Összegyűlt haikuk	87
Böröndi Lajos: Háború jön.....	89
Böröndi Lajos: Kalendárium.....	90
Böröndi Lajos: Olyan jó élni.....	91
Bösze Balázs: Dobpergés októberben.....	92
Bösze Balázs: Ismétlő ének a börtönfalakhoz, az akasztófákhoz	93
Bösze Balázs: Október 23. – november 4.	94
Bösze Balázs: Régi-régi csatározások.....	94
Büki Attila: Betlehemi akvarell.....	95
Büki Attila: Búcsú	95
Büki Attila: Ima mai magunkért.....	96
Drescher J. Attila: Esti ima.....	97
Drescher J. Attila: Már nem vések.....	97
Drescher J. Attila: Sóhaj.....	97
Dylan D. Tides: In memoriam.....	97
Dylan D. Tides: Fantáziacirkusz	99
Dylan D. Tides: Jacques	100
Dylan D. Tides: Játék	102
Horváth Ábel: Egyszer valakinek első voltam.....	103
Horváth Ábel: Hangok és szívek.....	103
Horváth Ábel fordítása: Heinrich Heine: Nem haragszom	104
Horváth Ábel fordítása: Paul Éluard: Egy nagy kanállal a hóból	104
Juhászné Bérces Anikó: Tűzijáték.....	105
Karsay Jolán: Katicabogár	107
Kerék Imre: Triptichon Batsányi János emlékének	108
Kerék Imre: Két Márai-etűd.....	109
Kerék Imre: Egy hiú szépséghez.....	110
Kerék Imre: Hommage á Jeszenyin	110
Kiss Dávid: Masszáda.....	111
Kiss Dávid: Seregélyek.....	112
Kovács György: Tankák.....	115
Lengyel Ferenc: Holt fátyol	117

Mácsadi Orsolya: Merengő.....	118
Nagy Imre: Aki ételt, italt adott.....	119
Rakovszky Zsuzsa: Ősz.....	121
Rakovszky Zsuzsa: Parázs.....	121
Rakovszky Zsuzsa: Csillag.....	122
Rakovszky Zsuzsa: Rács.....	122
Rujavecne Ferenczi Katalin: Anyám öleli apám koporsóját.....	123
Sógor Béla: Felzokog az emlék.....	124
Sógor Béla: Újra itthon.....	125
Sógor Béla: Nyelvet öltött.....	126
Surbán Zoltán: A Kedvesről.....	127
Surbán Zoltán: A Kedves szája.....	127
Surbán Zoltán: Én mégis mondom.....	128
Taschner Frigyes: Könyörgés.....	129
Taschner Frigyes: Miért?.....	129
Völgyi János: Advent idején.....	130
Völgyi János: Üzenet anyámtól.....	130
Völgyi János: Nyári emlék.....	131
Winkler András: Ha már zene sincsen.....	132
Winkler András: Kérés.....	132
Winkler András: Tollsirató.....	132
Winkler András: Örökbefogadott sorok.....	133
Winkler András: Szabadvers.....	133
Winkler András: Hazafiúság.....	134
Zentai László: Csehov jogán.....	135
Zentai László: Öreg szívemben.....	135
Zentai László: Valami világraszóló.....	136
Zsirai László: Folyamat.....	137
Zsirai László: Különbség.....	137
Zsirai László: Jakab jósága.....	138
PRÓZA.....	141
Bösze Balázs: Füveskönyv.....	143
Böszörményi Zoltán: A kalauz.....	148
Böszörményi Zoltán: Délibáb.....	148
Böszörményi Zoltán: Karácsony.....	149
Böszörményi Zoltán: Kopott gondolat.....	150
Dalos Margit: A mikrobusz zünnyögése közben.....	152

Gecsei Edit: Körforgás	156
Hegyí Ferenc: Kert, Perdita, naptár	163
Hegyí Ferenc: Vendégek a menyegzőn	170
Kovács György: Tücsök és kiflihold	173
Kovács György: Z akták	176
Kovács György: Z úr és a darazsak	176
Kovács György: Z úr és a csigák	177
Kovács György: Z úr és a tejesember	178
Kovács György: Három bagatell	181
Ross Károly: Otthon, édes otthon	185
Serfőző Simon: A három sündiszno	189
Surbán Zoltán: Levél a Város széléről	192
Turbuly Lilla: Suta legenda	199
Zentai László: Abortusz meg egy üveg konyak	201
Zsirai László: A varázslat része	209
DOKUMENTUMOK	213
Cs. Varga István: Rónay Lászlóról – mogyoróhéjban	215
Fejér Zoltán: Megemlékezés és műterem-látogatás	221
Hárs József: A kor magasából... ..	225
Kovács József László: Lackner Kristóf nyomában	229
Nagy Alpár: Liszt Ferenc kamarazenéje	235
Dr. ifj. Sarkady Sándor: Baranyai László	239
Szabó Miklós: Emlékezés Soproni Horváth József születésének 125. évfordulóján	242
Zsirai László: Emlékezés egy kézfogásra	244
TANULMÁNY	247
Cs. Varga István: „Minden fej Isten kápolnája.” Németh László Széchenyi-képéről	248
SZEMLE ÉS EMLÉKEZET	257
Cs. Varga István: Máriás József: Az írás: szolgálat	259
Dorosmai Erzsébet: Nagyapám, Dorosmai János emlékére	263
Dorosmai János: A diplomata egér	267
Frang Gizella: Szubjektív arcképvázlat	269
Nyakas Szilárd: Nyomozás a lappangó soproni Odüsszeia ügyében	271
Sarkady Sándor jegyzete: „Márai Sándor: Utazás a békébe” c.	

írásához	276
Sarkady Sándor jegyzete: Móricz Zsigmond: Sopronban járva	277
Sarkady Sándor jegyzete: Németh László: Magyar vidék c. írásához	279
Németh László: Magyar vidék (részlet)	279
Drescher J. Attila: Szamáriában számártani összefüggések a versek térhálózatában	281
 SZÍNHÁZI ÉLET	287
Gosztonyi Miklós: Demcsák Ottó a balett őshazájában, Oroszországban tartott egyhetes mesterkurzust	288
Varga Róbert: Színházünnep Sopronban	291
 KIÁLLÍTÁSMEGNYITÓK	295
Feledy Balázs: Kutas László 80 éves	296
Sulyok Gabriella: Kutas László kiállításán	300
Ferenczy Katalin: Kiállításmegnyitó	301
Jakabné Tóth Márta Gabriella: Szényi Péter jubileumi kiállítása	304
Keresztény Richárd: Magyarné Derszib Eti kiállításának megnyitója	307
Kéry Bálint Bence: Kádár Katalin kiállítása a Torony Galériában	310
Mácsadi Orsolya: Kísérleti jelleggel az Objektív arány című kiállítás elé	312
Mácsadi Orsolya: Színek arborétumában	314
Pócza Irma: Vörös Renáta kiállításának megnyitója	316
Sass László: „Pillanatkép” című jubileumi fotókiállítás megnyitója	319
Gerhard Cervenka: Experimentális festészet – A természet mint az inspiráció leggazdagabb forrása – Botticelli újra	327
Sz. Nagy Sándor: Experimentális festészet – A természet mint az inspiráció leggazdagabb forrása – Botticelli újra	328
Szabó Miklós: Bazsóné Nagy Gabriella „Befejezetlen életmű” című kiállításának megnyitója	330
Újvári Gábor: Az augusztusi Rondella-tárlat megnyitására	333
Vörös Ákos: Asszúpataki Hasznos László kiállítása	336